

**ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ**

**Mravnostní kriminalita páchaná mladistvými
pachateli a její vyšetřování**

Rigorózní práce

Mgr. Jan Mífek

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta právnická

Katedra trestního práva

obor Trestní právo

**Mravnostní kriminalita páchaná mladistvými
pachateli a její vyšetřování**

Rigorózní práce

Mgr. Jan Mifek

Plzeň 2023

Čestné prohlášení

*„Prohlašuji, že jsem rigorózní práci s názvem *Mravnostní kriminalita páchaná mladistvými pachateli a její vyšetřování* zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.“*

V Plzni, únor 2023

.....
Mgr. Jan Mífek

Poděkování

Rád bych touto formou poděkoval všem, kteří se na vypracování této práce přímo či nepřímo podíleli. Předně bych rád poděkoval panu doc. JUDr. Mgr. Františku Vaverovi, Ph.D., LL. M., za konzultace a vedení práce v průběhu jejího sepsání. Dále bych rád poděkoval své přítelkyni, která mi byla oporou v momentech dobrých, i těžkých.

Nakonec bych rád poděkoval svým rodičům za řádnou a spravedlivou výchovu. Tato práce je především o trestné činnosti mladistvých osob, ale také o jejích příčinách a předcházení. Věřím, že rodičovská láska a řádná výchova je lékem na tento druh kriminality.

Obsah

I.	Úvod a cíle práce	1
1.	Úvod.....	1
2.	Cíle práce	4
3.	Metodologie	7
II.	Mravnostní kriminalita páchaná mladistvými pachateli	10
1.	Obecně.....	10
2.	Specifika sexuální kriminality	19
2.1.	<i>Obecně ke kapitole</i>	<i>19</i>
2.2.	<i>Sexuální kriminalita</i>	<i>20</i>
2.3.	<i>Kriminalita spjatá s prostitucí</i>	<i>33</i>
2.4.	<i>Kriminalita spjatá s pornografii</i>	<i>37</i>
3.	Specifika kriminality mladistvých.....	43
3.1.	<i>Obecně ke kapitole</i>	<i>43</i>
3.2.	<i>Psychologické a kriminologické zkoumání mladistvých pachatelů</i>	<i>50</i>
3.3.	<i>Fenomenologie.....</i>	<i>53</i>
3.4.	<i>Etiologie</i>	<i>65</i>
3.5.	<i>Kontrola</i>	<i>73</i>
4.	Mravnostní kriminalita páchaná mladistvými pachateli	76
4.1.	<i>Obecně ke kapitole</i>	<i>76</i>
4.2.	<i>Fenomenologie.....</i>	<i>80</i>
4.3.	<i>Etiologie</i>	<i>91</i>
4.4.	<i>Kontrola</i>	<i>96</i>
4.5.	<i>Závěr</i>	<i>98</i>
III.	Metodika vyšetřování mravnostní kriminality páchané mladistvými pachateli ..	100
1.	Úvod k III. části.....	100
2.	Obecně k metodice vyšetřování.....	102
3.	Systém metodiky vyšetřování	105
4.	Zásady tvorby metodiky vyšetřování	110
5.	Specifika vyšetřování sexuální kriminality.....	112
5.1.	<i>Obecně.....</i>	<i>112</i>
5.2.	<i>Kriminalistická charakteristika</i>	<i>112</i>
5.3.	<i>Typické stopy.....</i>	<i>121</i>
5.4.	<i>Typické vyšetřovací situace</i>	<i>123</i>

5.5.	<i>Zvláštnosti předmětu vyšetřování</i>	124
5.6.	<i>Zvláštnosti podnětů k vyšetřování</i>	127
5.7.	<i>Zvláštnosti počátečních úkonů</i>	129
5.8.	<i>Zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování</i>	136
5.9.	<i>Zvláštnosti následných úkonů</i>	138
5.10.	<i>Zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování</i>	142
5.11.	<i>Zvláštnosti kriminalistické prevence</i>	143
6.	Specifika vyšetřování kriminality mladistvých	144
6.1.	<i>Obecně</i>	144
6.2.	<i>Kriminalistická charakteristika</i>	144
6.3.	<i>Typické stopy</i>	152
6.4.	<i>Typické vyšetřovací situace</i>	152
6.5.	<i>Zvláštnosti předmětu vyšetřování</i>	153
6.6.	<i>Zvláštnosti podnětů k vyšetřování</i>	154
6.7.	<i>Zvláštnosti počátečních operativně pátracích vyšetřovacích úkonů a opatření</i>	155
6.8.	<i>Zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování</i>	162
6.9.	<i>Zvláštnosti následné etapy vyšetřování</i>	163
6.10.	<i>Zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování</i>	170
6.11.	<i>Zvláštnosti kriminalistické prevence</i>	170
7.	Metodika vyšetřování mravnostní kriminality páchané mladistvými pachateli	172
7.1.	<i>Obecně</i>	172
7.2.	<i>Kriminalistická charakteristika</i>	173
7.3.	<i>Typické stopy</i>	179
7.4.	<i>Typické vyšetřovací situace</i>	181
7.5.	<i>Zvláštnosti předmětu vyšetřování</i>	183
7.6.	<i>Zvláštnosti podnětů k vyšetřování</i>	185
7.7.	<i>Zvláštnosti počátečních úkonů</i>	187
7.8.	<i>Zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování</i>	197
7.9.	<i>Zvláštnosti některých následných úkonů</i>	199
7.10.	<i>Zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování</i>	207
7.11.	<i>Zvláštnosti kriminalistické prevence</i>	208
8.	Závěrem ke kriminalistické části práce	209
	Závěr	210
	Cizojazyčné resumé	214
	Seznam použité literatury	216
	Učebnice a monografie	216

Právní předpisy	219
Internetové zdroje	221
Komentářová literatura	221
Odborné články	222
Judikatura	223
Přílohy	225
1. Graf latentní kriminality	225
2. Pomůcky „Jája a Pája“	226
3. Trestněprávní vymezení problematiky	227
3.1. Obecně k trestněprávnímu základu	227
3.2. Trestní odpovědnost mladistvých	229
3.3. Trestněprávní zkoumání jednotlivých trestných činů	247
3.4. Sankce ukládané mladistvým	291
4. Srovnání se zahraničními právními úpravami	316
4.1. Obecně	316
4.2. Srovnání úpravy hranice trestní odpovědnosti	318
4.3. Srovnání úpravy mravnostních trestných činů	320
4.4. Srovnání úpravy řízení ve věcech mladistvých	323

I. Úvod a cíle práce

1. Úvod

Zvolit úvodní slova pro svoji práci nebylo vůbec jednoduché. Při jejich volbě jsem vycházel ze dvou myšlenkových směrů, podle kterých bych tato úvodní slova volil. Prvním směrem byla volba “vhodných” úvodních slov. Vhodná úvodní slova jsou taková, která vystihnou problematiku práce, popíší její jednotlivé dílčí kapitoly a přinesou čtenáři odpověď na otázku, o čem tato práce vlastně bude.

Na druhou stranu jsem velmi silně ovlivněn pohnutkou zvolit “správná” úvodní slova. Formulace správných slov, alespoň podle mého názoru, vystihne subjektivní pocit autora, jeho osobní motivaci k tématu práce a k jejímu sepsání a ve finále by měla dát odpověď na otázku, proč jsem se rozhodl psát zrovna tuto práci.

Pokusím se tedy zvolit správná a vhodná úvodní slova tak, aby byly obě výše položené otázky zodpovězeny v co nejkonkrétnější podobě.

Co se týče zaměření práce, jak již její název napovídá, bude práce pojednávat o problematice Mravnostní trestné činnosti páchané mladistvými pachateli a jejího vyšetřování. Tento poněkud delší název v sobě ukrývá vymezení třech základních směrů, kterými se bude práce ubírat.

Za prvé, směr kriminologický. Tento dominující směr bude za pomoci poznatků kriminologické vědy a empirických výzkumů syntetizovat poznatky kriminologické vědy dvou forem páchaní trestné činnosti v jeden výsledný výstup pojednávající o mravnostní trestné činnosti páchané mladistvými pachateli. Již z názvu je patrné, že se bude jednat o syntézu dvou dílčích “podskupin” zvláštní části kriminologické vědy. V prvním případě se bude jednat o studium poznatků mravnostní trestné činnosti obecně, která nám odpoví na základní otázky spojené s obecnou mravnostní kriminalitou. Druhý případ bude obsahovat popis kriminality páchané mladistvými pachateli, spolu se všemi specifiky tohoto druhu kriminality. Výsledkem spojení těchto dvou linií bude výsledný, specificky zaměřený druh kriminality, a to mravnostní kriminalita páchaná mladistvými pachateli.

Za druhé, práce musí mít trestněprávní základ, a vzhledem k tomu, že se jedná o druh trestné činnosti, který je silně společensky škodlivý, neměla by práce opomenout také trestněprávní následky. Legální vymezení mravnostních trestných

činů¹ obsahuje zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen “TZ” nebo “trestní zákoník”). Tento zákon ale také otevírá druhou linii, kterou je ve vztahu k vymezení práce nutno též sledovat, a sice osobu mladistvého pachatele. Tato část práce, kterou lze označit pracovním výrazem za “trestněprávní” část práce, bude vymezovat trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, vymezí pojem pachatele, zejména mladistvého.² V souvislosti s mladistvým pachatelem je zapotřebí vymezit věkovou hranici jako podmínku trestní odpovědnosti. Problematika protiprávních činů mladistvých osob a dětí je upravena také v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů (dále jen “ZSVM” nebo “zákon o soudnictví ve věcech mládeže”). Dalším trestněprávním předpisem bude zákon č. 141/1961 S., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen “TŘ” nebo “trestní řád”), který upravuje procesní stránku problematiky, zejména pak postupy při získávání důkazních prostředků a jednotlivých důkazů. Postupy a pravidla podle trestního řádu se dále a nejvíce projeví ve druhé části práce, kterou lze nazvat, opět pracovním názvem, část “kriminalistická”.

Druhá část, kterou jsem výše zmínil, se bude zabývat jakýmsi “dodatkem” patrným z názvu práce, vyšetřováním mravnostní trestné činnosti páchané mladistvými pachateli. Tato část bude opět vnitřně rozdělena do dvou souvisejících linií. Tento dualismus bude představován jednak obecnými postupy vyšetřování mravnostní trestné činnosti, ale také obecnými postupy používanými při vyšetřování trestné činnosti mladistvých. Syntézou těchto dvou linií bádání vznikne konkrétní nová metodika vyšetřování, která zohlední kriminologické poznatky o obou druzích kriminality (zobecněných v konkrétním druhu trestné činnosti) a zohlední také povinnosti vyšetřujících orgánů, které jim stanoví ustanovení trestního řádu, při vyšetřování protiprávních činů páchaných mládeží v mezích ustanovení o trestných činech proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, které definuje trestní zákoník.

Na závěr lze uvést, že nebude opomenuta ani část srovnávací, která bude srovnávat problematiku kriminality, zejména té mravnostní, se zahraničními

¹ Slovy zákona: “trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti”.

² S problematikou mladistvého pachatele souvisí zejména důležitost věku v trestním právu.

právními úpravami. Zároveň bude srovnávána také právní úprava deliktního jednání mladistvých, včetně sankcionování a vyšetřování takového jednání.

“Závěrem úvodu” mi zbývá vystihnout ta “správná” úvodní slova ke zvolenému tématu této práce. Mravnostní kriminalita je považována za jednu z nejnebezpečnějších forem trestné činnosti. Zasahuje nejcitlivější oblasti sféry lidské osobnosti. Prevence je v současné době nedostatečná a mravnostní kriminalita je páchaná z nejrozličnějších důvodů, ať již ze sexuálního pudu nebo za účelem dosažení zisku. Každá z forem tohoto druhu kriminality je nebezpečná. Největšího nebezpečí však tato kriminalita nabývá v okamžiku, kdy je páchána mladistvými pachateli. Mladiství, či snad dokonce děti, jsou po celé generace považovány za bytosti nezkažené a “tvárné”, které teprve získávají povědomí o fungování společnosti a o fungování společenských vztahů. Získávají návyky, učí se, co je dobré, a co je špatné.³ Každé dítě či mladistvý, který je od útlého věku veden špatným návykům, či dokonce nepřímo veden k trestné činnosti, je pro společnost potenciálním nebezpečím, neboť v duchu přísloví “co se v mládí naučíš, ve stáří jako když najdeš”, si tyto kriminální návyky často přenášejí i do dospělého života. Podle mého názoru je však nejnebezpečnějším druhem kriminality, který může mladistvý páchat, kriminalita mravnostní. Pokud páchá mladistvý mravnostní kriminalitu, vyjadřuje tím, že nemá žádnou úctu k lidské integritě, k nejcitlivějším oblastem lidské důstojnosti. Tyto návyky jsou vysoce nebezpečnými, zejména pak, pokud si je vštěpují mladistvé osoby.

Z tohoto důvodu jsem si zvolil téma této práce. Mravnostní kriminalita, která je páchána mladistvým pachatelem představuje pro společnost skutečně nebezpečí vysokého rozsahu. Nejenom v tom směru, že mladiství páchající tuto trestnou činnost nevykazují žádné známky empatie či soucitu či dokonce pochopení a uznání lidské důstojnosti v sexuální oblasti, ale zejména v tom ohledu, že se vytváří jakési “podhoubí” pro pokračující a navazující mravnostní nebo obdobou trestnou činnost daného jedince. Proto je zapotřebí mít o takové kriminalitě povědomí, znát její projevy, efektivně tuto kriminalitu páchanou mladistvými vyšetřit a efektivně ji potírat neboli sankcionovat.

³ Zde se nabízí filozofická vsuvka, že by se mladiství a děti neměli učit klasické rozdělení na dobré a špatné, neboť se jedná o tzv. černobílé rozlišování. Tyto osoby by se měli zejména naučit rozlišovat situace, které určitým věcem předcházejí a které určité události ve vnějším světě ovlivňují.

2. Cíle práce

Práce s titulem “Mravnostní kriminalita páchaná mladistvými pachateli a její vyšetřování” si klade jako základní cíl vytvoření systematicky strukturovaného textu, který by blíže rozebíral a specifikoval mravnostní trestnou činnost mladistvých pachatelů a následné vyšetřování této činnosti. Problematika trestné činnosti mládeže je, podle mého názoru, literaturou poměrně opomíjena, avšak velmi zajímavá.

Trestná činnost mladistvých, zejména pak ta mravnostní, je velmi nebezpečnou trestnou činností. Právě tato nebezpečná vlastnost činí tento druh kriminality také velmi zajímavým. V úvodu jsem vyslovil myšlenku, že pokud by měla být mravnostní trestná činnost mladistvých efektivně vyšetřována a sankcionována, musí mít o ní orgány činné v trestním řízení obecné povědomí. Toto obecné povědomí samozřejmě je pro tyto orgány samozřejmostí, nicméně povědomí o tomto druhu kriminality by bylo, podle mého názoru, žádoucí i u širšího okruhu osob.

Obecně k mravnostní trestné činnosti se lze setkat s ucelenými texty, které problematiku upravují, nicméně tyto texty jsou již staršího data.⁴ K mravnostní kriminalitě a k jejímu vyšetřování lze uvést ještě texty kriminologických a kriminalistických učebnic, které se problematice věnují.⁵ Co se týče trestné činnosti mladistvých a jejího vyšetřování, je tato, podle mého názoru poněkud opomíjena, když je obecně popisována v učebnicích kriminologických a kriminalistických.⁶

Ve finále, o mravnosti trestné činnosti páchané mladistvými pachateli je pojednání velmi málo, přičemž tato problematika je nanejvýš velice zajímavá, už jen z důvodu nebezpečnosti tohoto druhu kriminality. Znalost této problematiky by mohla, alespoň podle mého názoru, sehrát velmi významnou roli v oblasti prevence tohoto druhu kriminality, kdy je lepší dané trestné činnosti předcházet, než ji

⁴ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 208 s., ISBN 80-7178-739-6.

⁵ GRÍVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, 588 s., ISBN 978-80-7598-554-5.

VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 616 s., ISBN 978-80-7400-732-3.

KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 414 s., ISBN 978-80-7380-547-0.

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2004, 583 s., ISBN 80-7179-878-9.

⁶ Viz výše uvedené tituly.

vyšetřovat a trestat. Toto předcházení není bez znalosti problematiky docela dobře možné. A právě z důvodu absence uceleného a systematického textu, který by o problematice mravnostní trestné činnosti páchané mladistvými pachateli a jejího vyšetřování pojednával, jsem se rozhodl pro toto téma práce.

Ač je název práce poměrně delší, troufám si tvrdit, že se svým zaměřením jedná o téma úzce zaměřené. Primárně se však bude jednat o problematiku mravnostní kriminality, páchaní sexuálních trestných činů, avšak se zaměřením na mladistvého pachatele. Obdobně u části práce věnované vyšetřování tohoto druhu kriminality se bude jednat o syntézu metodik vyšetřování mravnostní kriminality a kriminality mládeže, zejména pak se zaměřením na rozdíly mezi vyšetřováním mravnostní trestné činnosti u dospělých a u mladistvých pachatelů.

Ihned v úvodu však pokládám za podstatné postavit na pevnou skutečnost, že práce nepojednává o hranici trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů. Toto téma je bezesporu velmi zajímavé a specifické, ale podle mého názoru je to téma spíše pro oblast vědy psychologie či forenzní psychologie.

Vzhledem k výše uvedeným argumentům stanovím dva základní cíle práce. Za prvé, vytvořit strukturovaný text, který komplexně popíše mravnostní trestnou činnost páchanou mladistvými pachateli. Za druhé, vytvořit konkrétní systémovou metodiku vyšetřování mravnostní trestné činnosti páchané mladistvými pachateli, zejména pak s důrazem na rozdíl mezi vyšetřováním mravnosti kriminality u dospělých a mladistvých pachatelů.

V návaznosti na hlavní cíle práce je vhodné stanovit si ještě dílčí cíle práce jednotlivých částí práce. Dílčím cílem druhé části je popis obecné kriminality mravnostní a obecné kriminality páchané mladistvými. Oba typy kriminality vykazují určitá systematická specifika, která lze synteticky sjednotit v jeden celek. Subcílem druhé části tedy bude systematicky pojednat o mravnostní trestné činnosti páchané mladistvými pachateli.

Za dílčí cíl lze bezesporu stanovit také hmotněprávní vymezení sexuálních trestných činů, ostatních trestných činů se sexuálním motivem. V souvislosti s trestním právem hmotným ve vztahu ke zvolené problematice zkoumané v práci je zapotřebí také analyzovat trestní odpovědnost mladistvého. Opomenuta by neměla být ani otázka sankcionování mladistvých pachatelů. Tato problematika týkající se především trestního práva hmotného je pro pochopení výkladu

obsaženého v práci stěžejní. Nicméně, podle názoru autora, není její rozbor přímým meritem práce. Práce je zaměřena, jak ostatně její název vypovídá, na mravnostní kriminalitu páchanou mladistvými a její vyšetřování. Avšak trestněprávní exkurz je pro pochopení problematiky nezbytný. Proto bude část, označená jako „Trestněprávní zkoumání“ zařazena do příloh.

Dílčím cílem třetí části bude analýza metodik vyšetřování mravnostní kriminality a kriminality páchané mladistvými pachateli. Analýzou těchto metodik vyjdou na povrch specifika v přístupu k pachateli, jiná pravidla provádění důkazů a zvláštních způsobů dokazování, obsažených zejména v trestním řádu. Výsledky analýz těchto metodik vyústí v naplnění jednoho ze základních cílů práce, vytvoření konkrétní metodiky vyšetřování mravnostní trestné činnosti mladistvých, zejména se zaměřením na rozdíly ve vyšetřování mravnostní kriminality dospělých a mladistvých pachatelů.

V práci bude srovnáváno se zahraničními právními úpravami, zejména pak se Slovenskou, Švýcarskou a Rakouskou.

3. Metodologie

Na metodologii bude mít velký vliv zaměření práce. Z názvu práce lze vyčíst, že se bude vyskytovat na pomezí kriminologie, kriminalistiky a trestního práva. Bude se tedy jednat o práci humanitního zaměření, na základě čehož je nutné vhodně zvolit vědecké metody. Pro vypracování svojí práce jsem zvolil především metody označované jako *obecné teoretické*⁷. Zejména se bude jednat o metody analýzy, syntézy, indukce, dedukce, komparace a analogie.

Metoda analýzy se bude projevovat zejména ve zkoumání materiálů a jejich studiu, kdy bude problém rozdělen na dílčí části, které budou dále zkoumány.

Syntéza bude pro práci jednou ze stěžejních metod, neboť bude zkoumána problematika ve více rovinách, či bude zkoumáno více složek zároveň, budou zkoumány vzájemné souvislosti a následovat bude jejich složení v jeden celek.⁸

Dále budou následovat induktivní metody (zejména postupování od zvláštního k obecnému) a metody dedukce (od obecného ke zvláštnímu). Dedukce se bude projevovat zejména v těch částech práce, kdy bude na základě obecných poznatků zapotřebí vytvořit konkrétní, speciální závěr.

Analogická metoda bude spočívat zejména v myšlenkovém procesu, při kterém na základě znalostí vztahů či procesů jevu lze usuzovat o vlastnostech podobného jevu, který je zkoumán.⁹

Metoda deskriptivní bude mít své nezpochybnitelné postavení v těch částech práce, které si kladou jako cíl nebo dílčí cíl obecně popsat či zachytit zkoumaný stav, zkoumanou problematiku.

Naopak metody indukce, dedukce a analogie budou uplatněny tam, kde bude zapotřebí vytvořit specifickou metodiku, na základě zkoumaných podkladů a jevů.

Ve své práci jsem vycházel z blízkého provázání kriminologie, trestního práva hmotného a procesního a kriminalistiky, okrajem také forenzní psychologie. O blízké provázanosti vědy kriminologické, kriminalistické a trestního práva není sporu. Všechny vědy spolu vzájemně působí a vzájemně se ovlivňují. Kriminologie

⁷ ŠIROKÝ, J., a kolektiv: *Psaní a prezentace odborných textů*. Praha: Leges, 2019, s. 31.

⁸ ŠIROKÝ, J., a kolektiv: *Psaní a prezentace odborných textů*. Praha: Leges, 2019, s. 33.

⁹ ŠIROKÝ, J., a kolektiv: *Psaní a prezentace odborných textů*. Praha: Leges, 2019, s. 35.

na základě výzkumů a empirického zkoumání zprostředkovává společenskou realitu, na kterou zákonodárce reaguje trestněprávními normami. Trestní právo, ať již hmotné či procesní, představuje právní rámec dovoleného chování pachatelů (ale také obětí) a stanovuje, jaké chování je dovolené a jaké už je trestným činem. Zároveň také stanoví hranici trestní odpovědnosti, tolik důležitou pro mladistvé pachatele. Trestní právo procesní je spjata s kriminalistickou vědou. Trestní právo dává mantinely pro procesní formu kriminalistiky v rámci trestního řízení. Kriminalistika naopak dává trestnímu právu postupy pro řádné vyřešení trestní činnosti.¹⁰

Nelze si tedy nepovšimnout souvislosti mezi těmito vědami. Proto je podle mého názoru žádoucí, aby při snaze o komplexní popsání problematiky byly v práci zastoupeny všechny výše zmíněné vědy, neboť jejich vzájemná souvislost je více než nápadná.

Mravnostní kriminalita, zejména ta páchaná mladistvými pachateli musí být empiricky zkoumána a popsána. Musí být určitá představa o tomto druhu kriminality. Na tento druh jednání musí navazovat trestněprávní regulace. Nelze nějaký druh činnosti nazývat kriminalitou, pokud tato činnost nebude zákonem, zde konkrétně normami trestního práva, zakázána a regulována. Trestní právo zároveň stanoví také podmínky trestní odpovědnosti, zde opět konkrétně ve vztahu k mladistvým pachatelům. Dále pokud je tato trestná činnost páchána, je žádoucí pachatele vypátrat. Vypátrání pachatele a vyšetření spáchané trestné činnosti je zcela v režii kriminalistické vědy a všech jejích technických, taktických a metodologických postupů. Pokud je pachatel vypátrán a trestná činnost vyšetřena, je zapotřebí pachatele potrestat. V duchu zásady *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege* je třeba opět “povolat” trestní právo, aby za pomoci svých ustanovení rozhodlo o trestu či sankci (zejména trestní právo hmotné) a provedlo s pachatelem řádný trestní proces, samozřejmě za plného respektování jeho procesních práv (upravených převážně trestním právem procesním).

Vzájemná provázanost vědních disciplín je tedy dána a podle mého názoru nemůže být ani jedna z disciplín vynechána, neboť by poté nedošlo k naplnění finálních cílů práce.

¹⁰ VAVERA, F. *Kriminalistické aspekty v trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 216.

Ve své práci jsem pracoval především s dostupnou českou literaturou, zejména pak s učebnicemi kriminologie, kriminalistiky a trestního práva, zpracovanou předními českými kapacitami v oborech. Důraz jsem kladl na různorodost zdrojů, zejména jsem se pak zaměřil na čerpání minimálně ze dvou zdrojů z každého oboru, neboť studium a porovnáním více odlišných názorů či přístupů k dané problematice pomůže k objektivnímu zjištění a kompletaci názorů. Ke své práci jsem používal ákonnou pozitivní úpravu, jakož i komentářovou literaturu k ní. Bez povšimnutí nezůstala ani literatura zahraniční, dostupná formou odkazů či internetových zdrojů. Za použitou literaturu považuji také díla dobová, zejména pak dobová díla kriminalistická, neboť právě z nich lze poznat dřívější přístup k problematice a ukotvení základních insitutů.

II. Mravnostní kriminalita páchaná mladistvými pachateli

1. Obecně

Mravnostní kriminalita je druhem kriminality, který je svým způsobem specifický. Jeho hlavním specifikem je spojitost s pohlavním pudem. Trestná činnost spočívá pak v nedovoleném uspokojování pohlavního pudu. Gřivna mravnostní kriminalitu chápe jako všechna sexuálně motivovaná jednání, která jsou společensky tolerovatelná a akceptovatelná.¹¹

Velmi podobně chápe sexuální kriminalitu Válková, podle které za sexuální kriminalitu považuje třídu trestných činů motivovaných sexuální potřebou.¹²

Pokud je odkazováno na Válkovou, je třeba z důvodu ucelené terminologie vymezit pojmy. Válková totiž "sexuální kriminalitu" používá jako pojem vědy o chování. Při tomto svém vymezení vychází ze zahraničních úprav Německé literatury, která užívá oba pojmy vcelku promiskuitně jako sexuální (Sexualdelikte) a mravnostní (Sittlichkeitsdelikte). Všechny tyto pojmy mají společný znak, a sice ten, že se jedná o reliktní jednání motivované sexuální potřebou.¹³

Válková však striktně mezi mravnostní a sexuální kriminalitou rozlišuje, neboť podle ní je pojem mravnostní kriminality širší.¹⁴

K šíři pojmu mravnostní kriminality je třeba uvést, že mravnostní kriminalitu je třeba regulovat daleko striktněji než jiné druhy kriminality. Mravnost jako taková je důležitou součástí života společnosti. Lze do ní pojmut úkony a chování, které více či méně souvisí s pohlavním životem. Jakékoli chování dotýkající se pohlavní sféry je velmi intimní, tudíž je na každé jednotlivé osobě, aby si sama zvolila, jakým způsobem bude vést svůj pohlavní život a tatáž osoba má také výsostné právo, aby jí do její osobní, pohlavní a nejintimnější sféry nikdo nezasahoval, aby se každý zdržel takových zásahů. Tento zákaz platí *erga omnes*

¹¹ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 298.

¹² VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 425.

¹³ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 424.

¹⁴ Tamtéž.

je samozřejmě nutné postavit napevno. Jelikož je nutné takové zásahy do intimní oblasti každého zabezpečit a jejich narušení trestat, je zapotřebí regulace, která je v České republice realizována na zákonné úrovni výčtem trestných činů, které tuto intimní sféru člověka chrání.

Z definice mravnosti kriminality podle Gřivny je zřejmé, že budou postihována sexuálně motivovaná jednání, která jsou společensky tolerovatelná a akceptovatelná. Dalo by se tedy říci, že hlavním tvůrcem norem, které tuto oblast chrání, bude společnost. Je tomu tak proto, že subjektivní kritéria tolerovatelnosti sexuálně motivovaného jednání se mohou leckdy rozporovat s objektivním a většinovým míněním společnosti. Je to proto společnost, která stanoví, které jednání ještě tolerovat lze, a které už je jednáním zakázaným.¹⁵ K tomu využívá právo jako prostředek regulace tohoto nežádoucího chování. Jakmile společnost toto jednání prohlásí nepřijatelným, zakáže ho právní normou, jakékoli porušení takového práva se stává kriminálním schováním.

Proto pojem **mravnostní kriminality** chápeme podle Gřivny jako sexuálně motivované jednání, odporující společností tolerovanému souboru jednání, a za **sexuální kriminality** podle Válkové považujeme už konkrétní třídu trestných činů, která je motivované sexuální potřebou.

Mravnostní trestné činy nalezneme zejména v hlavě III. zvláštní části trestního zákoníku, některé mravnostní trestné činy lze však nalézt i mimo tuto hlavu.¹⁶

Gřivna rozlišuje v rámci mravnostní kriminality dvě skupiny trestných činů, a sice sexuální trestné činy a trestné činy spjaté s prostitucí.

Osobně se s tímto dělením ztotožňuji pouze částečně, neboť nesouhlasím s podřazením tzv. *pornografických trestných činů* pod kategorii sexuálních trestných činů. Pornografické trestné činy jsou tak rozšířeným druhem mravnostní trestné činnosti, které si dle mého názoru zaslouží samostatnou kategorii v rámci mravnostní kriminality. Tato kategorie je v poslední době na vzestupu, zejména díky rozvoji moderních informačních technologií, kdy distribuce pornografického materiálu se stává snazší a přes různé platformy a servery i obtížněji dohledatelná a regulovatelná. Navíc je nutné si uvědomit, že pornografie jako taková trestná není.

¹⁵ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 298.

¹⁶ Tamtéž.

Důvod legálního vymezení pornografických trestných činů spočívá zejména v ochraně dětí jako osob jakkoli zúčastněných na pornografii, ať už jako herců či jiné formy účastenství. Z těchto důvodů si osobně myslím, že by měla být kriminalita pornografická vyčleněna z kategorie mravnostní kriminality a měla by být zkoumána odděleně, neboť je to, vzhledem k její nebezpečnosti a vývojovým tendencím třeba.

Vzhledem k výše uvedenému zde budu vycházet ze tří kategorií mravnostní kriminality, a to **sexuální trestné činy, trestné činy spojené s prostitucí a pornografické trestné činy.**

Sexuálními trestnými činy lze rozumět všechna jednání, která nejsou společensky objektivně akceptovatelná.¹⁷ Jedná se o vymezení podle Gřivny, kam bezpochyby spadá také problematika pornografie. Z důvodů výše uvedených však pornografii do této kategorie nezařadím, a pokusím se pojem sexuální trestné činy vymezit jako *sexuálně motivovaná jednání, která jsou konána v rozporu s trestním zákoníkem, nejde-li o pornografické trestné činy a trestné činy spojené s prostitucí.* Rozhodl jsem se pro negativní vymezení z toho důvodu, že ostatní dvě kategorie jsou svým názvem vymezeny poměrně dosti konkrétně, kdy na sexuální trestné činy budou “zbývat” ty legálně vymezené trestné činy, které již nelze podřadit pod žádnou ze zbývajících kategorií. Bude sem tedy patřit trestný čin znásilnění (§ 185 TZ), sexuální nátlak (§186 TZ), pohlavní zneužití (§187 TZ) a soulož mezi příbuznými (§188 TZ), navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§193b TZ). Tyto trestné činy jsou uvedeny v hlavně III. zvláštní části trestního zákoníku. Z jiných hlav lze do sexuálních trestných činů zařadit například obchodování s lidmi (§168 TZ), ohrožování výchovy dítěte (§ 201 TZ) či svádění k pohlavnímu styku (§ 202 TZ). Sexuálně motivovanými činy však dále mohou být trestné činy krádeže či obecného ohrožení. V těchto případech se bude jednat o neudržitelnou fetišistickou potřebu pachatele, který je v prvním případě vzrušen krádežemi a možností být při nich přistižen, ve druhém případě pak projev pyromanie, který je spojen s uspokojením pachatele.¹⁸

Trestnými činy spojenými s prostitucí je třeba rozumět trestné činy, jejichž páchaní je přímo či nepřímo vázáno na činnost zvanou jako prostituce. Ihned

¹⁷ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 298.

¹⁸ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 299.

úvodem je třeba říci, že prostituce jako taková trestná není.¹⁹ Mezi legálně vymezené trestné činy lze tak řadit trestný čin kuplířství (§189 TZ), prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190 TZ). Oba tyto trestné činy jsou výslovně uvedeny ve třetí hlavě zvláštní části trestního zákoníku jako *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*. S prostitucí dále souvisejí další trestné činy z jiných hlav, jde například o trestný čin šíření nakažlivé lidské nemoci (§ 152 TZ), šíření nakažlivé lidské nemoci z nedbalosti (§153 TZ), ohrožení pohlavní nemocí (§ 155 TZ), obchodování s lidmi (§168 TZ), ohrožování výchovy dítěte (§ 201 TZ) a svádění k pohlavnímu styku (§ 2é2 TZ).²⁰

Pornografickými činy lze rozumět trestné činy jsou vymezeny jednak přímo ve třetí hlavě zvláštní části trestního zákoníku, tak v jiných hlavách jako trestné činy, které s pornografií souvisejí. Jedná se o šíření pornografie (§ 191 TZ), výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192 TZ), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193) a účast na pornografickém představení (§ 193a), dále pak navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§193b TZ), obchodování s lidmi (§168 TZ), ohrožování výchovy dítěte (§ 201 TZ) či svádění k pohlavnímu styku (§ 202 TZ).

Z hlediska obecného výkladu k mravnostní kriminalitě je nutné uvést statistiky mravnostní kriminality. Zařazení statistik jako pramene poznání problematiky považuji za vhodné, zejména z důvodu poznání konkrétních „čísel“. K poznání kriminality jako jevu je vhodné umět si kriminalitu představit ne jako pouze abstraktní pojem, ale zároveň jako konkrétní trestné činy vyjádřené konkrétními údaji. Tyto statistiky jsou pak oficiálním pramenem informací o registrované kriminalitě.²¹

Zdroje informací vycházející ze statistik, které podávají obraz o stavu, struktuře a také o dynamice kriminality. Tyto informace jsou výstupy kriminologických výzkumů, a jako takové jsou způsobilé zprostředkovat příslušným orgánům a institucím obraz o společenské realitě, o problémech právní

¹⁹ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 299, shodně s CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 55.

²⁰ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 299.

²¹ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 38.

úpravy. Na tuto realitu a naznačené problémy poté zákonodárce reaguje změnou či novelou právní úpravy a jinými opatřeními.

Gřivna uvádí instituce²², které při výkonu své činnosti vytváří či se podílejí na vytváření statistik:

- 1) **Ministerstvo spravedlnosti ČR**, které vytváří statistiky soudů a státních zastupitelství;
- 2) **Ministerstvo vnitra ČR**, nebo spíše Policejní prezidium ČR, které vytváří statistiky policejní;
- 3) **Generální ředitelství Vězeňské služby**, které vytváří vězeňskou statistiku.

Gřivna tyto statistiky označuje jako decentralizované²³, a to z toho důvodu, jelikož neprocházejí státními statistickými orgány.

Výsledky statistického zkoumání jsou využívány jako informace o činnosti orgánů, které vykonávají kontrolu nad kriminalitou, dále jsou využívány jako informace kriminologicky či kriminalisticky relevantní.

Zejména však v případech mravnostní kriminality je zapotřebí brát u výsledků statistických měření v potaz latentnost tohoto druhu kriminality. Dále Gřivna uvádí několik dalších faktorů, které je třeba zohlednit při práci s výsledky statistického měření, například již zmíněnou umělou latenci, demografické vlivy, chyby ve statistickém vykazování, legislativní změny v oblasti trestního práva hmotného či procesního, amnestijní rozhodnutí prezidenta republiky atp.²⁴

Statistiky, které jsem se rozhodl použít, jsou statistiky policejní, oficiálně volně přístupné prostřednictvím internetové sítě.²⁵ Policejní orgány jsou označovány jako orgány činné v trestním řízení, jsou to tedy orgány, které konají a provádějí vyšetřování registrovaných trestných činů. Z hlediska zaměření práce hodnotím kladně také skutečnost, že policejní statistiky, mimo jiné, obsahují údaje o tom, kolik jednotlivých trestných činů bylo spácháno mladistvými osobami.

Jednotlivé trestné činy jsou v policejních statistikách členěny odlišněji od uspořádání zvláštní části trestního zákoníku. Jsou označovány za použití tzv.

²² Tamtéž.

²³ Tamtéž.

²⁴ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. Kriminologie. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 39.

²⁵ www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx.

takticko-statistické klasifikace.²⁶ Trestné činy, které svým obsahem spadají do mravnostní kriminality, jsou tudíž v policejních statistikách uváděny následovně:

- 1) Znásilnění (§ 185)
- 2) Sexuální nátlak (§ 186)
- 3) Pohlavní zneužívání v závislosti (§ 187/2)
- 4) Pohlavní zneužívání ostatní (§ 187/1, 3, 4)
- 5) Komerční forma sexuálního zneužívání v závislosti (§ 187/2)
- 6) Komerční forma sexuálního zneužívání ostatní (§ 187/1, 3, 4)
- 7) Ostatní pohlavní úchytky (§ 358)
- 8) Šíření pornografie (§ 191)
- 9) Ohrožování pohlavní nemocí (§ 155)
- 10) Úmyslné ublížení na zdraví lidskou nemocí (§ 145, § 146, § 152)
- 11) Ublížení na zdraví lidskou nemocí z nedbalosti (§143, § 147, § 148, § 153)
- 12) Kuplířství (§ 189)
- 13) Soulož mezi příbuznými (§ 188)
- 14) Obchodování s lidmi (§ 168)
- 15) Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190)
- 16) Dětská pornografie a zneužití dítěte k ní (§ 192, § 193)
- 17) Účast na pornografickém představení (§ 193a)
- 18) Navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§ 193b)

Při sběru informací ze statistiky jsem vycházel z dat za časová období 1. 1. 2021 až 31. 5. 2022. Toto časové období je rozděleno na dva časové úseky. Prvním je 1. 1. 2021 – 31. 12. 2021. Druhé je 1. 1. 2022 – 31. 5. 2022.

Práce se věnuje následujícím trestným činům, na které jsem při práci se statistickými údaji kladl důraz. Jedná se o trestné činy znásilnění, sexuálního nátlaku, pohlavního zneužití v závislosti, pohlavního zneužití ostatního, šíření pornografie, dětská pornografie a zneužití dítěte k ní.

²⁶ GŘIVŇA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. Kriminologie. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 39.

Uveden vždy bude údaj o trestných činech registrovaných a následovat bude údaj objasněných trestných činů, dále pak procentuální vyjádření objasněnosti.

Prvním časovým obdobím je období 1. 1. 2021 – 31. 12. 2021. Za toto časové období bylo zjištěno a registrováno celkem **3 049** mravnostních trestných činů, ze kterých jich bylo objasněno **2 216**. Míra objasněnosti obecně je tedy **72,68 %**, což je téměř tři čtvrtiny. V rámci mravnostní kriminality bylo registrováno **773** znásilnění (525 objasněno = objasněnost 68 %), **82** trestných činů sexuálního nátlaku (52 objasněno = objasněnost 68 %), **95** pohlavních zneužití v závislosti (65 objasněno = objasněnost 67,37 %), **632** skutků pohlavního zneužití ostatního (544 objasněno = objasněnost 86,06 %), **124** případů šíření pornografie (103 objasněno = objasněnost 83,06 %) a **627** případů dětské pornografie a zneužití dítěte k ní (334 objasněno = 53,27 % objasněnost).

Počet spáchaných **3 049** mravnostních trestných činů činí **1,99 %** účast na všech registrovaných trestných činech pro rok 2021.

Trestný čin znásilnění měl v počtu registrovaných mravnostních trestných činů zastoupení **25,35 %**, sexuální nátlak **2,69 %**, pohlavní zneužití v závislosti **3,16 %**, pohlavní zneužití ostatní **20,73 %**, šíření pornografie **4,07 %** a dětská pornografie a zneužití dítěte k ní **20,56 %**.

Průměrná objasněnost těchto vybraných trestných činů tvoří za rok 2021 **70,20 %**. Objasněnost blízká se třem čtvrtinám je dobrým poznatkem, že se daří tento druh kriminality úspěšně vyšetřovat. Nutno však poznamenat, že dobrá třetina nikdy vyšetřena a objasněna není, což činí smutné zjištění, že každý třetí pachatel mravnostního deliktu zůstane nedopaden a nepotrestán.

Za druhé časové období, tj. za období 1. 1. 2022 – 31. 5. 2022 bylo prozatím registrováno **1 654** mravnostních trestných činů. Objasněno jich bylo **1 033** z nich, což činí prozatímní objasněnost **62,45 %**. Z celkového počtu registrovaných trestných činů, který je **78 287**, činí procentuální zastoupení mravnostních trestných činů **2,11 %**. Z doposud registrovaných případů mravnostních deliktů bylo registrováno **434** znásilnění (237 objasněno = objasněnost 54,61 %), **37** případů sexuálního nátlaku (25 objasněno = objasněnost 67,57 %), **74** případů pohlavního zneužití v závislosti (33 objasněno = objasněnost 44,59 %), **353** skutků pohlavního zneužití ostatního (229 objasněno = objasněnost 64,87 %), **58** případů šíření

pornografie (40 objasněno = objasněnost 68,97 %) a **404** případů dětské pornografie a zneužití dítěte k ní (257 objasněno = objasněnost 63,61 %).

Trestný čin znásilnění měl v počtu registrovaných mravnostních trestných za časové období 1. 1. 2022 – 31. 5. 2022 činů zastoupení **26,24 %**, sexuální nátlak **2,24 %**, pohlavní zneužití v závislosti **4,47 %**, pohlavní zneužití ostatní **21,34 %**, šíření pornografie **3,51 %** a dětská pornografie a zneužití dítěte k ní **24,43 %**.

Průměrná objasněnost těchto vybraných trestných činů za období 1. 1. 2022 – 31. 5. 2022 je prozatím **61,20 %**.

Závěrem ke statistickým informacím lze uvést několik poznámek, které je podle mého názoru zapotřebí zmínit.

První z nich se týká podílu mravnostní kriminality v poměru k celkovému počtu spáchaných trestných činů. Mravnostní trestné činy se pohybují kolem 1 až 2 procent, což skutečně není velké číslo. Je dobré si uvědomit, že mravnostní trestné činy jsou jedny z nejnebezpečnějších, ne-li vůbec nejnebezpečnější delikty, tudíž je vždy dobré zjištění, pokud se ve společnosti vyskytují co nejméně a v co nejmenším počtu.

Druhou poznámkou je zmínění těch trestných činů, které se vyskytují nejčastěji. Mravnostní trestné činy s největším číslem výskytu jsou jednoznačně znásilnění, pohlavní zneužití a dětská pornografie a zneužití dítěte k ní. Tyto tři trestné činy mají procentuální zastoupení mezi 70 až 80 %, což z nich činí převážnou většinu všech spáchaných mravnostních trestných činů. Zároveň se jedná o trestné činy nejzávažnější, kdy znásilnění je nejzávažnějším zásahem do vnitřní intimní integrity člověka, a pohlavní zneužití a zneužití dítěte k výrobě pornografie jsou trestné činy, jejichž obětí je dítě. Je až alarmující, že téměř 80 % mravnostních trestných činů je tak vysoké intenzity, a více než polovina spáchaných mravnostních trestných činů má za oběť dítě.

Poslední, co je třeba k údajům získaných ze statistik dodat, je, že je nelze považovat za bezchybné a přesné. Veškeré statistiky jsou vytvářeny na základě údajů o trestných činech registrovaných, nikoli fakticky spáchaných. Tato latence způsobuje značné mezery mezi čísly registrovanými a čísly reálnými. Zejména pak v oblasti mravnostní kriminality, kdy z důvodů uvedených výše je latence tohoto druhu kriminality nejvýraznější. Právě tato latence způsobuje, že obraz o celkovém dění ve společnosti z hlediska mravnostní kriminality není úplný a nedaří se tudíž

této kriminalitě úspěšně předcházet či jí potírat. Vyšší počet registrovaných případů mravnostní kriminality, větší spolupráce obětí s vyšetřovateli a větší počet skutečně nahlášených případů by podle mého názoru dopomohl k lepším postupům v oblasti vyšetřování těchto trestných činů, k účinnějším opatřením, ať již v oblasti nápravy pachatele, pomoci oběti či v oblasti prevence.

2. Specifika sexuální kriminality

2.1. Obecně ke kapitole

Ještě než přejdu k výkladu ohledně sexuální kriminality, bude vhodné na úvod vymezit tzv. základní přístupy, na základě kterých bude každý jednotlivý druh kriminality dále blíže zkoumán. Gřivna vychází z dělení na dva základní přístupy zkoumání kriminality.²⁷

Za prvé, přístup **fenomenologický**, někdy označovaný jako morfologický. Tento přístup je založen na popisu kriminality (jednotlivých druhů kriminality), na základě popisu stavu, struktury a dynamiky kriminality. Základem pro tento přístup je analýza dat, nejčastěji získaných prostřednictvím statistik.²⁸

Za druhé, přístup **etiologický**, který spočívá ve zkoumání příčin kriminality, ve zjišťování příčin jednotlivých druhů kriminality. Účelem je vysvětlení její geneze, a to z důvodu efektivní kontroly kriminality, neboť pokud jsou známy příčiny a důvody vzniku, lze jim úspěšně předcházet.

Při zkoumání jednotlivých druhů kriminality je vhodné uvést také jakousi nadstavbu v podobě kontroly tohoto druhu kriminality. Ke kontrole lze přistoupit až po úspěšném poznání určitého druhu kriminality. Dostatečné poznání je předpokladem pro efektivní kontrolu. **Kontrolou** lze rozumět úsilí státu a společnosti o udržení kriminality v určitých přijatelných mezích nebo o její omezování.²⁹ Kontrolu lze uskutečňovat prostřednictvím represivních či preventivních strategií. Z hlediska sexuální kriminality se uplatňují strategie obě, kdy represivní neboli trestněprávní přístup je aplikován až po spáchání trestného činu. Preventivní přístup by měl být u tohoto druhu kriminality převažujícím, neboť, jak již bylo řečeno, spáchaný mravnostní trestný čin, zejména pak sexuální, je závažným zásahem do intimní sféry osoby, která je tak spácháním poznamenána jako oběť jak primární, tak sekundární viktimizace. Proto je vždy lepší takovým trestným činům předcházet než pak spáchané trestné činy vyšetřovat. Prevence by měla být realizována již od útlého věku člověka, neboť právě v brzkých letech si člověk vytváří představy o tom, co je dovolené a co je naopak zakázané. Proto by

²⁷ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 25.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 26.

měla být prevence, zejména pak v sexuální oblasti, realizována v co největším rozsahu.

2.2. Sexuální kriminalita

2.2.1. Fenomenologie

Co do fenomenologie sexuální kriminality, ze statistik je zřejmé, že převažujícími trestnými činy řazenými do skupiny sexuální kriminality budou trestné činy *znásilnění* a *pohlavního zneužívání*.³⁰ V obou případech se jedná o jedny z nejzávažnějších trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, ale také o jedny z nejnebezpečnějších trestných činů vůbec.

Znásilnění je trestným činem, který je obsažen v trestním zákoníku, kde má uvedenou i svojí skutkovou podstatu. Nicméně z hlediska kriminologického jej lze definovat jako *vynucení sexuálního styku proti vůli napadené osoby*.³¹ Válková vymezuje znásilnění jako *vynucení pohlavního styku či jiných sexuálních aktivit násilím nebo jeho pohrůžkou*.³² Obě vymezení vykazují téměř totožné prvky. Vždy se jedná o pohlavní či jiný sexuální styk a vždy je přítomen prvek násilí, ať již ve formě *vis compulsiva* či *vis absoluta*.

Znásilnění je nejčtenějším sexuálním trestným činem. Téměř vždy způsobuje újmu fyzickou, zejména pak psychickou. Je tomu tak proto, že se odehrává bez souhlasu oběti a velmi výrazným způsobem zasahuje do intimní oblasti oběti.³³

Válková i Gřivna shodně uvádějí, že znásilnění je trestným činem s nejvyšším stupněm latence. Latentnost trestného činu velmi úzce souvisí s vymezením latentní kriminality. Latentní kriminalita je taková, která byla spáchána, avšak nebyla oznámena ani registrována. Latentní neboli skrytá kriminalita je tedy rozdíl mezi skutečnou a registrovanou kriminalitou.³⁴ Kriminalita skutečná nemusí

³⁰ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 425.

³¹ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 302.

³² VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 428.

³³ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 302.

³⁴ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, s. 34.

být orgány činnými v trestním řízení zjištěna buď vůbec, nebo o ní tyto orgány vědí, ale z nějakého důvodu ji nevyšetřují. V souvislosti s latentností kriminality se lze setkat s teoriemi "černých" a "šedých" čísel.

Podle Gřivny představují "černá" čísla určitou část kriminality, o které se orgány činné v trestním řízení z jakéhokoliv důvodu nedozvěděly. Tato čísla pak označuje za *přirozenou latenci*.³⁵ Za "šedá" čísla pak označuje trestné činy, o kterých se orgány činné v trestním řízení dozvěděly, nicméně pachatel nebyl dopaden. Konečně za *umělou latenci* považuje pak skupinu trestných činů, o kterých se orgány činné v trestním řízení dozvěděly, avšak je z nějakého důvodu zatajena, není registrována.

Poněkud odlišné pojetí "černých" (temných) čísel uvádí Válková³⁶, podle které se temným číslem kriminality rozumí rozdíl v počtu skutečně spáchaných trestných činů a v počtu trestných činů, které jsou evidovány v kriminálních statistikách. K pojetí "šedých" čísel Válková uvádí, že stejně jako u pojetí "černých" čísel, *není využíváno v kriminologii pouze v jednom významu*. Lze se tedy setkat s názorem, kdy se za "šedá" čísla považuje stav, kdy byl pachatel stíhán, ale nebyl odsouzen, případy umělé kriminality.

Vydeme-li z faktu, že znásilnění je velmi citelným zásahem do intimní sféry jednotlivce, převážně je spojeno s násilím, lze snadno dovodit, proč bude latence tohoto trestného činu tak vysoká. Těmito důvody se zabývalo také mnoho zahraničních autorů³⁷, kteří rozlišují důvody, které oběť znásilnění vedou k tomu, že spáchání tohoto trestného činu neohlásí.

Barlow³⁸ uvádí následující důvody neoznámení znásilnění:

1. Znásilnění je považováno za osobní a soukromou věc.
2. Oběť se obává odplaty ze strany pachatele.
3. Je zde dána nedůvěra oběti vůči orgánům kompetentním k vyšetření tohoto trestného činu a jejich postupu vůči oběti.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, s. 144.

³⁷ Barlow, Koss, Resnick, Burges, Marchetti..

³⁸ BARLOW, H. D. *Introduction to Criminology*. Edwardsville: Harper Collins Publishers, 1996, s. 118 In GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 302.

4. Je dána obava z nedostatku důkazů, které by usvědčily pachatele.
5. Oběť oznámila událost někomu jinému než orgánům činným v trestním řízení.

Velmi důležitým faktorem, zda je nebo není znásilnění oznámeno, je skutečnost, zda oběť pachatele znala, či nikoliv.³⁹ V této souvislosti Válková uvádí *Demingovo a Eppyho* rozlišení na socializované a nesocializované znásilnění.⁴⁰

Socializované znásilnění spáchá pachatel po předchozí konverzaci. Taková konverzace může být svádívá, mohou zde být náznaky přívětivosti. Velmi často je tento typ znásilnění spojen s požíváním alkoholu. Oběť také často může svým chováním, které je vyzývavé až provokující přispět ke spáchání trestného činu. Nicméně, takové jednání by nemělo být bráno jako předchozí konkludentní souhlas s určitými sexuálními a aktivitami, na což pachatel mnohdykrát odkazuje se slovy: "Kdyby to nechtěla, tak se tak nechová." Tento argument v žádném případě nelze považovat jako dostatečný, neboť právo rozhodovat o svém sexuálním životě je právem fundamentálním.⁴¹ V této rovině NE znamená skutečně NE, což se v situaci, kdy pachatel požil alkohol, málokdy skutečně dodrží.

Nesocializované znásilnění je spácháno neznámým pachatelem bez předchozí konfrontace či kontaktu. Tento druh znásilnění je pro oběť nebezpečnější, protože jeho neočekávanost vyžaduje potřebu pachatele ovládnout oběť v krátkém čase, k čemuž používá vyšší míru násilí a agrese. Gřivna uvádí⁴², že v případě, kdy oběť pachatele znásilnění nezná, je dána větší pravděpodobnost oznámení tohoto spáchaného trestného činu. Oběti nemají takový strach z případné odvety a cítí větší touhu po potrestání pachatele. V případě, kdy je pachatel oběti známý, mají oběti logicky větší obavy, ať již z odplaty či z případných otázek vyšetřovatelů, právě z důvodu vzájemné známosti s pachatelem.

Válková dále uvádí několik způsobů přístupu nesocializovaného sexuálního agresora ke svojí oběti podle Hazelwooda:⁴³

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, s. 428.

⁴¹ *Deklarace sexuálních práv* ze dne 20. 6. 1997.

⁴² GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 302.

⁴³ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, s. 428.

1. Pachatel před útokem osloví oběť či ji jinak kontaktuje, a buď jí poskytne pomoc, dává jí rozkazy či ji o něco žádá.
2. Pachatel bezprostředně fyzicky napadne oběť bez předchozí verbální komunikace, přičemž tento útok směřuje k získání kontroly nad obětí.
3. Pachatel zaútočí v době, kdy je oběť bezbranná, když spí.

Závěrem lze uvést tři hlavní typy znásilnění, které vymezuje Groth.⁴⁴ Prvním typem je znásilnění plynoucí z moci (*power rape*), ve kterém je sexuální agrese uplatněním kontroly a dominance. Druhým typem je znásilnění z hněvu (*anger rape*), kdy se pachatel dopouští znásilnění v úmyslu dát průchod svému hněvu, vzteku a frustraci. Posledním typem je sadistické znásilnění (*sadistic rape*), kdy násilný sex uspokojuje potřebu pachatele způsobovat své oběti utrpení.

Velmi podobně poukazuje na tyto typy znásilnění Čírtková⁴⁵, která podle způsobu provedení znásilnění profiluje pachatele tohoto trestného činu.

Co do kompletnosti fenomenologie sexuální kriminality z pohledu trestného činu znásilnění je třeba zmínit dva další komponenty, a sice osobu **pachatele** sexuální kriminality a osobu **oběti** sexuální kriminality.

Pachatele znásilnění lze členit podle různých kritérií. Lze je kategorizovat podle pohlaví, podle věku, podle národnosti, rasy, víry či příslušnosti k určité etnické skupině. Rozsáhlou kategorií je skupina pachatelů recidivistů. Dalšími zajímavými možnostmi kategorizace pachatelů je jejich členění podle psychických zvláštností, jako je duševní porucha, sexuální aberace, stavy snížené přičetnosti, intelektu mimo normu či závislosti na návykových látkách.⁴⁶

Důležitost výzkumu či zkoumání osobnosti pachatelů trestných činů se odráží na provázanosti kriminologie a trestního práva. Opět zde vidíme "spolupráci", kdy normy trestního práva reflektují či využívají poznatků kriminologických výzkumů. Zejména trestní právo hmotné těží z výzkumů pachatelů při tvorbě skutkových podstat trestných činů, kriminologické výzkumy se odráží také v úpravě trestů či ochranných opatření. Velký přínos má zkoumání

⁴⁴ GROTH, N. *Men Who Rape: The Psychology of the Offender*, New York: Plenum 1979 In GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 304.

⁴⁵ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 196.

⁴⁶ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, s. 114.

osobnosti pachatele pro trestní právo procesní, ale zejména pro kriminalistiku. Soubor vlastností pachatele, ale zejména také jeho pohnutka k danému trestnému činu či jeho předchozí recidiva může sloužit vyšetřovatelům jako jakýsi "odrazový můstek", na základě kterého započnou své vyšetřování.

Z hlediska pohlaví pachatele je nutno konstatovat, že pachatelem může být jak muž, tak žena.⁴⁷ Tento fakt je třeba připomenout, neboť tomu nebylo tak vždy. Podle §241, odstavec 1 *zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů* (dále jako "starý trestní zákoník") zněla skutková podstata znásilnění takto: "*Kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí ženu k souloži, nebo kdo k takovému činu zneužije její bezbrannosti, bude potrestán ...*" Tato právní úprava byla nedostatečná ve dvou případech, které popisuje Schelle a Tauchen.⁴⁸ Prvním případem byl fakt, že právní úprava dopadala pouze na znásilnění vykonaná na ženách, druhým případem byl nedostatek spočívající v tom, že jako znásilnění bylo možné kvalifikovat pouze jednání spočívající v souloži. Novelou trestního zákona⁴⁹, která byla provedena zákonem č. 144/2001 Sb., někdy též označována jako tzv. *Langerova novela*⁵⁰, byla skutková podstata trestného činu znásilnění v § 241 upravena následovně: "*Kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného, bude potrestán ...*".

Přínos této novely je, mimo jiné, spatřován také v tom, že rozšířil okruh pachatelů znásilnění také na osoby ženského pohlaví. Od této novely mohla být pachatelem trestného činu znásilnění také žena, což je podle mého názoru sice spravedlivé, nicméně v praxi jsou tyto případy spíše ojedinělé. Například v roce 2015 se tohoto trestného činu dopustily pouze dvě ženy.⁵¹

Rozdělení pachatelů znásilnění může být provedeno na základě několika kritérií. Jednou z typologií pachatelů, je typologie založená na motivaci pachatele,

⁴⁷ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, s. 302.

⁴⁸ SCHELLE, K., TAUCHEN, J., a kol. *Sexuální trestné činy včera a dnes*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2014, s. 223.

⁴⁹ Zákon č. 140/1961 Sb. *Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů*.

⁵⁰ SCHELLE, K., TAUCHEN, J., a kol. *Sexuální trestné činy včera a dnes*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2014, s. 223.

⁵¹ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, s. 302.

respektive *opírající se o motivační struktury determinující jednotlivé druhy sexuálního násilí*.⁵²

1. Typ ujišťující se o moci
2. Typ zlobného mstitele
3. Typ využívající nebo prosazující moc
4. Sadistický typ

Válková také poukazuje na skutečnost, že budoucí nebo současní sexuální agresori vykazují prvky ze své minulosti, které jsou shodné s prvky jiných delikventů. Jsou jimi zejména nedůsledná výchova, přísná výchova, krutost ze strany rodičů, sexuální frustrace nebo naopak nadměrná sexuální stimulace.⁵³

Existuje však také další typologie pachatelů podle Čírtkové, která kategorizuje základní skupiny pachatelů znásilnění:⁵⁴

1. Kompenzačně jednající pachatel (znásilnění zde představuje kompenzační pokus o uspokojení)
2. Pachatel využívající příležitost
3. Pachatel ventilující vztek
4. Sadistický pachatel

Z hlediska forenzní psychologie je pozornost poskytována především “sériovým znásilňovačům”, tedy takovým pachatelům, kteří vykazují značnou společenskou nebezpečnost, neboť znásilňují opakovaně a určitým způsobem.⁵⁵

Čírtková dále jednotlivé “prototypy” sériových znásilňovačů popisuje⁵⁶. Typ kompenzujícího pachatele se ujišťuje o své moci, velmi často tím kompenzuje svoji sociální nedostatečnost. Znásilnění pro něj představuje formu nadvlády či formu dokazování své mužnosti. Z hlediska provedení si tento typ pachatele čin často připravuje a po provedeném činu si bere “suvenýry”. Často se jedná o fetišistu či voyera.

⁵² HOLMES, R. M., HOLMES, S. T. Profiling Violent Crimes. An Investigative Tool. London: Sage Publ. Inc., 1996 In VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 430.

⁵³ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 432.

⁵⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 186.

⁵⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 194.

⁵⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 196.

Druhý typ pachatele, který testuje svoji moc, využívá příležitosti a v daný okamžik demonstruje svoji moci, svoji nadřazenost.⁵⁷ K navázání kontaktu používá lsti, vyžadováním opakovaného sexu dává najevo svojí dominantní pozici. Často konzumenti alkoholu a drog, pouze krátké a povrchní známosti.

Třetím typem je pachatel ventilující vztek, který svým jednáním ventiluje svůj vztek či nenávisť vůči ženám. Velmi často se dopouští násilí, které může vést až k vraždě. Znásilnění zpravidla neplánuje. Útočí rychle a brutálně. Znásilnění je pro něj ventilací nahromaděného vzteku. Vyskytují se případy, kdy oběť je velmi často podobná objektu jeho hněvu, který si "vymodeloval" již v mladém věku.

Čtvrtý typ je typ sadistického pachatele. Vyznačuje se brutalitou a lstivostí. Svůj čin si nejdříve naplánuje. Oběť může i omezovat na svobodě či jinak zadržovat. Svou oběť může také mučit. Tento typ pachatele má zpravidla průměrné až vysoké IQ a své činy si dokumentuje.

Je zřejmé, že pachatelem tohoto činu může být zpravidla "kdokoli". Nicméně výzkumy z oblasti kriminologie a forenzní psychologie profilují či typologizují skupiny pachatelů, které dále zkoumají. Je jasné, že nic neplatí bezvýjimečně, nicméně právě data zjištěná pomocí těchto výzkumů slouží jako relevantní podklady pro snadnější vypátrání pachatele podle pomocných vodítek, pro kontrolu a prevenci tohoto druhu kriminality, či pro evidenci recidivistů, kteří již byli pro tyto trestné činy odsouzeni či stíháni. Příkladem může být informační systém JMENOVKA. Jde o počítačovou evidenci osob, které jsou vedeny v databázi informačního systému služby kriminální policie a vyšetřování OČISTA, který zpracovává problematiku, mimo jiné, mravnostní trestné činnosti.⁵⁸

Osobě oběti znásilnění, stejně jako osobám obětí mravnostní kriminality je třeba věnovat zvláštní pozornost. Jedná se o speciální skupinu obětí, která se označuje jako *zvlášť zranitelné oběti*, o kterých bude pojednáno níže. Zejména u obětí mravnostní kriminality je důležité znát obecné okolnosti viktimizace či viktimnosti z důvodu následné práce s oběťmi tohoto druhu kriminality. V této části si proto nastíníme okolnosti, za jakých se oběť mravnostní kriminality stává obětí, jak tyto oběti označuje zákon. Následná práce s těmito oběťmi ve smyslu výslechu

⁵⁷ Nadřazeností je zde myšlena nadřazenost ve smyslu muže nad ženou.

⁵⁸ CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 187.

těchto obětí jako svědků nebo přímo osob dotčených trestným činem bude předmětem třetí kapitoly.

Pojem **oběť** je pojem zákonný. Obětí je osoba, která je dotčená trestným činem. Zákon č. 45/2013 Sb. *o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)* ve svých výkladových ustanoveních, konkrétně v ustanovení §2 odstavec 2, které říká že *“obětí se rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma”*.

Právě ustanovení §2 odstavec 2 zákona o obětech trestných činů vymezuje pojem oběti. Podle komentáře k onomu zákonu je obětí podle zákona pouze fyzická osoba. Je tomu tak proto, že pouze osoby fyzické, jako živé bytosti, jsou nadány schopnostmi cítit bolest jak fyzickou, tak psychickou. Jinými slovy, jsou nadány emocionalitou, pamětí a osobní identitou a zejména jsou schopny prožívat traumatizující dopady trestného činu.⁵⁹ Tento poslední znak vnímám jako zásadní pro oblast mravnostní kriminality, neboť újma způsobená oběti tohoto druhu kriminality se projevuje jako újma sekundární, která se projevuje až po spáchání trestného činu.⁶⁰

U fyzických osob dále platí, že jako oběť může být označována pouze taková fyzická osoba, které trestným činem byl nebo měl být způsoben škodlivý následek. Z takového vymezení pojmu oběti vyplývá, že pojem oběti podle zákona o obětech trestných činů *není identický* s pojmem poškozeného podle zákona č. 141/1961 Sb., *o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů*⁶¹ (dále jen trestní řád).

Obětí může být pouze fyzická osoba, které bylo nebo mělo být ublíženo na zdraví či způsobena majetková nebo nemajetková újma, stejně tak příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner oběti, pokud byla oběti trestným činem způsobena smrt.⁶² Poškozeným v řízení trestním však již může být kterákoli fyzická osoba, stejně jako právnická osoba, které byla

⁵⁹ DURDÍK, T., ČÍRTKOVÁ, L., HÁKOVÁ, D., VITOUŠOVÁ, P. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 6.

⁶⁰ GRIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 128.

⁶¹ DURDÍK, T., ČÍRTKOVÁ, L., HÁKOVÁ, D., VITOUŠOVÁ, P. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 7.

⁶² Ustanovení § 2, odst. 3 zákona č. 45/2013 Sb. *o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)*.

trestným činem způsobena majetková škoda nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.⁶³ Toto rozdělení je dáno zejména z důvodu rozlišení jednotlivých úkonů vůči těmto osobám.

Pokud budeme hovořit o osobě oběti, zákon o obětech se jim věnuje především z důvodu pomoci těmto obětem. Ze struktury zákona také vyplývá, jakým způsobem bude pomoc realizována. Může jít o vymezení práv oběti na informace, na finanční pomoc, či o konkrétní pomoc od státu. Dle mého názoru zákon o obětech trestných činů chápe oběť více jako "lidskou bytost", která je schopna emocí a respektuje, že jí bylo trestným činem zasaženo do všech sfér její integrity. Naproti tomu vymezení poškozeného podle trestního řádu vnímám jako technické označení pro subjekt trestního řízení, který je zároveň stranou tohoto řízení,⁶⁴ které podle mého názoru daleko méně akcentuje osobu oběti jako člověka, kterému bylo závažným způsobem zasaženo do osobní tělesné i duševní integrity.

Zákon o obětech trestných činů ve svém §2 odstavec 4 uvádí pojem "zvlášť zranitelné oběti". Zvlášť zranitelnou obětí se pro účely zákona rozumí, mimo jiné⁶⁵, oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilí. Podle novely *zákona o obětech trestných činů č. 220/2021 Sb.*, se za zvlášť zranitelnou oběť výslovně považuje, a to podle znění §2 odstavec 4, písm. c) oběť trestného činu znásilnění.

Za zvlášť zranitelnou oběť lze považovat také osoby, které se staly obětí určitého typu trestné činnosti, a současně je v jejich případě shledáno zvýšené riziko vzniku druhotné újmy⁶⁶. Obě tyto zákonné podmínky musejí být splněny kumulativně.⁶⁷

Pohlavní zneužití je vysoce nebezpečným společenským jevem, který postihuje nejcitlivější skupinu obětí, a sice děti. Trestní právo vymezuje tento jev

⁶³ Ustanovení § 43, odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., *o trestním řízení soudním (trestní řád)*, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁴ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 262.

⁶⁵ Zákon o obětech trestných činů dále označuje za zvlášť zranitelné oběti děti, osoby vysokého věku nebo osoby postižení fyzickým nebo psychickým handicapem či oběti trestných činů obchodování s lidmi a trestného činu teroristického útoku.

⁶⁶ Druhotná neboli sekundární újma vzniká až v návaznosti na spáchaný trestný čin. Může jít zejména o stigmatizaci ze strany okolí, označení v tisku, pokud se jedná o osobu známou, či psychické problémy vyplývající z veřejného ponížení v důsledku zveřejnění spáchaného trestného činu.

⁶⁷ DURDÍK, T., ČÍRTKOVÁ, L., HÁKOVÁ, D., VITOUŠOVÁ, P. *Zákon o obětech trestných činů*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 21.

jako soubor sexuálního chování směřujícího vůči nezletilým dětem.⁶⁸ Čírtková vymezuje sexuální zneužívání jako *veškerou interakci mezi dítětem a dospělým, při níž je dítě degradováno na objekt uspokojení sexuálních potřeb dospělého pachatele*.⁶⁹ Fakt, že je dítě degradováno neboli poniženo, je dán skutečností, že dítě není schopno situaci plně pochopit v celém svém důsledku, tudíž není schopno se samo rozhodnout. Důležitým faktorem je také neschopnost dítěte se vzepřít pachatelově vůli. Dítě je tedy díky svým fyzickým a emocionálním dispozicím v pozici slabšího a zranitelnější, pro pachatele snadnějšího cíle.⁷⁰

Pohlavní zneužívání je označováno za vysoce nebezpečný společenský jev, který je, bohužel, velmi častý. K tíži tomuto faktu jde také skutečnost, že se jedná o jev vysoce latentní. Právě latence tohoto jevu zvyšuje jeho nebezpečnost, jelikož bez včasného a řádného oznámení není možné pachatele dopadnout a případně potrestat. Vysoká latence je dána zejména tím, že vztah mezi pachatelem a obětí je velmi často velmi důvěrný. Pachatel často pochází z vlastní rodiny oběti či z podobného partnerského uskupení.⁷¹

Samotné pohlavní zneužívání v sobě zahrnuje několik způsobů páčání tohoto činu. Většinou se tyto aktivity rozdělují na lehčí a těžší.

Lehčí formou jsou praktiky, které sice neohrožují přímo fyzické zdraví oběti, ale mohou mít dopad na její psychiku či mravní vývoj. Lze mezi ně řadit například hovory se sexuálním podtextem, obnažování či předvádění pornografických děl.

Těžší formy už zasahují do osobní sféry dítěte a dochází k přímému kontaktu s pachatelem, nejčastěji tělesného. Může se jednat o osahávání intimních partií, či jiné kontakty. Mezi nejhorší způsoby a formy páčání patří přímý pohlavní styk či dokonce soulož.

Nahlížení na **osobu pachatele** pohlavního zneužití je ve velmi případech shodné s nahlížením na osobu pachatele znásilnění. Obecný úzus, který říká, že pachatelem pohlavního zneužití spáchaného na dětech, je sexuální deviant či

⁶⁸ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, s. 433.

⁶⁹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 165.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 165.

pedofil, není zas tak pravdivý. Na tento nesoulad odkazuje Gřivna⁷², který jej označuje za mýtus, neboť pachatelem tohoto činu je nejčastěji osoba blízká dítěti, nebo osoba z okruhu přátel rodiny. Podobně se vyjadřuje také Válková, která uvádí, že mezi pachateli tohoto trestného činu je pouze 32 % deviantů.⁷³

Oběťmi pohlavního zneužívání jsou děti. Poškození dítěte, ať již fyzické nebo psychické, může být velmi rozmanité. V případě fyzických poškození, která lze spatřit zejména u nejmenších dětí, lze uvést urogenitální problémy či poranění konečníku.⁷⁴ Proto by okolí dítěte mělo věnovat pozornost chování dítěte v oblasti vyměšování. Pokud se dítě, které mělo dříve vypěstované návyky, značně opět pomočovat či neudrží stolicí, může to být znakem pohlavního zneužití a je třeba včas tuto možnost potvrdit nebo vyvrátit.⁷⁵

Následky pohlavního zneužívání mohou však mít i dopady psychické, které Čírtková⁷⁶ rozděluje do čtyř skupin (dimenzí).

První dimenzi označuje jako traumatickou a zraňující sexualizaci. Druhá dimenze představuje emocionální důsledky a pocit zrady, který dítě v důsledku zneužívání prožívá. Třetí dimenze je označována jako bezmocnost, kdy dítě není schopno cokoli podniknout a postavit se dospělému pachateli na odpor. Poslední čtvrtou dimenzí je problém stigmatizace, který se dotýká sníženého sebevědomí a sebeakceptování.

Ne však každé dítě musí trpět viditelnými poruchami. Až 40 % obětí pohlavního zneužívání neprojevuje či nevykazuje žádné výraznější symptomy v období, kdy se pohlavní zneužívání odehrávalo.⁷⁷

Takto zneužívané děti mají po spáchaném činu velmi obtížný návrat do běžného života. Lidská bytost by měla získávat povědomí o sexualitě a sexuálním životu postupně a podle mého názoru, "jemnou formou". Pokud někdo dítě "provede" sexuálním životem způsobem pohlavního zneužití, rozmetá tím jakékoli představy dítěte a předloží mu obraz sexuálního života, který by se neměl slučovat s realitou. Takto poznamenané dítě získá o sexuálním životě zcela jinou představu,

⁷² GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, s. 306.

⁷³ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 436.

⁷⁴ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 172.

⁷⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 172.

⁷⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 173.

⁷⁷ ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 174.

než jaká je žádoucí, než jaká je dokonce legální. Nicméně včasná pomoc a spolupráce se specialisty ještě může dítěti včas pomoci.

2.2.2. Etiologie

Gřivna rozděluje pachatele mravnostní kriminality, z hlediska její etiologie, na sexuálně deviantní pachatele, a na pachatele, kteří nejsou sexuálně deviantní.⁷⁸ Za stavy sexuální deviace se označují "stavy kvalitativně zmíněné změněné sexuální motivace lidí".⁷⁹

Rozeznávají se sexuální deviace dvojího druhu. Jde o deviaci v aktivitě, které jsou charakterizovány jako poruchy ve způsobu dosahování sexuálního vzrušení a uspokojení.⁸⁰ Deviace v objektu jsou označovány jako kvalitativní poruchy sexuální motivace, charakterizované neadekvátním zaměřením erotické touhy, tedy tím, na jaký objekt je zaměřena sexuální apetence.⁸¹

Za deviací v aktivitě je třeba zmínit voyeurismus, exhibicionismus, frotérství, tušérství, patologická sexuální agresivita, agresivní sadismus, sadismus, masochismus.

Voyeurismus spočívá ve sledování intimního počínání nic netušících anonymních osob, svlékajících či masturbujících osob, souložících párů. *Exhibicionismus* je deviace, při které je vzrušení dosahováno odhalováním pohlavních orgánů před neznámými ženami či dívkami. U *frotérství* je osoba, typicky muž, který dosahuje vzrušení třením se o neznámé ženy v tlačenících, nejčastěji ve frontách či v MHD. *Tušérství* je dotýkání se intimních míst anonymních ženských objektů.⁸²

V případě deviací v objektu se jedná o pedofilii, fetišismus, transvestitismus, nekrofilii, zoofilii či pyrofilii.

⁷⁸ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 307.

⁷⁹ RABOCH, J., ZVOLSKÝ, P. a kol. *Psychiatrie*. Praha: Galén, 2001, s. 335 In GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 307.

⁸⁰ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 140.

⁸¹ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 166.

⁸² GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 308.

Pedofilie je zaměřena na objekty v předpubertálním věku, tedy na objekty bez znaků dospívání. *Pedofilie* se dělí na homosexuální, heterosexuální a bisexuální. *Fetišismus* je deviací, při které dochází k dosažení uspokojení prostřednictvím předmětů či částí těla. *Transvestitismus* spočívá ve vzrušení spočívajícího v převlékání do oblečení opačného pohlaví, eventuálně ve vystupování v roli opačného pohlaví. *Nekrofilie* se projevuje v několika případech, od prosté touhy být v přítomnosti mrtvého těla, až po aktivity zahrnující líbání, objímání či soulož s mrtvým tělem. *Zoofilie* spočívá v uspokojování pohlavního pudu na zvířatech a *pyrofilie* je sexuální vzrušení vyvolané ohněm.⁸³

2.2.3. *Kontrola*

Mravnostní kriminalita je, jako každý druh kriminality, určitým způsobem kontrolována. V případě tohoto druhu kriminality je však nutné zohlednit skutečnost, zda se jedná u spáchaných trestných činů o deviantní či nedevidantní pachatele.⁸⁴

V případě deviantních pachatelů se podle Gřivny⁸⁵ uplatňují tři přístupy:

1. Farmakologický přístup, který je zaměřen na užití léků na snížení sexuální odezvy.
2. Kognitivně-behaviorální přístup, jehož podstatou je změna vzorců myšlení vztahujících se k sexuální trestné činnosti,
3. Psychovzdělávací přístup, jehož cílem je zvýšení empatie pachatelů ve vztahu k obětem, přičemž tito pachatelé se učí převzít zodpovědnost za své spáchané sexuální trestné činy.

U nedevidantních pachatelů sexuální trestné činnosti je žádoucí zaměřit pozornost na odlišné přístupy, zejména přístupy prevence a předcházení této trestné činnosti. Je tomu tak z toho důvodu, že nedevidantní pachatel se doposud neléčí, není uveden v žádném výchovném, preventivním či vzdělávacím programu, ani není nikde registrován jako recidivista. Jde tedy o potenciálního pachatele, u kterého je velmi složité předvídat jeho chování a jednání, proto jsou také přístupy prevence

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 308.

⁸⁵ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 309.

zaměřeny tak, aby byla co nejvíc eliminována možnost vzniku situace, která takové jednání pachatele umožní.

Jedná se především o následující přístupy:⁸⁶

1. Preventivní opatření v oblasti sociální prevence, jejímž základem je postoj společnosti k negativním jevům, kriminogenním faktorům, které vedou k páchání sexuálních trestných činů.
2. Prevenci situační, jejíž podstatou je zkušenost, že k sexuálním deliktům dochází v určitém místě, proto je vhodné kriminogenní faktory minimalizovat zvýšeným výskytem strážníků.
3. Viktimologická prevence, u níž je klíčové poučení potenciálních obětí, jak se chovat v rizikových situacích.

2.3. Kriminalita spjatá s prostitucí

2.3.1. Fenomenologie

Před zkoumáním kriminality spjaté s prostitucí je nutné postavit na pevno dvě skutečnosti. První je konstatování, že prostitute jako taková trestná není. Za provozování prostitute jako takové nemůže být trestně postihována ani prostitutka či prostitut, ani jejich zákazník.⁸⁷ Za druhé, bude zapotřebí vymezit samotný pojem **prostitute**. Prostitute je dobrovolné poskytování sexuální služeb za úplatu fyzickou osobou směřující k uspokojování sexuálních potřeb.⁸⁸

Z definice vyplývá, že se jedná o poskytování sexuálních služeb. Za takové služby lze považovat veškeré formy pohlavního styku. Může se jednat o soulož, anální sex, orální sex, masturbaci či jiné formy pohlavního styku srovnatelného se souloží. Může se však jednat i o nejrůznější praktiky či jiné způsoby sexuálního vzrušení, jejichž výčet lze vymezit pouze demonstrativně, neboť nemůže být nikdy uzavřený.

⁸⁶ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 309.

⁸⁷ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 55.

⁸⁸ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 310.

Důležitý je prvek dobrovolnosti. Osoba, která se sexuální služby poskytuje, tak činí dobrovolně, projevuje svojí vůli, která není projevována pod nátlakem. Samozřejmě nelze pominout případy, kdy prostituci schází prvek dobrovolnosti, je tedy poskytována sexuální služba proti vůli prostituta. Takové případy jsou však řešeny formou jiných ustanovení o trestných činech (obchodování s lidmi, omezování osobní svobody atp.).

Dalším komponentem je poskytování takových služeb za úplatu. Odměna za poskytnuté sexuální služby je jakýsi protipól dobrovolnosti ze strany uspokojovaného. Nabídka sexuálních služeb, dobrovolnost plnění a následné zaplacení ceny činí z prostituce až téměř obligační vztah, řečeno s velmi velkou nadsázkou. Avšak právě ono ujednání o zaplacení a dobrovolnost prostituta činí z této činnosti činnost, která není trestána, jelikož v prostituci jako takové není co postihovat, není co trestat.

Prostituce není zákonem postihována, není ani zákonem regulována, přesto však představuje pro společnost závažný problém, neboť se kolem prostituce vytváří “podhoubí” doprovodné trestné činnosti a aktivit, které jsou již trestnými, například trestný čin kuplířství (§ 189), prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190). Tyto trestné činy se nacházejí v hlavě III. Trestního zákoníku, tudíž je lze legálně vymezit jako “*Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*”. S prostitucí však souvisejí také další trestné činy, nacházející se mimo tuto hlavu. Jde především o šíření nakažlivé lidské nemoci (§ 152), ohrožení pohlavní nemocí (§ 155), obchodování s lidmi (§ 168), ohrožování výchovy dítěte (§ 201), svádění k pohlavnímu styku (§202).

Podle ideových koncepcí lze rozlišit **tři přístupy k řešení problematiky prostituce:**⁸⁹

Prvním přístupem je přístup aboliční. Podle tohoto přístupu je vhodné prostituci nadále nijak neupravovat ani neregulovat, ale trestat a regulovat pouze ta jednání, které ji doprovázejí. Je patrné, že tento přístup se uplatňuje v českém právním řádu.⁹⁰

⁸⁹ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 310.

⁹⁰ Tamtéž.

Druhým přístupem je přístup reglementační. Tento přístup spočívá ve vymezení prostituce, vsazení prostituce do právního rámce, ve kterém bude její provozování dovoleno, a postihovat pak jakékoli vybočení z vymezeného rámce.

Třetím případem je přístup represivní. Represivní přístup reguluje prostituci tím způsobem, že jí zakazuje a trestá jak prostituta, tak jeho klienta.

Co se týče rozdělení prostituce, Chmelík vychází při rozdělování prostituce ze několika hledisek.⁹¹ Prvním hlediskem je subjekt poskytování sexuálních služeb za úplatu. Zde dělí prostituci na ženskou, mužskou a dětskou. Druhým kritériem je prostředí, ve kterém je prostituce vykonávána.

Podle prostředí výkonu prostituce vymezil Chmelík pět základních forem:

1. Prostituci privátní. Tento druh prostituce je provozován ženami či muži “na úrovni”, přičemž nejde pouze o uspokojení sexuálních služeb, ale například také reprezentování svých klientů na schůzkách či jiných formálních akcích. Z hlediska místa je tato prostituce provozována v bytech klientů.
2. Prostituce hotelová. Jde o podobný případ jako v případě privátní prostituce. Nicméně úroveň poskytovatele sexuálních služeb se rovná úrovni klienta. Výkon prostituce je vázán na hotelové pokoje. Na výkonu této prostituce profitují často také taxikáři, hoteloví recepční a další hotelový personál.
3. Bytová prostituce je forma prostituce, kde místem výkonu prostituce je vlastní byt provozovatele prostituce.
4. Barová prostituce. Tento druh prostituce je provozován v barech, erotických salonech a podobných místech. Prostitutky jsou velmi často cizinky, které vykonávají prostituce z donucení. Místa výkonu tohoto druhu prostituce jsou velmi často spojena s organizovaným zločinem.
5. Pouliční a silniční prostituce je nejproblémovějším druhem prostituce. Tento druh prostituce je provozován na silnicích či ulicích, kdy klienti prostitutky nabírají přímo z vozidel a samotný sex se odehrává na nejrůznějších místech, včetně vozidel klienta. Prostitutky jsou také často nezletilé, mentálně zaostalé či drogově závislé. Z důvodu nedostateční či zcela chybějící hygieny je zde také velké riziko přenosu pohlavních chorob.

⁹¹ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 63.

Také Gřivna rozlišuje prostituci podle místa jejího provozování částečně shodně⁹² na klubovou prostituci vykonávanou v erotických klubech či veřejných domech, privátní prostituci provozovanou v bytech, venkovní prostituci provozovanou na veřejných prostranstvích u silnice či v automobilu, a na eskortní prostituci provozovanou v místě klienta.

Chmelík dále vymezuje ještě **dva** zvláštní druhy prostituce, která je provozována mladistvými či dokonce dětmi.

První z nich je tzv. **homosexuální prostituce**.⁹³ Tento typ prostituce je poskytován mladistvými, převážně mladými muži do věku osmnácti let. V těchto případech mladiství poskytují své sexuální služby, nejčastěji však osobám stejného pohlaví. Odměnou je jim finanční odměna, která jim je vyplácena v závislosti na tom, zda prostituci provozují “samy na sebe”, nebo zda jim sexuální služby zprostředkuje “pasák”.

Druhým druhem prostituce je tzv. **dětská prostituce**. V tomto případě se jedná o nejnebezpečnější druh prostituce, a to z hlediska celospolečenského.⁹⁴ Tento druh prostituce organizují nejčastěji třetí osoby (kuplíři, pasáci), kteří vědí, že páchají závažnou trestnou činnost. Z tohoto důvodu se jedná také o vysoce latentní druh kriminálního jednání. Pouze zřídka kdy děti tuto prostituci provozují z vlastního rozhodnutí, nejčastěji za účelem získání finančních prostředků. Zde na děti působí psychologický efekt, kdy dítě získá vysoké finanční prostředky za poměrně krátký časový úsek. Této skutečnosti si však všímají i organizátoři dětské prostituce, kteří mohou děti využívat k dobrovolné, ale také nedobrovolné prostituci. Takové jednání pak dále přerůstá v organizovaný zločin.

2.3.2. Etiologie

Etiologie kriminality spjaté s prostitucí může být velmi rozmanitá. Důvody, pro které je prostituce provozována rozděluje Gřivna na důvody sociální, sexuální a rozumové.⁹⁵

⁹² GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 311.

⁹³ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 64.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 313.

Sociální důvody reflektují přístup či dosavadní život provozovatele prostituce. Tyto osoby touží po uplatnění, mnohdy se jedná o nedostatek rodinných vazeb, nedostatek mravního založení. Největším a nejčastějším důvodem jsou však důvody ekonomické.

Sexuální důvody reflektují vztah osoby provozující prostituci k vykonávané činnosti. Pro tyto osoby je sex koníčkem až odpočinkovou záležitostí. Peníze, které za provoz této činnosti obdrží, berou jako příjemnou součást provozování této činnosti.

Rozumové důvody reflektují vztah osoby provozující prostituci k prostituci jako k práci. Cílem je vydělání vysokého finančního obnosu v relativně krátké době.

2.3.3. Kontrola

Kontrola kriminality spjaté s prostitucí je složitou záležitostí. Na úvod je třeba objektivně konstatovat, že pokud bude zájem po sexuálních službách, bude prostituce provozována. Z hlediska přístupu k prostituci se jeví jako vhodné z hlediska kontroly využít prvky přístupu reglementačního, kdy kontrola nebude zaměřována primárně na prostituci, ale na doprovodnou trestnou činnost, která prostituci doprovází. Podle Gřivny by tato kontrola měla být zaměřena na organizovaný zločin a nedobrovolnou prostituci, ochranu osob mladších osmnácti let před jakoukoli formou prostituce a pohlavního zneužívání a ochranu zdravotního stavu prostituujících osob, eliminaci narušování veřejného stavu, ochranu mravnosti.⁹⁶

2.4. Kriminalita spjatá s pornografií

2.4.1. Fenomenologie

Pornografická kriminalita neboli spíše terminologicky přesněji “*kriminalita spjatá s pornografií*” je druhem kriminality, který se v posledních letech rozmáhá a představuje společenský problém, který je zapotřebí řešit a účinně na něj reagovat.

⁹⁶ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 314.

Z tohoto důvodu si myslím, že by kriminalitě spjaté s pornografií měla být věnována pozornost.

Pornografie jako taková není objektivním právem zakázána. Existuje několik společností, které pornografické snímky či díla natáčejí, existuje spousta “umělců”, kteří se v pornografických dílech vyskytují, stejně tak sousta herců veřejně prohlašují, že se natáčením pornografie živí. Konec konců existuje i několik internetových domén, na kterých jsou uživatelům volně přístupná pornografická díla.⁹⁷ Kriminalizována budou pak taková jednání, kdy bude pornografické dílo zobrazovat osobu, která je dítětem, nebo která se jeví být dítětem, bude zobrazovat pohlavní styk se zvířetem a jiné podobné formy pornografie, stejně jako další doprovodná jednání s natáčením pornografických děl souvisejících, jako například omezování osobní svobody, neodvolené navazování kontaktů s dítětem či obchodování s lidmi.

Vymezení pojmu pornografie není jednoduché. Chmelík za pomoci Ottova slovníku naučného uvádí, že jako pornografie jsou označovány publikace nemravného obsahu, v právu je pak tento pojem užíván pro označení necudných děl literárních, grafických.⁹⁸ Pornografická díla budou tedy díla, která znázorňují určité činnosti či jednání, která jsou schopna v uživatelích pornografických děl vyvolat vzrušení, většinou sexuálního charakteru. Tato díla lze označit jako sexuálně stimulující. Chmelík dále naznačuje možnou pestrost názory odborné veřejnosti na otázku, zda je či není pornografie kriminogéním faktorem.⁹⁹ Na jedné straně stojící teorie liberální, která zastává liberální přístup k problematice pornografie, zdůrazňuje maximální svobodu jednotlivce v rozhodování v sexuálních vztazích. Tento přístup se brání razantnější regulaci pornografie, neboť stojí na myšlence svobody rozhodování o sexuálních vztazích a vykládá ji zcela volně, bez nutnosti zásahů a regulace ze strany státu. Naopak tzv. konzervativní přístup vidí v pornografii zárodek psychopatologické a kriminálního chování, které může v určitých případech v budoucnosti vyústit v páchání trestné činnosti. Tato teorie naopak vychází z regulace pornografických děl ve smyslu prevence.

⁹⁷ Internetové domény jako například Redtube, Pornhub, EPORNER, Freevideo atp.

⁹⁸ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 42.

⁹⁹ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 46.

Chmelík poměrně kulantně uzavírá rozpor konstatováním, že bere v potaz svobodu jednotlivce v rozhodování o sexuálních vztazích po vzoru liberálního přístupu, ale zároveň dává za pravdu konzervativcům, kdy říká, že je zapotřebí stanovit pevné hranice a pravidla, za které by se pornografie neměla dostat, která by pornografická produkce neměla překročit.¹⁰⁰ Tento názor je dosti nadčasový a podle mého názoru poměrně komplexně řeší problematiku. Na pornografický průmysl se dnes již skutečně nehledí jako na tabuizované odvětví, naopak je tato produkce kvůli vysoké poptávce na vzestupu. Na druhou stranu je skutečně zapotřebí vymezit pornografickému pomysli mantinely a tuto produkci omezit v tom smyslu, že budou zakázána díla, ve kterých dochází k útoku na obzvláště chráněné hodnoty (děti) či na morální hodnoty, které jsou již za samou hranou společenské tolerance (sex se zvířaty, sex s fekáliemi atp.).

Celou řadu problémů však přináší (ne)vymezení pojmu pornografie či pornografického díla. Pornografie není pojem, který by byl v českém právním řádu zakotvený. Chmelík pornografii pro účely trestního práva vymezil jako *jakýkoliv předmět, zobrazení nebo prezentaci pohlavních orgánů, pohlavního nebo jiného styku, která veřejně, způsobem ponižujícím lidskou důstojnost a hrubě zasahujícím do dobrých mravů obvykle vyvolává pocit studu a ošklivosti, zvýrazňuje agresi a zvláště intenzivním a vtíravým způsobem patologicky podněcuje sexuální pud.*¹⁰¹ Pro další výklad je nutno dodat, že Chmelík dále rozlišuje mezi pornografií a erotikou, kdy erotikou chápe produkt umělecké povahy s intimními náměty podněcující estetické zážitky bez vyzývavých a šokujících podnětů.¹⁰²

S výše uvedenou definicí dnes již není možné souhlasit. Za prvé, definice byla podána pro potřeby trestního práva. Nutné poznamenat, že definice se datuje k roku 2003, tedy ještě k účinnosti trestního zákona č. 140/1961 Sb. Důležitým faktorem je také skutečnost, že se jedná o definici 19 let starou. Za druhé, dnešní pornografie nemusí nutně veřejně ponižovat lidskou důstojnost či zvýrazňovat agresi či zasahovat do dobrých mravů. Pornografický průmysl obsahuje širokou škálu druhů videí, která sice mohou obsahovat scény, ve kterých je ponižována lidská důstojnost, ale jedná se však o legální produkci na základě poptávky koncových zákazníků. Definice byla jistě podána pro potřeby trestního práva,

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 47.

¹⁰² Tamtéž.

nicméně pro potřeby trestního práva je dále zapotřebí dokázat rozlišit mezi produkcí legální a produkcí již nelegální, přičemž ne každá produkce zachycující násilný průběh sexuálního aktu, bude nelegální.

V české právní úpravě absentuje legální vymezení pornografického díla. Pornografie je tudíž definována jako určitá činnost o určitém obsahu či určitého charakteru. Trestným činem však bude šíření pornografického díla, o určitém, zpravidla násilném či morálně nepřijatelném, obsahu. Stěžejním výrazem pro účely trestní odpovědnosti tedy bude pojem *pornografického díla*, kterému bude věnován prostor dále.

Lze uzavřít, že pornografie je dnes chápána jako *předmět, zobrazení nebo prezentace pohlavních orgánů, prezentace pohlavního styku dvou, více či jedné osoby, který slouží k uspokojení pohlavního pudu, který je vytvořen za tímto účelem a který je za tímto účelem i distribuován*. Veškeré aspekty násilí, ponižování lidské důstojnosti či jednání hrubě kontrastujícího s dobrými mravy jsou pojmy velmi variabilními, které se v pornografii vyskytovat mohou, ale nemusejí. Míra použitého násilí a způsob jednání v kontrastu s dobrými mravy bude právě tím hraničním kritériem, které bude oddělovat pornografii povolenou, tolerovanou, neregulovanou, od pornografie zakázané a regulované.

Fenomenologii pornografické kriminality právě budeme rozumět ty pornografické trestné činy, které jsou již za onou zmíněnou hranicí. Bude se jednat o nakládání s pornografickými díly, která zachycují zakázaný obsah či jsou prováděna v rozporu se zákonem. Zákonná úprava Trestního zákazníku vymezuje konkrétně čtyři trestné činy, které lze nazvat jako “pornografické”. Jsou jimi:

- Šíření pornografie § 191
- Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií § 192
- Zneužití dítěte k výrobě pornografie § 193
- Účast na pornografickém představení § 193a

Tyto trestné činy jsou charakterizovány tím, že jejich obsahem je pornografické dílo, které je svým obsahem či námětem nebo hereckým obsazením již za hranicí slušnosti, dobrých mravů a společenské tolerovatelnosti.

První trestný čin postihuje ta pornografická díla, která znázorňují násilí nebo neúctu k člověku nebo pohlavní styk se zvířetem. Z toho vyplývá, že postihována bude tzv. **tvrdá pornografie a zoofilí pornografie**.

Zbylé tři skutkové podstaty mají jako svůj objekt dítě, ochranu dítěte, jeho fyzický, psychický a mravní vývoj. Proto je postihováno jakékoliv pornografické dílo, které ztvárňuje pohlavní styk s dítětem. Dále jsou postihována jednání, která umožňují či přímo zprostředkovávají účast dítěte na pornografickém díle. Posledním postihovaným jednáním je účast na pornografickém představení, ve kterém účinkuje dítě, či osoba, která se jeví být dítětem. Tyto skutkové podstaty jsou zaměřené zejména na potírání tzv. **dětské pornografie**.

2.4.2. Etiologie

Etiologie pornografické kriminality je taktéž velmi rozmanitá. Avšak budeme-li vycházet z výčtu zakázaných druhů pornografických děl (tvrdá, dětská, zoofilní), bude taktéž možné určit i důvody a motivaci pachatelů pro páchaní pornografických trestných činů.

Prvním a základním důvodem pro distribuci nelegální pornografie je podle mého názoru majetková motivace. Skutkové podstaty pornografických trestných činů jsou mířeny zejména proti jednáním typu výroby, dovezení, vyvezení, uchovávání, zpřístupnění, prodání, zprostředkování, uvedení do oběhu, zjednání, zlákáání, najmutí. Jsou to typicky jednání, které člověk převážně nedělá kvůli pocitu potěšení, nýbrž kvůli očekávání majetkového, nejčastěji finančního prospěchu. A jelikož je poptávka po nelegálních druzích pornografie stále vysoká, a není na ni uvedená odpovídající nabídka, bude pachatel těchto trestných činů v případě spáchání takového velmi dobře finančně odměněn.

Další skupinou je okruh osob, které tyto úkony dělají ze své touhy, která může pramenit z pocitu sexuálního vzrušení či z nějaké ze sexuálních deviací. Určité trestné činy spočívají zejména v tom, že určitý druh nelegální pornografie musí pachatel přechovávat, či se účastnit představení o nelegálním obsahu. Taková jednání nebudou činit pachatele pro peníze, v takovém jednání se odráží osobní motivace pachatele, který je hnán vnitřní potřebou pohlavního uspokojení. Lze tedy odkázat na kapitolu etiologie sexuální kriminality, a sice na deviace v aktivitě (sadismus) a v objektu (pedofilie, zoofilie). Etiologii pornografické kriminality lze

shrnout tak, že existuje tolik důvodů pro páčání tohoto druhu kriminality, kolik je jejích pachatelů.

2.4.3. *Kontrola*

Kontrola pornografické kriminality je věcí obtížnou. Je třeba zmínit, že velká část těchto trestných činů je spáchána prostřednictvím veřejné sítě, internetu. Jakákoli forma prevence v kyberprostoru je složitá, zejména v případě, kdy ke stránkám s nelegálním obsahem není obecně možný přístup. Jakási kontrola může probíhat u osob, u kterých byla diagnostikována deviace, ať již v aktivitě nebo v objektu, která souvisí s pornografickou kriminalitou.

3. Specifika kriminality mladistvých

3.1. Obecně ke kapitole

První a základní informací, která je nezbytná, bude sdělení, že kriminalita mladistvých představuje závažný společenský problém. Je tomu tak proto, že pokud je kriminalita páchána pachateli, kteří jsou již v takto brzkém věku na této „kriminální dráze“, představuje to z hlediska budoucího vývoje společnosti určité nebezpečí. Gřivna k tomuto uvádí, že každý stát, chce-li se chovat zodpovědně z hlediska budoucího vývoje kriminality v zemi, musí věnovat trvalou pozornost formám a projevům sociálně patologických jevů u mladistvých.¹⁰³ Je tedy zřejmé, že nežádoucí projevy kriminálního chování u mladistvých mohou být zárodkem budoucího kriminálního chování již dospělého pachatele.

Svojí vysokou nebezpečností je oblast kriminality mládeže žhavým a stále aktuálním tématem. Válková uvádí, že na jedné straně je v případě kriminality mládeže dána určitá vyšší míra tolerance, pokud jsou pachateli trestného činu děti či mladiství. Na druhé straně je patrné, že se společnost obává kriminality této skupiny pachatelů.¹⁰⁴ Tyto obavy se poté promítají do přístupů ke kriminalitě mládeže, zejména k více represivnějšímu přístupu.¹⁰⁵ Tento přístup navazuje na přirozený vývoj, kterým si „kriminalita mládeže“ v průběhu věků prošla.¹⁰⁶

Lze se setkat se dvěma základními „modely“ zacházení s delikventní mládeží.¹⁰⁷ Prvním z modelů je tzv. *model justiční*. Tento model vychází z myšlenky, že se mladistvý pachatel rozhodne ze své svobodné vůle pro spáchání provinění, proto je zcela zřejmé, že za toto spáchané provinění musí nést trestní odpovědnost. Tento model tedy přímo předpokládá, že se bude s mladistvým pachatelem vést trestní řízení, proto justiční model silně akcentuje řádnost trestního procesu s mladistvým.

¹⁰³ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 485.

¹⁰⁴ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 279.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Od dob, kdy bylo s mladistvými a dětmi jednáno stejně jako s dospělými pachateli, až se postupně začal prosazovat přístup odlišný, který respektoval mladistvé pachatele, jejich věk, psychologický a mravní vývoj.

¹⁰⁷ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 280.

Druhým modelem je tzv. *sociálně opatrovnický model*. Tento model má své jádro v nejlepším zájmu a blahu dítěte¹⁰⁸ a vychází zejména z premisy, že příčinou kriminality mladistvých je především prostředí a sociální, ekonomické a psychické faktory. Tento model vnímá potrestání mladistvého pachatele jako neefektivní v tom smyslu, že problémy delikventní mládeže je zapotřebí analyzovat a napravovat bez ohledu na to, zda byl mladistvý pachatel uznán vinným z provinění, či nikoliv.

Modely se ve své čisté podobě vyskytují velmi vzácně a jednotlivé právní řády jednotlivých zemí modely různě kombinují.¹⁰⁹ Česká a německá právní úprava může být považována za úpravu, ve které převládají prvky modelu justičního.

Podle mého názoru je převažující justiční model krok správným směrem. Každý pachatel trestného činu by měl nést za spáchaný čin odpovědnost. Vyjma případů, kdy je trestní odpovědnost absolutně vyloučena, by se tato trestní odpovědnost měla vztahovat v plném rozsahu i na mladistvé. Trestní právo jako takové je prostředkem *ultima ratio*. Zásada subsidiarity trestní represe se v tomto případě projevuje tak, že prostředky trestního práva nastupují v případech, kdy věc již nepostačuje vyřešit prostředky mírnějšími. Pokud tedy k takovému činu dojde, a skutečně je k „vyřešení“ povoláno trestní právo, bude se jednat o věc závažnou. U spáchané závažné věci již nelze polemizovat nad příčinami vzniku či příčinami spáchaní tohoto činu. Čin byl spáchán a je zapotřebí z něho vyvodit trestní odpovědnost pachatele. Pokud byl mladistvý pachatel v době spáchaní trestného činu na takové rozumové a mravní vyspělosti, která odůvodňuje jeho (relativní) trestní odpovědnost, je na místě, aby s mladistvým bylo zacházeno jako s pachatelem.

Na druhou stranu je nutné si uvědomit, že se stále jedná o mladistvého, nikoli zcela dospělého pachatele. Přístup k trestní odpovědnosti pachatele v případě mladistvých je specifický (už vymezením „relativní“ trestní odpovědnosti), proto je nezbytné, aby byl zajištěn specifický přístup k mladistvému v průběhu trestního řízení. Tento přístup by měl vzít v potaz věk mladistvého pachatele, jeho rozumovou a mravní vyspělost, tak i zajištění jeho specifických práv.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 280.

Válková dále vymezuje dva základní přístupy, které se k delikventní mládeži uplatňují.¹¹⁰ Nejedná se však o uplatňování výhradně pouze jednoho konkrétního přístupu. Oba přístupy představují jakési „nosné myšlenky“, mezi kterými jednotlivé přístupy v jednotlivých zemích oscilují.

První přístup je založený na principu, který se anglicky označuje jako *get tough*. Toto vykládáme jako být tvrdý, přísný, nekompromisní vůči pachatelům kriminality, pachatelům mladistvým včetně.¹¹¹ Tento přístup využívá především systém trestních sankcí jako prostředku odstrašujícího. Přikládá zároveň důraz na zvyšování trestních sazeb, „ostřejším“ postihem recidivujících pachatelů, snižování věkové hranice trestní odpovědnosti atp. Zastánci tohoto směru argumentují především tvrzením, že pokud se trestněprávní intervence nebude aplikovat v případě masové a bagatelní delikvence mládeže, bude to mít negativní dopady z hlediska generální prevence¹¹², tak i z hlediska prevence speciální.¹¹³ Tento přístup je také spojován s přístupem tzv. *Nulové tolerance*.

Druhý přístup naopak odsuzuje tvrdost a nekompromisnost přístupu prvního. Tento směr je ovlivněn tzv. *teorií nálepkování*.¹¹⁴ Tvrdost prvního přístupu je kritizována zejména z důvodu stigmatizace mladistvých pachatelů. Stigmatizaci tito zastánci druhého směru spatřují zejména v tom, že přílišnou tvrdostí je mladistvý vystaven „nové“ realitě a „novým“ pravidlům, která jsou stanovena pro určitou skupinu lidí, v tomto případě skupinu mladistvých pachatelů. Takto potrestaný mladistvý pak opouští kulturní a společenské hodnoty, které jsou mu vštěpovány společností, a osvojuje si nové hodnoty a návyky typické pro onu „stigmatizovanou“ skupinu osob, ke které se svým jednáním přiblížil.

Jak již bylo zmíněno, oba přístupy se navzájem doplňují, či v dané zemi převažující přístup osciluje mezi oběma výše zmíněnými. Je tomu tak správně, neboť pokud by se ať jeden nebo druhý přístup objevoval ve své čisté formě, nebylo by to žádoucí. Absolutní uplatnění prvního přístupu by způsobovalo tvrdé, až drakonické sankcionování delikventní mládeže. Zde lze souhlasit s kritikou a

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 280.

¹¹² Pokud nebude kriminalita mladistvých či jiná bagatelní kriminalita náležitě trestána, dojde ke zhoršení úrovně právního vědomí společnosti.

¹¹³ U delikventních jedinců vyvolá mírnější reakce na spáchané trestné činy pocit beztrestnosti a převahy.

¹¹⁴ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 281.

argumentací, že příliš tvrdé a přísné tresty mohou vychýlit mladistvého pachatele ze životní dráhy a navést ho na dráhu kriminální. Pokud by k vyřešení jeho provinění stačil mírnější trest, či pouhé projednání jeho provinění, bylo by uplatnění příliš tvrdé sankce kontraproduktivní, neboť by skutečně došlo ke „stigmatizaci“. Takto potrestaný mladistvý by neviděl výchovnou funkci trestu, nýbrž by jej chápal jako prostředek šikany státní moci. Takto frustrovaný mladistvý by tak tíhl ke kriminálnímu jednání daleko více.

Na druhou stranu je zapotřebí ve společnosti nastavit určité „hranice“ a vést společnost k jejich odpovědnému dodržování. Přístup k delikventní mládeži by měl být přímo úměrný jak spáchanému provinění, tak jejich věku či rozumové a mravní vyspělosti, stejně jako by měl zohlednit jeho delikventní minulost. Takto nastavená pravidla by měla být dodržována, a jejich dodržování vynucováno. Mladiství pachatelé se totiž velmi často nachází ve fázi psychického vývoje, kdy se snaží vymanit z působení autorit a snaží se „rebelovat“ proti takovým autoritám. Je to jakési období vzdoru. A právě v tomto období je podle mého názoru zapotřebí „být tvrdý“, zejména co se vnučování dodržování společenských a právních norem týče. V tomto období je zapotřebí, zejména mladistvým, nastavit mantinely, které nesmějí překročit a jejich překročení sankcionovat. Pokud by sankce za také jednání nepřišla, mladiství to budou chápat jako „dílní vítězství“ nad autoritou, což je může podnítit k opakovanému delikventnímu jednání.

Můj názor je tedy takový, že se klaním spíše na stranu směru *get tough*, s výhradou individuálního přístupu ke každému konkrétnímu mladistvému, zejména k přihlédnutím ke všem klíčovým faktorům, které mohou být rozhodné při rozhodování o typu a výměře sankce.

V systémech a přístupech k delikventní mládeži či zacházení s delikventní mládeží je taktéž velmi výrazný vliv **konceptu restorativní justice**.¹¹⁵ Je tomu tak proto, že právě mladiství jsou cílovou skupinou, na kterou mají účinky restorativní justice dopadat. Válková dále poukazuje na kriminologické poznatky, které dokazují, že opatření a postupy s prvky restorativní justice, spolu s použitím mediace a jiných, například rodinných či komunitních konferencí, typických právě v případě mládeže, pokud jsou správně realizovány, lépe předcházejí stigmatizaci

¹¹⁵ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 282.

mladistvých pachatelů a umožňují jim lepší a účinnější začlenění do původního stavu, který zde byl před spácháním jejich provinění.¹¹⁶

Nelze opomenout také vliv některých mezinárodních organizací, který na trestní politiku jednotlivých států působí. Předně jde o **OSN, Radu Evropy a Evropskou unii**, které přijímají různé dokumenty, působící na problematiku přístupů a trestních represí vůči mladistvým pachatelům. Tyto dokumenty vycházejí z kriminologických penologických výzkumů a kladou si za cíl vymezit alespoň minimální rozsah práv mladistvých pachatelů v řízení proti nim vedených či při výkonu sankcí jim uložených.¹¹⁷ Dokumenty jsou to rozmanité, nicméně společnými zásadami či nosnými myšlenkami takových dokumentů jsou následující doporučení a povinnosti:¹¹⁸

- Zavedení a rozvíjení trestního práva mládeže jako samostatného odvětví práva;
- Zajištění respektování základních zásad trestního řízení a zajištění stejného rozsahu práv a spravedlivého procesu jako u dospělých pachatelů;
- Zvýšená ochrana mladistvého v rámci trestního řízení;
- Zvýšená ochrana soukromí mládeže v průběhu trestního řízení;
- Zajištění respektování práv dítěte;
- Důraz na výchovný, reintegrovaný a restorativní účel použitých sankcí a opatření;
- Zajištění práva na individuální posouzení, které zohlední jeho osobnost, zralost a zázemí;
- Zaměření se na prevenci kriminality mládeže jako významnou součást sociální politiky státu.

Z hlediska problematiky kriminality mládeže je zapotřebí úvodem vymezit několik souvisejících pojmů, které se v souvislosti s touto problematikou běžně využívají. Zde se však bude jednat pouze o výčet a stručné vysvětlení. Detailní

¹¹⁶ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 283.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ Tamtéž.

vysvětlení pojmů, zejména optikou trestního práva, bude uvedeno dále v jiné kapitole.

Půjde o následující pojmy:

- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže);
- Mládež;
- Dítě;
- Dítě mladší patnácti let;
- Mladistvý;
- Pachatel blízký věku mladistvých;
- Mladý dospělý;
- Nezletilý;
- Provinění
- Čin jinak trestný.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve zkratce také jen ZSVM je subsidiárním předpisem, který upravuje jak hmotněprávní, tak procesní problematiku trestné činnosti dětí a mladistvých. Tento zákon se věnuje speciálně problematice trestné činnosti mladistvých, a to zejména proto, že trestná činnost mladistvých, trestní odpovědnost mladistvých a také sankce za provinění mladistvých jsou odlišné od obecných trestněprávních institutů, které jsou aplikovatelné na „dospělé“ pachatele. ZSVM proto zohledňuje věk, rozumovou a mravní vyspělost, kdy s přihlédnutím k těmto okolnostem určuje trestní odpovědnost mladistvého a sankce, které mu lze uložit. Zákon upravuje také procesní problematiku řízení ve věcech mladistvých, kdy stanoví specifika od obecné úpravy trestního řádu. Významným přínosem pro kriminologii ZSVM přispívá definicemi pojmů, se kterými kriminologie a trestní právo dále pracuje.¹¹⁹

¹¹⁹ Pojmy jako „mládež“, „mladistvý“, apod.

Mládeží je třeba rozumět v souladu s ustanovením § 2 písm. a) ZSVM osoby od narození až do dovršení osmnácti let. Mládeží se také rozumí „děti a mladiství“. Válková poukazuje na skutečnost, že se v kriminologické literatuře lze setkat s jevem, kdy se mezi mládež řadí také tzv. *mladí dospělí*. Vzhledem k nejednotnosti pojmů se tento pojem dále vyloží pouze jako teoretický a bude vykládáno za pomoci definic stanovených v ustanovení § 2 ZSVM.¹²⁰

Dítě jako pojem práva je vymezeno v článku 1 Úmluvy o právech dítěte.¹²¹ Jedná se o každou lidskou bytost, která je mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, kterému tato osoba podléhá, není zletilosti dosaženo dříve. Na dítě se aplikuje ustanovení § 126 Trestního zákoníku.

Dítě mladší patnácti let je dle ustanovení § 2 odst. 1 písm. b) ZSVM definováno jako ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku.

Mladistvý je vymezený v ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) ZSVM jako ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. Tyto osoby jsou již trestně odpovědné.

Mladý dospělý je pojem, který označuje osobu, která spáchala trestný čin v rozmezí svého osmnáctého a dvacátého roku věku.¹²² V systému trestního práva má takový pachatel postavení dospělého pachatele, přičemž jsou dány možnosti zmírnění hrozících sankcí, zejména z důvodu věku. Gřivna mladé dospělé charakterizuje jako osoby, které již dosáhly věku osmnácti let, ale dosud nejsou starší čtyřiaadvaceti let.¹²³

Pachatel blízky věku mladistvých je určitou legální náhradou pojmu „mladý dospělý“, neboť pojem „mladý dospělý“ české trestní právo nezná.¹²⁴ Ani termín „pachatel blízky věku mladistvých“ není zákonem explicitně definován, ale je jím

¹²⁰ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 278.

¹²¹ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 277.

¹²² VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 278.

¹²³ GRIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 486.

¹²⁴ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 278.

rozuměn pachatel ve věku do dvaceti let, zcela výjimečně až do věku jednadvaceti let.¹²⁵

Nezletilý či nezletilci je pojem označující děti trestně neodpovědné, děti, které nejsou pro nedostatek věku trestně odpovědné. Nezletilé dítě má však jiný význam v rovině práva občanského, pojmy tak nelze zaměňovat.

Provinění je označení, které ZSVM používá pro termín „trestného činu“, který byl spáchán mladistvým. Provinění je tak, materiálně myšleno, trestný čin spáchaný mladistvým pachatelem.

Čin jinak trestný je naopak označení pro jednání, které vykazuje znaky trestného činu, ale je spácháno trestně neodpovědnou osobou, a sice dítětem mladším patnácti let.¹²⁶

3.2. Psychologické a kriminologické zkoumání mladistvých pachatelů

Z hlediska kriminality páchané mládeží je zapotřebí uvést, jako jeden z klíčových komponentů fenomenologie kriminality mládeže, osobu mladistvého pachatele. Na osobu mladistvého pachatele je nahlíženo optikou trestního práva hmotného.¹²⁷ Tento pohled, zprostředkovaný trestněprávními normami je důležitý, ba dokonce nezbytný z hlediska správné terminologie ale především z hlediska trestní odpovědnosti mladistvého pachatele. Další výklad je proto tedy zaměřen směrem kriminologickým a psychologickým.

V oblasti psychologického a kriminologického zkoumání mladistvých pachatelů dosahuje významných pokroků a nového pohledu na problematiku tzv. **vývojová kriminologie** (*developmental criminology*).¹²⁸

Čírtková uvádí dvě základní zásluhy vývojové kriminologie:

- 1) Empirické doložení kriminologicky psychologicky odlišných jevů, které obsahuje problematika kriminality dětí a mládeže;

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 278.

¹²⁷ Trestním zákoníkem, Zákonem o soudnictví ve věcech mládeže.

¹²⁸ ČÍRTKOVÁ, L., *Forenzní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 66.

- 2) Znovuzavedení pojmu „pachatele od útlých dětských let“, neboli celoživotního násilníka do vědeckých diskusí.¹²⁹

Čírtková dále uvádí základní myšlenku a směr vývojové kriminologie, kdy se tato opírá o tzv. *teorie životní cesty*,¹³⁰ kdy zkoumá kriminálních vzorců chování v průběhu života jedince.¹³⁰ Zkoumá tak, v jakých životních etapách dochází k páchání trestné činnosti. Dále zkoumá, zda dochází k páchání trestné činnosti i po překonání té „spouštěcí“ etapy, či zda bylo páchání trestné činnosti pouze jednorázové. Důležitým, ne však hlavním faktorem, na který tato vývojová kriminologie klade důraz, je **věk**. Nezaměřuje se však pouze na věk, nýbrž na kriminální chování jednotlivce, v souhrnu všech faktorů, které jeho rozhodování mohou nějakým určitým způsobem ovlivnit.

Vývojová kriminologie, s ohledem na empiricky získaná data, přišla s tezí, že existují **dva odlišné typy mladistvých pachatelů**, jedná se o:¹³¹

- 1) Tzv. *chronický pachatel*¹³²
- 2) *Mladistvý delikvent*¹³³

Tyto dva typy se navzájem různě v mnoha ohledech odlišují. Podle vývojových kriminologů se jedná o následující nejčastější znaky, které výše zmíněné dva typy diferencují:

- věk, ve kterém se u mladistvého objevují první náznaky budoucího kriminálního jednání, první problematické projevy chování;
- intenzita kriminálního jednání či chování, která má tendenci vzrůstat (tzv. faktor eskalace);
- věk, ve kterém dochází k vymizení kriminálního jednání.¹³⁴

Chronický pachatel je typem mladistvého delikventa, který je v běžné lidské mluvě označován jako „kriminálník“. Vývojová kriminologie pracuje s termínem tzv. *kriminální kariéry*¹³⁵, což lze interpretovat jako opakující se delikventní jednání mladistvého pachatele, může jít až o recidivu. Z hlediska zkoumání životní dráhy

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ ČÍRTKOVÁ, L., *Forezní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 67.

¹³¹ ČÍRTKOVÁ, L., *Forezní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 68.

¹³² Z anglického „*Life-Course-Persistent-Offender*.“

¹³³ Z anglického „*Adolescence-Limited-Perpetrator*.“

¹³⁴ ČÍRTKOVÁ, L., *Forezní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 68.

¹³⁵ ČÍRTKOVÁ, L., *Forezní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 68.

tohoto typu mladistvého pachatele lze pozorovat těžko ovladatelné až výbušné jednání ve velmi útlém věku. Sankce či jiné běžné výchovné metody nemají na jeho chování výrazný efekt. Podle Čírtkové¹³⁶ se tento typ mladistvého pachatele poprvé seznámí s orgány kontroly, kterými jsou myšleny orgány Policie ČR, OSPOD, ve věku mezi 6 a 12 lety. Po dosažení dvanáctého roku věku již lze pozorovat závažné a násilné delikty.

Spolu s rostoucím věkem se stupňuje úroveň použitého násilí a použité agrese. Vrcholem této kulminace je osmnáctý rok věku, kdy je jedinec již plně kriminální, dopouští se závažné či méně závažné trestné činnosti, a to i opakovaně. Čírtková dále zmiňuje, že většina trestných činů v tomto období není nahlášena ani evidována, tyto trestné činy zůstanou latentními.¹³⁷ „Na povrch“ vyplynou pouze ty nejzávažnější trestné činy, které latentní ani být ve své podstatě nemohou, jako například vražda, loupež či znásilnění. Jiné sexuální trestné činy v poli latence mohou zůstat, neboť spolu se závažností těchto činů je stejně vysoké jejich cílené utajování. Nebezpečnost tohoto typu mladistvého delikventa je o to větší, že jeho kriminální návyky přetrvávají do dospělosti, kde se nadále rozvíjejí a z jedince se stává „kriminálník“ a recidivista s velmi pestrým výčtem spáchaných trestných činů.

Mladistvý delikvent je typem pachatele, který svojí kriminální „kariéru“ zahajuje až v pozdějším věku, který se pohybuje kolem 12. až 15. roku věku.¹³⁸ Projevy kriminálního chování se začaly projevovat později, do tohoto věku nebyly pozorovány žádné asociální projevy či jiné poruchy chování. Onen zlom nastává v období tzv. puberty, kdy se z doposud bezproblémového dítěte stává obtížně zvladatelný jedinec, který nerespektuje pravidla a normy společnosti a společenského chování. V tomto věkovém období se jedinec stává tzv. *mladistvým delikventem*.¹³⁹ Rozdíl od chronického pachatele lze spatřovat v druhu páchané kriminality a také ve frekvenci jejího páchaní. Mladistvý delikvent se dopouští provinění příležitostně. Takto páchaná kriminalita většinou odráží jeho vnitřní postoj ke společnosti jako takové, vzdor k pravidlům. Nejde mu o to cíleně páchat trestnou činnost, jako působit vzdorovitě vůči normám, autoritám. Důležitým faktorem je také faktor situační a skupinový. Situační faktor nastupuje v případech,

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ ČÍRTKOVÁ, L., *Forezní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 69.

¹³⁹ Tamtéž.

kdy lze z okolností daných v určitý moment vyvodit, že mladistvý spáchá provinění, jelikož jsou k tomu dány situační předpoklady či příležitost. Skupinový faktor spočívá v nutkání zapůsobit na skupinu ostatních jedinců, či se určitým jednáním začlenit do této skupiny.

Dalším rozdílem oproti chronickému pachateli je dynamika kriminality spolu s rostoucím věkem mladistvého. Kolem 18. až 21. roku věku mladistvého dochází k obvykle k poklesu až úplnému vymizení kriminálního chování a kriminálních vzorců chování.¹⁴⁰ Společně s dospíváním se mladistvý musí přizpůsobit „světu dospělých“, na který se musí adaptovat. Jejich kriminální chování spojené s obdobím vzdoru musí ustoupit jiným vzorcům chování nutným pro adaptaci.

Hlavním výstupem a přínosem vývojové kriminologie lze tedy rozumět vnitřní rozdělení mladistvých pachatelů na tzv. chronické neboli celoživotní pachatele a na tzv. mladistvé delikventy.

3.3. Fenomenologie

Rizikovým obdobím, kdy narůstá kriminalita mládeže, je období dospívání.¹⁴¹ Toto období je charakteristické strmým nárůstem kriminality. Je tomu tak zřejmě proto, že od období rané adolescence pak dochází k období „největšího zatížení“, až do věku jednadvaceti let, kdy poté toto zatížení začíná pomalu klesat.¹⁴² Válková se též zmiňuje o jiných výzkumech, které označují jako období s nejvyšším výskytem trestné činnosti věk mezi 16. až 19. rokem věku.¹⁴³

Fenomenologie kriminality je složená ze dvou částí. První z nich bude poznáván tohoto druhu kriminality skrze její typické rysy. Druhou složkou, která při popisu této kriminality nesmí chybět, je složka statistiky, která přibližuje podíl mladistvých pachatelů na jednotlivých druzích trestné činnosti.

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 290.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ ANDRESEN, M. A., FELSON, M. *The Impact of Co-Offending*. British Journal of Criminology, 2010, vol. 50, s. 72 – 73 in VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 290.

Typické rysy lze na základě výsledků kriminologických výzkumů označit a vymezit. Tyto základní znaky budou společné kriminalitě mládeže, bez ohledu na rozdílnost jednotlivých přístupů k delikventní mládeži.¹⁴⁴

Prvním znakem typickým pro kriminalitu mladistvých je **nedostatečná plánovanost přípravy činu**.¹⁴⁵ Provinění jsou tak mladistvými spáchána spontánně, neplánovaně, často dlouhodobě nepromyšleně. Takováto nahodilost spáchaných provinění se projevuje v „místě“ spáchání, které není předem vytipované ani vybrané, dále pak v použití nevhodných nástrojů či jiných pomůcek, které by bylo při plánování zapotřebí použít. Dalším ukazatelem neplánovanosti činu je také nedostatečně promyšlené jednání po spáchání činu. Takovým jednáním může být ať již „banální“ výmluva či nedostatečné nebo dokonce vůbec žádné zastření stop. Gřivna dále uvádí, že vnitřní motivace mladistvých pachatelů je poháněna uznáním kolektivu.¹⁴⁶ Mladistvý se rád pochlubí svým činem, ať již v kolektivu či na sociálních sítích, aby vzbudil v ostatních členech kolektivu obdiv. Nedostatečnost plánování spočívá také v přístupu delikventní mládeže ke spáchání provinění. Mladiství nepovažují spáchané provinění jako porušení společenských hodnot. Spáchaný čin je pro ně svým způsobem vzdor, často jednájí nárazově, až pudově, bez většího rozmyslu a domýšlení následků. Z toho důvodu ani nedomýšlejí následky svého jednání, které mohou být v případě závažných trestných činů závažné. O laxním přístupu ke spáchanému provinění svědčí také skutečnost, že se spácháním činu veřejně, často prostřednictvím sociální sítě, pochlubí či svěří.

Druhým typickým rysem kriminality mladistvých je **neadekvátnost jednání**.¹⁴⁷ Mladiství se snaží dosáhnout svých cílů prostředky, které jsou společensky nepřijatelné a netolerovatelné. Gřivna upozorňuje, že mladiství využívají těchto společensky zakázaných prostředků k dosažení svých cílů i za situací, kdy existují povolené a společensky uznávané a podporované způsoby dosažení takových cílů. Mládež v takových případech jedná přímočaře, někdy až nekompromisně. Je to dáno nedostatkem zkušeností, jak legální cestou dosáhnout

¹⁴⁴ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 284.

¹⁴⁵ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 489.

¹⁴⁶ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 490.

¹⁴⁷ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 490.

určitých výsledků. Rozhodují se emotivně a pro dosažení svého cíle volí jakékoli prostředky, nedomýšleje jejich případné trestněprávní konsekvence. Takové jednání muže být vnímáno jako „revolta“ proti společnosti.¹⁴⁸

V souvislosti s neadekvátností jednání Gřivna odkazuje na Válkovou, která upozorňuje na skutečnost, že delikvence dětí má často **epizodický charakter**.¹⁴⁹ To je spjato s časovým ohraničením obdobím dětství a dospívání a s tím souvisejícím psychickým a sociálním vývojem jednice a odezní samo po dosažení zletilosti. Dále je tato teorie rozdělována na pachatele, jejich „kriminální kariéra“ je celoživotně trvající, a na pachatele, jejichž „kriminální kariéra“ je dočasná a po dosažení určitého věku odezní.¹⁵⁰

Třetím důležitým znakem kriminality páchané mladistvými je **neschopnost odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu či se některých potřeb vzdát**.¹⁵¹ Tento znak je příznačným pro skupinu mladistvých zejména z důvodu jejich nedokončeného vývoje a jakéhosi „tápání“ či nedostatku zkušeností v oblasti uspokojování svých potřeb. Mladistvý tak svou potřebu touží ukojit okamžitě, jakýmikoli dostupnými prostředky. Neznalost určitých norem či společenských tabu se projevuje pak v použitých postupech či metodách, jakými těchto potřeb dosahují. Mladiství nečekají na „vhodnější“ dobu či vhodnější podmínky, ale realizují uspokojení své potřeby okamžitě. Takoví pachatelé tak nedisponují schopností ovládat svou vůli, mají nedostatečně zvnitřněnou pozitivní hodnotou orientaci. Gřivna tento stav označuje jako nekorigovaný hédonismus.¹⁵² Neschopnost odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu je také, podle mého názoru, dána momentální situací. Mladiství již většinou dosahuje takového psychického vývoje, kdy ví, kdy a kde, popřípadě jak, může svojí tu kterou potřebu uspokojit. Avšak kolektiv a momentální atmosféra dané situace odsouvá tuto volní regulaci stranou a mladiství vedený touhou zaujmout kolektiv nedbá společenských zábran a potřebu uspokojuje okamžitě, i s vědomím, že by tak činit neměl.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 290.

¹⁵⁰ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 290.

¹⁵¹ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 490.

¹⁵² Tamtéž.

Čtvrtým, a zároveň poněkud znepokojujícím znakem, který zmiňuje Gřivna¹⁵³, je **použití brutálního násilí** u mladistvých pachatelů, které je mířeno vůči osobám či věcem. Zarážejícím se zdá být nepoměr mezi hodnotou odcizené věci a škodou způsobenou při jejím odcizení. Tento nepoměr v hodnotách může mít základy buď v tom, že mladistvý nemá obecné povědomí o hodnotě věci odcizené a o hodnotě majetku zničeného, nebo naopak takové povědomí má, ale nedbá na to. Tento přístup se zdá být dosti nebezpečným. Co se týče násilí na lidech, mladiství používají neadekvátního násilí na svých obětech. Vysoká agrese zde bývá použita zejména proto, že si mladistvý pachatel sám není jistý svým jednáním, proto si zvýšenou agresí a použitým násilím tento nedostatek kompenzuje. Gřivna dále upozorňuje na skutečnost, že samotné provedení určitého jednání, například loupežného, je pro mladistvého pachatele více důležité, než případný zisk z takového jednání. Tímto si totiž mladistvý pachatel snaží potvrdit své schopnosti či získat postavení nebo uznání ve vrstevnické skupině.¹⁵⁴

Pátý znak kriminality mladistvých souvisí s majetkovou kriminalitou, a sice že **objektem zájmu či přemetem útoku mladých pachatelům se stávají z pohledu pachatelů atraktivní věci**.¹⁵⁵ Tento stav je příčinou společenské a ve velké míře také ekonomické situace, kdy jsou módní a atraktivní věci drahé, a pro mladé pachatele obtížně dosažitelné. Legální a společensky tolerovaná a očekávaná cesta k získání takových věcí vede přes jejich zakoupení za určitý finanční obnos. Získat finanční prostředky může být pro mladistvé obtížné, a vedeni chťičem po určité věci neváhají spáchat provinění, aby se takové věci zmocnili. Mezi nejčastěji odcizované věci Gřivna uvádí dopravní prostředky či jejich vybavení, alkohol, cigarety, drogy, módní oblečení, zbraně, elektroniku a podobně.¹⁵⁶

Šestým znakem, nebo spíše samostatnou kapitolou trestné činnosti mládeže je **vandalismus a šikanování**, které je zaměřeno na různé druhy psychického i fyzického násilí.¹⁵⁷ Šikana se mezi mladistvými vyskytuje na místech, která jsou svým způsobem izolovaná, například nemocnice, internátní školy. Mladiství pachatelé šikany často pocházejí z rodin či prostředí s agresivními prvky

¹⁵³ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 491.

¹⁵⁴ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 491.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ Tamtéž.

¹⁵⁷ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 492.

výchovy.¹⁵⁸ Takto „vychovaní“ jedinci používají násilí jako formu projevu a zneužívají tak své fyzické převahy či svého postavení ve skupině.

Sedmým typickým znakem, či spíše průvodním jevem kriminality mladistvých, je skutečnost, že **trestná činnost bývá spojena s potřebou mladistvých prožívat svůj čas ve skupině vrstevníků.**¹⁵⁹ Mladí lidé se sdružují do skupin, což je přirozená záležitost. Pomyslné „škatulkování“ či vytváření skupin osob, se stejnými zájmy, se stejnými názory, je přirozenou potřebou, dalo by se říci až instinktem. Vliv skupiny na jednotlivce má dva vlivy. V prvním případě vliv zcela jistě pozitivní, kdy skupina totožně motivovaných lidí dopomáhá jednotlivci k dosažení lepších výsledků či vyšších výkonů. Existuje samozřejmě i opačný, negativní vliv skupiny na jednotlivce. Skupina mladých lidí se stejnou motivací páchat kriminální činnost může působit na jednotlivce tak, že odstraňuje jeho zábrany spáchat určitý čin. Skupina zároveň dodává jednotlivci odvahu, „hecuje“ jej, aby spáchal nějaký čin. Toto „motivování“ má ve skupinách mladých lidí povahu jakési hry, kdy úmyslem není primárně páchat trestnou činnost, jako někoho vyprovokovat spáchat jakýkoli čin. Bohužel motivací spáchat nějaký čin je taktéž vyplnění volného času.¹⁶⁰ Takto páchaná trestná činnost jednotlivce má zcela jiný charakter než trestná činnost páchaná v delikventní skupině. *Skupina mnohonásobuje možnosti jednice, odpovědnost za činy se přesouvá na vůdce nebo zcela zaniká pod vlivem „kolektivního rozhodnutí“, činy jsou pod tlakem skupiny realizovány impulzivně, nedomyšleně, skupina vytváří rámec pro soutěživé jednání, nezřídka jsou zaznamenány i erotické motivy, snaha zalíbit se nebo na sebe upozornit.*¹⁶¹

Osmým znakem bývá také **páchání kriminality pod subjektivně pocitovaným diktátem určitých asociálních či antisociálních módních životních stylů.**¹⁶² Takovéto styly často veřejně hlásají projevy náklonosti k různým formám závislosti či určitého přístupu ke společnosti. Mladiství, kteří jsou v určité fázi vývoje a věku jsou snadněji ovlivnitelní konkrétním módním

¹⁵⁸ GRÍVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 493.

¹⁵⁹ Tamtéž.

¹⁶⁰ GRÍVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 493.

¹⁶¹ GRÍVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 493 – 494.

¹⁶² GRÍVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 494.

stylem či subkulturou. Příslušnost k výše uvedené subkultuře či stylu je schopná v mladistvém závislost vyvolat a následně udržovat. Formy závislosti podle Gřivny dále tvoří alkoholismus, nealkoholová toxikománie, gamblerství, experimentování s členstvím v nebezpečných sektách, prostituce a jinak nezřízený život zbavený lidských rozměrů.¹⁶³ Právě alkoholismus a drogová závislost bývají řazeny mezi jedny z nejčastějších příčin vzniku kriminality.¹⁶⁴

Devátý znak, který lze zařadit jako „trend“ kriminality mládeže, je **kriminalita spojená s počítači a ve virtuálním světě**.¹⁶⁵ Kriminalita je poměrně latentní, jelikož kyberprostor je prostředím, kde k cílenému odhalování kriminality dochází poměrně obtížně. Virtuální svět poskytuje takovým pachatelům anonymitu, pocit bezpečí. Prostřednictvím počítačových sítí, pod pseudonymem či změněným jménem je snazší páchat kriminální jednání, neboť zůstává utajena pravá identita pachatele. Ten se může ukrýt za vymyšlené jméno a páchat tzv. „kyberšikanu“, či v pokročilejším případě jiné kyberzločiny, jako například „hackerství“.

Desátým znakem, který je pro mladistvé pachatel příznačný, je **dřívější zahajování sexuálního života a promiskuitní životní styl**.¹⁶⁶ Takový životní styl a přístup k sexuálnímu životu jako takovému logicky vede k páchání mravnostních trestných činů, zejména pohlavního zneužití. Mladiství, a bohužel též děti se velmi často podílejí na dalších mravnostních trestných činech, zejména pak provozují homosexuální a heterosexuální prostituci, případně vyrábí či jinak distribuují pornografický materiál.¹⁶⁷ *Mravnostní kriminalita páchaná mladistvými* pak vykazuje určitá specifika, blíže se jim bude věnovat kapitola přímo určena pro problematiku mravnostní kriminality páchané mladistvými. Pro ucelení výkladu ke kriminalitě mladistvých uvedu, že právě mravnostní kriminalita mladistvých velmi často vyhází z neopatrnosti či nedostatku zkušeností či z touhy po rychlém zisku.¹⁶⁸

Výše zmíněných deset typických znaků kriminality mladistvých vychází z výkladu fenomenologie podle Gřivny. několik typických znaků pro kriminalitu mladistvých vymezuje samostatně také Válková. Vzhledem k obsáhlosti výše

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 494.

¹⁶⁶ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 495.

¹⁶⁷ Tamtéž.

¹⁶⁸ Tamtéž.

uvedených znaků vymezím pouze základní přehled znaků podle Válkové, neboť se jich velké množství překrývá a není zapotřebí opakovat již uvedené.

Válková tedy jako typický znak kriminality mladistvých řadí v první řadě **vysokou míru latence tohoto druhu kriminality.**¹⁶⁹ Latence je však v tomto případě příznačná pouze pro méně závažná provinění. Je tomu tak proto, že méně závažná provinění spáchaná mladistvým mnohdy nejsou objevena ani zjištěna. Naopak, závažnější provinění nelze udržet v tajnosti příliš dlouho a často dochází k jejich objevení. Válková také jako důvod latence uvádí vyšší míru tolerance společnosti vůči proviněním spáchanými mladistvými.¹⁷⁰

Další charakteristický znak kriminality mládeže podle Válkové je, že se na ní **dívky podílejí ve výrazně menší míře než chlapci.**¹⁷¹ Toto své tvrzení dokládá daty z provedených výzkumů, která ve své publikaci dále rozvádí.¹⁷²

Jako další charakteristický znak uvádí, že zastoupení pachatelů z řad etnických minorit v systému trestní justice **je mezi příslušníky některých etnických minorit vyšší, než by mělo být vzhledem k jejich celkovému zastoupení v dané společnosti.**¹⁷³

Válková dále vymezuje další typické znaky,¹⁷⁴ které jsou však téměř totožně shodné s těmi, jak je vymezil Gřivna a jak jsou popsány výše.

Vhodné je dále zmínit, že výše popsané typické znaky jsou zpracovány v kontextu kriminality páchané mladistvými. Pokud bychom zkoumali kriminalitu „mladých dospělých“, typické rysy budou jiné, což je samozřejmě podmíněno vyšším věkem, tudíž také vyšším rozumovým a psychickým stupněm vývoje. Proto výše uvedené znaky jsou vykládány pro potřeby vysvětlení kriminality páchané mladistvými pachateli.¹⁷⁵

¹⁶⁹ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 284.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 285.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 286.

¹⁷⁴ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 287 – 300.

¹⁷⁵ Dle § 2 odst. 1 písm. c) ZSVM je mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

Fenomenologické zkoumání se také zcela jistě neobejde bez statistických údajů. Pro účely vytvoření statistického přehledu jsem vycházel ze Statistických přehledů Policie České republiky.¹⁷⁶ Sběr dat probíhal ve dvou časových obdobích, a sice **první** časové období od 1. 1. 2021 do 31. 12. 2021. **Druhé** časové období bylo od 1. 1. 2022 do 31. 7. 2022. První časové období reflektuje údaje o kriminalitě za rok 2021 a druhé časové období pouze část roku 2022.

V těchto dvou časových intervalech jsem zkoumal údaje o *celkovém počtu spáchaných trestných činů*. Celkový počet spáchaných trestných činů je důležitý pro obecný přehled, ale také pro výpočet procenta kriminality, která je spáchána mladistvými. Dále jsem zkoumal údaje o *počtu trestných činů, spáchaných mladistvými*.

Druhou částí statistického zkoumání je náhled do počtu trestných činů spáchaných v rámci jednotlivých druhů kriminality. Konkrétně se jedná o kriminality *násilnou, mravnostní, majetkovou, hospodářskou, ostatní a zbytkovou*. Tyto údaje budou komparovány s kriminalitou páchanou mladistvými, přičemž z každého statistického údaje vyvodím procentuální vyjádření. Rozdíly, mezi procentuálním zastoupením páchaní jednotlivých druhů kriminality, kdy je tato páchána dospělými nebo naopak mladistvými pachateli, bude ve své podstatě potvrzením výše zmíněných tvrzení o typických znacích kriminality mladistvých a odchylkách od kriminality „dospělých“.

Statistické přehledy za časové období 1. 1. 2021 do 31. 12. 2021

Za časové období od 1. 1. 2021 do 31. 12. 2021 bylo registrováno celkem **153 233 trestných činů**. Z toho jich bylo objasněno **87 744**, což činí objasněnost **57,26 %**.

Z počtu 153 233 registrovaných trestných činů jich bylo **2 155 spácháno mladistvými pachateli**. Tento údaj činí **1,41 %** zastoupení kriminality páchané mladistvými.

Z celkového počtu 153 233 registrovaných trestných činů jich bylo spácháno:

- **11 958** v rámci *násilné kriminality* (7,8%)
- **3 049** v rámci *mravnostní kriminality* (1,99%)

¹⁷⁶ <https://www.policie.cz/clanek/archiv-statistiky-statisticke-prehledy-kriminality.aspx>.

- **77 562** v rámci *majetkové kriminality* (50,62%)
- **12 510** v rámci *hospodářské kriminality* (8,16%)
- **24 780** v rámci *ostatní kriminality* (16,17%)
- **23 312** v rámci *zbývající kriminality* (15,21%)

V případě trestných činů, které jsou registrovány jako spáchané mladistvými, je však poněkud jiné zastoupení v jednotlivých druzích kriminality. Z celkového počtu 153 233 registrovaných případů jich bylo **2 155 spácháno mladistvými**, kdy z toho:

- **458** v rámci *násilné kriminality* (21,25%)
- **278** v rámci *mravnostní kriminality* (12,90%)
- **757** v rámci *majetkové kriminality* (35,13%)
- **62** v rámci *hospodářské kriminality* (2,88%)
- **537** v rámci *ostatní kriminality* (24,92%)
- **63** v rámci *zbývající kriminality* (2,92%)

Statistické přehledy za časové období 1. 1. 2022 do 31. 7. 2022

Za časové období od 1. 1. 2022 do 31. 7. 2022 bylo doposud registrováno celkem **108 825 trestných činů**. Z toho jich bylo objasněno **55 527**, což činí objasněnost **51,02 %**.

Z počtu 108 825 registrovaných trestných činů jich bylo **1 189 spácháno mladistvými pachateli**. Tento údaj činí **1,09 %** zastoupení kriminality páchané mladistvými.

Z celkového počtu 108 825 registrovaných trestných činů jich bylo spácháno:

- **8 005** v rámci *násilné kriminality* (7,36%)
- **2 199** v rámci *mravnostní kriminality* (2,02%)
- **57 009** v rámci *majetkové kriminality* (52,39%)
- **8 975** v rámci *hospodářské kriminality* (8,25%)
- **17 402** v rámci *ostatní kriminality* (15,99%)
- **15 153** v rámci *zbývající kriminality* (13,93%)

V případě trestných činů, které jsou registrovány jako spáchané mladistvými, je však poněkud jiné zastoupení v jednotlivých druzích kriminality. Z celkového počtu 108 825 registrovaných případů jich bylo **1 189 spáchanó mladistvými**, kdy z toho:

- **221** v rámci *násilné kriminality* (18,56%)
- **182** v rámci *mravnostní kriminality* (15,31%)
- **384** v rámci *majetkové kriminality* (32,30%)
- **12** v rámci *hospodářské kriminality* (1,01%)
- **349** v rámci *ostatní kriminality* (29,35%)
- **40** v rámci *zbývající kriminality* (3,36%)

Závěry statistického zkoumání v rámci kriminality mladistvých vyvozují dva. První závěr vyplývá z procentuálního zastoupení kriminality mladistvých v celkovém počtu spáchaných trestných činů. Za první zkoumané období bylo registrováno **2 155** případů mladistvým pachatelem. Při celkovém počtu 153 233 případů se jedná o procentní vyjádření **1,41 %**. Za druhé zkoumané období bylo registrováno 108 852 případů, kdy **1 189** z nich bylo spáchanó mladistvým pachatelem. Procentuální vyjádření tak dosahuje **1,09 %**.

Z výše uvedeného vyplývá, že registrovaná kriminalita páchaná mladistvými pachateli, osciluje mezi **1 až 1,5 %** z celkového počtu registrovaných trestných činů. Číslo to není na první pohled vysoké. Avšak při číselném vyjádření se jedná stále o číslo, které osciluje kolem **2 000 případů** provinění spáchaných mladistvým pachatelem.

Údaje to však nejsou vždy úplně přesné, neboť kriminalita mladistvých jako taková vykazuje vysoký stupeň latence, kdy jsou další skutky spáchané mladistvými buď úmyslně neregistrovány a řešeny jinak než v rámci trestního řízení, tudíž ve statistice nejsou vůbec obsaženy, nebo nejsou vůbec registrovány z důvodu jejich neodhalení.

V prvním případě mohou nastat situace, kdy je mladistvý přistižen při spáchání provinění, avšak toto není registrováno, jelikož dojde k vyřešení věci jiným způsobem. Může se jednat o slovní výtku, „výchovné opatření“ v rámci rodiny či výchovného ústavu či nahrazení škody. Tento způsob řešení, zejména drobných provinění mladistvých, spatřuji kladným, neboť mladistvý jsou skupinou, která na

tento „speciální“ přístup řešení situací reaguje lépe, než skupina dospělých pachatelů. Přílišná tvrdost a okamžité hlášení provinění orgánům veřejné moci by mohl mladistvý chápat jako přílišnou restrikcii, což by mohlo vést ke změně jeho hodnot, nenávisti k autoritám a orgánům veřejné moci, což je silné podhoubí pro jeho další budoucí případnou kriminální kariéru.

Ve druhém případě se nikdo o provinění mladistvého nedozví, nebo se o něm dozví, ale není možné tento skutek přičíst konkrétnímu mladistvému pachateli.

Statistické údaje je proto nutné brát s jistou rezervou v tom smyslu, že předkládají obraz společenské reality, avšak není možné brát získané údaje jako nezpochybnitelné dogma bez zkoumání problematiky v širším kontextu.

Druhým závěrem statistického je zjištění struktury kriminality mladistvých. Jak Gřivna¹⁷⁷, tak Válková¹⁷⁸ shodně poukazují, že struktura kriminality mladistvých se nejlépe demonstruje za pomoci komparace s kriminalitou dospělých. Detailní zaznamenání registrovaných trestných činů z jednotlivých druhů kriminality jsou uvedena výše, proto zde shrnu vyplývající závěry.

V případě *násilné kriminality* lze vidět rozdíl v počtu spáchaných násilných trestných činů. V případě dospělých osciluje zastoupení kolem **7 až 8 %**. V případě mladistvých se jedná o vyjádření **19 až 22 %**. Procentuální vyjádření násilné kriminality je u mladistvých pachatelů vyšší. Podle mého názoru je tomu tak z důvodu, že mladistvý často nedomýšlí důsledky svých činů, nepřemýšlí o možném následku násilného trestného činu. Dále mladistvý v jednotlivých situacích jedná emotivně. Emotivní jednání odstraňuje zábrany a v určitých případech dává průchod agresi pachatele. To jsou základní znaky kriminality mladistvých, které jsou podporovány těmito statistickými údaji.

Mravnostní kriminalita se též v případě mladistvých pachatelů objevuje častěji. Dospělí se dopouštějí mravnostní kriminality ve **2 %** případů. Mladiství páchají mravnostní kriminalitu v **13 až 15 %** spáchaných provinění. Vyšší podíl mravnostní kriminality páchané mladistvými souvisí s jejich dospíváním. Mladistvý v této fázi života poznává své tělo a seznamuje se s činnostmi, které jsou pro něj novými, myšleno sex a různé druhy pohlavního uspokojování. Jelikož se

¹⁷⁷ GRIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 489.

¹⁷⁸ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 287.

v mnoha případech jedná o uspokojování potřeb, nemůže si jej mladistvý odpustit a používá dosažitelné prostředky, aby uspokojení, v tomto případě pohlavního, dosáhl. Mladistvý mnohdy může použít rozličné formy, ať již násilí nebo lsti, aby dosáhl pohlavního uspokojení, i za cenu spáchání trestného činu. Ve vyšším podílu páchaní mravnostní kriminality mladistvými se opět promítají výše zmíněné znaky, příkladmo neadekvátnost jednání, neschopnost odložit uspokojení potřeb na jinou dobu, použití násilí či dřívější zahajování sexuálního života.

Majetková kriminalita je druhem kriminality, která je páchána nejčastěji. Tento fakt dokazují jak statistiky kriminality páchané dospělými, kdy je tato zastoupena v **51 až 52 %** případů, tak statistiky kriminality páchané mladistvými, kdy majetkovou kriminalitu páchá **32 až 35 %** mladistvých pachatelů. Jedná se o nejrozšířenější druh kriminality, který ale v případě mladistvých představuje nejrozšířenější delikt. Statistika však bývá velmi často ovlivněna tzv. „drobnými krádežemi“, kdy jsou tyto někdy úmyslně neregistrované či přirozeně latentní. Číslo a procentuální zastoupení by bylo samozřejmě vyšší. Majetková kriminalita v sobě nachází několik dalších rysů kriminality mladistvých, jako je nedostatečná plánovitost, neadekvátní jednání, neschopnost odložit uspokojení svých potřeb na jinou dobu, záliba mladistvých v atraktivních věcech, trávení času ve skupině vrstevníků či tzv. diktát ze strany módních či jiných směrů či názorů.

Hospodářská kriminalita je naopak ze strany mladistvých zastoupena v kriminalistických statistikách nejméně, pouze v **1 až 3 %**. Je tomu tak zřejmě z důvodu charakteristiky hospodářské kriminality. Hospodářská kriminalita, respektive hospodářské trestné činy jsou namířené proti tržnímu hospodářství a ekonomickému směřování daného státu či instituce.¹⁷⁹ Spáchat hospodářský trestný čin vyžaduje časovou přípravu a trpělivost, ale především plánovitost. Obecná charakteristika kriminality mladistvých je postavena na základních rysech, které nejsou ve svém celku kompatibilní s požadavky na páchaní hospodářské kriminality, proto je podle mého názoru, podíl mladistvých pachatelů na hospodářské kriminalitě tak nízký.

Ostatní kriminalita a zbytková kriminalita jsou skutečně, jak jejich názvy napovídají, kategoriemi zbytkovými. Výčet trestných činů je rozsáhlý, ať již jde o drogové trestné činy, výtržnictví, poškození cizí věci a trestné činy proti pořádku

¹⁷⁹ GRÍVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 330.

ve věcech veřejných. U *ostatní kriminality* se pohybuje procentuální zastoupení u dospělých kolem **16 %**, přičemž u mladistvých okolo **25 až 30 %**. Tato odchylka je dána tím, že se jedná o „méně závažné“ trestné činy, které zpravidla páchá mládež a mladiství častěji než dospělí. U *zbytkové kriminality* je podíl dospělých pachatelů naopak vyšší, pohybuje se kolem **14 až 15 %**, oproti mladistvým, kdy tito páchají zbytkovou kriminalitu v **3 %** případů. Zbytková kriminalita obsahuje převážně trestné činy řazené do Hlavy X. zvláštní části Trestního zákoníku, obecně označovaných jako „trestné činy pořádku ve věcech veřejných“. Jejich spáchání může vyžadovat přípravu a je složitějšího charakteru, proto se tato kategorie nebude doménou mladistvých.

3.4. Etiologie

Při zkoumání příčin kriminality mladistvých je nutné poznamenat, že existuje několik bližších teorií, které se zabývají zkoumáním příčin kriminality obecně.¹⁸⁰ Válková v tomto případě na zmíněné teorie odkazuje.¹⁸¹ Dále Válková vymezuje několik faktorů, které se podílejí na vzniku delikventního jednání mladistvých:

- Individuální zvláštnosti jednice;
- Nepříznivé rodinné charakteristiky a zkušenosti;
- Nedostatečné či rizikové působení školního prostředí, jako socializační instituce;
- Negativní vliv prostředí;
- Dostatek příležitostí;
- Sociálně patologické jevy menší závažnosti;
- Neadekvátní užití formálních sociálních intervencí;
- Společenské a demografické změny a posuny hodnotových orientací, jak celé společnosti, tak subkultury mládeže.

Obecně pojatý úvod k etiologii kriminality mládeže uvádí Gřivna, který do popředí zkoumání příčin kriminality mladistvých staví genetické dispozice. Podle

¹⁸⁰ Teorie sociálních vazeb, teorie rutinních aktivit, teorie situačního jednání aj.

¹⁸¹ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 291.

Gřivny¹⁸² dítě přichází na svět s určitou genetickou výbavou a do konkrétních sociálních podmínek. Takové predispozice pak ovlivňují chování a jednání mladistvého v konkrétních situacích. Dítě tak prochází v průběhu svého vývoje různými změnami, kdy se jeho reakce či chování mění v závislosti na dosaženém věku či úrovni psychické vyspělosti.

Při výkladu etiologie a příčin kriminality mladistvých Gřivna uvádí, že nelze odhlédnout od **biologického základu, od oblastí genetiky, hereditárních a konstitučních vlivů.**¹⁸³ Jedná se o konkrétní osobnostní dispozice každého jedince. Tyto osobnostní vlastnosti utvářejí povahu jedince, jeho rozhodování v konkrétních situacích a dávají základ vzorcům jeho chování. Lze hovořit o jistých dispozicích¹⁸⁴, které si člověk přináší na svět v momentě narození. Může se jednat o dispozice k neadekvátnímu jednání, které však mohou pramenit z psychických poruch či fyzických poškození, jako je poškození mozku či úraz hlavy.¹⁸⁵ Válková v této souvislosti upozorňuje, že tyto osobnostní charakteristiky jsou ovlivněny *specifiky spojené s neurologickým, psychickým, sociálním a mravním vývojem jedince v průběhu dětství a dospívání.*¹⁸⁶

Právě **dospívání** Válková vnímá jako období života mladistvého, kdy *je určité porušování norem společnosti dokonce považováno za normální chování jedince v rámci překonávání jednotlivých fází tohoto vývoje.*¹⁸⁷ Za dospívání je možné označit období života dítěte v rozmezí mezi 11-12 rokem věku až do 18 – 20 roku věku. Lze se také setkat s pojmy *pubescence*¹⁸⁸ a *adolescence*¹⁸⁹. Období dospívání bývá spojováno s „rebelujícím“ chováním dospívající mládeže. Lze se setkat s označením období bouří, zmatků, vzdorů a konfliktů. Toto období je typické pro tzv. *pubescenci*. Pro *adolescenci* je naopak typickým jevem stabilizace a upevňování postojů a zájmů, uvolňování se ze závislosti na rodičích.¹⁹⁰

¹⁸² GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 496.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 497.

¹⁸⁵ Tamtéž.

¹⁸⁶ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 293.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ 11 až 15 rok věku.

¹⁸⁹ 16 až 18 či 20 rok věku.

¹⁹⁰ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 293.

Kriminologie v souvislosti s příčinami kriminality mladistvých zkoumá také **biologické anomálie či odlišnosti poznamenávající vzhled člověka nebo jeho zdravotní stav.**¹⁹¹ Právě odlišný vzhled zapříčiněný fyzickým postižením či vzhledovou anomálií může být původcem asociálního až kriminálního chování mladistvého. Takto postižený či invalidní mladistvý je kvůli svému postižení vyřazen z kolektivu, není mu umožněno zapojit se do kolektivních aktivit a bývá často vyvrhelem. V krajních případech může být takto postižený mladistvý šikanován či může být terčem posměchu, nadávek či fyzické konfrontace. Frustrace takto vyvržených jedinců přerůstá do neadekvátního jednání, které je sociálně patologického charakteru. Toto neadekvátní kriminální jednání pak nahrazuje uspokojování potřeb, které jedinec není schopen uspokojit v kolektivu.¹⁹²

Dalším faktorem, který výrazně posouvá jedince k neadekvátnímu jednání, je **předčasná fyzická vyspělost či nadměrná sexuální potence mladistvých lidí.**¹⁹³ Tato fyzická touha je nekorigována z vnějšku, přináší mladistvému pocitu uspokojení fyzické rozkoše. Mladiství je tak motivován touhou dosáhnout takového uspokojení i nadále, i za cenu neadekvátního jednání. Gřivna hovoří o faktoru tzv. *akceleraace*, kdy dochází k urychlování biologického zrání jedinců, které se dostává do výrazného střetu s jejich psychickou a sociální nezralostí.¹⁹⁴ V důsledku tohoto pak sociálně a mravnostně nezralí jedinci uspokojují své sexuálně motivované potřeby neadekvátními způsoby. Mají rovněž problém své potřeby odložit na jinou dobu a uspokojují je okamžitě, což lze za jistých dalších okolností „řešit“ již v rovině trestního práva.

Psychické charakteristiky jsou dalším faktorem, který do jisté míry rozhoduje o adekvátním chování mladistvých.¹⁹⁵ Mladistvý se mnohokrát ve svém životě dostane do situací, kdy bude muset volit, jak na danou situaci zareaguje. Volba prostředku řešení situace je mnohdy otázkou temperamentu, přístupu k určitým řešením¹⁹⁶ nebo dokonce otázkou přirozené inteligence mladistvého. Gřivna odkazuje na výsledky výzkumů, kdy delikventi mají průměrně nižší

¹⁹¹ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 497.

¹⁹² Tamtéž.

¹⁹³ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 497.

¹⁹⁴ Tamtéž.

¹⁹⁵ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 498.

¹⁹⁶ Vyřešení situace za použití násilí X vyřešení situace diplomatickou cestou.

intelektovou kapacitu. Takový jedinci s nižší inteligencí jsou pak náchylnější ke „svedení“ k páchání trestné činnosti.¹⁹⁷

V souvislosti s vývojem osobnosti mladistvého je nutné zmínit, že tento probíhá v určitém **sociálním kontextu**.¹⁹⁸ Takový kontext lze chápat jako prostředí či skupinu vjemů nebo osob, který formuje osobnost mladistvého, ovlivňuje jeho názory, postoje, myšlení. Zajímavé je, že totožné sociální prostředí nepůsobí na všechny mladistvé stejně. Někteří jedinci dokáží být vůči vlivu prostředí imunní, jiní jsou naopak snadno zmanipulovatelní a nechají se prostředím ovlivnit snáz. Gřivna proto uvádí některé vlivy sociálního prostředí, které lze označit v tomto smyslu jako kriminogenní:¹⁹⁹

- **Rodina**
- **Předškolní zařízení a škola**
- **Vrstevníci**
- **Volný čas**

Rodina představuje silný faktor, který ovlivňuje chování a vývoj mladého jedince. Bohužel, není to vždy jen v pozitivní rovině, rodina taktéž může působit jako faktor kriminogenní. Lze taktéž vyvodit, že nestabilní rodinné zázemí vytváří rizikové předpoklady kriminální kariéry dítěte.²⁰⁰

Rodina je prostředím, ve kterém se předpokládá, že bude dítě prožívat svůj fyzický i psychický rozvoj. Právě rodinné prostředí má dítě vést k úctě ke společenským a právním normám, učit jej jak adekvátně reagovat na nastalé situace. Rodina však může trpět i některými nestabilními prvky, které tuto výchovnou funkci odklánějí z kladného směru a působí na mladistvého opačným efektem. Mezi tyto prvky patří:

- *nepřipravenost rodičů na výchovné poslání*
- *nechtěné dítě*
- *nepřítomnost mužského nebo ženského vzoru*

¹⁹⁷ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 498.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 498.

- *příchod nového partnera do rodiny*
- *výchovné zanedbávání*
- *sociálně patologické jevy v rodině*
- *sociálně ekonomická úroveň*
- *úroveň vzdělanosti rodiny*

Nepřipravenost rodičů na výchovné poslání je faktor, který závažným způsobem určuje charakter rodinného zázemí. Rodiče mladistvého delikventa spolu nemusejí být v manželství, nebo do něj vstoupili po krátké známosti.²⁰¹ Takové páry tvoří vztah krátkou dobu, nedostatečně dlouhou na to, aby bylo možné se vzájemně poznat. Vztahy jsou povrchní, často vůbec neplánují společnou budoucnost. Děti takových párů jsou často narozeny po krátké známosti, velmi často nechtěné. Rodiče nejsou ještě zralými jedinci, tudíž nejsou připraveni stát se plnohodnotnými rodiči. Může se také stát, že nemají zkušenosti s výchovou dětí či nemají zažité výchovné úkony. Tento nedostatek zkušeností se poté projevuje v rovině výchovy vlastních dětí, kdy tato není řádně vykonávána, což může v určitých případech způsobit vznik špatných návyků dítěte, což se v budoucnosti projeví neadekvátností jednání či sociálně patologickými projevy.

Nechtěné dítě je výsledkem soulože, jejímž záměrem nebylo početí dítěte. Nechtěné děti bývají plozeny častěji mladším párům po krátkých a povrchních známostech. Takové děti jsou již od útlého dětství ovlivňovány stresem a duševní nepohodou matky. Proto jejich vývoj probíhá v napjatém a stresovém prostředí.²⁰² Rodiny s nechtěným dítětem představují silnou vztahovou „zkoušku“, kdy mladí lidé musí řešit novou a závažnou životní situaci. Mnoho takových rodin se poté rozpadá a dítě vyrůstá v neúplné rodině.

Nepřítomnost mužského nebo ženského vzoru je často spojována s neadekvátním sociálním vývojem mladistvého. Samotný rodič málokdy dokáže plnohodnotně nahradit výchovný vliv druhého rodiče.²⁰³ Nepřítomnost jednoho z rodičů je výsledkem nešťastného soužití dvou osob, kdy atmosféra tohoto soužití významným způsobem ovlivní také vývoj dítěte. Mladý jedinec se může octnout

²⁰¹ GRÍVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 499.

²⁰² GRÍVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 499.

²⁰³ Tamtéž.

uprostřed střetů dvou rodičů, kdy se jeho role může zásadně změnit. Může se stát nemilovaným, odstrkovaným, přehlíženým, nebo naopak hýčkaným a přetěžovaným, či dokonce používaným jako prostředek citového vydírání druhého partnera.²⁰⁴ Mladistvý tak dokáže rozpoznat situaci a v mnohých případech dokáže využívat rozporu rodičů ke svým účelům. Jeden z rodičů, vedený touhou získat si dítě „na svou stranu“ snadno přehlédne asociální chování dítěte či mu „promine“ některé formy chování, které by za normální situace výchovně napravil.

Příchod nového partnera do rodiny je pro rodinou situaci dítěte velký zásah. Nový partner přináší do domácnosti nové zvyklosti, nové názory a může přinést také nové výchovné metody, které se nemusí shodovat s původními, které byly praktikovány na dítě. Ze strany dítěte se může jednat o cílené „neuposlechnutí“ či cílené sabotování pokusů nového partnera o výchovu, někdy až o revoltu. Nový partner, který se pokouší dítě vychovávat, představuje jakousi formu autority, kterou dítě a zejména pak mladistvý nemusí vždy přijmout. Toto nepřijetí nové autority vyústí v nepokoje, někdy až hádky a provokace.

Výchovné zanedbávání nebo také zanedbávání výchovy se promítá do postojů a kriminálním predispozicím mladistvého. Může být způsobeno nedostatkem rodičovských zkušeností vychovávajících osob, laxností rodičů či přílišnou a společensky pozitivní angažovaností obou rodičů.²⁰⁵ Rodič příliš aktivní či angažovaný rozděluje svůj čas mezi velké množství aktivit, čímž mu nezbyvá čas na výchovu dítěte, které poté takovým rodičem zanedbáváno. Takový rodiče se snaží dítě „vychovat“ alespoň po stránce hmotné, a sice si svůj nedostatek času kompenzují různými dary či hmotným zabezpečením. V některých dětech takové chování může způsobit asociální vývoj dítěte, kdy na jedné straně se mu nedostává pozornosti či citu ze strany rodičů, ale na druhou stranu má tendenci přeceňovat vlastnictví hmotných statků a považovat je za měřítko své hodnoty, kdy tento postoj stojí na počátku kriminálních činů.²⁰⁶

Sociálně patologické jevy v rodině jsou jevy, které se vyskytují v původní rodině mladistvého pachatele, a které mají na jeho vývoj velký vliv. Lze mezi ně zařadit alkoholismus, násilí, hrubost, užívání drog a jiné toxikománie, prostituční

²⁰⁴ GRÍVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 500.

²⁰⁵ GRÍVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 501.

²⁰⁶ Tamtéž.

či promiskuitní jednání rodičů nebo osob žijících v bezprostředním okolí.²⁰⁷ Dítě je ovlivněno chováním těchto osob, které si během svého vývoje bere jako své „vzory“, nebo v krajních případech, jim takové chování rodičů nepřijde nijak zvláštní ani neadekvátní, a proto jim nečiní problém takové chování napodobovat.

Sociálně ekonomická úroveň hraje roli v hmotném zabezpečení mladistvého. Obecně je spojována špatná sociálně ekonomická úroveň rodiny s mladistvým pachatelem. Čím nižší je sociálně ekonomická situace rodiny, tím vyšší je tolerance rodičů k majetkové kriminalitě dětí.²⁰⁸ Opakem je situace, kdy je mladistvý vychováván v nadbytku či dokonce přebytku materiálního zabezpečení, kdy takový mladistvý nabývá pocitu nadřazenosti a nedotknutelnosti. Tento pocit přerůstá v pocit nudy a mladistvý hledá vzrušení, které následně nalézá v páčání trestné činnosti.

Úroveň vzdělanosti rodiny bývá u mladistvých pachatelů nízká,²⁰⁹ kdy největší část rodičů má pouze základní vzdělání. V takových rodinách se podceňuje význam vzdělání a nedostatek kvalifikace či vzdělání umožňuje rodičům vykonávat pouze špatně placené manuální práce.²¹⁰ Dítě vyrůstající v takovém prostředí, a které je vychováváno v negativním postoji ke vzdělání, je tímto determinováno.

Druhým prostředím, které svým vlivem výrazně ovlivňuje mladistvé, je **škola a předškolní zařízení**. Vliv těchto dvou zařízení se výrazným způsobem promítá do výchovy a celkového vývoje dítěte a mladistvého. V těchto zařízeních se děti mnohdy vůbec poprvé setkávají s působením společenských hodnot a norem.²¹¹ Vliv těchto norem nemusí být pro dítě vždy šťastný a příjemný, neboť doposud bylo dítě pod vlivem norem a hodnot rodinných, které se mohou s hodnotami a normami spolužáků či učitelů rozcházet. Taková konfrontace může být náročná a může dítě či mladistvého negativně ovlivnit.

Poměrně silný střet může nastat u dětí z nevhodných sociálních prostředí. Takoví jedinci nejsou připraveni na vliv jiných norem, hůře zvládají změny, často mají problém s přítomností jiné autority. Pro takové jedince je tento přechod náročný a místo výchovného působení může působit kontraproduktivně v tom

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ GRIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 501.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ GRIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 501.

smyslu, že namísto přejímání a zvykání si na nové normy a hodnoty si jedinec zafixuje k těmto novotám odpor a jejich porušování schválně vyhledává. Tímto chováním se dostává do přímého střetu s vyučujícím, který se cíleně snaží ze skupiny žáků vytvořit kompaktní celek. Takový jedinec, který z celku “vybočuje”, ať již nekázní, nerespektováním příkazů, malým zájmem o výuku, je pak učitelem podvědomě interpretován jako zlý či jako vyvrhel.²¹² Tím dochází ke **stigmatizaci** žáka učitelem, což se projevuje také tím, že je žák podvědomě stigmatizován i ostatními žáky, kteří jej odstrčí na okraj skupiny, netráví s ním volný čas a v krajních případech ho ponižují, až šikanují.

Takto *odstrčený* jedinec nachází uspokojení v porušování norem, má sklony k záškoláctví. Gřivna v této souvislosti zmiňuje kriminologické výzkumy, které ukazují, že záškoláctví se výrazně váže k nastoupení kriminální kariéry.²¹³

Třetím prostředím, které výrazně ovlivní vývoj a chápání mladistvého je **skupina vrstevníků**. Pokud dítě prožívá nepříjemné chvíle v rodině a ve škole, hledá uspokojení a příjemně strávený čas či útočiště mezi svými vrstevníky. Významu skupiny vrstevníků je přikládán velký důraz zejména v období puberty, kdy se zapojení dítěte do skupiny vrstevníků stává jedním z nutných předpokladů socializace.²¹⁴ Toto prostředí tak mladistvého výrazně ovlivňuje, jelikož jeho role ve skupině velmi často předurčuje jeho roli, kterou bude hrát v budoucím životě. Mladiství pachatelé se nejčastěji pohybují mezi vrstevníky s asociálními charakteristikami. Válková považuje skupinu vrstevníků za nejvýznamnější referenční skupinu.²¹⁵

Se skupinou vrstevníků velmi úzce souvisí problematika **volného času**. Tento faktor, jak a s kým mládež tráví volný čas, lze za určitých okolností označit jako kriminogenní. Ve svém volném čase mladistvý dělá to, co jej činí šťastným, řídí se svými touhami a uspokojuje své potřeby, které jsou závislé na jeho vnitřních hodnotách.²¹⁶ Mladiství pachatelé tento svůj čas tráví odlišně, dalo by se říci až nevhodně. Jelikož mají omezený okruh zájmů a činností, zažívají ve svém volném

²¹² GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 503.

²¹³ Tamtéž.

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 294.

²¹⁶ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 505.

čase pocit nudy. Tento pocit se snaží zahnat okamžitým jednorázovým činem nebo akcí, která je často za hranou společenských hodnot, norem, či za hranou zákona. Takový styl “laciné” zábavy je provozován zejména u intelektuálně deficitních jedinců, kteří svůj volný čas využívají neadekvátním způsobem, vyhledávají činnosti ne příliš intelektuálně náročné, ne příliš komplikované, a který obsahuje prvek dobrodružství nebo tzv. Hédonického uspokojení.²¹⁷

Velmi zajímavým pojmem a aktuálním tématem kriminologie je pojem **dezistence**. Tento jev Válková označuje jako *ustávání v kriminalitě*, upouštění od kriminality.²¹⁸ Specifikem dezistence kriminality mládeže je skutečnost, že k ní dochází po překročení věku mladé dospělosti.²¹⁹ Děje se tak z důvodu významných životních změn, změn společenských vazeb a uvědomování si společenských hodnot. Lze hovořit o psychickém **vyzrání**. Válková upozorňuje na několik klíčových faktorů, které jsou součástí ono dozrání:²²⁰

- Poznávání a neurologické změny
- Psychosociální a osobnostní změny
- Přerod v oblasti identity
- Dozrání v oblasti občanství a občanské odpovědnosti
- Dozrání v oblasti sociálních rolí

Aby mohlo dojít k tzv. dezistenci, je důležité dosáhnout vysoké úrovně ve všech těchto oblastech.²²¹

3.5. Kontrola

Výchova, řádný vývoj dětí a mladistvých je, či by měl být, jedním z prvotních zájmů společnosti. Řádně vychovaná mládež je stavebním kamenem

²¹⁷ GRIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 506.

²¹⁸ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 294.

²¹⁹ Tamtéž.

²²⁰ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 295.

²²¹ VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J., a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. s. 296.

společenské struktury, proto by k jejímu vychovávání a vedení k úctě k pravidlům a normám, ať již morálním či právním, mělo vést úsilí společnosti jako celku.

Přístup k dětem a mladistvým je stanovený v základních předpisech:

- Listina základních práv a svobod;
- Úmluva o právech dítěte;
- Občanský zákoník;
- Zákon o sociálně právní ochraně dětí
- Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

V dokumentech mezinárodních či dokumentech v rovině ústavního pořádku je především stanovena zvláštní ochrana dětí, respektive mladistvých, péče o tyto osoby.²²²

Občanský zákoník stanoví pak pravidla chování, tj. základní práva a povinnosti členů rodiny.

Důležitým předpisem v oblasti zacházení s delikventní či predelikventní mládeží je **zákon o sociálně-právní ochraně dětí, zákon č. 359/1999 Sb.** Tento zákon předvídá péči o děti, jejichž rodiče nevykonávají rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu či výchovu dítěte zanedbávají či ji dokonce ohrožují.²²³ Pracovníci sociálně-právní ochrany dětí vykonávají úkoly v péči o děti a mladistvé tím, že na ně výchovně působí, poskytují jim poradenské služby a podávají o mladistvých kvalifikované zprávy orgánům činným v trestním řízení.

Kontrola kriminality mládeže se mnohdy odehrává také v „terénu“, na což upozorňuje Gřivna.²²⁴ tato aktivita vychází z poznatku, že je třeba ohrožené jedince z řad mládeže aktivně vyhledávat v prostředí, ve kterém se spontánně vyskytují, a pomoci jim je možné teprve tehdy, pokud si vytvoří kladný vztah k sociálnímu pracovníku. Podle mého názoru je tato myšlenka sice honosná a dobře míněná, nicméně vzhledem k izolovanosti mladistvých delikventů si nemyslím, že je využitelná v praxi. Mladiství páchají kriminalitu z různých rozmanitých důvodů a

²²² GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 506.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 506.

takto páchaná kriminalita má určité obecné rysy. Společným znakem může být vzdor autoritám, izolovanost, ovlivnění skupinou či vrstevníky. Takto izolovaní mladiství, páchající kriminalitu „pod záštitou skupiny či vrstevníků“, mají svůj pomyslný svět. Obtížně si lze představit, že by navázali kladný vztah se sociálním pracovníkem, který by je aktivně vyhledával. Domnívám se, že efekt by zde byl spíše opačný, mladistvý by se začal stranit veškerým orgánům státní moci a kriminalitu by začal páchat více skrytě.

Dále pak problematika trestní odpovědnosti, trestání a trestního stíhání mladistvých je upraveno zákonem č. 218/2003 Sb. (ZSVM). Podle tohoto zákona vykonávají kontrolu a provádějí úkony soudy pro mládež, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci probační a mediační služby, přičemž tyto osoby musejí být vybaveni zvláštní přípravou pro zacházení s mládeží, jak je stanoveno v ustanovení § 3 odst. 8 ZSVM.

4. Mravnostní kriminalita páchaná mladistvými pachateli

4.1. Obecně ke kapitole

Tato kapitola bude již cílena nikoli na deskripci a analýzu jednotlivých druhů kriminality, nýbrž se bude jednat o syntézu již známých informací a poznatků.

Cílem této kapitoly bude představení nového druhu kriminality, kterým bude *mravnostní kriminalita páchaná mladistvými*. Z názvu je patrné, že se bude jednat o syntézu zkoumání dvou druhů kriminality, a sice kriminality mravnostní a kriminality mladistvých.

Bude pracováno s dosud zjištěnými poznatky. Jak mravnostní kriminalita, tak kriminalita mladistvých, byly v předchozím textu zkoumány a podrobovány analýze, co do její fenomenologie, etiologie a následné kontroly. Struktura zkoumání kriminality byla dodržena v souladu s odbornými publikacemi. Každá ze zkoumaného druhu kriminality byla analyzována v empirickém duchu, což dokládají přiložené statistické údaje. Je tomu tak proto, neboť kriminologie je ve své podstatě vědou empirickou, která na základě zjištěných dat reaguje na faktický stav věci a z tohoto zjištěného stavu vytváří závěry. Jinak tomu nebude ani v této kapitole, kdy samotná analýza mravnostní kriminality a kriminality mladistvých sice vytvoří základ pro další zkoumání, avšak potřebné údaje o mravnostní trestné činnosti mládeže bude zapotřebí vyčíst ze statistických údajů.

Metoda práce na této kapitole bude tedy následující. Za pomoci poznatků z předchozích dvou kapitol bude sestavena osnova kapitoly, a sice bude se zkoumat *fenomenologie* mravnostní kriminality páchané mladistvými pachateli, *etiologie* a poté *kontrola*. Při sestavování osnovy jsem vycházel z deskripce druhů kriminality v odborných publikacích. Jednotlivé podkapitoly budou vycházet z analytického zkoumání výše zmíněného, avšak budou složeny v nový, konkrétní text, který bude ve svém obsahu shrnovat poznatky výše uvedené, které bude vzájemně propojovat.

Vlastní zkoumání pak bude postaveno na základě údajů zjištěných ze statistik. Statistické zkoumání zde bude prováděno tak, že nejprve bude uveden počet mravnostních trestných činů registrovaných obecně. Poté počet spáchaný mladistvými. Vznikne údaj vyjádřený v procentech, na kolika procentech

mravnostní kriminality se podílí mladiství pachatelé. Stejný postup bude proveden u jednotlivých konkrétních mravnostních trestných činů.

Důležité bude srovnání těchto procentuálně vyjádřených údajů s údaji získaných u mravnostní trestné činnosti dospělých pachatelů. Argumentace pro srovnávání bude vedena za pomoci jednotlivých znaků fenomenologie či etiologie kriminality mladistvých, které by měly ve svém teoretickém základu pomoci lépe přiblížit a objasnit případné rozdíly ve struktuře kriminality.

V neposlední řadě je třeba zmínit, že mládež se dopustí i jiných trestných činů, které formálně nelze řadit jako mravnostní trestné činy, ale mají jistý sexuální motiv. Může se jednat o sexuální vraždu, krádeže hnané fetišistickou poruchou, veřejné pohoršování řešené jako výtržnictví či jiné trestné činy se sexuálním motivem. Autor si je existence tohoto motivu ve spáchaných trestných činech vědom, nicméně pokud jsou tyto vedeny jako trestné činy násilné nebo majetkové, není prakticky možné blíže dohledat veškerá sexuálně motivovaná jednání. K takovému poznatku by bylo zapotřebí detailní studium trestních spisů, ze kterých by mohla vyplynout vnitřní pohnutka mladistvého pachatele. Aby však mohl být takový poznatek zobecněn a mohl být vytvořen konkrétní závěr, muselo by být zkoumáno velké množství těchto spisů. Dále je zde mít na paměti, že se jedná o trestní spisy mladistvých, které jsou svojí povahou citlivé a obtížně přístupné.

Sběr statistických údajů probíhal ve dvou časových úsecích. Prvním časovým úsekem byl úsek od 1. 1. 2021 do 31. 12. 2021. Druhým časovým úsekem byl úsek od 1. 1. 2022 do 1. 7. 2022.

V prvním časovém úseku, tj. od 1. 1. 2021 do 31. 12. 2021 bylo registrováno celkem **3 049** případů mravnostních trestných činů. Byl registrován trestný čin znásilnění (773), sexuálního nátlaku (82), pohlavního zneužití v závislosti (95), pohlavního zneužití ostatní (623), šíření pornografie (124), kuplířství (34), obchodování s lidmi (14), prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (0), dětská pornografie a neuzítí dítěte k ní (627) a účast na pornografickém představení (0).²²⁵

Z celkového počtu mravnostních trestných činů jich bylo **278** spácháno mladistvými. Celkově se tak mladiství podílejí na mravnostní kriminalitě v procentuálním zastoupení **9,12 %**.

²²⁵ Jedná se o vybrané trestné činy dle policejní statistiky.

Dále ze statistiky vyplynulo, že bylo registrováno **153 233** trestných činů, kdy **2 155** jich bylo spácháno mladistvými. Mladistvý mají tedy **1,41 %** zastoupení v celkové kriminalitě.

Pro zjištění, kolik procent tvoří mravnostní kriminalita mladistvých je zapotřebí zkoumat dvě roviny. Za prvé, jak velké zastoupení má mravnostní kriminalita mladistvých v celkové kriminalitě mládeže. Pokud kriminalita mládeže obecně čítá **2 155** registrovaných případů, přičemž mravnostních jich bylo registrováno **278**, bude se jednat o **12,9 %** zastoupení. Mladistvý s tak v rámci kriminality mladistvých podílejí na mravnostní kriminalitě v procentuálním zastoupení **12,9 %**. Za druhé, jaký podíl má mravnostní kriminalita mladistvých v celkovém počtu registrované kriminality. Pokud je celkový počet registrované kriminality **153 233** registrovaných trestných činů, a mladistvý se dopustili **278** registrovaných případů mravnostní trestné činnosti, bude mít mravnostní kriminalita páchaná mladistvými v celkové kriminalitě zastoupení **0,18 %**.

Z celkových 278 registrovaných mravnostních trestných činů spáchaných mládeží připadalo 32 případů na znásilnění (**11,51 %**), 1 na sexuální nátlak (**0,36 %**), 177 na pohlavní zneužití (**63,67 %**), 8 na šíření pornografie (**2,88 %**), 1 na obchodování s lidmi (**0,36 %**), a 34 na dětskou pornografii a zneužití dítěte k ní (**12,23 %**).

Ve druhém časovém úseku, tj. od 1. 1. 2022 do 1. 7. 2022 bylo registrováno celkem **2 199** případů mravnostních trestných činů. Byl registrován trestný čin znásilnění (597), sexuálního nátlaku (57), pohlavního zneužití v závislosti (105), pohlavního zneužití ostatní (471), šíření pornografie (75), kuplířství (36), obchodování s lidmi (9), prostitute ohrožující mravní vývoj dětí (0), dětská pornografie a neuzití dítěte k ní (518) a účast na pornografickém představení (0).

Z celkového počtu mravnostních trestných činů jich bylo **182** spácháno mladistvými. Celkově se tak mladiství podílejí na mravnostní kriminalitě v procentuálním zastoupení **8,27 %**.

Dále ze statistiky vyplynulo, že bylo registrováno **108 825** trestných činů, kdy **1 189** jich bylo spácháno mladistvými. Mladistvý mají tedy **1,09 %** zastoupení v celkové kriminalitě.

Pro zjištění, kolik procent tvoří mravnostní kriminalita mladistvých je zapotřebí rovněž zkoumat dvě roviny. Za prvé, jak velké zastoupení má mravnostní

kriminalita mladistvých v celkové kriminalitě mládeže. Pokud kriminalita mládeže obecně čítá **1 189** registrovaných případů, přičemž mravnostních jich bylo registrováno **182**, bude se jednat o **15,31 %** zastoupení. Mladistvý s tak v rámci kriminality mladistvých podílejí na mravnostní kriminalitě v procentuálním zastoupení **15,31 %**. Za druhé, jaký podíl má mravnostní kriminalita mladistvých v celkovém počtu registrované kriminality. Pokud je celkový počet registrované kriminality **108 825** registrovaných trestných činů, a mladistvý se dopustili **182** registrovaných případů mravnostní trestné činnosti, bude mít mravnostní kriminalita páchaná mladistvými v celkové kriminalitě zastoupení **0,17 %**.

Z celkových 182 registrovaných mravnostních trestných činů spáchaných mládeží připadalo 20 případů na znásilnění (**10,99 %**), 11 na sexuální nátlak (**6,04 %**), 95 na pohlavní zneužití (**52,2 %**), 7 na šíření pornografie (**3,85 %**), 1 na obchodování s lidmi (**0,36 %**), a 41 na dětskou pornografii a zneužití dítěte k ní (**22,53 %**).

Celkově byl proveden sběr dat za období od 1. 1. 2021 do 1. 7. 2022, což činí 18 měsíců. Za těchto 18 měsíců bylo registrováno celkem **262 085** trestných činů. Z tohoto počtu jich bylo **3 344** spácháno mladistvými, což činí zastoupení **1,28 %**.

Dále bylo registrováno **5 248** případů mravnostní kriminality, přičemž **460** jich bylo spácháno mladistvými, což činí zastoupení **8,77 %**. Celkový podíl mladistvých, kteří páchají mravnostní kriminalitu, je pak **0,18 %**. Z tohoto sběru tak lze vyvodit několik závěrů, přičemž jednotlivé z nich budou dále rozbírány v rámci následujících podkapitol.

Za první, bylo zjištěno procentuální zastoupení kriminality mladistvých v rámci celkové kriminality na **1,28 %**. Číslo to není nikterak vysoké, když je v tomto čísle započítána veškerá spáchaná kriminalita mladistvých. Nejedná se tak o alarmující poznatek. Mladistvý prochází určitým složitým sociálním a psychickým vývojem a doprovázející, byť drobná kriminalita je, podle názoru autora, neodmyslitelným jevem tohoto procesu dospívání (podrobněji viz kapitolu o kriminalitě mládeže).

Za druhé, z celého počtu spáchaných mravnostních trestných činů se na nich podílí mládež v zastoupení **8,77 %**. I tento údaj není opět nikterak znepokojivý, ale je zapotřebí mu věnovat pozornost. Mravnostní kriminalita je specifický druh kriminality, jelikož souvisí s pohlavním pudem, pohlavní potřebou. V období dospívání mladistvý objevuje svoje tělo a fyziologické vlastnosti tohoto těla, stejně

tak objevuje nové pocity, které mu jsou doposud neznámé. Je typickým znakem kriminality mládeže, že jednání k uspokojení svých potřeb neodkládají a jednají okamžitě. Taktéž je tomu v případě mravnostní kriminality, kdy touha po uspokojení pohlavního pudu je tak vysoká, že mladistvý toto provinění spáchá téměř okamžitě, pokud má šanci a možnost. I to je samozřejmě jeden z důvodů, proč je toto procentuální zastoupení vyšší než například u dospělých.

Za třetí, mravnostní kriminalita páchaná mladistvými pachateli má v celkovém počtu registrované kriminality zastoupení **0,18 %**. Za 18 měsíců se mladiství dopustili 460 mravnostních trestných činů. Ač to nemusí být na první pohled patrné, je to stále, s ohledem na všechny podstatné okolnosti, dosti vysoké číslo. Toto číselné vyjádření procentuálního zastoupení je jakýmsi odrazovým můstkem pro další výklad fenomenologie a etiologie a následné kontroly tohoto specifického druhu kriminality.

Poznámkou na závěr bude upozornění, že statistické údaje nemusejí mít vždy stoprocentní údaje o skutečné kriminalitě. Zejména pak co se týče kriminality mravnostní, ta je sama o sobě silně latentní, což může do jisté míry výsledné údaje zkreslovat. Dále pak je třeba vést v patrnosti ostatní trestné činy se sexuálním motivem. Tyto činy nejsou ve statistikách vůbec zahrnuty, nýbrž se málokdy podaří sexuální motiv vůbec nalézt, natož pak statisticky zaznamenat. V těchto případech se může jednat o drobné krádeže nebo jiné pohoršovací jednání na veřejnosti. Takové činy se někdy vůbec nemusí dostat do oficiálních statistik, či jsou řešeny pouze jako přestupky nebo se od jejich řešení upouští. I to je dalším faktorem, který může statistické údaje ovlivnit. Proto je nezbytné vědět, že taková latentní kriminalita existuje a je zapotřebí brát jí na zřetel.

4.2. Fenomenologie

Fenomenologie mravnostní kriminality páchané mladistvými bude založena na popisu této kriminality, a to na základě popisu stavu této kriminality. Tento stav je zjiřitelný prostřednictvím statistického výzkumu.

Ještě před analytickým rozborem dat získaných ze statistik je zapotřebí přehledně sumarizovat dříve uvedené poznatky o fenomenologii sexuální kriminality a kriminality mladistvých. Tyto poznatky syntetizovat a porovnat se stavem zjiřtěným prostřednictvím statistického zkoumání.

Co do fenomenologie kriminality mladistvých je zcela namístě uvést *typické znaky* této kriminality, aby další výklad mohl být proveden ve světle těchto základních znaků. Jak již bylo uvedeno, jsou jimi:

- Nedostatečná plánovitost přípravy činu,
- Neadekvátnost jednání,
- Neschopnost odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu či se tohoto uspokojení vzdát,
- Použití brutálního násilí,
- Předmět zájmu či objekt útoku je z pohledu pachatele atraktivní věc,
- Vandalismus a šikanování,
- Trestná činnost bývá spojena s potřebou mladistvých prožívat svůj čas ve skupině vrstevníků,
- Kriminalita je spojená s počítači a probíhá ve virtuálním světě,
- Dřívější zahajování sexuálního života a promiskuitní životní styl.

Jedná se o výčet typických znaků, které jsou charakteristické pro kriminalitu páchanou mladistvými.

Dalším krokem, který je pro bližší popis mravnostní kriminality páchané mladistvými klíčový, je sumarizace jednotlivých trestných činů, které budou předmětem zkoumání.

Tato sumarizace bude provedena ve dvou jednotlivých kategoriích. První z nich budou trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti tak, jak je vymezuje hlava III. zvláštní části trestního zákoníku. V tomto případě půjde o klasické sexuální trestné činy, které mohou být páčány mladistvými. Vzhledem k tomu, že mladistvými také v hojně míře páčány jsou, budou počty registrovaných sexuálních trestných činů zaznamenány v oficiálních statistikách.

Za druhé, půjde o skupinu trestných činů, které sice formálně nepatří mezi sexuální trestné činy, ale motiv k jejich spáchání může být čistě sexuální, či pachatel může být hnán sexuální pohnutkou. Tyto trestné činy jsou však vedeny ve statistikách v odlišných kategoriích (násilné trestné činy, majetkové trestné činy atp.), tudíž jejich statistické přehledy nebude možné vytvořit, neboť ze statistiky

nelze zjistit a prokázat skutečnost, že se konkrétní trestný čin stal se sexuálním motivem.

V první skupině zkoumaných trestných činů se tedy budou nacházet následující trestné činy:

- Znásilnění (§185)
- Sexuální nátlak (§186)
- Pohlavní zneužití (§187)
- Soulož mezi příbuznými (§188)
- Kuplířství (§189)
- Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§190)
- Šíření pornografie (§191)
- Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§192)
- Zneužití dítěte k výrobě pornografie (§193)
- Účast na pornografickém představení (§193a)
- Navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§193b)

Ve druhé skupině se budou nacházet trestné činy, u kterých se podle autora bude moci vyskytovat za určitých okolností sexuální motiv. Takové trestné činy jsou:

- Vražda (§140)
- Ublížení na zdraví (§146)
- Šíření nakažlivé lidské nemoci (§152)
- Ohrožení pohlavní nemocí (§155)
- Obchodování s lidmi (§168)
- Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§199)
- Ohrožování výchovy dítěte (§201)
- Svádění k pohlavnímu styku (§202)
- Krádež (§205)
- Obecné ohrožení (§272)

- Nebezpečné pronásledování (§354)
- Výtržnictví (§358)

Dále je třeba poznamenat rozdíl mezi páchanou mravnostní kriminalitou dospělých a touto kriminalitou pásanou mladistvými. Dospělí se této kriminality dopouštějí celkově v zastoupení **2 %** z celkového počtu registrovaných trestných činů. Co se týče mladistvých, ti se dopouštějí mravnostní kriminality v **13 až 15 %** z celkového počtu kriminality páchané mladistvými. Důvody, proč se mládež dopouští mravnostní kriminality ve vyšším čísle, mohou být následující. Prvním z nich je dospívání. Mladý člověk poznává své tělo, jeho možnosti a funkce. Dalším důvodem, který je rovněž jedním ze znaků kriminality mladistvých, je i neschopnost mladistvého odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu. Pokud mladistvý pachatel cítí nutkavou potřebu sexuálního uspokojení, zkrátka nečeká a koná za účelem dosažení tohoto uspokojení. Toto jednání sebou logicky nese i vyšší počet sexuálních trestných činů, kterých mladistvý dopustí.

Na základě statistiky bylo vybráno několik mravnostních trestných činů, které byly registrovány jako spáchané mladistvými. Výklad níže bude rozebírat každý analyzovaný trestný čin, a to ve světle statisticky zjištěných poznatků a ve světle uvedených typických znaků kriminality mladistvých.

Znásilnění je nejtypičtějším sexuálním trestným činem, který je zároveň jeden z nejzávažnějších. Za zkoumaných 18 měsíců byl však tento trestný čin spáchaný mládeží registrován “pouze” v **52** případech. Číslo je to skutečně vysoké, pokud se vezme v potaz, o jak závažný čin jde. Naproti tomu dospělí pachatelé tento čin spáchali v **1 370** případech, což je mnohokrát vyšší číslo. Tento rozdíl je dán podle názoru autora tím, že pokud se mladistvý rozhodne spáchat sexuální trestný čin, spáchá ho nejčastěji na dalším mladistvém či dokonce dítěti. Takový čin pak bude řazen spíše jako pohlavní zneužití. Znásilnění je tak stále páchaným sexuálním trestným činem, kterého se mladiství dopouštějí, ale lze konstatovat, že se nejedná o nejčastější případ sexuálního trestného činu, jako je tomu u dospělých pachatelů. Dále je nutné poznamenat, že znásilnění již není pouze vykonání soulože, ale tato skutková podstata postihuje také jednání provedená způsobem srovnatelným se souloží nebo jiný pohlavní styk. Mezi tyto způsoby provedení lze zařadit také orální sex. Pokud tedy mladistvými pachatel za použití násilí donutí oběť k orálnímu sexu, bude toto jednání považováno jako znásilnění. Dít se tak může například jako jedna

z forem šikany, kdy pachatel tímto způsobem demonstruje svojí dominanci nad obětí s úmyslem již veřejně ponížit.

Sexuální nátlak byl mladistvými za zkoumaných 18 měsíců spáchán dle statistik v **12** případech. Opět oproti tomuto trestnému činu spáchanému dospělými pachateli (**139**) se jedná o pokles směrem dolů. Sexuální nátlak není ani z hlediska mravnostní trestné činnosti dospělých často páchaným trestným činem, jinak tomu není ani v případě mladistvých.

Pohlavní zneužití je co do statistických údajů nejčastějším mravnostním trestným činem, kterého se mládež dopouští. Registrován byl za výzkumné období celkem ve **272** případech z celkových **460** možných, což z něj činí zastoupení **59,13** %. Tohoto trestného činu se mládež dopouští zejména proto, že obětí je dítě mladší patnácti let. Takové oběti jsou buď ve stejné věkové kategorii s pachatelem, či dokonce mladší. Pohlavní zneužití předpokládá vykonání soulože nebo jiného pohlavního zneužití, což v sobě skýtá širokou škálu sexuálně motivovaného jednání. Tento trestný čin je opět spojován s neadekvátností jednání mladistvých, kteří neznají hranice svého jednání, tzv. kam až mohou zajít. Souvislost lze hledat také v páchání trestné činnosti ve skupině a šikanování ostatních. Mladistvý ve skupině touží před svými vrstevníky oběť ponížit. Ponížení bude pak o to silnější, pokud konání pachatele zasáhne do intimní sféry oběti. I to jsou důvody, které jsou podle názoru autora jasným důkazem, proč se jedná o nejčastější mravnostní trestný čin mládeže.

Soulož mezi příbuznými je trestný čin, který v souvislosti s mravnostní kriminalitou mládeže statisticky zkoumán nebyl. Autor je toho názoru, že tento trestný čin je takovým způsobem latentní, že vykázané statistické údaje nemohou věrohodně odrážet skutečnou realitu. Není pochyb o tom, že k tomuto trestnému činu mezi dospívající mládeží dochází, nejspíše v odlehlých a izolovaných komunitách. Oficiální statistiky však tento trestný čin nemohou registrovat, zejména z důvodu jeho latence. Jedná se přeci jen o “rodinnou záležitost”, kterou budou oba pachatelé držet v tajnosti, stejně tak jako jejich okolí. Převažujícím znakem kriminality mládeže u tohoto trestného činu bude bezesporu neadekvátnost jednání, neschopnost odložit uspokojení pohlavního pudu na pozdější dobu a dřívější zahajování sexuálního života, přičemž poslední jmenovaný znak může být jak příčinou, stejně jako důsledkem.

Kuplířství je trestným činem, kterého se mladiství za dobu 18 měsíců nedopustili ani v jednom případě. Důvodem bude nejspíše skutečnost, že se jedná o složitou skutkovou podstatu. Těžko si lze představit mladistvého kuplíře, který jiného zjedná, najme, zláká nebo svede k provozování prostituce či bude kořistit z prostituce provozované jiným. Možné to samozřejmě je, avšak v tom případě je latence u mladistvých tak vysoká, že tento trestný čin páchaný mladistvými oficiální statistiky nedokázaly zaznamenat.

Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí je co do statistických údajů shodná s trestným činem kuplířství. Tohoto trestného činu se mladistvý nedopustil ani v jednom případě. Opět nelze brát výsledky statistik jako dogma, avšak je vysoce pravděpodobné, že se mladistvý tohoto činu dopouštět nebude. Tím není myšleno, že se mladistvý nedopouští prostituce. Prostituce mladistvých je častým jevem, avšak není zakázaná. Jen je provozována v místech, které dle orgánů zpracovávajících statistiky, nejsou místy, kde by mohla ohrožovat mravní vývoj dětí.

Šíření pornografie je trestný čin, který byl registrován za posledních 18 měsíců jako spáchaný mladistvým v **15** případech, což není vysoké číslo. Bude se jednat o trestu činnost, co do škodlivosti nikterak závažnou, kdy skutková podstata postihuje výrobu, vyvezení, provezení, nabídnutí, učinění veřejně přístupným nebo opatření jinému či prodej pornografického díla. Delikventní mládež v určitých případech zahajuje svůj sexuální život již v dřívějším věku. Toto dřívější zahajování sexuálního života se projevuje nejen přímo souloží či pohlavním stykem, ale také formami sebeukájení ve formě masturbace. Různé druhy pornografie mohou na mladistvého působit více stimulačně než jiné. Mladistvý se tak snaží zmocnit takového pornografického díla, aby se mohl dále uspokojovat. Pokud se ho zmocní, bude ho nejspíše dále šířit, ať již v okruhu svých známých nebo za úplatu většímu okruhu adresátů. Lze tedy shrnout, že jsou zde předpoklady k tomu, aby byl tento čin mladistvými páchán.

Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií je co do statistik zařazeno jako položka spolu s trestným činem zneužití dítěte k výrobě pornografie. Jedná se o trestný čin páchaný mládeží v **75** případech. Toto číslo je již vyšší. Ze skutkových podstat těchto trestných činů lze dovozovat, že se bude jednat o podobné případy jako v případě trestného činu šíření pornografie. Mladistvý v rámci dřívějšího zahajování sexuálního života prozkoumává sexuální touhy svého těla a při této

činnosti narazí na pornografii dětskou. Zvědavost těchto mladistvých v sexuální oblasti je vysoká, proto ze zvědavosti mohou tuto dětskou pornografii stahovat či k ní aktivně hledat přístup, přechovávat takovou pornografii či jí dokonce zpřístupnit třetím osobám.

Zneužití dítěte k výrobě pornografie je již složitějším mravnostním trestným činem. Participaci mladistvého na spáchání tohoto trestného činu si lze představit velmi obtížně, neboť k naplnění skutkové podstaty by musel mladistvý pachatel přijmout, zjednat, najmout, zlákat, svést nebo zneužít dítě k výrobě pornografie. Participace mladistvých tak bude možná v případech zlákáni či svedení dítěte k výrobě pornografie. Lze si představit případy, kdy mladistvý za účelem snadného výtěžku se nechá natočit v pornografickém díle. Následně pak přesvědčuje a svádí i své mladistvé kamarády, aby takové dílo natočily taktéž. V takových případech si lze představit aktivní roli mladistvého pachatele na spáchání tohoto trestného činu.

Účast na pornografickém představení je trestný čin, který nebyl v oficiálních statistikách zaznamenán ani v jediném případě, a to jak u mladistvých, tak u dospělých pachatelů. Dle autora je tomu tak proto, že pornografická představení ve smyslu trestního zákoníku jsou akcemi, které jsou velmi pečlivě utajované. Organizátoři takových představení jsou si vědomi, že páchají nelegální činnost. Takové akce jsou utajované, skrývané. Proto je obtížné takové představení odhalit. Závěrem o výsledcích statistik tedy může být, že se tento trestný čin nejspíše skutečně páchá a pachatelem může být v mnoha případech i mladistvý, avšak jedná se o vysoce latentní trestný čin, který nedokázaly oficiální statistiky zaznamenat a registrovat.

Navazování nedovolených kontaktů s dítětem je trestným činem, který nebyl ve statistickém zkoumání analyzován. Bylo tomu tak z důvodu velmi nízkého počtu případů. Navíc je dle názoru autora opět pravděpodobné, že se bude jednat o vysoce latentní trestný čin. Není vyloučeno, aby byl tento trestný čin spáchán mladistvým (ostatně i statistiky ukazují, že v ojedinělých případech mladistvým spáchán byl). Mladistvý může skutečně navrhnout dítěti setkání za účelem spáchání trestného činu, avšak je třeba mít na paměti, že bude velmi obtížné prokázat mladistvému úmysl spáchat trestný čin. Tím se vyšetřující orgán dostane do slepé uličky, ve které sice o úmyslu pachatele není nejmenších pochyb, avšak dokazováním není tento úmysl pachatele prokázán. Tím se tento trestný čin spáchaný mladistvým do okruhu trestných činů vysoce latentních, kdy v těchto případech jsou statistické výsledky

velmi zkreslené a neodpovídající skutečnost tak moc, že by nebylo vhodné využívat tyto výsledky k vytváření obecných závěrů. Tento trestný čin, ač latentní, blízce souvisí s trestnými činy výroby a jiné nakládání s dětskou pornografií a zneužití dítěte k výrobě pornografie. Výše bylo zmíněno, že participace mladistvých na těchto trestných činech může spočívat ve zlákáni či svedení dětí ke spáchání těchto trestných činů. Ono setkání, na kterém má být dítě sváděno a zlákáno je postihováno právě ustanovením o navazování nedovolených kontaktu s dítětem.

Vražda je nejzávažnějším trestným činem. Způsoby provedení mohou být různé, stejně tak jako motiv vraždy, kdy zde bude relevantní sexuální motiv. Mladistvý se dopustí sexuální vraždy tak, že uspokojí sexuální touhu na těle mrtvé osoby. Sexuálně motivovaná vražda v sobě nese aspekt kriminality mladistvých, a sice použití brutálního násilí. Pokud vyjdeme z dalšího typického rysu kriminality mladistvých, jakým je nedostatečné plánování, bude vražda muset být provedena brutálním způsobem, aby byla oběti způsobena smrt. Sexuální motiv bývá zjištěn během výslechu mladistvého či na základě určitého sexuologického či jiného vyšetření.

Ublížení na zdraví je dalším trestným činem, který může být spáchán mladistvým a nést přitom sexuální motiv. Mladistvý může při svém jednání využívat brutálního násilí, ať již sám či častěji ve skupině, za účelem svou oběť ponížit či šikanovat, a dosahovat při tom pohlavního uspokojení. Prvotním úmyslem bude nejspíše šikanovanou oběť před kolektivem ponížit, ale použití násilí a následná neadekvátnost jednání, mající za následek ublížení za zdraví, může být vedena sexuální pohnutkou. Mladistvý pachatel tak uspokojuje svůj sexuální chtíč použitím násilí na bezbranné a ponižované oběti. Oficiální statistiky opět sexuální motiv nezahrnují, ten se ukáže během výslechu mladistvého a během následného odborného vyšetření.

Šíření nakažlivé lidské nemoci je dalším trestným činem, který může být páčán se sexuálním motivem. Nakažlivou lidskou nemocí se pro účely tohoto ustanovení myslí taktéž AIDS či virus HIV. Jedná se o choroby, které se přenášejí a šíří nejčastěji pohlavním stykem. Není tak vyloučena, že mladistvý trpící tímto onemocněním tuto nemoc dále úmyslně šíří. Sexuální motiv je zde dán způsobem přenosu a šíření, a sice pohlavním stykem.

Ohrožení pohlavní nemocí je trestný čin, kterého se dopustí pachatel, který jiné vydá, byť i z nedbalosti, nebezpečí nákazy pohlavní nemocí. Motiv a způsob

přenosu je téměř totožný jako u šíření nakažlivé lidské nemoci, kdy pohlavní nemocí se zde myslí choroby jako syfilis nebo kapavka. Opět není vyloučeno, aby pachatelem byl mladistvý. Sexuální motiv je opět obsažen ve způsobu ohrožení, které se děje nejčastěji nechráněným pohlavním stykem. Oba trestné činy související s ohrožením prostřednictvím nakažlivé či pohlavní nemoci souvisejí s typickým znakem kriminality mladistvých, a sice s brzkým zahajováním sexuálního života a promiskuitním životním stylem. Mladistvý žijící promiskuitním životním stylem mají velké množství sexuálních styků a partnerů. Je proto vysoké riziko, že se podobnou nemocí nakazí a sami nakaženi tuto chorobu dále šíří. Problém nastává v případě, kdy mladistvý ví, že touto chorobou trpí, ale nedbá na to a nechráněné pohlavní styky provozuje dál, lhostejný k možnosti jiného touto nemocí ohrožit.

Obchodování s lidmi se mladiství dopustili za zkoumaných 18 měsíců ve 2 případech. Skutková podstata je složitá a případná participace mladistvého pachatele je možná za předpokladu, že se dopouští spoluúčasti na tomto trestném činu, nebo bude dítě lákat či svádět k tomu, aby bylo jiným užito k pohlavnímu styku. Jelikož má takový mladistvý kontakty mezi dětmi blízkými jeho věku, bude to právě mladistvý, kdo bude zprostředkovávat kontakt mezi osobami, které budou dále děti pohlavně zneužívat. Jedná se o nelegální formu dětské prostituce, na které se tím pádem aktivně podílejí také mladiství, byť v omezeném rozsahu a slouží spíše jako prostředníci.

Týrání osoby žijící ve společném obydlí neboli domácí násilí je dalším trestným činem, který může mít sexuální motiv. Týráním se rozumí fyzický, ak psychický nátlak. Mladistvý pachatel má ve svém věku často sklony k neadekvátnímu jednání, které může vyústit až v brutální násilí. Cílem útoku může být i osoba žijící ve společné domácnosti a motivem pak může být i sadistická touha uspokojit svou sexuální potřebu násilím na jiné osobě. Mladistvý pachatel může být inspirován sadistickým pornografickým dílem, které ho sexuálně vzrušovalo. Takový mladistvý pak touží po uspokojení, tak neváhá za pomoci násilí uspokojit tuto potřebu na oběti žijící ve společném obydlí. Taková osoba může být mladší sourozenec, mladší nevlastní sourozenec nebo v případech zařízení pro děti vyžadujících okamžitou pomoc (§ 42 zákona č. 359/1999 Sb., *o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů*) se může jednat o ostatní chovance. Nemusí však dojít k pohlavnímu styku. Sadistický mladistvý pachatel uspokojuje svojí sexuální touhu už jenom použitím brutálního násilí na jiné osobě.

Ohrožování výchovy dítěte je mladistvými páčáno v těch případech, kdy mladistvý svádí jiné dítě k zahálčivému či nemravnému životu či mu takový život umožní vést. Sexuální podtext je zde dán sváděním k životu, který lze označit jako nemravný. Takovým jednáním bude svádění dítěte k nemravným činnostem, svádění ho k veřejnému pohoršování nebo veřejnému masturbování, odhalování intimních partií na veřejnosti atp. Mladistvý, který jiné dítě k takovému jednání svádí, již sám započal svůj sexuální život poměrně brzy a často sám žije promiskuitním životním stylem. Nevidí na tom tedy nic špatného a nemá tedy žádné zábrany před tím, k takovému životu svádět jiné dítě.

Svádění k pohlavnímu styku je určité jednání, kterým pachatel nabídne, slíbí nebo poskytne dítěti nebo jinému za pohlavní styk s dítětem, pohlavní sebeukájení dítěte nebo jiné srovnatelné chování za účelem pohlavního uspokojení úplatu, výhodu nebo prospěch. Sexuální motiv je patrný již ze samotné skutkové podstaty tohoto trestného činu. Dále není vyloučeno, aby se pachatelem stal mladistvý. Mladistvý je hnán touhou uspokojit své sexuální potřeby, zejména z důvodu dřívějšího zahájení sexuálního života, a za tím účelem svým jednáním naplní skutkovou podstatu. Mladistvý touží uspokojit své sexuální potřeby a vhodnou osobou, se kterou tohoto uspokojení hodlá dosáhnout, bude jiný mladistvý či dokonce dítě.

Krádež bude spáchána se sexuálním podtextem v případě, že mladistvý pachatel bude hnán fetišistickou touhou po věcech a předmětech, nad kterými se bude pohlavně uspokojovat. Může se jednat o drahé atraktivní věci, o eroticky zaměřené věci či o věci konkrétní osoby. Mladistvý pachatel může využívat těchto ukradených věcí k tomu, aby uspokojil svojí sexuální potřebu, kdy odcizená věc má z důvodu jeho fetišistické pohnutky jistý erotogenní význam. Často se tak bude jednat o krádeže spodního prádla konkrétních osob nebo luxusního soudního prádla. Následovat bude čichání k takovým věcem a následné pohlavní sebeuspokojování. Tomu všemu však bude předcházet sexuálně motivovaná krádež, protože nelze předpokládat, že vždy mladistvý pachatel obdrží tyto předměty dobrovolně.

Obecné ohrožení je trestným činem s poměrně bohatou skutkovou podstatou, jejíž naplnění je možné rozmanitými způsoby jednání. Souvislost se sexuálním trestným činem, respektive sexuálním podtextem bude mít spáchání trestného činu v situaci, kdy bude pachatel sexuálně motivován založit požár. Takový projev pyromanie přivodí pachateli sexuální vzrušení a za účelem uspokojení této sexuální

potřeby pyroman zakládá požár. Projevy pyromanie budou co do znaků kriminality mladistvých typické právě pro mladistvé pachatele. Založit požár znamená ohrozit větší počet lidí, a také je ohrozit na životech. To vše pro uspokojení pohlavní touhy, což je ukázkovým příkladem neadekvátnosti jednání, kdy uspokojení vlastní sexuální potřeby je postaveno před ochranu života a zdraví většího počtu lidí. Dále půjde o případy, kdy pyroman nebude schopný uspokojit svou potřebu jinak. Založení požáru je také jistým projevem vandalizmu, což je také jedním z typických znaků kriminality mladistvých. Obecně lze tedy říci, že obecné ohrožení bude mladistvým pachatelem spácháno ve formě žhářství, kdy motivem založení požáru je touha uspokojit svou sexuální potřebu právě založením požáru.

Nebezpečné pronásledování obsahuje ve své skutkové podstatě také širokou škálu jednání, která může pachatel vykonat, aby tuto skutkovou podstatu naplnil. Mladistvý pachatel musí oběť dlouhodobě pronásledovat tím, že vyhrožuje ublížením na zdraví, vyhledává osobní blízkost oběti, vytrvale oběť prostřednictvím elektronických komunikací kontaktuje, omezuje ji v jejím obvyklém způsobu života. Pro sexuální motiv bude zřejmá osobní fixace na osobu oběti. Mladistvý se ve svém věku nachází ve stavu, kdy v něm probíhají psychické procesy, prožívá úspěchy a zklamání, prožívá ale také citové situace, někdy také platonické lásky. Mladistvý veden platonickou láskou k určité osobě, která však není opětována, může svým neadekvátním jednáním naplnit skutkovou podstatu nebezpečného pronásledování, zvláště pokud oběť vytrvale kontaktuje či se snaží dostat do její přítomnosti. Ruku v ruce s láskou trvá také fyzická až sexuální touha, kdy se bude mladistvý snažit přiblížit do blízkosti oběti, jelikož tím bude docházet k jeho pohlavnímu uspokojení. Nedostatečná plánovitost a neschopnost odložit uspokojení také potřeby na pozdější dobu zapříčiní, že mladistvý bude svým jednáním vytrvale a dlouhodobě *“pronásledovat”* objekt svého citového i sexuálního zájmu.

Výtržnictví je taktéž trestným činem, kdy pro naplnění jeho skutkové podstaty bude možné naplnit různorodou škálu jednání. Mladistvý pachatel se dopustí tohoto trestného činu tak, že na místě veřejně přístupném se dopustí hrubé neslušnosti. Aby byla naplněna podmínka hrubé neslušnosti a rovněž zůstal zachován sexuální motiv jednání, bude se zpravidla jednat o pohlavní uspokojování na veřejnosti. Příkladem lze uvést veřejnou masturbaci, veřejné provádění soulože či jiného pohlavního styku. To vše budou sexuálně motivovaná jednání, která naplní

skutkovou podstatu trestného činu výtržnictví. I spáchání tohoto trestného činu mladistvými v sobě nese několik znaků, jimiž se vyznačuje kriminalita mladistvých. Bude se jednat o klasickou neadekvátnost jednání, která jde ruku v ruce s neschopností odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu. Mladistvý pachatel tak bude chtít uspokojit své sexuální potřeby okamžitě, nedokáže potlačit touhu na pozdější dobu. Zmenšením chápáním toho, co je ještě adekvátní, tak učiní na veřejně přístupném místě. Půjde také o dřívější zahajování sexuálního života či promiskuitní životní styl. Mladistvým vedoucím tento způsob života nepřijde nic špatného na tom, uspokojovat své pohlavní potřeby na veřejnosti.

Výše bylo pojednáno o jednotlivých sexuálních trestných činech a o trestných činech, které mají nebo mohou mít sexuální podtext. Kde to bylo možné, tak probíhalo statistické zkoumání za účelem konkrétnějšího výkladu. Někde bylo od takového zkoumání upuštěno, a to nejčastěji z důvodu přesvědčení autora o vysoké latenci konkrétního trestného činu a o zkreslenosti výsledků statistického zkoumání. Jinde statistické zkoumání naopak nebylo možné, neboť sexuální kontext je dán pouze sexuálním motivem vedoucím mladistvého ke spáchání trestného činu, který ovšem ze statistických údajů nelze vyčíst. Výklad byl dále veden v souladu s typickými znaky kriminality mládeže, které sloužily jako podklad pro argumentaci.

4.3. Etiologie

Etiologie kriminality znamená příčina. V této kapitole tak bude pojednáno o příčinách mravnostní kriminality páchané mladistvými. Opět se bude uplatňovat syntetický přístup, kdy z etiologie mravnostní kriminality a etiologie kriminality mládeže budou syntetizovány poznatky za účelem vytvoření konkrétních závěrů pro obecnou etiologii mravnostní kriminality páchané mladistvými.

V této kapitole právě v souvislosti s tím, že se ve své podstatě stále jedná o mravnostní kriminalitu, ač páchanou mladistvými, budou základními východisky pro popis etiologie poznatky z etiologie mravnostní kriminality.

Komparovány budou u jednotlivých skupin trestných činů spolu s etiologickými důvody kriminality mladistvých, kdy u každé jednotlivé skupiny bude popsána etiologie jak z hlediska mravnostní kriminality, tak z hlediska

kriminality mladistvých. Pro potřeby tohoto rozdělení byly vytvořeny následující skupiny trestných činů.

První skupinou budou trestné činy *sexuální kriminality*, které obsahují znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužití, soulož mezi příbuznými.

Druhou skupinou budou *trestní činy spjaté s prostitucí*, které čítají kuplířství, prostituci ohrožující mravní vývoj dětí, šíření nakažlivé lidské nemoci, ohrožení pohlavní nemocí a obchodování s lidmi.

Třetí skupinou budou tzv. *pornografické trestné činy*, nebo trestní činy spojené s pornografií. Do této skupiny lze zařadit šíření pornografie, zneužití dítěte k výrobě pornografie, účast na pornografickém představení, navazování nedovolených kontaktů s dítětem.

Čtvrtou a poslední skupinou budou *trestné činy se sexuálním motivem*. Půjde o skupinu těchto trestných činů, kde za určitých okolností jejich spáchání dominuje sexuální motiv. Bude se jednat o vraždu, ublížení na zdraví, týrání osoby žijící ve společném obydlí, ohrožování výchovy dítěte, svádění k pohlavnímu styku, krádež, obecné ohrožení, nebezpečné pronásledování a výtržnictví.

Před samotnou syntézou je však třeba krátce připomenout základní etiologické důvody vzniku kriminality mravnostní a kriminality mládeže.

Příčiny vzniku mravnostní kriminality budou opět větveny podle skupin trestných činů. Nejprve bude uvedena etiologie sexuální kriminality, poté etiologie kriminality spjaté s prostitucí a poté etiologie pornografických trestných činů.

V případě sexuální kriminality půjde o etologii zejména podle toho, zda je pachatel deviantní, či ne. Deviace mohou být rozděleny na deviace v aktivitě (voyeurismus, exhibicionismus, frotérství, tušérství, agresivní sadismus, sadismus a masochismus) a na deviace v objektu (pedofilie, fetišismus, transvestitismus, nekrofilie, zoofilie či pyrofile).

Příčiny kriminality spjaté s prostitucí jsou také velmi rozmanité. Patří mezi ně důvody sociální (důvody ekonomické, nedostatek rodinných vazeb, touha po lepší budoucnosti), sexuální (sex je odpočinkovou a příjemnou kratochvílí) a rozumové (jedná se o výdělečnou činnost, rychlý zisk za krátkou dobu).

Etiologie pornografické kriminality v sobě mísí jak důvody typické pro sexuální kriminalitu (úchytky, pedofil, zoofilii, sadismus, masochismu atp.), tak

důvody typické pro kriminalitu spjatou s prostitucí (cílem bude dosažení zisku za výrobu a prodej takových děl).

Příčinami vzniku delikventního jednání mladistvých jsou pak následující faktory, které byly vymezeny v příslušné kapitole (2.3.2.), a jsou jimi:

1. Individuální zvláštnosti jedince;
2. Nepříznivé rodinné charakteristiky a zkušenosti;
3. Nedostatečné či rizikové působení školního prostředí, jako socializační instituce;
4. Negativní vliv prostředí;
5. Dostatek příležitostí;
6. Sociálně patologické jevy menší závažnosti;
7. Neadekvátní užití formálních sociálních intervencí;
8. Společenské a demografické změny a posuny hodnotových orientací, jak celé společnosti, tak subkultury mládeže.

Příčinou kriminality mládeže je pak z velké části také prostředí, ve kterém mladistvý dospívá, ve kterém tráví čas. Právě vliv prostředí zásadním způsobem formuje jeho hodnoty, postoje, přístup k pravidlům chování a společenským normám. Toto prostředí bývá označováno jako sociální kontext, a určitá prostředí mohou za určitých okolností být označována jako kriminogenní. Půjde zejména o následující prostředí:

- Rodina,
- Předškolní zařízení a škola,
- Vrstevníci,
- Volný čas.

Výklad níže bude uvádět příčiny vzniku mravnostní kriminality páchané mladistvými na jednotlivých skupinách trestných činů, kdy určujícím etiologickým východiskem bude etiologie mravnostní kriminality jako takové, za podpůrné argumentace etiologie kriminality mladistvých. K takovému přístupu bylo přikročeno z toho důvodu, že zkoumána je stále mravnostní kriminalita jako taková, ač páchaná mladistvým pachatelem. Základním východiskem by tedy měla být

etiologie mravnostní kriminality, kdy etiologie kriminality mladistvých by měla výklad pouze modifikovat, nikoli v základu utvářet.

Sexuální trestné činy mladistvých budou co do své etiologie záležitostí složitější. Páchat je mohou ve stejné míře deviantní, ale také nedevariantní pachatelé. Zejména v případě mladistvých, kteří začínají svůj sexuální život v dřívějším věku. Tito mladiství objevují své tělo a neschopnost odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu je nutí k pohlavnímu uspokojení i touto formou. Nemusí se však nutně jednat o deviace, jak v aktivitě, tak v objektu. Příčiny sexuální kriminality mladistvých by měly být hledány tedy zejména ve faktorech kriminality mládeže, jako je dospívání, biologické a fyziologické změny či prostředí. Samozřejmě, mladistvý pachatel může trpět nějakou z forem deviace, ale příčinou delikventního sexuálního chování bude touha po poznání nového pocitu, kterého se mu zatím nedostává, a který jeho fyzické tělo v důsledku fyziologických a biologických změn vyžaduje. Nelze však přehlédnout skutečnost, že i na etiologii sexuální kriminality mladistvých se podílí určité deviace. Může jít o pedofilii či sadismus až masochismus a jiné formy násilného jednání. Avšak i přes počáteční tvrzení o pouze podpůrné argumentaci etiologie mravnostní kriminality je nutné konstatovat, že podle názoru autora je etiologie sexuální kriminality mladistvých z větší části ovlivněna fyziologickými a biologickými, stejně jako sociálními faktory, kdy formy deviací budou spíše podpůrné.

Trestné činy mladistvých spjaté s prostitucí se již budou co do své etiologie řídit spíše etiologickými příčinami mravnostní kriminality. Sociálními důvody, které se budou téměř překrývat s příčinami kriminality mladistvých, budou nestabilní rodinné zázemí, špatné vzory z mládí či konflikty v původní rodině. Sexuálním důvodem pak bude požitek z pohlavního styku, kdy mladistvý bude zažívat pocit rozkoše při provozování pohlavních styků, a jestli si při tomto jednání přijde na nějaké peníze, bude to chápat jako bonus navíc. Rozumové důvody se pak plně překrývají s důvody prostituce dospělých, a sice vidina vysokého výdělku za velmi krátkou dobu. Z příčin kriminality mladistvých lze samozřejmě zmínit již uvedené sociální prostředí, zejména nevyhovující rodinné prostředí, ale také fyzický vývoj, dospívání, otevírání nových možností, zvědavost a objevování možností svého těla. Převažující příčiny však autor spatřuje v etiologických důvodech shodných s etiologií kriminality spjaté s prostitucí u dospělých pachatelů.

Pornografické trestné činy mladistvých mají svůj původ zejména ve třech skutečnostech. První z nich je určitá forma zvědavosti, kdy mladistvý objevuje něco nového, něco lechtivého, což je typické pro dospívání mladistvých a jde to ruku v ruce s přirozeným prozkoumáváním vlastního těla. Po delším objevování se ovšem mohou vyskytnout počátky sexuálních deviací. Mladistvý může zaznamenat, že ho některý druh pornografie zaujal či vzrušil více než jiný. A zde už se v případě ilegální pornografie dostává mladistvý pachatel k přechovávání či zpřístupňování tvrdé, dětské či zoofilní pornografie, a činí tak ze své sexuální deviace. Příčinou přechovávání a zpřístupňování tak bude záliba v určitém druhu takové pornografie a tato záliba pramení z deviace mladistvého pachatele. Druhou etiologickou příčinou může být vidina zisku. Mladistvý bude mít vidinu rychlého zisku za poskytnutí či předprodej takového pornografického díla. Příčinou této kriminality tak již nebude deviace pachatele, ale ekonomické důvody v čele s vidinou snadného výtěžku. Proto i důvody páchaní pornografických trestných činů mladistvými autor shledává převažující v etiologii mravnostní kriminality s modifikací dle etiologie kriminality mladistvých.

Trestné činy mladistvých se sexuálním motivem budou z větší části zapříčiněny deviací mladistvého pachatele. Již jen skutečnost, že se jedná o sexuální motiv, fakultativní komponent subjektivní stránky trestného činu, značí vnitřní psychický vztah pachatele ke spáchanému trestnému činu. Vnitřní psychický stav rovněž odráží vnitřní motivaci pachatele. Tato motivace může, a také nejspíš bude, v níže uvedených příkladem hnána psychickou poruchou či deviací. Jelikož se jedná o rozmanitý (demonstrativní) výčet trestných činů se sexuálním motivem, budou z etiologického hlediska rozebrány jednotlivě.

Vražda, respektive sexuální vražda bude mít svoji příčinu v deviaci sadistické až nekrofilní, dále se bude moci jednat o agresivní až brutální sadismus. *Ublížení na zdraví* bude etiologicky zapříčiněno sadismem, popřípadě masochismem. *Ohrožení nakažlivou lidskou nemocí a ohrožení pohlavní nemocí* nemusí mít nutně příčiny v deviaci mladistvého pachatele. Daleko spíše se může jednat o laxnost až opovrhování lidskými hodnotami jako je zdraví lidí atp. Příčina tohoto přístupu bude skryta v dospívání a v prostředí, ve kterém mladistvý dospívá, neboť v tomto prostředí mladistvý získává návyky spočívající v úctě ke společenským hodnotám. *Týrání osoby žijící ve společném obydlí* bude zapříčiněno agresivním sadismem, sadismem či jinými deviacemi spočívající v ponižování a

nátlaku na oběť. *Ohrožování výchovy a svádění k pohlavnímu styku* budou mít opět příčinu v nedostatečné výchově a neúctě ke společným hodnotám a spořádanému životu. *Krádež* bude v případě, že je vykonána se sexuálním motivem, zapříčiněna fetišismem, spočívajícím v pohlavním uspokojování nad odcizenými věcmi. *Obecné ohrožení* spočívající v zakládání požárů kvůli dosažení uspokojení je zapříčiněno deviací zvanou pyrofilie. *Nebezpečné pronásledování* je více než deviacemi či jinými příčinami sociálního prostředí zapříčiněna konkrétní momentální situací a nedostatkem zkušeností mladistvého, jako nastalou situaci platonické lásky adekvátně řešit. Samozřejmě není vyloučeno, aby byl tento čin spáchán deviantním pachatelem, ale podle názoru autora to nebudou nejčastější případy. *Výtržnictví* bude, v případě provozování pohlavních styků veřejně či veřejného obnažování způsobeno deviací zvanou voyeurismus. Může se však také jednat o jev, který sebou nese fáze dospívání, kdy mladistvý takto koná, aby se předvedl a aby zapůsobil na své vrstevníky.

Závěrem zbývá poznamenat, že etiologie mravnostní kriminality páchané mládeží je syntetizována z analytického zkoumání etiologie mravnostní kriminality a etiologie kriminality mladistvých. Bylo zapotřebí syntetizovat poznatky z obou druhů, aby mohl být konkretizován obecný závěr. Autor však ctí premisu individuálního přístupu k trestné činnosti mládeže, proto byl proveden rozbor blíže specifický, a sice jednotlivé skupiny mravnostních trestných činů mládeže ve světle etiologických poznatků. Bylo prokázáno tvrzení, že převažujícím východiskem bude etiologie mravnostní kriminality, a etiologie kriminality mladistvých bude pomocným doplňkem. Neplatí to však bezvýjimečně, jelikož u některých konkrétních skupin či dokonce u konkrétních trestných činů je zapotřebí hledat příčiny kriminality nikoli v deviacích mladistvého pachatele, ale v jeho sociálním zázemí, ve fázi jeho dospívání či jiných faktorech.

4.4. Kontrola

Kontrola mravnostní kriminality páchané mladistvými je záležitostí, která hraje velmi důležitou roli. Za prvé je zapotřebí, aby příslušné orgány měly povědomí o této kriminalitě a účinně se jí snažily předcházet. Za druhé je zapotřebí, aby mladistvý pachatel byl sankcionován způsobem, který bude sice účinný, ale který mu zároveň neztíží jeho další společenské uplatnění. A za třetí, pokud je

pachatel úspěšně po výkonu sankce, je třeba mít o něm povědomí a průběžně kontrolovat jeho život.

V prvním případě je zapotřebí si uvědomit, že se jedná o mladistvé pachatele. Tito páchají svá první provinění a někteří se mohou vlivem svého prostředí dostat i k možnosti spáchat mravnostní trestný čin. Je ale vhodné, aby mladiství byli o problematice sexuálního života pravidelně informováni. Dít se tak může prostřednictvím předmětů na základních školách (výchova ke zdraví, rodinná výchova atp.) či pravidelnými besedami a vzdělávacími sezeními s příslušnými orgány. Cílem bude zvýšit povědomí mladistvých o sexuálním životě a o legálních způsobech uspokojování pohlavních tužeb. Cílem bude také mladistvého upozornit na možné ilegální způsoby uspokojování pohlavního pudu spácháním trestného činu a vysvětlit mladistvému možnost sankce, pokud se rozhodne spáchat mravnostní trestný čin. Jedná se o klasický přístup sociální prevence.

Za druhé, sankce za již spáchaný mravnostní trestný čin by měla být přiměřená a zohlednit specifické postavení mladistvého. Je zřejmé, že za krádež z fetišistické pohnutky nebude nutné přistoupit k opatření odnětí svobody či ústavní sexuologické léčení. Stejně tak však sexuálně motivovanou vraždu nebude možné vyřešit uložením nějakého výchovného opatření (což by bylo i v rozporu se zásady trestání mladistvých dle ZSVM). Na těchto příkladech tak má být demonstrováno, že určité konkrétní provinění by mělo být sankcionováno s přihlédnutím ke své závažnosti a mělo by zohlednit i specifikum mladistvého pachatele.

Za třetí, pokud se mladistvý dopustí mravnostního trestního činu či sexuálně motivovaného trestného činu, a pokud mu bude provedeno vyšetřeno a bude zjištěna určitá deviace, je třeba pokračovat s kontrolou takového mladistvého i po výkonu opatření. Může se tak dít na základě *farmakologického přístupu*, kdy jsou pachateli podávány léky ke snížení sexuální odezvy. Dále se i deviantních pachatelů uplatňují další přístupy, jako je psychovzdělávací přístup a kognitivně-behaviorální přístup, o kterých pojednávala podkapitola výše (2.2.3.).

V kontrole mravnostní kriminality páchané mladistvými pachateli se v široké míře uplatní i úředníci Probační a mediální služby. Tato služba a její činnost prostupuje oblastí sankcionování mladistvých dle ZSVM a její vliv je, co se týče mladistvých, velmi znatelný.

Závěrem kontroly mravnostní kriminality páchané mladistvými je nutné zmínit, že tato kontrola probíhá, nebo by měla probíhat dle klasických pravidel kontroly sexuální kriminality, avšak za plného respektování pravidel práce s mládeží. Je nutné si uvědomit, že mladistvý je stále ještě ve fázi vývoje, kde si stále vytváří hodnoty a postoje a přístupy k řešení životních situací. Proto bude v rámci kontroly velmi silný důraz kladen na prevenci sociální, která může mladistvému přinést nové poznatky a pozitivním směrem rozšířit obzory v sexuální oblasti tak, aby se nemusel v budoucnosti dopustit mravnostní trestné činnosti.

4.5. Závěr

Tato kapitola měla za hlavní subcíl deskripci druhu kriminality, a sice mravnostní kriminality páchané mladistvými pachateli. Navazovala na dvě kapitoly předchozí, přičemž jedna z nich se zabývala specifiky mravnostní kriminality a druhá specifiky kriminality mladistvých. Analýzou obou těchto kapitol bylo možné dospět k základním poznatkům těchto druhů kriminality, které bylo možné poté syntetizovat v konkrétní kapitole, zabývající se pouze mravnostní kriminalitou páchanou mladistvými.

Při popisu mravnostní kriminality páchané mladistvými je nutné si uvědomit, že se jedná pouze o malou výseč, pouze o zlomek z celkové kriminality. Co však tomuto druhu kriminality schází na množství a kvantitativním zastoupení, to je bohatě vyváženo společenskou škodlivostí. Mravnostní kriminalita obecně je považována za velký společenský problém. A pokud je páchána mladistvými pachateli, společenská škodlivost se tím pouze násobí.

V úvodu kapitoly byly uvedeny statistické údaje, které byly sebrány z oficiálních statistik Policie ČR za určité časové období. Ze statistických výsledků byly vyvozeny odpovídající závěry.

Fenomenologie mravnostní kriminality páchané mladistvými byla vykládána za pomoci výsledků statistického zkoumání v těch případech, ve kterých toto proběhlo. Samozřejmě nebylo možné provést statistiky výzkum u každého zkoumaného trestného činu, proto v těchto případech, kde statistický výzkum scházel, bylo přikročeno k argumentaci na základě výsledků analýzy fenomenologie kriminality mladistvých. Výčet všech zmíněných trestných činů byl

vykládán v souladu s typickými znaky kriminality mládeže a bylo cíleno zejména na možnost spáchání trestného činu mladistvým pachatelem.

Etiologie mravnostní kriminality již byla složitější pro obecné závěry, kdy nebylo možné učinit obecný závěr o obecné příčině mravnostní kriminality mladistvých. Bylo proto přikročeno k vytvoření podskupin zkoumaných trestných činů, kdy každá podskupina byla ve světle etiologie mravnostní kriminality a etiologie kriminality mladistvých zpracována tak, aby byl možný co nejkonkrétnější příčině daného druhu trestných činů. Bylo pracováno s premisou, že se ve svém základu stále jedná o kriminalitu mravnostní, proto bylo pracováno s obecnou etiologií mravnostní kriminality za podpůrné argumentace dle příčin kriminality mladistvých.

Kontrola je zobecněna opět na základě předpokladu, že se bude jednat o případy kontroly mravnostní kriminality, s dostatečně silným důrazem na předcházení trestné činnosti mladistvých. Zejména v kontrole jakékoli kriminality mladistvých je nutné dbát na prevenci a předběžnou kontrolu, neboť tím se ještě může podařit upravit pokřivené hodnoty, které budoucí mladistvý pachatel může případně mít, všítit mu správné návyky a změnit jeho přístup k respektování společenských hodnot.

III. Metodika vyšetřování mravnostní kriminality páchané mladistvými pachateli

1. Úvod k III. části

Třetí část práce se bude zabývat kriminalistickým odvětvím, a sice metodikou vyšetřování. Kriminalistický aspekt je podle názoru autora v práci nezbytné, neboť zapadá do konceptu propojení trestního práva a jeho pomocných věd, kdy jednou z těchto pomocných věd je právě věda kriminalistická.

Kriminalistická věda prostřednictvím svých metodik vyšetřování jednotlivých skupin trestných činů vychází ze získaných empirických poznatků a vypracovává co nejúčinnější postupy vyšetřujících orgánů při vyšetřování spáchaných trestných činů.

Prvotním záměrem, proč do práce zakomponovat část o metodice vyšetřování vycházel z jednoho z cílů práce, a sice ve vytvoření metodiky vyšetřování konkrétní skupiny trestných činů, a sice mravnostních trestných činů páchaných mladistvými pachateli. Jedná se o vcelku izolovanou skupinu trestné činnosti (0,17 % z celkové registrované kriminality), přičemž svojí závažností tento kvantitativní nedostatek hravě převáží. Cílem této části tedy bude za pomoci vědeckých metod analyzovat specifika vyšetřování sexuální trestné činnosti a specifika vyšetřování trestné činnosti mladistvých. Syntézou výše zmíněných poznatků tak vznikne samostatná konkrétní metodika vyšetřování mravnostní trestné činnosti páchané mladistvými pachateli. Tato výsledná metodika bude konkrétní v tom smyslu, že bude samostatně popisovat postup při vyšetřování mravnostní kriminality páchané mladistvými.

Tato výsledná metodika bude vystavěna na obecném a teorií uznávaném systému metodiky vyšetřování, při zachování veškerých jejích nezbytných komponentů. Dále bude průběžně srovnáván postup při vyšetřování této kriminality páchané mladistvými s postupem při vyšetřování dospělých pachatelů. Subcílem se tak může jevit komparace přístupu při vyšetřování mravnosti trestné činnosti, pokud je ta páchána mladistvým nebo dospělým pachatelem.

V průběhu sepisování celé práce postupně vykryštoval ještě druhý důvod, který pouze podporuje myšlenku autora zařadit část k metodice vyšetřování

této trestné činnosti do této práce. A sice fakt, že mladiství se v rámci mravnostní trestné činnosti dopouští činů vysoce nebezpečných, závažných a někdy až zvrhlých. Takové jednání je třeba účinně potírat a sankcionovat. Aby však k tomuto mohlo dojít, musí být spáchaný trestný čin řádně vyšetřen a mladistvý pachatel dopaden. Proto je podle názoru autora jakýmsi “zadostiučiněním”, aby byla tato kapitola zařazena na symbolický závěr práce věnované právě mravnostní kriminalitě mladistvým.

Lze shrnout, že tato část práce se bude věnovat kriminalistické metodice vyšetřování. Analyzovány budou specifika při vyšetřování sexuální trestné činnosti. Analýza bude věnována také vyšetřování trestné činnosti mládeže, neboť ve světle ustanovení trestních předpisů (trestní řád, ZSVM) je třeba v trestních řízeních mladistvých zachovávat specifický přístup vůči mladistvým. Výsledkem bude konkrétní metodika vyšetřování mravnostní kriminality páchané mladistvými, která bude zachovávat veškeré uznávané postupy při vyšetřování běžné sexuální kriminality, ale se zachováním individuálního a specifického přístupu vůči mladistvému pachateli.

Jelikož je pojem mravnostní kriminality mladistvých široký ve smyslu jednotlivých trestných činů, které lze pod tento pojem zařadit, metodika vyšetřování bude vždy odkazovat na skupiny mravnostních trestných činů, jak byly rozděleny v části I. práce. Těmito skupinami budou:

- Sexuální kriminalita,
- Kriminalita spjatá s prostitucí,
- Kriminalita spjatá s pornografií,
- Trestné činy se sexuálním podtextem.

S těmito pojmy bude při výstavbě nové metodiky vyšetřování pracováno a bude na ně vždy případně odkazováno. K tomuto postupu bylo přistoupeno z důvodu rozmanitosti jednání, kterými mladistvý mohou naplnit skutkovou podstatu mravnostního trestného činu. Je zřejmé, že jiný bude postup při vyšetřování znásilnění, než při vyšetřování výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií.

2. Obecně k metodice vyšetřování

Metodika vyšetřování je výrazně ovlivněna *teorií vyšetřování* a s ní těsně související *teorií dokazování trestné činnosti* orgány činnými v trestním řízení. Vědecká teorie metodiky vyšetřování tak bude mít zásadní vliv na vytváření jednotlivých metodik vyšetřování konkrétních trestných činů.²²⁶

Teorie vyšetřování je pak jednou ze specifických teorií v systému kriminalistické vědy, která zkoumá *zákonitosti vzniku, průběhu a projevů trestných činů v materiálním prostředí a ve vědomí lidí s cílem rozpracování optimálních modelů vyšetřovacích metod, metodik, technik, postupů a operací a jejich aplikace v procesu vyšetřování a prevence trestných činů.*²²⁷

Teorie vyšetřování se pak dále dělí na obecnou a zvláštní část. Obecná část rozpracovává základní teoretická východiska, pojmový aparát a ostatní komponenty, které jsou pro všechny ostatní metodiky vyšetřování společné. Naopak zvláštní část teorie vyšetřování se již věnuje jednotlivými dalšími metodikám vyšetřování konkrétních druhů trestné činnosti.²²⁸

Proto je zapotřebí v úvodních kapitolách té části práce, která se bude věnovat tvorbě konkrétní metodiky, vymezit komponenty obecné i zvláštní části teorie vyšetřování.

Straus²²⁹, Porada²³⁰ a shodně také Konrád²³¹ shodně vymezují, že struktura metodik vyšetřování musí obsahovat obecné pojmové poznatky a údaje teoretického a metodologického charakteru, které jsou:

- Informačně-teoretické základy,
- Metodologické základy,

²²⁶ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 162.

²²⁷ STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 367, PORADA, V., a kol. *Kriminalistika (teorie, metody, metodologie)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 379.

²²⁸ STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 367.

²²⁹ STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 368

²³⁰ PORADA, V., a ko.l. *Kriminalistika (teorie, metody, metodologie)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 382.

²³¹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 163.

- Pojem, předmět a funkce metodiky vyšetřování,
- Systém metodiky vyšetřování a struktura metodik vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů,
- Zásady metody vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů.

Informačně teoretické základy jsou výsledkem vědeckého zkoumání vyšetřovací praxe, v němž se analyzují, zobecňují a systemizují zkušenosti a informace vyšetřování. Vznikají tak poznatky, důležité zobecněné informace o typických zákonitostech druhých trestných činů.²³² Vzhledem k tomu, že cílem je vytvořit metodiku vyšetřování mravnostní trestné činnosti páchané mládeží, je zřejmé, že výsledná metodika bude kompilací dvou zvláštních metodik. Teoretické informace jsou získány již analýzou příslušných metodik, a jejich syntézou tak vznikne teoretický základ nové metodiky vyšetřování.

Metodologické základy si kladou za cíl vypracování efektivních metod kriminalistické praxe, plně využitelných při praktické činnosti. Proto doporučení pro tvorbu metodiky vyšetřování jednotlivého druhu trestných činů musí odpovídat následujícím požadavkům:²³³

- Akceptovatelnost a spolehlivost metodiky,
- Schopnost pružného přizpůsobení měnícím se vyšetřovacím situacím,
- Schopnost reagování na zvláštnosti jednotlivých druhů trestných činů,
- Srozumitelnost pro osoby konající vyšetřování.²³⁴

Pojem, předmět a funkce metodiky vyšetřování jsou pro potřeby kriminalistické vědy vymezeny konkrétněji. Co do pojmu, metodika vyšetřování je v kriminalistické vědě chápána jako metodika procesu poznání kriminalisticky relevantních událostí.²³⁵ Objektem zkoumání metodiky vyšetřování jsou pak zejména prvky vzniku a průběhu kriminalisticky relevantních událostí, jejich projevy ve stopách a prvky procesu poznávání jednotlivých typů kriminalisticky

²³² STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 368.

²³³ STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 369.

²³⁴ PORADA, V., a kol. *Kriminalistika (teorie, metody, metodologie)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 386.

²³⁵ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 164.

relevantních událostí ve vyšetřovací a soudní praxi.²³⁶ Co do funkcí, autoři (Straus, Porada, Konrád) se shodují na následujících základních funkcích metodiky vyšetřování:

- Poznávací funkce,
- Formativní funkce,
- Kontrolní funkce.

Systém metodiky vyšetřování a Zásady metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů jsou podle názoru autora pro tuto část práce stěžejní pojmy, které budou podrobněji rozebírány v následujících kapitolách.

Závěrem lze shrnout, že **metodika vyšetřování** je ta část kriminalistické vědy, která *odhaluje a zkoumá zákonitosti vzniku stop a zvláštnosti postupů při vyhledávání, zajišťování a využívání stop, jiných soudních důkazů a krimi alibisticky významných informací s ohledem na určitý typ trestného činu a předpokládanou typovou vyšetřovací situaci.*²³⁷

²³⁶ STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 369.

²³⁷ STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 370.

3. Systém metodiky vyšetřování

Metodikami vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů lze rozumět *uspořádané systémy poznatků o typových kriminalistických charakteristikách trestných činů, o zákonitostech vzniku, vyhledávání a zajišťování stop jednotlivých typů trestných činů, o vyšetřovacích situacích utvářejících se při vyšetřování, jakož i systém typových modelů činnosti kriminalistů v určitých etapách procesu poznání trestných činů.*²³⁸

Metodikou vyšetřování se tak rozumí zvláštní část kriminalistické vědy. Každá z jednotlivých metodik je určena pro vyšetřování určitého druhu trestných činů. Tyto druhy trestných činů mohou dle svého znění vycházet co do podobnosti ze zvláštní části trestního zákona (trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti), ale kriminalistická věda tyto skupiny trestných činů dělí podle způsobu páchaní těchto trestných činů, které se páchají podobným způsobem, nechávají podobně stopy, obdobně se vyšetřují. Toto kritérium je představováno tzv. *kriminalistickou charakteristikou trestného činu*. Tudíž trestné činy, jejichž rozhodné prvky kriminalistické charakteristiky, jsou shodné, spadají do jednoho typu trestných činů a je pro ně vytvořen typový model = samostatná metodika.²³⁹

Každá samostatná metodika pak představuje jakýsi uspořádaný systém poznatků a doporučení s pevně stanovenou strukturou. **Strukturu** metodik vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů tak představuje následující komponenty:²⁴⁰

- *Typová kriminalistická charakteristika dané skupiny trestných činů,*
- *Typické stopy daného typu trestných činů,*
- *Zvláštnosti předmětu vyšetřování,*
- *Typické podněty k vyšetřování a jejich zvláštnosti,*
- *Typické vyšetřovací situace,*
- *Typické počáteční úkony a jejich zvláštnosti,*

²³⁸ STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 371.

²³⁹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 166.

²⁴⁰ Tamtéž.

- *Typové vyšetřovací verze a zvláštnosti vytyčování vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování,*
- *Zvláštnosti následné etapy vyšetřování,*
- *Zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování,*
- *Zvláštnosti kriminalistické prevence.*

Typová kriminalistická charakteristika dané skupiny trestných činů vyjadřuje deskripci typických znaků určitého objektu, popis typických kriminalisticky relevantních znaků, které výrazným způsobem ovlivňují vznik a vyhledávání stop.²⁴¹ Mezi tyto kriminalisticky relevantní znaky lze řadit:

- Typické kriminální situace,
- Typické způsoby páchání,
- Typické vlastnosti pachatelů,
- Typické vlastnosti obětí,
- Typické motivy.

Typické stopy daného typu trestných činů jsou klíčovými pro vyšetřování daného druhu trestných činů. Každá trestná činnost zanechává určitý konkrétní druh stop. Vyšetřující orgán musí podle druhu trestné činnosti vyhodnotit, jaké stopy tato trestná činnost vytváří, a ty následně vyhledat a zajistit. Metodika tak musí upozornit na místa výskytu těchto stop a doporučit vhodné postupy, jak stopy hledat, zajišťovat a zkoumat.²⁴²

Zvláštnosti předmětu vyšetřování se v případě metodiky používají pro označení těch skutkových okolností daného typu trestných činů, které bývají typickými příčinami nedostatků a komplikací v postupu vyšetřování nebo v procesu dokazování.²⁴³ Není na místě obecný popis předmětu dokazování dle ustanovení § 89 odst. 1 Trestního řádu, metodika vyšetřování se zaměřuje na konkrétní okolnosti, jejichž objasnění se v praxi jeví jako obtížné a komplikované.

²⁴¹ STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 372.

²⁴² STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 373.

²⁴³ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 167.

Typické podněty k vyšetřování a jejich zvláštnosti se u jednotlivých skupin trestných podstatně odlišují. Informační bohatost a stupeň určitosti podnětů výrazně determinuje počáteční vyšetřovací situaci, taktické úlohy, které z ní vyplývají, a prostředky jejich řešení.²⁴⁴ V metodikách je proto zapotřebí popsat podněty typické pro jednotlivé skupiny trestných činů a typické možnosti doplnění potřebných informací nebo způsoby prověření, včetně výčtu specializovaných orgánů či institucí, se kterým mohou vyšetřující orgány v konkrétních případech spolupracovat.²⁴⁵ Typickými podněty pro zahájení vyšetřování pak jsou:²⁴⁶

- Oznámení občanů,
- Oznámení orgánů, organizací atp.,
- Anonymní oznámení,
- Sebeobviňování,
- Vlastní poznatky orgánů policie získané operativně pátracími prostředky a operativní technikou.

Typické vyšetřovací situace se u různých druhů trestné činnosti odlišují svými informačními, osobnostními a organizačně materiálními komponenty. Zároveň jsou jednou z druhů kriminalistické situace.²⁴⁷ Vyšetřování trestných činů se uskutečňuje v určitých podmínkách, v určitém čase, místě a okolním prostředí. Všechny tyto okolnosti na sebe vzájemně působí a vytváří tak složitý systém a vytváří tak konkrétní situaci, v níž jedná vyšetřující osoba a další subjekty, které se účastní dokazování.²⁴⁸ Jedná se tak o teoretické modely vytvořené naukou na základě zobecnění kriminalistické praxe.

Typické počáteční úkony a jejich zvláštnosti představují systém typických nástrojů řešení úloh vyplývajících z typických počátečních vyšetřovacích situací.²⁴⁹ Je zde dána potřeba okamžitého zajištění typických stop a jiných nosičů informací a důkazů, které jsou vak pro jednotlivé druhy trestné činnosti odlišné,

²⁴⁴ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 168.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 373.

²⁴⁷ STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 374.

²⁴⁸ Tamtéž.

²⁴⁹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 168.

mnohdy se bude jednat o *neodkladné a neopakovatelné úkony*. V konkrétních metodikách tak bude zapotřebí tyto počáteční úkony přesně specifikovat, vymezit a podle jejich naléhavosti doporučit posloupnost jejich provádění.²⁵⁰

Typové vyšetřovací verze a zvláštnosti vytyčování vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování jsou především zobecněnou zkušeností kriminalistů, která je zformulována kriminalistickou naukou.²⁵¹ Jedná se tak o hypotetické modely možného objasnění příčin zjišťovaných faktů v počáteční etapě vyšetřování, kdy ještě není dostatek faktického materiálu nutného pro vytyčování základních verzí. Slouží tak jako vodítko pro vyhledávání stop a jiných důkazů.²⁵²

Zvláštnosti následné etapy vyšetřování jsou souborem činností, kterým se rozumí etapa vyšetřování po vytyčení vyšetřovacích verzí. Obsahem této etapy je prověření nutných důsledků vyplývajících z těchto verzí.²⁵³ Někteří autoři považují tuto etapu za etapu *rozvinutého dokazování*, která začíná okamžikem, kdy byly zjištěny skutečnosti odůvodňující závěr, že trestný čin spáchala určitá osoba.²⁵⁴ Rozpracovány jsou zejména zvláštnosti jednotlivých vytyčených vyšetřovacích a operativně pátracích úkonů v následné etapě vyšetřování.²⁵⁵

Zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování je komponentem, který je silně závislý na skupině vyšetřovaných trestných činů. Obecně lze říci, že spolupráci vyšetřující orgánů s veřejností lze jednoznačně kvitovat. Je však zapotřebí mít na paměti, že u některých skupin trestných činů je citlivost obyvatelstva zcela zanedbatelná, u jiných skupin je kriminální citlivost značně vysoká.²⁵⁶ Metodiky by tak měly popsat situace a případy, kdy bude zapojení veřejnosti vhodné, a kdy je nepřijatelné.

Zvláštnosti kriminalistické prevence jsou jakýmsi kvazi komponentem, který je mnohdy spojován jako součást komponentu předchozího. Možnosti kriminalistické prevence jsou specifické svojí diferencovaností, u některých skupin

²⁵⁰ STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 374.

²⁵¹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 169.

²⁵² Tamtéž.

²⁵³ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 169.

²⁵⁴ Tamtéž.

²⁵⁵ STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 375.

²⁵⁶ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 169.

trestných činů není tato prevence téměř vůbec možná.²⁵⁷ To vyplývá ze skutečnosti, že kriminogenní faktory různých druhů trestné činnosti jsou rozdílné.²⁵⁸ V některých případech, kdy bude možné postupy prevence uplatnit, lze odkázat na prevenci kriminologickou.

²⁵⁷ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 169.

²⁵⁸ STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 376.

4. Zásady tvorby metodiky vyšetřování

Autorské kolektivy Konráda²⁵⁹ a Strause²⁶⁰ se totožně shodují na základních zásadách metodiky vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů, kdy shodně uvádějí, že tyto zásady vytváření dvě skupiny:

- *Zásady tvorby metodik vyšetřování jednotlivých typů trestných činů,*
 - Vědeckost tvorby jednotlivých metodik,
 - Závislost obsahu jednotlivých metodik na kriminalistické charakteristice daného typu trestného činu,
 - Systémový přístup k tvorbě jednotlivých metodik,
 - Dynamičnost tvorby jednotlivých metodik vyšetřování.
- *Zásady aplikace metodik vyšetřování jednotlivých typů trestných činů.*
 - Zásady tvůrčího přizpůsobování metodických doporučení konkrétním okolnostem trestného činu,
 - Zásada tvůrčího přizpůsobování metodických doporučení konkrétním vyšetřovacím situacím.

Vědeckost tvorby jednotlivých metodik vyjadřuje zásadu, že základem tvorby metodik musí být vědecké zobecnění kriminalistických aspektů vyšetřovací a soudní praxe.

Závislost obsahu jednotlivých metodik na kriminalistické charakteristice daného typu trestného činu znamená zásadu, která vyjadřuje skutečnost, že kriminalistická charakteristika je také kritériem typizace metodik. Každá jednotlivá metodika tak musí svým obsahem odpovídat pestrosti kriminalisticky významných prvků určitého druhu trestných činů.

Systémový přístup k tvorbě jednotlivých metodik vyjadřuje zásadu, že metodiky musejí být od samého počátku vytvářeny tak, aby získané poznatky mohly být cílevědomě začleňovány do obsahové struktury metodiky, postihující

²⁵⁹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 170-171.

²⁶⁰ STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, s. 376-377.

celý proces poznání trestného činu. Výsledkem musí být logický systém poznatků a doporučení.

Dynamičnost tvorby jednotlivých metodik vyšetřování představuje zásadu vyjádřenou požadavkem neustálé shody mezi doporučeními podávanými kriminalistickou teorií a potřebami reálné situace v krimi balistické praxi. Tvorba metodik tak musí reagovat na aktuální potřeby kriminalistické praxe.

Zásada tvůrčího přizpůsobování metodických doporučení konkrétním okolnostem trestného činu znamená, že každý trestný čin je originálem *sui generis*, přestože vykazuje obecné prvky, podle kterých je zařazen do určité skupiny trestných činů. Vyšetřující orgán tak musí metodická doporučení aplikovat vždy vzhledem k okolnostem daného konkrétního trestného činu.

Zásada tvůrčího přizpůsobování metodických doporučení konkrétním vyšetřovacím situacím znamená, že samotné tvůrčí přizpůsobování metodických doporučení konkrétním okolnostem daného trestného činu není dostačující. Je proto třeba hledat a vytvářet vhodné varianty pro řešení vyšetřovacích situací, které mohou nastat. Takové vyšetřovací situace mohou nastat jako neopakovatelné a jedinečné. Je tak zapotřebí kreativní přístup při jejich řešení a při řešení specifických úloh vyplývajících z reálných vyšetřovacích situací.

Závěrem, který též uvádějí shodně oba autorské kolektivy, je konstatování, že vyšetřující orgán o při plném respektování všech metodických doporučení musí být nadán invencí a tvůrčím myšlením. Bez těchto vlastností by pouze dodržel doporučení pro řešení konkrétních situací, avšak nedokázal by flexibilně reagovat na nastalé specifické situace, do kterých se během vyšetřování může dostat.

5. Specifika vyšetřování sexuální kriminality

5.1. Obecně

Výše zmíněný systém metodiky vyšetřování je systémem obecným. Jedná se o teorii vytvořený systém komponentů, které musí kriminalistická metodika vyšetřování daného druhu trestných činů obsahovat. Výše zmíněné informace jsou obecné, slouží jako obecný návod pro sestavování konkrétní metodiky a také jako teoretický základ, na kterém jsou zvláštní metodiky vyšetřování konkrétních druhů trestných činů vystavěny.

Metodika vyšetřování konkrétního druhu trestných činů bude v každém jednotlivém případě odlišná. Lišit se bude téměř v každém jednotlivém komponentu. Tato kapitola se tak bude věnovat specifikům, které vykazuje konkrétní metodika vyšetřování. Metodika vyšetřování sexuálních trestných činů bezesporu mnohá specifika vykazuje. Cílem této kapitoly tato specifika popsat a analyzovat pro potřeby sestavení zvláštní metodiky, která bude zjištěné poznatky o specifických vyšetřování sexuální kriminality obsahovat.

5.2. Kriminalistická charakteristika

Obecný úvod k mravnostní kriminalitě a její nebezpečnosti byl uveden v první části práce. Proto v této podkapitole dojde pouze k rekapitulaci základních poznatků pro zasazení mravnostní kriminality do kriminalistického kontextu. Sexuální trestné činy patří dnes k nejnebezpečnějším druhům trestných činů. Jejich pojmovým znakem je souvislost s uspokojováním pohlavního pudu pachatele.²⁶¹

Útočí na jeden z nejvýznamnějších objektů chráněných trestním zákoníkem, a sice na lidskou důstojnost v sexuální oblasti, na lidské zdraví, na mravní vývoj dětí a v případě některých trestných činů také na zdraví a ochranu dětí.

Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti jsou v Trestním zákoníku uvedeny ve zvláštní části, hlava III. Kriminalistickou charakteristikou trestného činu tedy rozumíme *popis kriminalisticky relevantních vlastností*

²⁶¹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání.* Praha: C. H. Beck, 2004, s. 460.

*trestného činu, a sice takových vlastností, které ovlivňují proces tvorby stop a proces poznání trestného činu.*²⁶²

Kriminální situace

Stav, který vznikne po spáchání sexuálního trestného činu, se vykazuje několika specifickými prvky, které jej charakterizují. Mezi základní prvek se řadí **latence** těchto trestných činů. K latenci sexuální kriminality a jejím důvodům viz výše.²⁶³

Dalším prvkem, který je třeba mít na paměti, je tzv. **kriminální citlivost** obyvatelstva na spáchání sexuálního trestného činu. Tato citlivost souvisí s objektem těchto trestných činů. Obyvatelstvo je obecně citlivější k projevům trestné činnosti, které zasahují nejintimnější sféry lidské osobnosti. Z toho pramení také větší ochota obyvatelstva spolupracovat s vyšetřujícími orgány při odhalování této trestné činnosti.²⁶⁴

Posledním prvkem, který bude zmíněn, ač je diskutabilní, je **nejednotnost výkladu některých pojmů**. Jedná se zejména o pojmy neurčité (“v blízkosti”, “jiným srovnatelným způsobem”, ...). K odstranění těchto nejednotností či nejasností by měla sloužit rozhodovací praxe soudů, která při svém rozhodování tyto pojmy musí relevantním způsobem vyložit. Právě judikatorní výklad by mohl v některých případech vyplnit mezery tam, kde je třeba nějaký neurčitý pojem vyložit.

Typické způsoby páchaní sexuálních trestných činů

Sexuální trestné činy mohou být děleny nejrůznějšími způsoby. Můžeme vycházet z dělení podle *předmětu ochrany*.²⁶⁵

- Trestné činy, zasahující do svobody rozhodování v pohlavním životě. Typickými představiteli této skupiny bude trestný čin *znásilnění* a některé formy *pohlavního zneužívání*.

²⁶² KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 39.

²⁶³ Sexuální kriminalita zasahuje do nejintimnějších sfér člověka. Osoba oběti se může “stydět” za skutečnost, že se stala obětí znásilnění či jinak sexuálně motivovaného trestného činu. Latence tohoto druhu trestných činů je velmi často důsledkem opožděných oznámení o spáchaném trestném činu.

²⁶⁴ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 242.

²⁶⁵ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 19.

- Trestné činy ohrožující mravní vývoj mládeže. Zde se bude jednat zejména o *pohlavní zneužití* a formy *prostituce ohrožující mravní vývoj dětí*.
- Trestné činy zasahující do dobrých mravů v pohlavních vztazích. Zde se bude jednat převážně o trestné činy spojené s prostitucí.

Další dělení vychází z kontaktu pachatele s obětí:²⁶⁶

- Pachatel je s obětí v přímém kontaktu. Typicky znásilnění, sexuální nátlak.
- Pachatel s obětí v přímém kontaktu není.²⁶⁷

Nejčastějším dělením, na které odkazuje převážná část autorů (Chmelík, Musil, Konrád, Straus), je dělení podle způsobu spáchání sexuálních trestných činů. Běžným dělením je dělení podle *věku pachatele a věku oběti*. Toto dělení je nejčastěji využívané a vyplývají z něj tři skupiny trestných činů:

Sexuální trestné činy páchané mezi dospělými

Tato skupina se vyznačuje tím, že jak pachatel, tak oběť, jsou starší osmnácti let. Pro tuto skupinu je typické použití násilí.²⁶⁸ Nejedná se však o dogma, některé trestné činy spáchané mezi dospělými mohou být spáchány bez použití násilí, nicméně výskyt násilí je zde častý, až se stal jejím typickým znakem. Za násilí se chápe také hrozba bezprostředního násilí, pohrůžka násilí, uvedení oběti do stavu bezbrannosti podáním alkoholu či jiných omamných látek a následné využití tohoto stavu.²⁶⁹

Také tato skupina může být vnitřně rozčleněna na rozličné formy spáchání. Kriminalistická praxe se setkává s následujícími formami:

- Pachatel využívá existujícího vztahu s obětí. Vztah může být kolegiální, kamarádský či dokonce stav příbuzenský. Pro tuto formu je příznačné, že násilí nebude užito v takové intenzitě. Pachatel právě díky existujícímu vztahu a z něj pramenící jisté formě důvěry oběti oběť vyláká na určité místo, kde se pokusí dosáhnout pohlavního uspokojení. Použité násilí nebude tolik intenzivní, bude primárně sloužit k překonání odporu oběti. V některých

²⁶⁶ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 242.

²⁶⁷ Pachatel navštíví představení, na kterém bude promítána dětská pornografie, nebo dětskou pornografii přechovává či distribuuje.

²⁶⁸ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 461.

²⁶⁹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 242.

případech bude pachateli stačit pohrůžka bezprostředního násilí. Násilí se však vyskytuje také ve formě uvedení oběti do stavu bezbrannosti, které pachatel následně využije.²⁷⁰

- Pachatel naváže s obětí známost, která je však pouze povrchní. Pod záminkou (doprovod domů, odvoz autem) se snaží dostat s obětí do bližšího kontaktu a vyčkat na vhodný moment, ideálně, kde bude s obětí sám. V tento moment se bude snažit o pohlavní styk. Bude celkem pravděpodobné, že bude oběť klást odpor. Pokud se tak stane, použije pachatel násilí k jeho překonání. Intenzita násilí bude spočívat v intenzitě odporu.
- Pachatel v tomto krajním případě nenavazuje kontakt, ale přímo útočí.²⁷¹ Za tímto účelem pachatel setrvává na místech, kde vyhledává či vyhlíží svou oběť. Může se jednat o parky, odlehlá parkoviště či podchody pod silnicemi. Ve vhodném momentě zaútočí, bez předchozího kontaktu s obětí. Jelikož se jedná o situaci, kdy pachatel musí bez předchozího rozhovoru rychle a účinně překonat odpor oběti či ji urychleně uvést do stavu bezbrannosti, je i míra použitého násilí a jeho intenzita vyšší než v předchozích dvou případech. Musil toto násilí označuje až za *brutální*.²⁷²

Sexuální trestné činy páchané mezi dospívající mládeží a dětmi

Typickým pachatelem sexuálních trestných činů v této skupině je ve věku kolem šestnácti let, přičemž oběť je mladší patnácti let.²⁷³ K násilí zde vůbec nemusí docházet, neboť pohlavní styk bude uskutečňován na základě vzájemné dohody. Bude zde tedy presumován souhlas oběti s provedeným pohlavním stykem. Lze předpokládat, že se pachatel s obětí dobře zná.

Také zde lze situace, ke kterým dochází mezi dospívající mládeží, dále členit na následující způsoby páchaní:

- Skupina mládeže ve věku 13 až 16 let, která se vzájemně zná, uspořádá večírek na bytě či na chatě. Na těchto akcích je pak zpravidla a velmi často konzumován alkohol, výjimečně jiné omamné látky. K pohlavnímu styku pak

²⁷⁰ Tamtéž.

²⁷¹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 242.

²⁷² MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 461.

²⁷³ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 462.

dochází mezi účastníky této akce, přičemž účastníci mohou být starší či mladší 15 let. Nebezpečí lze spatřovat v situaci, kdy se mládež pohlavních styků účastní zcela dobrovolně. Načež následkem takových večírků může být v některých případech neplánované těhotenství. Rozpor se zákonem lze spatřovat také v tom, že se osoby starší 15 let dopouští pohlavního styku s osobami mladšími 15 let.

- Za podobné situace, jako je uvedena výše, může dojít ke znásilnění. Účastníci akce či večírku požijí alkoholické nápoje či užijí jinou omamnou látku, následně chtějí pohlavní styk. Oběť však nemusí souhlasit. V tomto případě alkoholem posílněný pachatel použije násilí k překonání odporu oběti. Dojít může i k hromadnému znásilnění.²⁷⁴
- Problematika tohoto způsobu páchaní souvisí s problematikou předčasné vyspělosti. Předčasně vyspělý pachatel (dívka či chlapec), který ještě nedovršíl 15 rok věku, naváže citový vztah s osobou starší 15 let. Ještě před dovršením 15 let předčasně vyspělého jedince dojde mezi těmito k pohlavnímu styku.

Sexuální trestné činy páchané na mládeži

Tato skupina je specifická věkovým rozdílem pachatele a oběti. Pachatel je zde již dospělý, obětí je dítě mladší 15 let. Trestné činy páchané na mládeži mohou vykazovat jak znaky obecné sexuální trestné činnosti, zejména použití násilí, hrozby bezprostředního násilí či pohrůžky násilí, tak ale i znaky specifické.²⁷⁵

Oním specifikem, které přímo vyplývá z věkového rozdílu pachatele a dítěte, je vliv a postavení pachatele. Dítě je již od útlého věku přímo či nepřímo vedeno k závislosti na dospělých rodičích, k úctě a poslouchání dospělých. Dospělá osoba se tím dostává do postavení, kdy vůči dítěti působí autoritativně.

Právě ono autoritativní postavení pachatele vyústí v řadu situací, kterých může dospělý pachatel využít. Pachatel může využít závislost oběti (dítě svěřené mu do péče či občasné “hlídání” dětí). Pachatel může také zneužít přirozené důvěry dětí k dospělým osobám.

²⁷⁴ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 243.

²⁷⁵ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 462.

Dospělý pachatel se také pokouší získat si důvěru dětí prostřednictvím zpočátku nevinných her, poskytováním různých dáreků. Nejhorší způsoby, jakými pachatel využije svého postavení k působení na dítě je jejich zneužití k výrobě dětské pornografie a poskytnutí sexuálních služeb dětem za úplatu.²⁷⁶

Kriminalistická praxe se setkává s následujícími způsoby páčání:

- Mezi dospělým pachatelem a obětí existuje vztah. Tento vztah může být různého původu. Například příbuzenský, vztah učitele a žáka, vztah vychovatele a chovance, či v nejhorším případě, vztah rodičovský. Oběť je v těchto vztazích zcela většinou závislá na osobě pachatele. Pachatel svého postavení využije a na dítěti si pohlavní styk vynutí. Z důvodu autoritativní postavení pachatele obvykle nedochází k fyzickému násilí. Překonání případného odporu je provedeno hrozbou trestem.²⁷⁷
- Mezi pachatelem a obětí vztah existovat nemusí, nebo může být pouze minimální (známost od vidění). Pachatel pak získává důvěru dítěte prostřednictvím různých darů. Dítěti k přijetí daru běžně postačí i minimální známost s pachatelem. Pachatel poté přivede dítě na příhodné místo, nejčastěji k sobě do bytu, kde dítě zneužije²⁷⁸. Toto zneužití běžně probíhá formou hry, kdy dítě ani netuší, že provádí nebo je na něm prováděno zakázané jednání. Odpor oběť zpravidla neklade, tudíž v těchto případech není nutné používat násilí.
- Pachatel využije důvěry a ochoty dítěte a požádá dítě o pomoc či jinou službu. Tímto jednáním dítě vyláká na příhodné místo, kde je rozhodnutý je pohlavně zneužít. Uspokojení pohlavního pudu pachatele bude dosaženo i za použití násilí, kterým je pachatel zpravidla připraven překonat odpor oběti.²⁷⁹
- Další způsob páčání opět zahrnuje získání důvěry oběti. Pachatel se snaží získat důvěru, často úplně cizích dětí tím, že jim poskytuje peníze, cukroviny, cigarety a jiné výhody. Takto získanou důvěru se pachatel snaží využít k tomu, že oběti pozve k sobě do bytu či domu či na jiné místo, kde jim

²⁷⁶ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 243.

²⁷⁷ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 463.

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 243.

(skupinově nebo individuálně) ukazuje pornografická videa, hraje si s nimi a později začíná hovořit o sexuálních tématech. Později, když pachatel cítí, že dítě dostatečně „zpracoval“, dojde k pohlavnímu zneužití.²⁸⁰

- Pachatel s dítětem kontakt nenavazuje a ani se nesnaží získat jeho důvěru. Pohlavnímu zneužití nepředchází žádný kontakt ani hovor. Ve vhodný okamžik na dítě zaútočí a při pokusu o překonání odporu oběti neváhá použít násilí, aby dosáhl pohlavního styku.²⁸¹
- Pachatel navazuje kontakty s dětmi prostřednictvím sociálních sítí a různých platforem. Během tohoto kontaktu se snaží pachatel vylákat z dětí jejich fotografie, obnažené fotografie či s nimi vede debaty o sexu. Nezřídka se stává, že pachatel žádá o osobní setkání s dítětem. Pokud se dítě nepodvolí jeho požadavkům, neváhá dítě prostřednictvím již proběhlé konverzace vydírat.²⁸²
- Pachatel nabídne dítěti určitý finanční obnos (úplatu), aby dítě pro něj natočilo nebo účinkovalo v pornografickém představení či jej svádí k dětské prostituci.

Osoba pachatele

Dalším komponentem kriminalistické charakteristiky sexuálních trestných činů je osoba pachatele. Tento komponent je v kriminalistice obecně důležitý zejména z důvodu zkoumání velkých skupin pachatelů a generalizací zjištěných poznatků se kriminalistika snaží dospět k obecným závěrům. Kriminalistika zkoumá zejména takové vlastnosti pachatele, které mohou být významné pro vypracování *účinných metod potírání kriminality*.²⁸³

Z hlediska věku jsou pachatelé sexuální kriminality zastoupeni téměř ve všech věkových kategoriích.²⁸⁴ Převažující skupinou pachatelů jsou však mladí muži, až muži středního věku. Velmi často se u těchto pachatelů prolíná agresivita s citovou chladností.

²⁸⁰ Takového jednání pachatele využívají chudší děti či děti ze sociálně slabších rodin, které si tím kompenzují nedostatek peněz či jiných materiálních věcí ve své původní rodině.

²⁸¹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 244.

²⁸² Tamtéž.

²⁸³ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 54.

²⁸⁴ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 465.

Spáchání sexuálních trestných činů je však také důsledkem určité sexuální poruchy či sexuální preference či úchytky. V těchto případech vyvstává na povrch sexuální pud, který v daném okamžiku snižuje ovládací a rozpoznávací složku jednání.²⁸⁵ Mohlo by se tedy zdát, že většinu sexuálních trestných činů páchají "sexuální devianti". Je sice pravda, že převážnou část sexuálních trestných činů, páchaných zejména na mládeži, páchají pachatelé určitou formou sexuální deviace, nicméně mezi pachateli sexuální kriminality **nepřevažují** sexuální devianti.²⁸⁶

Pachatele sexuální trestné činnosti lze tedy, pro účely kriminalistické charakteristiky, rozdělit do následujících skupin:²⁸⁷

- Pachatelé, kteří se sexuální trestné činnosti dopouštějí příležitostně, bez motivace.
- Pachatelé, kteří se sexuální trestné činnosti dopouštějí cílevědomě a promyšleně. Základní motivací těchto pachatelů je uspokojení sexuálního pudu.
- Pachatelé patologicky zaměření, se sexuální nebo jinou úchytkou.

Se sexuálními úchytkami či jinou, než sexuální motivací pachatelů, také souvisí jejich recidiva. Pachatelé sexuálních trestných činů často také páchají jinou trestnou činnost (krádeže, pyromanie apod.), tudíž jsou velmi často kriminálními recidivisty.²⁸⁸

Specifikem osoby pachatel sexuálních trestných činů bude také způsob spáchání sexuálního trestného činu. Pachatel, zejména pak recidivista bude většinou používat stejný způsob páchaní. Bude oběti přepadávat na podobných místech, bude napadat typově identické oběti, způsob použití násilí bude zpravidla též stejný. Tento postup pachatele se nazývá **MOS** ("Modus operandi system") a jeho znalost je nápomocná vyšetřovací praxi. Pokud pachatel spáchá podobným, ne-li stejným způsobem několik trestných činů, vyšetřující orgány budou moci spojit spáchaný trestný čin s konkrétním pachatelem. To má výhodu ve dvou rovinách. V rovině kriminalistické, zejména z hlediska metodiky vyšetřování, budou vyšetřující orgány

²⁸⁵ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 244.

²⁸⁶ Tamtéž.

²⁸⁷ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 23.

²⁸⁸ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 465.

schopny předvídat a odhadovat, kdy, popřípadě kde by pachatel mohl opět spáchat další čin. V rovině trestněprávní bude následně jednodušší na základě zajištěných důkazů prokázat vinu pachatele ve všech konkrétních případech, což se projeví v rovině hmotněprávní a sankcionování.

Osoba oběti

Obětem sexuálních trestných činů byl věnován prostor výše. Zde budou zmíněny základní informace, které uvádí kriminalistická literatura (Musil, Konrád, Chmelík).

Oběti se svým, často nezodpovědným chováním sami podílejí na spáchání sexuálně motivovaného. Takové chování může být neopatrné, lehkomyšlné a vyzývavé.²⁸⁹ S tímto tvrzením lze částečně souhlasit, ale nelze ho brát nezpochybnitelně. Oběť skutečně napomáhá vzniku kriminální situace, pokud v brzkých ranních hodinách přijme pozvánku na odvoz od neznámého muže či přijme doprovod od neznámého. Samozřejmě, nelze předvídat veškeré situace a nelze ani popřít, že někteří lidé skutečně jsou gentlemani, kteří dámu doprovodí či odvezou v pořádku domů. Nicméně na místě je určitá opatrnost. Tedy skutečně lze říci, že některá chování obětí výrazně napomáhají vzniku těchto trestných činů, či jejich spáchání usnadňují.

Chování oběti v průběhu útoku pachatele má taky značný vliv na další vývoj činu. Pokud oběť klade malý nebo téměř žádný odpor, může se pachatel mylně domnívat, že se jedná o konkludentní souhlas. Od dokonání činu ho to však neodradí, spíše naopak. Pokud ovšem oběť klade odpor výrazný, mohou nastat dvě situace. Za prvé, pachatel se zarazí neočekávaným odporem a od dokonání činu upustí. Za druhé, v horším případě bude pachatel nucen použít intenzivnější násilí k překonání odporu oběti, což může vyústit v těžké ublížení na zdraví oběti, či výjimečně ve vraždu.

Někteří odborníci doporučují použít lsti²⁹⁰ (předstírání menstruace, nakažlivé choroby apod.) Jedná se skutečně jen o návrh řešení takové situace. Autor je však toho názoru, že chladnou hlavu na vymyšlení lsti v takových momentech dokáže zachovat jen skutečně málo obětí.

²⁸⁹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání.* Praha: C. H. Beck, 2004, s. 46.

²⁹⁰ Tamtéž.

Oběť má klíčovou úlohu zejména v prvotních etapách vyšetřování. Jednak se předpokládá, že oběť bude sama oznamovatelem trestného činu (což také není pravidlem), ale především právě ohledání osoby oběti může přinést získání stop, ze kterých mohou následně vykrystalizovat přímé či nepřímé důkazy.

5.3. Typické stopy

Stopou se v kriminalistickém smyslu rozumí *každá změna v materiálním prostředí nebo ve vědomí člověka, která příčinně nebo alespoň místně nebo časově souvisí s vyšetřovanou událostí, obsahuje kriminalisticky nebo trestněprávně relevantní informaci a je zjiřitelná pomocí dostupných kriminalistických, přírodovědných a technických metod, prostředků a postupů.*²⁹¹

Sexuální trestné činy mohou být spáchány různými způsoby. Většina z nich předpokládá přímý fyzický kontakt pachatele s obětí. Během tohoto kontaktu vznikají různé stopy jak na těle pachatele, na těle oběti, tak na místě činu.

Hlaváček a Protivinský upozorňují na zobecněné zkušenosti, které je třeba brát v úvahu při vyhledávání a zajišťování stop.²⁹²

- Je třeba brát v potaz, že čin mohl být spáchán na kterémkoliv místě, například v bytě, na balkóně, v parku, v podchodu nebo ve vozidle.
- Pachatel mohl být jeden, nebo pachatelů mohlo být více.
- Pachatel se pohyboval pěšky, nebo se na místo činu dopravil vozidlem.
- Oběť se bránila, nebo nekladla vůbec žádný nebo minimální odpor, nebo byla uvedena do stavu, ve kterém se bránit ani nemohla (spoutání, omámení).
- Pachatel zranil oběť dodatečně
- Oběť učinila oznámení dodatečně, nebo až po velmi dlouhé době.

Tyto poznatky obecně odkazují na způsoby, kterými bylo trestného činu dosaženo, a jejichž prostředky mohou být nosičem stop.

²⁹¹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 54.

²⁹² HLAVÁČEK, J., PROTIVINSKÝ, M., a kol. *Praktická kriminalistika*. 1.vyd. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 2006, s. 50.

Typickými stopami na oběti budou převážně stopy biologické. Tyto stopy zajistí během prohlídky oběti lékař. Zajistí takové biologické stopy, jako jsou krevní stopy, které mohou patřit pachateli. Zajišťuje také obsah vagíny, ejakulát (pokud nějaký je), vlasy a chlupy či sliny, jako pozůstatek kousnutí.²⁹³

Při zajišťování stop na těle oběti se doporučují i další opatření. Zajišťuje se oděv oběti, zejména její spodní prádlo, které měla na sobě v době spáchání činu. Je potřebné také provést fotodokumentaci poranění oběti. Doporučuje se zajistit obsah ukrytý za nehty oběti, jelikož může obsahovat krevní či jiné vzorky pachatele. Vhodné je také provést toxikologický rozbor krve a moci oběti (aby se zjistila přítomnost drog, alkoholu či jiných omamných látek).

Typické stopy na podezřelé osobě budou po provedené prohlídce následně stopy zápasu s obětí či vzorky ženských epiteliálních buněk na penisu pachatele (za předpokladu, že došlo k souloži).

Ohledně zajišťování a odesílání biologických stop se v praxi uplatní určitá specifika. Z těchto biologických stop mají nevyšší důkazní hodnotu ejakulát či poševní sekret. Tato důkazní hodnota vyplývá z obsažené DNA a následné identifikaci pachatele.²⁹⁴

Výskyt těchto stop bude nejčastěji přímo na tělech zúčastněných osob (ve vagíně nebo v řitním otvoru či na penisu) nebo na předmětech na místě činu (ložní povlečení, na spodním prádle apod.). Při manipulaci s těmito stopami se doporučuje nosit rukavice, nesmí se jich totiž dotýkat přímo holou rukou, nehovořit nad stopou (chránit si ústa) a veškeré předměty, které mohou být nosiči stop fotograficky zdokumentovat vedle měřítka.²⁹⁵

Dalšími stopami, které jsou pro tento druh trestné činnosti typické, jsou **stopy ve vědomí**.²⁹⁶

Dalšími typickými stopami jsou **stopy působení**. Jedná se především o stopy násilí na těle oběti či na těle pachatele, ale také na místě činu. Význam těchto stop spočívá především v určení intenzity útoku, intenzity odporu oběti a intenzity

²⁹³ Tamtéž.

²⁹⁴ HLAVÁČEK, J., PROTIVINSKÝ, M., a kol. *Praktická kriminalistika*. 1.vyd. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 2006, s. 82.

²⁹⁵ HLAVÁČEK, J., PROTIVINSKÝ, M., a kol. *Praktická kriminalistika*. 1.vyd. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 2006, s. 83.

²⁹⁶ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika*. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 466.

násilí pachatele, které použil k překonání odporu oběti. Význam spočívá zejména ve vyvracení obhajoby pachatele, že oběť nekladla žádný odpor.²⁹⁷

5.4. Typické vyšetřovací situace

Za typické vyšetřovací situace lze považovat *soubor druhově určitých specifík skupiny trestných činů charakterizujících výchozí vyšetřovací situaci na základě souboru základních informací, zajištěných stop, způsobu spáchání a utajování trestné činnosti a dalších informačních komponentů.*²⁹⁸

Při vyšetřování sexuálních trestných činů se můžeme setkat s následujícími počátečními situacemi:²⁹⁹

- Zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, avšak nedovolují učinit jednoznačný závěr o tom, kdo jej spáchal.
- Zjištěné skutečnosti opět nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin, a zároveň dovolují učinit jednoznačný závěr o tom, kdo jej spáchal.
- Zjištěné skutečnosti vzbuzují pochybnosti, zda se stal oznamovaný trestný čin, přičemž totožnost údajného pachatele je zpravidla známá.

První vyšetřovací situace nasvědčuje tomu, že se trestný čin stal, ale pachatel je neznámý. Veškerá pozornost bude tedy v prvních etapách vyšetřování věnována zjištění totožnosti pachatele. Veškeré zajištěné stopy a získané informace povedou vyšetřující orgány k odhalení totožnosti pachatele. Velmi často se bude využívat obsahu kriminalistických evidencí.³⁰⁰

Druhá vyšetřovací situace počítá se znalostí totožnosti pachatele. Je tedy možné ihned po nashromáždění dostatečného množství materiálů a důkazů sdělit obvinění konkrétní osobě.

Třetí vyšetřovací situace je pro vyšetřující orgán nejnepříznivější. Zpravidla bývá spáchání trestného činu oznamováno jinou osobou než obětí. Často je ihned

²⁹⁷ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 245.

²⁹⁸ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 29.

²⁹⁹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 245.

³⁰⁰ V evidencích se bude pátrat zejména po sexuálních či jiných recidivistech či sexuálních delikventech.

zpočátku známá totožnost pachatele. Co však vzbuzuje otázky je to, zda se trestný čin skutečně stal. Proto je veškerá pozornost vyšetřujícího orgánu zaměřena zejména na získání dalších důkazů či informací, které potvrzují nebo vyvracejí tvrzení oznamovatele. Za účelem získání těchto důkazů provádí vyšetřující orgány detailizace výpovědi k popisu způsobu spáchání, popisu situace před činem a po něm. Provádí také důkladné šetření na místě činu. Doporučuje se také provádět prověřovací úkony (ověrka výpovědi na místě, vyšetřovací experiment či expertizu), za účelem ověření pravdivosti získaných informací. Teprve poté, co vyšetřující orgán dospěje k vnitřnímu přesvědčení, že se trestný čin skutečně stal, může vyšetřování přejít do následné etapy.³⁰¹

Po sdělení obvinění určité konkrétní osobě podezřelé ze spáchání trestné činu nastávají další vyšetřovací situace. Ty se již klasifikují podle přístupu pachatele ke sdělení obvinění:

- Obviněný se k trestnému činu doznává.
- Obviněný trestný čin popírá.
- Obviněný odmítá vypovídat.

Etapa stanovení vyšetřovacích situací slouží ke zjištění skutečného skutkového stavu, neslouží k prokázání viny obviněného. Požadavek kladený na vyšetřující orgán, aby důsledně zjistil skutkový stav, který odpovídá realitě, je posílen povahou sexuálních trestných činů. Lze se zde setkat s tzv. „*falešnými oznámeními*“, která mají za cíl pouze pošpinit dobré jméno určité osoby. Vyšetřující orgán musí tato falešná či křivá obvinění rozpoznat, neboť už jen samotné sdělení obvinění pro domnělý trestný čin je zásahem do dobré pověsti člověka a připuštění takového obvinění je znakem špatně odvedené práce vyšetřujícího orgánu.

5.5. Zvláštnosti předmětu vyšetřování

Předmět vyšetřování obecně je stanoven Trestním řádem. Ten v ustanovení § 89 odst. 1 stanoví základní rozsah skutečností, které je třeba dokazovat. Jedná se o základní skutečnosti, jejichž prokázání je nezbytné pro fázi trestního stíhání jako

³⁰¹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání.* Praha: C. H. Beck, 2004, s. 466.

fázi před podáním obžaloby. V nezbytném rozsahu je proto třeba dokazovat zejména:

- Zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin.
- Zda tento skutek spáchal obviněný, případně z jakých pohnutek.
- Podstatné okolnosti mající vliv na posouzení povahy a závažnosti činu.
- Podstatné okolnosti k posouzení osobních, rodinných, majetkových a jiných poměrů obviněného.
- Okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání.

Tento výčet ustanovení § 89 odst. 1 Trestního řádu je výčtem obecným, který je uplatnitelný pro veškeré trestné činy. Pro bližší určení předmětu vyšetřování **sexuální trestné činnosti** je třeba konkrétní určení okolností, které je třeba dokazovat. K obecným informacím, které musí být v průběhu mravnostní trestné činnosti zjištěny, patří zejména:³⁰²

- Stanovení místa a času spáchání.
- Způsob spáchání skutku, jeho rozsah a následek.
- Zjištění stop na místě činu.
- Příchodová a odchodová cesta pachatele na místo činu.
- Pomůcky a předměty, které pachatel použil pro spáchání činu.
- Způsob zakrývání činu.
- Informace o oběti, zejména jak přišla ke kontaktu s pachatelem, zda jej může identifikovat a podle jakých znaků, zda pachatele zná, jak dlouho, odkud, zda vedla s pachatelem rozhovor, obsah rozhovoru a jeho délka.³⁰³
- Zda pachatel použil násilí, v čem spočívalo, intenzita násilí, zda použil nějaký předmět či zbraň.
- Způsob obrany oběti, její intenzita, zda mohla obrana zanechat na oděvu či těle pachatele nějaké stopy.

³⁰² CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 342-343.

³⁰³ Tyto informace jsou důležité zejména z hlediska zjištění míry eventuálního podílu oběti na spáchaném trestném činu, např. zda ho eroticky motivovaným rozhovorem "nevyprovokovala" k sexuálnímu útoku.

- Svědci, kteří mohli útok vidět a podat o něm informaci.
- Kdy, komu a kým byl skutek oznámen.
- Zda oběť vyhledala lékařskou pomoc.

Tento výčet je již blíže specifickým, je nicméně zaměřen na vyšetřování sexuálních trestných činů obecně. Ještě úžeji zaměřený a více specifický je okruh a rozsah skutečností, které je třeba zjistit a dokázat v jednotlivých konkrétních případech **jednotlivých konkrétních trestných činů**.

K obecným otázkám tedy přistupují otázky specifické, zejména pokud jde o **trestný čin znásilnění**:³⁰⁴

- Kdy a za jakých okolností došlo k prvnímu kontaktu pachatele a oběti. Zda mezi pachatelem a obětí existoval či stále existuje nějaký vztah.
- Jak se oběť dostala na místo činu.
- Zda došlo k souloži nebo jinému pohlavnímu styku.
- Zda bylo použito násilí, zda bylo využito bezbrannosti, jak byl stav bezbrannosti navozen.
- Kolik bylo pachatelů a jaké byly úkoly každého z nich
- Jaký odpor kladla oběť. Zda volala o pomoc, jak se bránila.
- Kdo byl svědkem trestného činu.
- Jaké jsou následky znásilnění. Zda došlo k fyzické újmě na zdraví.
- Proč oběť oznámila trestný čin opožděně.
- Zda bylo pachateli známo, že se jedná o dívku mladší 15 let, případně z čeho usuzoval na věk vyšší.
- Rozsah těžšího následku a formy zavinění.³⁰⁵

U trestného činu **pohlavního zneužívání** musí být v trestním řízení objasněny a prokázány následující okolnosti:

³⁰⁴ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 467.

³⁰⁵ CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 344.

- Zda pachatel věděl, že jde o dítě, případně z čeho usuzoval na věk vyšší než 15 let
- Formu závislosti oběti na pachateli, a zda došlo ke zneužití této závislosti.
- Vztah oběti k pachateli.
- Způsob a rozsah pohlavního zneužívání.
- Místo, kde k pohlavnímu zneužívání došlo.
- Následky pohlavního zneužívání, včetně druhu a rozsahu zranění pachatele a oběti.
- Zda byla oběť typována nebo zda šlo o náhodný kontakt.
- Způsob pohlavního ukájení pachatele, zda k němu došlo, za jakých okolností k němu došlo.
- Co předcházelo pohlavnímu zneužívání.
- Zda se oběť bránila, rozsah a intenzita obrany, stopy, které mohly být zanechány na těle pachatele.
- Rozsah a způsob zastírání trestného činu.
- Intenzita a forma nátlaku na oběť.
- Sexuální deviaci či sexuální orientaci pachatele.

5.6. Zvláštnosti podnětů k vyšetřování

Podnětem k vyšetřování lze rozumět *soubor informací, na základě kterých může být vyslovena hypotéza o možném spáchání trestného činu.*³⁰⁶

Typickými podněty při vyšetřování sexuálních trestných činů jsou pak **oznámení** občanů. Těmito oznamovateli mohou být oběti, svědci činu, rodiče či blízcí příbuzní oběti, ale také ošetřující lékaři. Dalšími subjekty, které činí oznámení o sexuálních trestných činech, jsou pak různé instituce jako zdravotnická

³⁰⁶ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 31 shodně s KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 247.

zařízení či školy. Zejména pak školská a předškolní zařízení jsou nejčastějšími oznamovateli sexuálních trestných činů páchaných na mládeži.

Pokud je oznamovatelem rodič či blízký příbuzný oběti, bude oznámení ovlivněno i citovým rozpoložením těchto oznamovatelů. Vztah k oběti je v těchto případech emotivní. Dalším aspektem, který hraje důležitou roli, je samotná podstata spáchané trestného činu, neboť ten zasahuje nejintimnější stránku člověka. Toto vše v souhrnu může vyústit ve dvě situace.

Za prvé, oběť se snaží spáchaný trestný čin utajit. Z rozličných důvodů, kterými mohou být nedůvěra v práci policejních orgánů či strach z následné sekundární viktimizace. Oběť v těchto případech sama nechce jít, jak se říká, *s pravdou ven*, protože tato *pravda* se dotýká jejího osobního a intimního života a přiznat zásah do své integrity je těžké. Z těchto a jistě z mnoha dalších důvodů se stává, že celá řada spáchaných sexuálních trestných činů není oznámena vůbec, nebo až po nějaké době. Oznámení až po uplynutí určité doby je pro vyšetřování těchto trestných činů zásadní problém, neboť veškeré typické stopy, které lze následně použít jako důkazy, jsou již zničeny či je reálná nemožnost se takových stop dopátrat.

Za druhé, takový zásah do osobní integrity a intimní části lidské osobnosti vyvolá silné negativní emoce vůči pachateli. Oběť, která takový čin oznamuje, tedy může přehánět, nadsazovat či dokonce zkreslovat následky, které jí byly způsobeny. Můžeme se také setkat se snahou bagatelizovat podíl oběti na jednání pachatele, zejména v případech, pokud se oběť chovala vyzývavě, flirtovala či se před pachatelem obnažovala.³⁰⁷ S touto problematikou souvisí velmi častý jev, typický pro sexuální trestné činy, a sice skutečnost, že oznámení o spáchání sexuálního trestného činu mohou být nepravdivá. Motivací nepravdivých oznámení jsou zejména msta, strach před odhalením jiných intimních styků manželem nebo rodiči, či chorobná sexuální fantazie.³⁰⁸

Dalším z podnětů, který je třeba zmínit, jsou **výsledky operativně pátrací činnosti policie**. Jedná se o podněty ne tak časté, až sporadické. Touto pátrací

³⁰⁷ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 248.

³⁰⁸ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 468.

činností policie jsou odhalovány zejména trestné činy pohlavního zneužívání nebo soulože mezi příbuznými či trestným činům spojených s dětskou pornografií.

5.7. Zvláštnosti počátečních úkonů

Při vyšetřování sexuální trestné činnosti lze počátečními úkony rozumět *výslechy oznamovatelů* (očitého svědka, oznamovatele, který sám nebyl očitým svědkem), *výslech poškozené osoby* (oběti), *ohledání místa činu*, *prohlídku těla oběti a následné pátrání po pachateli*.³⁰⁹

Toto vymezení se velmi podobá algoritmu, který vymezil Chmelík.³¹⁰ Pokud je sexuální trestná činnost nahlášena, algoritmus úkonů představuje následující opatření:

- Výslech oznamovatele.
- Výslech poškozené osoby (oběti).
- Lékařská prohlídka oběti.
- Ohledání místa činu, zajištění a vyhodnocení stop a dalších informací, pokud přichází v úvahu.
- Zjištění a výslech svědků.
- Další úkony.

Výslech oznamovatele

Výslech oznamovatele se řídí ustanovením trestního řádu o výslechu. Kromě náležitostí uvedených v ustanovení § 59 odst. 5 Trestního řádu má výslech oznamovatele ještě svá další specifika zaměřená podle toho, zda je oznamovatelem očitý svědek celé události, nebo zda je oznamovatelem osoba, která očitým svědkem nebyla.

Trestní řád ve svém ustanovení § 101 odst. 1 vyžaduje, aby byl svědek náležitě poučen. Především je však třeba zjistit, jaký je poměr svědku k předpokládanému pachateli. Svědek dále musí být poučen, že je povinen vypovídat celou pravdu a nic nezamlčovat. I přes toto poučení nesmí vyšetřující

³⁰⁹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 468.

³¹⁰ CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 340.

orgán pustit ze zřetele onen zjištěný vztah k pachateli či oběti. Bude zde třeba posouzení, zda svědek skutečně dostojí své povinnosti vypovídat pravdu a nic nezamlčí, pokud bude mezi svědkem a pachatelem či obětí dán nějaký bližší (příbuzenský) vztah. Právě zjištění vztahu svědka k celé věci má za následek hodnocení hodnověrnosti svědecké výpovědi konkrétního svědka.³¹¹

Výslech očitého svědka je zaměřen na získání podrobného popisu místa činu, času a způsobu spáchání trestného činu. Vyslýchající orgán by se měl během výslechu zaměřit na zjištění, zda očitý svědek pachatele nebo oběť znal. Dále by mělo být postaveno na jisto, za jakých okolností se dostal svědek na místo činu (zda šel na procházku či vyvenčit psa apod.), co upoutalo jeho pozornost. Dále by měl být očitý svědek schopen popsat, zda pachatel použil násilí, jaké bylo intenzity, nebo případně zda se oběť bránila, popřípadě jaká byla její obrana.

Důležitým dotazem také bude, zda svědek slyšel rozhovor, pokud ten proběhl, mezi pachatelem a obětí. Očitému svědku znásilnění je třeba v závěru výslechu položit otázku, zda překazil trestný čin znásilnění, a pokud ne, proč tak neučinil (viz § 367 Trestního zákoníku).³¹²

Výslech oznamovatele, který sám nebyl očitým svědkem trestného činu, který se o trestném činu dozvěděl od jiných, by měl být veden tak, aby bylo objasněno místo, kde došlo ke spáchání trestného činu, čas jeho spáchání, popřípadě okruh osob, který o spáchaném trestném činu hovořil (a od kterého se oznamovatel o trestném činu pravděpodobně dozvěděl), kdo byl iniciátorem takového rozhovoru a obsah rozhovoru. Dále by mělo být zjištěno, zda oznamovatel zná pachatele, zda zná oběť a jaký je vztah oznamovatele k iniciátorovi rozhovoru.³¹³

Mohou nastat situace, kdy oznamovatelem sexuálního trestného činu budou *rodiče nezletilých dětí*. V těchto případech je nutno výslechem prokázat i další skutečnosti, například kolikrát byl rozhovor s nezletilým opakován, jak se dítě po činu chovalo, zda se změnilo jeho chování, zda bylo nějakým způsobem nápadné, jakým způsobem rodiče nezletilého přišli na spáchaný trestný čin, zda bylo dítě prohlédnuto lékařem, zda existují a kde se nacházejí věcné důkazy jako šaty, prádlo dárky od pachatele.

³¹¹ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1485.

³¹² KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 248.

³¹³ Tamtéž.

Musil poukazuje na skutečnost, že rodiče mnohdy výpověď ovlivňují, dramaturgizují skutečnosti či dokonce zkreslují některé informace tak, aby byl vyvolán dojem spáchání trestného činu.³¹⁴

Výslech poškozené osoby

Oznamovatel, který je zároveň obětí trestné činu, má největší zájem na vyšetření věci ve svůj prospěch. Této osobě je třeba věnovat zvláštní pozornost, jelikož je pro vyšetřující orgán cenným zdrojem informací, a to zejména o osobě pachatele, o způsobu spáchání trestného činu a o místě činu jako takovém. Oběti sexuálních trestných činů se podle zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů považují za zvláště zranitelné oběti, což samozřejmě znamená jisté odchylky od tradičního pojetí výslechu.

Taková oběť je vyslýchána „v režimu“ zákona o obětech trestných činů, který dává takové vyslýchané oběti některá specifická práva. Například podle § 17 odst. 1, 2 zákona o obětech trestných činů má vyslýchaná *právo požádat o to, aby při úkonech, kterých se účastní, bylo zabráněno kontaktu s osobou potenciálního pachatele*. Ohledně výslechu takové osoby dále platí, že otázky směřující do intimní sféry a soukromého života oběti lze pokládat pouze tehdy, jestli je to nezbytně nutné pro zodpovězení otázek důležitých pro trestní řízení. Bohužel, obětem sexuálních trestných činů již do intimní sféry zasaženo bylo, jak psychicky, tak mnohdy také fyzicky. Otázky směřující k intimní sféře a k uskutečněnému trestnému činu jsou proto velmi často pokládány, zejména z důvodu, že jsou skutečně nezbytné a na jejich zodpovězení závisí zdárné vyřešení případu a dopadení pachatele.

Je třeba mít na paměti, že oběť může v některých případech též zkreslovat skutečnosti ve svůj prospěch, může o některých skutečnostech i lhát, a to vše z nejrůznějších důvodů, například kvůli utajení jiných, pro sebe nepříznivých skutečností. V těchto případech je třeba vést výslech tím způsobem, že se otázky zaměří na objasnění *detailů* jednotlivých epizod. Musil toto označuje jako taktickou zásadu *detailizace*.³¹⁵

Výslech je třeba vést tím způsobem, aby nedošlo k sekundární viktimizaci oběti. Orgány konající výslech by přitom měly co možná nejvíce ovlivnit psychickou rekonvalescenci oběti. Například tím, že během výslechu budou

³¹⁴ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 469.

³¹⁵ Tamtéž.

respektovat lidskou důstojnost a pravidelně poskytovat informace o místech psychologické podpory a pomoci.³¹⁶

Z výsledku poškozené osoby je třeba zjistit dobu a místo činu, způsob jednání pachatele, míru intenzity násilí, zejména však popis pachatele. Zda mezi poškozenou osobou a pachatelem proběhl rozhovor a obsah tohoto rozhovoru. Také by měla poškozená osoba uvést, zda a jak se bránila, zda došlo k souloži, zda byla po činu u lékaře na ošetření. Z hlediska věcných důkazů je nutné zjistit, které její věci mohou jako takové důkazy sloužit a zda je schopna takové věci poskytnout. Je namístě se také poškozené osoby dotázat, zda jí pachatel nějakou věc nebo předmět odcizil.³¹⁷

Pokud je poškozenou osobou *nezletilý*, je třeba provést výslech ihned po lékařské prohlídce a dodržet všechna pravidla výslechu nezletilých³¹⁸, aby nemusel být výslech později opakován.³¹⁹ Takový výslech se doporučuje zadokumentovat zvukovým nebo obrazovým záznamem. Zejména kvůli zachycení vyjadřovacích schopností dítěte, pojmů a názorů ze sexuální oblasti. Při výslechu nezletilých obětí se doporučuje používat speciálních loutek **”Jája a Pája”**.³²⁰ Výslechu dětských obětí právě za použití těchto loutek, včetně vhodných otázek na nezletilé oběti se velmi podrobně věnuje Chmelík.³²¹

Ohledání místa činu

Místem činu rozumíme *tu část prostoru, ve které došlo z hlediska vnějších znaků ke společensky škodlivé události*. Takové místo je obecně považováno jako jeden z nejdůležitějších zdrojů informací pro vyšetřování.

Ohledáním místa činu chápeme jako neodkladný úkon, zaměřený na bezprostřední zjištění, zkoumání, fixaci a hodnocení kriminalisticky relevantních událostí na místě činu, stop odrážejících kriminalistickou událost a jiných informací.³²² Ohledání chápeme jako prostředek, kterým orgány činné v trestním

³¹⁶ ČÍRTKOVÁ, L. *Forezní psychologie*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 193.

³¹⁷ Takové věci mohou být následně nalezeny v bazarech nebo zastavárnách.

³¹⁸ Tato pravidla jsou obsažena v ustanovení § 57 zákona č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů* (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)..

³¹⁹ Tamtéž.

³²⁰ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 471.

³²¹ CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 348-353.

³²² CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 27.

řízení bezprostředně poznávají skutkový stav, prostřednictvím ohledání si vytvářejí přímý pohled na událost, opatřují si přímý poznatek o skutečnosti, kterou budou vyšetřovat.³²³

Účelem ohledání je pak možnost vyšetřujícího orgánu, aby si představil celkovou představu o místě činu, lokalitě a rozmístění předmětů, které budou předmětem dalšího ohledání. Předmětem ohledání mohou být také věci. Zvláštním případem bude ohledání mrtvoly³²⁴, ale to se při vyšetřování sexuálních trestných činů děje pouze výjimečně.

Místem činu u sexuálních trestných činů budou místa nacházející se ve volném terénu (parky, podchody či uličky) či bytové nebo nebytové prostory nebo neobývané prostory (kůlny, sklepy, půdy).

Ohledání místa činu se provádí podle obecně platných postupů pro ohledání.³²⁵ Pozornost je třeba věnovat stopám, jako jsou stopy po zápase. Sexuální trestné činy jsou velmi často doprovázeny použitím násilí, které slouží k překonání odporu oběti. Typickými stopami na místě činu budou tedy stopy po zápase, stopy obuvi, stopy oděvů, odtržené knoflíky. Pokud je místem činu plocha s travním porostem, je třeba prozkoumat okolí a vyhledat zvalenou trávu či dráhy v zemině.

Pokud je místem činu byt nebo jiný uzavřený prostor, bude pozornost soustředěna zejména na místa a předměty, které bezprostředně souvisejí se spáchaným činem, například postel, gauč či karimatka. Na těchto předmětech je třeba hledat stopy (prostěradla). Pokud jsou k dispozici stopy po konzumaci jídel či nápojů, je třeba tyto stopy zajistit a prozkoumat jejich obsah.³²⁶

Za místo činu v tzv. *širším pojetí* lze považovat také místa, kde pachatel pobýval, když si oběť vyhlížel nebo stopoval. Může se jednat o prostory za křovinami v parku, prostory zahrady před domem oběti či lavičky a autobusové zastávky před bydlištěm nebo pracovištěm oběti. Na těchto místech se mohou vyskytovat nedopalky či jiné stopy pachatele (obaly od bonbonů), na kterých mohl pachatel zanechat biologický materiál. Na těchto místech, ze kterých si pachatel své oběti tipuje lze často nalézt více stop než na místě činu samotném.³²⁷

³²³ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád. Komentář. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1628.

³²⁴ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád. Komentář. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1629.

³²⁵ CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 340.

³²⁶ V jídle nebo nápojích mohou být stopy po omamných látkách, kterými pachatel uvedl oběť do stavu bezbrannosti.

³²⁷ CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 341.

Vzhledem k tomu, že u sexuálních trestných činů dochází relativně často ke křivému obvinění, je nutno při ohledání věnovat zvláštní pozornost tzv. **negativním okolnostem**.³²⁸ Bude se vycházet z předpokladu, že ke spáchání sexuálního trestného činu je použito násilí, které logicky vyvolá odpor oběti. Pokud se na místě činu nejedná o stopy násilí, stopy obrany a stopy zápasu, vyvolá to podezření, zda k takovému činu vůbec došlo, nebo zda k němu došlo způsobem, jaký oznamovatel popisuje.

Důležitý je **protokol o ohledání**. Jedná se o dokument, který musí splňovat formální náležitosti obsahu dle § 55 trestního řádu. Zároveň však musí poskytovat úplný a věrný obraz předmětu ohledání. Z toho důvodu jsou k němu často připojovány fotografie či nákresy. Pečlivost a věrnost zpracování protokolu o ohledání vychází ze skutečnosti, že ohledání nelze zpravidla opakovat.³²⁹ Ohledání je považováno za úkon neopakovatelný, tudíž musí být provedeno co nejprecizněji a v protokolu musí být zachyceny veškeré relevantní skutečnosti a poznatky, jelikož následné ohledání je buď úplně vyloučeno, nebo lze předpokládat, že vzhledem k rychlé zkáze stop a opakované kontaminaci místa činu, nebude velkým přínosem. Protokol tedy musí obsahovat zachycení věcných důkazů a stop, včetně postupu jejich zajištění (stopy odorologické, biologické).

Prohlídka těla poškozeného a pachatele

Prohlídka těla je upravena a její podmínky jsou stanoveny v ustanovení § 114 Trestního řádu. Této prohlídce je povinen podrobit se každý, pokud je dáno podezření nebo pokud je nezbytně nutné zjistit, zda na těle poškozeného nebo pachatele nejsou stopy po zápase.

Prohlídka těla poškozeného je prováděna zpravidla lékařem. Poškozený je v tomto případě obětí, lze tedy předpokládat, že bude mít na těle více stop po zápase nebo že bude v jistém citovém rozpoložení. Proto je žádoucí, aby takový lékař disponoval vhodnými znalostmi z oblasti traumatologie, a aby pomocí těchto znalostí dokázal rozlišit stopy způsobené trestným činem od stop, které nepocházejí z trestného činu.³³⁰

³²⁸ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 471.

³²⁹ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád. Komentář. 7. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1631.

³³⁰ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád. Komentář. 7. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1634.

Pod pojmem prohlídky těla se rozumí též odběry krve a jiné podobné úkony. Odběr krve bude prováděn lékařem a bude sloužit zejména ke zjištění, zda byl v době spáchání činu pachatel či oběť pod vlivem alkoholu či jiné omamné látky. Zejména v případě odběru krve je vhodné zjištění, zda byla pod takovým vlivem oběť. Pokud by se prokázalo, že oběti takový stav navodil pachatel (drogou), půjde v jeho případě do uvedení do stavu bezbrannosti, což judikatura považuje za použití násilí. Za splnění těchto podmínek lze na běžném odběru krve či toxikologickém vyšetření vystavět domněnku, že byl spáchán trestný čin znásilnění přesně tak, jak zní jeho legální definice.

Za jiné podobné úkony je třeba považovat odběr moci či odběr vzorků ochlupení.³³¹ Tyto vzorky mohou být nalezeny při ohledání místa činu či za nehty (zuby) oběti či pachatele a vyšetřující orgán může pomocí jejich porovnání potvrdit či vyvrátit domněnku o totožnosti pachatele.

Prohlídka těla je typický počáteční úkon při vyšetřování sexuálních trestných činů. Tuto prohlídku provádí lékař, který současně provádí i odběr biologického materiálu, zajišťuje stopy násilí. Zároveň také prokazuje, zda došlo k souloži, či nikoli. Prokázání stop násilí na tělech pachatele a oběti je klíčové pro vyslovení podezření, že sexuální trestný čin byl spáchán. Nalezeny mohou být také stopy trávy, stopy zeminy, vlasy nebo nečistoty z místa činu. Obsah za nehty oběti či pachatele může obsahovat krev, stopy kůže nebo buňky vaginálního epitelu.³³²

Nosičem stop mohou být také součásti oděvu, zejména pak svršky a spodní prádlo. Na těchto součástech oděvů se může nalézat krev (jak pachatele, tak oběti), stopy spermatu a jiný biologický materiál. Důležité je popsat a důsledně zadokumentovat lokalizaci jednotlivých skvrn.

Zajištěné a zadokumentované stopy na těle a oděvu poškozené osoby i pachatele mají značný důkazní význam, stejně tak je důležitá neexistence takovýchto stop.³³³

Pátrání po pachateli

Pátrání po pachateli rovnou z místa činu či po tzv. *po horké stopě* je možné, pokud je oznámení o spáchaném sexuálním trestném činu učiněno neprodleně.

³³¹ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád. Komentář. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, s 1635.

³³² MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání.* Praha: C. H. Beck, 2004, s. 471.

³³³ Tamtéž.

Rychlé a včasné vedené pátrání vede k naději, že bude pachatel co nejdříve dopaden. Předpokladem pro rychlé dopadení je okamžitá reakce policie na včasné oznámení trestného činu. Předpokládá se zde součinnost Služby kriminální policie a vyšetřování s ostatními službami Policie ČR.³³⁴ Postup při pátrání po osobách upravuje *Narřízení Ministerstva vnitra č. 13 ze dne 25. března 2002, kterým se upravuje postup při pátrání po osobách a věcech*.

5.8. Zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování

Vyšetřovací verze jsou základem kriminalistické poznání řešené události. Napomáhají předběžně vyplňovat mezery v informacích o spáchaném trestném činu. Verze lze chápat jako základ pro další postup při vyšetřování, pro další postup, plánování, odhalování a objasňování spáchané trestného činu.³³⁵

Při vytyčování základních verzí při vyšetřování sexuálních trestných činů je nutné vytyčit verzi i k osobě oběti, neboť řada sexuálních trestných činů může být oběťmi pouze předstírána.

Vytyčení základní verzí lze i nadále rozčlenit. Nejtypičtější verzí u sexuálních trestných činů bude **verze k motivu pachatele:**

- Sexuální trestný čin je výsledkem ataku na pachatelovo libido vyprovokovaného obětí.
- Sexuální trestný čin je spáchán v důsledku sexuální úchyvky pachatele.
- Sexuální trestný čin je výsledkem agrese pachatele vůči oběti.

Podle vztahu pachatele k oběti lze stanovit následující verze:

- Oběť pachatel předtím neznal. Oběť je tedy vybrána náhodně.
- Oběť je osoba citově blízká, kdy motivem je zkratové jednání pachatele, vyprovokovaný sexuální styk, sexuální úchyvka, snížení ovládací schopnosti vlivem alkoholu apod.

³³⁴ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 250.

³³⁵ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 31.

- Oběť je osoba známá bez bližších citových vazeb (kolegyně, spolupracovnice).

Vyšetřovací verze lze také stanovit **podle místa spáchání a způsobu spáchání:**

- Sexuální trestný čin je náhodným sexuálním útokem na oběť.
- Sexuální trestný čin je výsledkem předem připravovaného a zorganizovaného sexuálního útoku.
- Sexuální trestný čin je vyprovokován prostředím a okolnostmi (večírky, párty apod.).
- Pachatel využil lsti, aby uvedl oběť do stavu bezbrannosti.
- Pachatel využil závislosti oběti k sexuálnímu útoku.

Úlohou práce s verzemi je postupně vyloučit ty verze, které podle nashromážděných informací neodpovídají předpokládanému a skutečnému průběhu sexuálního útoku. Zároveň je nutné potvrdit tu verzi, která směřuje k odhalení a usvědčení pachatele.³³⁶

Ještě jiné, z velké části překrývající rozdělení vyšetřovacích verzí lze nalézt u Musila³³⁷, který stanoví následující vyšetřovací verze při vyšetřování sexuálních trestných činů:

- Pachatel má nějaký vztah k poškozené osobě, má možnost kontaktu s touto osobou. Trestný čin spáchal proto, že nedokáže navázat pohlavní styky pro ukojení svého pohlavního pudu či sexuální žádostivosti nebo proto, že byl poškozenou odmítnut nebo byl poškozenou pohlavně vydrážděn.
- Pachatel nemá žádný vztah k poškozené osobě. Pachatel je delší dobu bez pohlavního styku, nedaří se mu navazovat erotické kontakty, může být silně pohlavně potentní a může být evidovaný jako recidivista nebo sexuální deviant.
- Trestný čin spáchán nebyl, jde pouze o fingování nebo inscenaci z různých motivů.

³³⁶ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 32.

³³⁷ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 472.

- Pachatel komunikuje s obětí přes sociální sítě a žádá oběti o fotografie se sexuální či erotickou tematikou, případně oběti vydírá již zaslánými fotografiemi či videi.³³⁸

Plánování vyšetřování se bude řídit obecnými postupy a doporučeními pro efektivní plánování vyšetřování, samozřejmě s ohledem na specifika spáchaného trestného činu. Specifikem je v případě sexuálních trestných činů *časová tíseň*. Vyšetřování se ocitá v časové tísní, neboť hrozí nebezpečí recidivy v krátkém časovém období. Dalším důvodem, který souvisí s časovou tísní, je dostupnost stop jako použitelných důkazů. Pokud připustíme, že primárními typickými stopami sexuálních trestných činů jsou stopy biologické, které podléhají rychlé zkáze, musí vyšetřující orgán tyto stopy zajistit v nejkratší možné době.

K vyšetření těchto činů z hlediska časové tísně bude zapotřebí většího množství technických prostředků, neboť je nutno provádět několik vyšetřovacích úkonů ve stejném časovém úseku.³³⁹

5.9. Zvláštnosti následných úkonů

Následnými úkony rozumíme úkony, které slouží víceméně k prověření či upřesnění již získaných poznatků. Mezi následné úkony při vyšetřování sexuálních trestných činů budeme řadit *výslech obviněného, výslech poškozené osoby a další způsoby vyšetřování podle trestního řádu*.

Výslech obviněného

Výslech obviněného by měl vést vyšetřující orgán tak, že nejprve nechá obviněného vylíčit událost jeho slovy. Nechá ho spontánně hovořit o jeho životě obecně, o jeho pohlavním životě. Obviněný by měl být schopen popsat vztah mezi ním a osobou oběti. Zda se jedná o známou, odkud jí zná. Pokud oběť obviněný nezná, měl by popsat okolnosti jejich prvního kontaktu.³⁴⁰

Za situace, kdy obviněný spáchaný trestný čin popírá, by se měl pokusit ve výpovědi objasnit důvod, proč oznamovatel označil jako pachatele právě jeho.

³³⁸ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 250.

³³⁹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 472.

³⁴⁰ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 473.

Pokud se s osobou oběti znal či s ní krátce před spáchaným činem strávil nějaký čas, měl by popsat atmosféru jejich setkání, o čem spolu hovořili či uvést svědky, kteří je spolu viděli.

Ohledně samotného trestného činu by měl obviněný vypovídat sám, měl by uvést vlastní verzi toho, jak celý akt probíhal. Měl by uvést, jakým způsobem překonal její odpor, jak se oběť bránila. Pokud je to účelné, měl by uvést i detailnější popis samotného aktu (zda se ukojil, zda došlo k ejakulaci apod.). Dále by měl objasnit, jak se chovala oběť po skončení pohlavního styku. Zda a kam ji doprovázel, co měla na sobě, když odcházela, v jakém byla rozpoložení.

Až po vyličení verze obviněného by měla nastoupit fáze předkládání důkazů. Důkazy mohou buď potvrdit verzi obviněného, nebo vnést do jeho výpovědi rozpory. V tomto stádiu předkládání důkazů může být obviněná požádán, aby objasnil příčiny vzniku jednotlivých zranění či jiných stop.³⁴¹

Výslech poškozeného

Být obětí sexuálního trestného činu je pro oběť velmi traumatizujícím zážitkem, neboť se jím zasahuje do nejintimnějších sfér lidské osobnosti. Proto každá situace, kdy je oběť nucena o tomto spáchaném činu, jehož byla obětí, vypovídat, způsobuje další hluboký zásah do jejího emočního rozpoložení. Toto je třeba mít na paměti během výslechu poškozené osoby.

Výslech by měl být veden osobami zkušenými, osobami, které svým přístupem (ač to zní nepřístojně, tak někdy i vzhledem) poskytují oběti pocit bezpečí, pocit důvěry a pocit porozumění. V takovém případě je pravděpodobnější, že oběť překoná stud a svěří se o tomto traumatizujícím zážitku.

Pokud je podezření, že byl trestný čin zinscenován či zda se trestný čin vůbec nestal, a toto podezření se počátečními úkony nepodařilo rozptýlit, přichází na řadu několik doporučení:³⁴²

- Nezletilé osoby vyslýchat v nepřítomnosti jejich rodičů, u kterých je podezření, že nezletilého navedly k podání lživé výpovědi.

³⁴¹ Tamtéž.

³⁴² KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 251.

- Pozornost zaměřit zejména na detaily z místa činu. Detaily způsobu použití prostředků k objasnění předem důkladně prověřených okolností, které nasvědčují tomu, že ke spáchání sexuálního trestného činu nedošlo.
- Provedení prověrky na místě činu.
- Při výslechu dospělých osob podezřelých z fingování či inscenace sexuálního trestného činu využít všech poznatků o osobě obviněného a o osobě oběti a o jejich vzájemných vztazích.
- Dále se doporučuje apelovat na jejich čest, morálku a na trestní odpovědnost za křivou výpověď a křivé obvinění.

Konfrontace

Tento zvláštní způsob vyšetřování se provádí především v řízení před soudem³⁴³. V přípravném řízení se tento postup používá pouze tehdy, pokud lze očekávat, že její provedení výrazně přispěje k objasnění věci a stejného cíle nelze dosáhnout jinými prostředky. Podle Chmelíka důkazy získané tímto postupem v přípravném řízení nemají příliš velkou váhu, neboť obě strany setrvávají na svých výpovědích.³⁴⁴

Konfrontace se může domáhat i sám obviněný, který tímto způsobem může oběť zastrašit, dezorientovat a uvést její výpověď v pochybnosti. Takové situace se dějí, zejména je-li mezi osobou pachatele a obětí blízký či příbuzenský vztah. Konfrontace za situace, kdy je obětí dítě, se silně nedoporučuje.³⁴⁵

Prověrka výpovědi na místě

Tento způsob vyšetřování má zejména při vyšetřování sexuálních trestných činů značný význam. Zvláštností může být, že se prověrka výpovědi na místě provádí častěji s osobou oběti než s pachatelem.³⁴⁶ Oběť totiž často uvádí objekty, které mohou mít souvislost se spáchaným trestným činem a které mohou usvědčit jeho pachatele.³⁴⁷ Pachatel na druhou stranu nebude chtít na případné stopy, které

³⁴³ Ustanovení § 104a odst. 7 trestního řádu.

³⁴⁴ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 120.

³⁴⁵ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 473.

³⁴⁶ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 251.

³⁴⁷ Napadená žena po znásilnění odhodila potřísněné kalhotky do křoví, či ejakulát vysušila nebo setřela kapesníčkem, který odhodila.

mohl zanechat, příliš upozorňovat. Z toho plyne rozdíl v etapě vyšetřování, kdy prověrku provádět. Zatímco s osobou poškozenou je nejlepší provést prověrku co nejdříve, aby nedošlo ke zničení nebo ke zkáze případných biologických stop, s pachatelem, který byl zjištěn, se doporučuje provést prověrku až po uplynutí určité doby od spáchání trestného činu³⁴⁸

Rekognice

Rekognice spočívá ve znovupoznání pachatel. Její průběh je upraven v § 104b Trestního řádu. Jelikož je možné, že se během rekognice oběť znovu setká s pachatelem, je nutné na tento emoční prožitek oběť připravit a dostatečně ji uklidnit. Osoby, mezi kterými bude oběť pachatele rozpoznávat, musí alespoň v obecných rysech odpovídat popisu poznávané osoby, což platí i pro oblečení. Výběr těchto osob musí být proveden tak, aby osoby byly co nejvíc podobné pachateli.

Průběh rekognice musí být organizačně velmi dobře zajištěn. Při rekognici pachatele nezletilcem nebo jinou zvláště zranitelnou obětí se doporučuje využít provedení rekognice za jednocestným zrcadlem nebo prostřednictvím videotechniky.³⁴⁹

Vyšetřovací pokus

Provedení vyšetřovacího pokusu je spojeno s velkou řadou problémů, zejména s přihlédnutím k charakteru sexuálních trestných činů. Pokud by mohlo během vyšetřovacího pokusu dojít k ohrožení duševního zdraví oběti nebo mravního vývoje dětí, není možné tento úkon provádět.

Rekonstrukce

Rekonstrukce je zpravidla prováděna v případech, kdy byla následkem sexuálního trestného činu způsobena smrt. V jiných případech lze rekonstrukci využít v závěru vyšetřování jako prověrku pro získané důkazy.³⁵⁰

Expertízy

Vyšetřování sexuálních trestných činů je doprovázeno celou řadou expertizních úkonů z různých oborů. Bude se jednat o znalecké posudky z oborů

³⁴⁸ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání.* Praha: C. H. Beck, 2004, s. 474.

³⁴⁹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání.* Praha: C. H. Beck, 2004, s. 474.

³⁵⁰ Tamtéž.

jako traumatologie, soudní lékařství, soudní psychiatrie, stejně jako řada kriminalistických expertizních oborů.³⁵¹

Soudním lékařským vyšetřením se zjišťuje, zda jsou na těle oběti či pachatele stopy násilí, stopy soulože nebo jiného sexuálního jednání. Dále je možné zjistit, jaký mohla oběť klást odpor, zda je možné, aby ke znásilnění došlo způsobem, jaký oběť uvádí, zda došlo k defloraci, či nikoli, jaké stopy lze předpokládat na těle pachatele a v neposlední řadě, zda oběť nebo pachatel netrpí pohlavní chorobou.³⁵²

Soudně psychiatrickou expertízou se zjistí, zda pachatel trpí duševní poruchou, jak se tato porucha projevuje, jak moc je nebezpečný pobyt pachatele na svobodě a zda by bylo vhodné nařídit ústavní léčení.

Sexuologická expertíza slouží ke zjištění, jaký je vývin pohlavních orgánů pachatele, zda tento vývin odpovídá jeho fyzickému věku, zda nevykazuje zvláštnosti či vývojové anomálie. Zkoumá se také, zda je obviněný schopen sexuálního života, zda je schopen soulože, jaké jsou jeho zkušenosti na poli sexuálního či pohlavního života. Zkoumá také, jakým způsobem dosahuje uspokojení, jak často pociťuje potřebu pohlavního uspokojení a při které činnosti při spáchání trestného činu pociťoval největší uspokojení nebo zda není sexuálním deviantem.³⁵³

Z oblasti *kriminalistických expertiz* jsou v souvislosti s vyšetřováním sexuálních trestných činů hojně využívána **expertizy biologické** (zkoumání biologických stop jako typických stop této trestné činnosti), **expertizy trasologické** (určení totožnosti pachatele na základě otisků chrupu nebo totožnosti oděvu), **expertizy chemické** (zkoumání mikrostop, vláken otěrů).³⁵⁴

5.10. Zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování

Zapojení veřejnosti do vyšetřování si klade za cíl oslovení občanů prostřednictvím veřejných prostředků za účelem poskytnutí pomoci. Tato účast

³⁵¹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 252.

³⁵² MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 475.

³⁵³ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání*. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 475.

³⁵⁴ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 252.

veřejnosti může být prospěšná zejména ve fázi pátrání po pachateli. Nejčastěji se tak děje prostřednictvím televizní reportáže s podobiznou a popisem pachatele.

Zapojení veřejnosti sází na odsuzující reakci veřejnosti na spáchaný sexuálně motivovaný trestný čin a ochotu veřejnosti přispět k odhalení pachatele tohoto činu.

Při využívání veřejnosti je však zapotřebí postupovat ohleduplně a diskrétně zejména ve vztahu k osobě oběti. O to větší se klade důraz na diskrétnost v oblasti poskytování informací médiím.³⁵⁵

5.11. Zvláštnosti kriminalistické prevence

Systém prevence sexuální kriminality je problematika vcelku rozsáhlá. Dosti podrobně se tomuto tématu věnuje kriminologická literatura. Zejména Chmelík se tomuto tématu věnuje dosti podrobně.³⁵⁶ Zde budou uvedeny základní zvláštnosti této prevence a oblasti, ve kterých by měl být systém prevence sexuálních trestných činů zejména rozvíjen:³⁵⁷

- Aktivní policejní preventivní činnost v místech možného páčání této trestné činnosti (dětská hřiště, parky, podchody a budovy a přilehlé prostory autobusových a vlakových nádraží).
- Ochranné sexuologické léčení pachatelů sexuálních trestných činů, pokud trest nemůže řádně splnit svůj účel.
- Výchovné a osvětové činnosti (besedy s policisty na školách či besedy s policisty a občany obcí či městských obvodů).
- Zlepšení péče o děti v rodině a ve škole.

³⁵⁵ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J.: *Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání.* Praha: C. H. Beck, 2004, s. 476.

³⁵⁶ CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita.* 1. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 34–40.

³⁵⁷ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 252.

6. Specifika vyšetřování kriminality mladistvých

6.1. Obecně

Tato kapitola se bude věnovat analýze specifík metodiky vyšetřování protiprávních činů páchaných mládeží. Bude cíleno na zachycení specifických znaků této metodiky a jejich následná analýza. Cílem této kapitoly tak bude deskripce jednotlivých komponentů této metodiky, zejména se zaměřením na specifika přístupu k mládeži oproti dospělým pachatelům.

Analýza bude zaměřena také na odlišný zákonný režim při provádění jednotlivých počátečních a následných úkonů.

6.2. Kriminalistická charakteristika

Úvodem ke kriminalistické charakteristice je nutné konstatovat, že trestní odpovědnost mladistvých, jednotlivé používané pojmy používané v souvislosti s mladistvými pachateli, jakož i úprava sankcionování mladistvých, je upravena v *zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů* (dále jen “ZSVM”).

Tento zákon v souvislosti s trestnou činností mládeže používá také poněkud odlišnou terminologii, které se při svém výkladu drží také kriminalistika věda. Jelikož byla tato terminologie v práci již rozebírána (v úvodu ke kriminalitě mladistvých, vymezení základních pojmů trestné činnosti mládeže), budou zde uvedeny pouze ty klíčové terminologické odchylky:

- Mladistvý pachatel = osoba ve věku 15 až 18 let (§ 2 odst. 1 písm. c) ZSVM)
- Pachatel dětského věku = osoba mladší 15 let (§ 2 odst. 1 písm. b) ZSVM)
- Protiprávní čin = provinění, čin jinak trestný (§ 2 odst. 2 písm. a) ZSVM)
- Orgány činné podle ZSVM = policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež (§ 2 odst. 2 písm. c) ZSVM)
- Soudy pro mládež = zvláštní senát nebo předseda senátu příslušného okresního, krajského, vrchního nebo Nejvyššího soudu (§ 2 odst. 2 písm. d) ZSVM).

Co do kriminalistické charakteristiky kriminality mládeže, je tato určitým předobrazem budoucí kriminality dospělých³⁵⁸ (autor by tento předobraz nazval “podhoubím”). Tento předobraz souvisí s biologickým a fyziologickým vývojem mládeže, zejména pak ve fenomenologii a etiologii kriminality mládeže, která byla vysvětlena v první části práce.

Z pohledu kriminalistické charakteristiky je při zkoumání trestné činnosti mládeže zapotřebí vzít do úvahy chování a jednání mladého jedince, ale také postoje mladistvých k materiálním i duchovním hodnotám společnosti.³⁵⁹

Názorem autorů kriminalistických publikací (Konrád, Straus) je, že základní příčiny páchaní protiprávních činů mladistvými pachateli mají svůj původ v nesprávném výchovném působení a prostředí, v němž se mladiství pachatelé nacházejí. S tímto názorem lze zčásti souhlasit, byť je autor toho názoru, že původ kriminality mladistvých může pramenit také z jiných skutečností, kdy velkou roli hrají genetické dispozice, fyziologické zvláštnosti atp. Lze si tak představit situaci, kdy bude mladistvý vychováván precizně ve vhodném výchovném prostředí, avšak bude geneticky nadán k cholerickým výbuchům. Takový mladistvý se pak může snadno stát pachatelem provinění, aniž by k tomu cokoli ze zmíněných faktorů poukazovalo. K nejčastějším příčinám dále někteří autoři řadí tyto příčiny:³⁶⁰

- Špatná výchova v rodině,
- Vliv okolí a party,
- Nedostateční působení školy,
- Nedostatečné a neúplné vzdělání

Co do struktury trestné činnosti mladistvých, z policejních statistik registrovaných trestných činů zcela jistě převažují majetkové trestné činy, násilné trestné činy a kategorie ostatní kriminality. Důvody, proč tomu tak je, je opět třeba hledat v typických fenomenologických znacích kriminality mládeže (neplánovitost jednání, použití brutálního násilí, neschopnost odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu, ...).

³⁵⁸ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 321..

³⁵⁹ Tamtéž.

³⁶⁰ STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 252-254.

Pro zhodnocení výskytu trestné činnosti mladistvých pachatelů má také význam zkoumání struktury porušování jiných společenských vztahů, majících menší společenskou nebezpečnost, protože právě z tohoto lze vydedukovat budoucí trestnou činnost mladistvých.³⁶¹

Samostatná metodika vyšetřování trestné činnosti mladistvých má jeden společný, sjednocující prvek, a tím je osoba mladistvého pachatele. Tento faktor je velmi důležitým, neboť odlišuje tuto zvláštní metodiku od metodik ostatních, a který zároveň podmiňuje použití zvláštních komponentů a použití zvláštních postupů při provádění úkonů v trestním řízení během vyšetřování.³⁶²

Typické způsoby páčání

Způsoby, jakými mladiství páchají trestnou činnost, jsou silně ovlivněny věkem mladistvého pachatele.³⁶³ Z toho důvodu autoři (Konrád³⁶⁴, Straus³⁶⁵, Chmelík³⁶⁶) shodně uvádějí rozdíly a zvláštnosti ve způsobech páčání, které se projevuje mezi mladistvými a dospělými pachateli:

- Výběr předmětu útoku mladistvým pachatelem je determinován jiným hodnotovým systémem,
- Trestná činnost je častěji páčána ve spolupachatelství a ve skupině, uvnitř které dochází k různé úrovni organizované činnosti,
- Příprava ke spáchání trestné činnosti je u mladistvých pachatelů nedokonalá, schází obvykle prvek plánování, objekty napadení nebývají předem vytipovány a jsou vybírány náhodně, častá je i nedostatečná příprava vhodných nástrojů ke spáchání provinění,
- Chování mladistvých pachatelů se vyznačuje neúměrnou tvrdostí, která se projevuje určitými znaky (devastace okolí, ničení předmětů, brutální násilí, ...),

³⁶¹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 322.

³⁶² Tamtéž.

³⁶³ Vlastnosti, zkušenosti, osobnostní vývoj.

³⁶⁴ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 322-324.

³⁶⁵ STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 254-255.

³⁶⁶ CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 276-277.

- Konání mladistvých pachatelů je poznamenáno nedostatkem vědomostí a schopností při překonávání překážek, mnohdy je dosaženo neúměrných prostředků pro dosažení cíle,
- Na páchaní trestné činnosti mladistvých má značně vliv alkohol (nebo jiná návyková látka), která posiluje odvahu k páchaní protispolečenské činnosti, zvyšuje agresivitu, nekoordinovanost pohybů, a podporuje nepřiměřené reakce na vnější podněty,
- Při opakované trestné činnosti páchané mladistvými pachateli se vyskytují specifické znaky z předcházející trestné činnosti, které tvoří charakteristický soubor opakovaného chování,
- Při získávání alibi (o přítomnosti či nepřítomnosti na určitém místě) se mladiství pachatelé orientují na osoby ze skupiny, do které sami patří; není typické získávání alibi od dospělých osob, u spoluzaměstnanců, u rodičů nebo ve škole,
- O připravované, ale i o spáchané trestné činnosti se mladiství pachatelé rádi svěřují členům své skupiny,
- Utajování činu a zahlazování stop bývá podceňováno, a proto tyto úkony, týkající se zahlazování stop o spáchané trestné činnosti, mladiství pachatelé zpravidla nevykonávají,
- Věci, získané trestnou činností skupinou mladistvých jsou velmi brzy po spáchaní rozdělovány mezi její členy, a to s přihlédnutím na postavení mladistvého pachatele ve skupině a podle jeho podílu na spáchaní činu; finanční prostředky se zpravidla utrácejí ve skupině mladistvých pachatelů,
- Pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí (auta, motocykly, radia, oblečení, zbraně, alkohol, cigarety, ...) a mnohdy některé mnohem cennější věci nechávají bez povšimnutí,
- Mladiství pachatelé jednají více emotivně než rozumově, trestná činnost je páchána ve většině případů živelně pod vlivem momentální objektivní situace, místa a doby činu,
- Po spáchaní provinění mladiství pachatelé v mnoha případech navazují kontakt s poškozenou osobou s cílem jejího ovlivnění, aby například upustila

od oznámení trestného činu, případně navozují styky s osobami, například za účelem zpeněžení získaných věcí.

Zjištění závislosti mezi věkem a způsobem spáchání je však ztěžováno neostrými přechody mezi způsoby páchaní v jednotlivých věkových periodách. Proto má úsudek o věku pachatele podle znaků způsobu páchaní víceméně orientační charakter.³⁶⁷

Osobnostní rysy mladistvých pachatelů

Zkoumání osobnostních rysů mladistvých pachatelů má velký význam pro kriminalistickou charakteristiku tohoto druhu kriminality. Je vcelku logické, že velmi významnou bude osoba pachatele, jelikož právě ta je příznačná pro tuto zvláštní metodiku.

Tyto osobnostní rysy se rozhodujícím způsobem projevují ve způsobech páchaní a je tak nutno je vzít v úvahu i při způsobu a metodách vyšetřování činů v rámci metodiky vyšetřování.³⁶⁸

Osobnosti mladistvého pachatel již bylo taktéž věnováno dostatek prostoru v první části práce, zejména také kriminologickému zkoumání mladistvého pachatele. Zde budou proto uvedeny pouze základní myšlenky a základní informace.

Pro mladistvé pachatele je příznačný vývojový stupeň adolescence. Vázanost mladistvých na rodiče a rodinu volně přechází v úzké spojení s kolektivem skupiny, kterou určitá část mladistvých vytvoří. Tato skupina má své jednotné vystupování, navenek vystupuje jednotně, kompaktně. Toto jednání skupiny tak může být mnohdy rozdílné od chování, které by bylo typické pro člena skupiny jednotlivě. Lze tak konstatovat, že je to skupina, která v tomto období vývoje mladistvého tvoří charakter a postoje mladistvého, pozitivním, ale i negativním způsobem. Pro mladistvého jednotlivce představuje názor skupiny autoritu, která mnohdy převyšuje jeho osobní postoje či postoje jeho rodiny samotné. V rámci skupiny se pak každý jednotlivce snaží získat své místo, prokázat své "hrdinství", a to někdy až nepřiměřeným chováním. Pokud se jedná o skupinu, která se navenek projevuje až kriminálním chováním, bude si mladistvý chtít získat

³⁶⁷ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 324.

³⁶⁸ Tamtéž.

respekt a uznání skupiny chápáním určitého provinění, ideálně s co největší brutalitou. Dalším prostředím, které může negativně ovlivnit kriminální chování jednotlivce, je nefunkční rodina, kde se budou aplikovat přísné tresty, či bude rodina trpět materiálním strádáním. Při zkoumání osobnostních psychických charakteristik jsou u mladistvých pachatelů zjišťovány poruchy v oblasti emocí (labilita, citová otupělost, citové strádání, impulsivnost, afektivita). V interakcích mladistvých pachatelů s okolím také často schází jakékoliv morální zábrany.³⁶⁹

Každý protiprávní čin spáchaný mladistvým pachatelem je svým způsobem individuální a je spáchán za určité situace. Tato situace bývá ovlivněna celou řadou faktorů (doba spáchání provinění, existence či neexistence okolností, které spáchání provinění ulehčují nebo ztěžují, ...). Z vyšetřovací praxe je dán poznatek, že v přibližně stejných situacích se chová dospělý pachatel jinak, než mladistvý pachatel. To je dáno biopsychologickými vlastnostmi určité kategorie osob.³⁷⁰

Motivace mladistvých pachatelů

Motivace mladistvých pachatelů se projevuje u některých trestných činů (úmysl, podtext) a tato motivace se odvíjí od životních zkušeností mladistvých pachatelů.³⁷¹ Tyto motivy a cíle jsou ovlivněny věkem mladistvého pachatele, ale také sociálním prostředím. Pro motivaci je charakteristické, že se jedná o následek nezralosti, když nejsou často schopni vysvětlit své společensky nebezpečné jednání. Motivaci mladistvých pachatelů lze vysledovat zejména:³⁷²

- Konzumní způsob života a touha vyrovnat se vrstevníkům z finančně saturovanějších rodin,
- Nedostatek odpovědnosti, neúcta k uznávaným hodnotám, nechť dodržování norem upravující život ve společnosti,
- Neúcta k životu a zdraví,
- Touha po nezávislosti, odpor ke konformitě společnosti,
- Touha imponovat vrstevníkům, získat obdiv, vytvořit si vůdčí postavení ve skupině.

³⁶⁹ Tamtéž.

³⁷⁰ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 325.

³⁷¹ Tamtéž.

³⁷² STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 258.

Zvláštnosti trestního řízení proti mladistvému

Řízení ve věcech mladistvých je zvláštním způsobem řízení dle § 291 Trestního řádu. Úprava v tomto ustanovení však pouze odkazuje na *zvláštní zákon*, kterým je ZSVM. Řízení ve věcech mladistvých tak bude vedeno v režimu zákonné úpravy ZSVM.

Jedná se o institut trestního práva procesního, a je tak upraveno v publikacích věnujících se problematice trestního práva procesního.³⁷³ Proto zde nebude detailně popsáno trestní řízení proti mladistvému, bude však pouze uveden seznam zvláštností tohoto řízení dle ZSVM vůči “klasickému” trestnímu řízení podle trestního řádu proti dospělému pachateli.

Na úvod lze uvést, že zvláštnostmi trestního řízení proti mládeži dle ZSVM se velmi podrobně věnuje Chmelík ve své publikaci³⁷⁴, kdy tato byla jedním z teoretických východisek těchto zvláštností.

Trestní řízení proti mládeži se vede v režimu ZSVM a vykazuje své specifické rysy, které vyplývají nejen z účelu samotného zákona, ale také ze základních zásad tohoto zákona. Jednotlivé zvláštnosti trestního řízení vůči mládeži jsou velmi rozmanité. Část z nich již byla popsána v předchozích kapitolách (účel ZSVM, principy ZSVM, základní zásady v přístupu k mládeži, trestní odpovědnost mladistvých, rozumová a mravní vyspělost, základní pojmosloví, sankcionování mladistvých atp.)

Chmelík³⁷⁵ dále popisuje určitá specifika již v samotném trestním řízení, které vysvětluje pod jednotlivými pojmy:

- Místní příslušnost soudů pro mládež,
- Společné řízení,
- Místní příslušnost a počáteční úkony,
- Úkony v trestním řízení,
- Dozor státního zástupce,
- Práva mladistvého,

³⁷³ FENYK, J., GRIVNA, T., CÍSAŘOVÁ, D. *Trestní právo procesní*. 7., vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 780-792, JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 748-757, atp.

³⁷⁴ CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 290-308.

³⁷⁵ CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 296.

- Poučení mladistvého obviněného,
- Postavení poškozeného,
- Ochrana soukromí mladistvého,
- Dokazování,
- Zahájení trestního stíhání,
- Výslech mladistvého,
- Soudní řízení,
- Řízení ve věcech osob mladších 15 let.

Každý pojem je dále rozveden, nicméně dle názoru autora, by bylo popisování celého trestního řízení ve věcech mladistvých “odklonem” z původního cíle této části práce. Autor proto zvolil přístup spočívající v analýze klasických komponentů metodiky vyšetřování s tím, že pokud bude u některého komponentu zapotřebí provést detailnější výklad z hlediska trestního řízení mladistvých, bude tak uvedeno u každého jednotlivého komponentu, než odděleně v rámci odlišné podkapitoly.

Chmelík závěrem svého popisu podává **rekapitulaci**³⁷⁶ těchto odlišností, které jsou dosti konkrétní a ve zkrácené formě, proto budou zařazeny na závěr této kapitoly:

- Mladistvý se nemůže dopustit trestného činu, ale provinění.
- Obhajoba mladistvého od zahájení trestního řízení.
- Účast OSPOD, Probační a mediační služby, zákonného zástupce v trestním řízení.
- Zákaz zveřejňování informací.
- Širší rozsah poučení mladistvého.
- Poučení o aktivním přístupu mladistvého k odčinění následků trestního stíhání.
- Vyrozumění poškozeného o prohlášení mladistvého k náhradě škody, odčinění následků.

³⁷⁶ CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 308.

- Náhrada vazby umístěním v péči důvěryhodné osoby.
- Rozsah výchovných opatření a jejich využití se souhlasem mladistvého již v průběhu trestního řízení.
- Zjišťování rozumové a mravní vyspělosti ve vztahu k trestní odpovědnosti.
- Změna v místní příslušnosti v trestním řízení.
- Druh odklonu u mladistvých – odstoupení od trestního stíhání.

6.3. Typické stopy

Určit konkrétní typické stopy trestní činnosti páchané mladistvými je obtížné. Trestná činnost mladistvých vykazuje silné specifikum, které spočívá v osobě mladistvého pachatele. Charakter trestné činnosti tak bude třeba dále specifikovat (násilná, mravnostní, majetková, ...).

Obecně lze tedy konstatovat, že trestná činnost mladistvých zanechává stejné stopy, jako trestná činnost dospělých pachatelů. Avšak s ohledem na nižší výskyt příprav, nižší výskyt použití běžných, ale i speciálně zhotovených nebo upravených nástrojů a odchylné prevenci odcizených předmětů mladistvých pachatelů lze zobecnit, že na místě činu bude dán vyšší výskyt stop, které charakterizují jednání mladistvého, či skupiny pachatelů se sklonem k vandalismu a devastaci okolí, slabší schopností reagovat na neočekávané události či odcizování předmětů, kterým sám mladistvý přikládá určitou hodnotu.³⁷⁷

Pro sběr, vyhledávání a zajišťování stop platí obecná kriminalistická pravidla. Výjimka bude vždy záležet na konkrétním druhu trestné činnosti, které se mladistvý pachatel dopustí.

6.4. Typické vyšetřovací situace

Typické vyšetřovací situace v případě metodiky vyšetřování trestné činnosti mladistvých závisejí především na tom, zda z okolností činu (oznámení, výsledku

³⁷⁷ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 325.

ohledání, způsobu spáchání činu, výpověď svědků) je možné předpokládat, že pachatelem trestného činu je mladistvá osoba.³⁷⁸

Pokud tomu tak je, a z dosažených informací vyplývá, že pachatelem je skutečně osoba mladistvá, nastávají tyto typické vyšetřovací situace:³⁷⁹

- Je jisté, že pachatele trestného činu je osoba mladistvá, přičemž totožnost konkrétního pachatele je zcela nebo zčásti známá,
- Není zřejmé, ale pouze vysoce pravděpodobné, že pachatel je osoba mladistvá, ale její totožnost doposud známá není,³⁸⁰
- Pachatel trestného činu je dosud neznámý, a proto není možné najisto potvrdit, že jde o osobu mladistvou.³⁸¹

V dalším průběhu vyšetřování se již typické vyšetřovací situace, vyskytující se při vyšetřování trestných činů páchaných mladistvými, podstatně neodlišují od vyšetřovacích situací trestných činů páchaných dospělými pachateli.³⁸²

6.5. Zvláštnosti předmětu vyšetřování

Zvláštnosti předmětu vyšetřování jsou upraveny na zákonné úrovni. Ze znění ustanovení § 291 trestního řádu vyplývá, že řízení v trestních věcech mladistvých upravuje zvláštní zákon. Pokud však zvláštní zákon nestanoví jinak, postupuje se dle trestního řádu. Oním zvláštním zákonem je ZSVM, který upravuje předmět vyšetřování v oddíle 7, § 55 ZSVM.

ZSVM v ustanovení § 55 upravuje v rámci dokazování zjištění poměrů mladistvého. Orgány činné v trestním řízení jsou tak v trestních věcech mladistvých povinny se zvláštní pečlivostí objasňovat a dokazovat **příčiny provinění mladistvých a skutečnosti významné pro posouzení jejich osobních, rodinných a jiných poměrů**. Dále provedou orgány činné v trestním řízení s veškerou pečlivostí a bez zbytečného odkladu všechna šetření potřebná pro poznání

³⁷⁸ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 326.

³⁷⁹ Tamtéž.

³⁸⁰ V těchto případech se při vyšetřování aplikuje metodika vyšetřování trestných činů páchaných mladistvými, ale také metodika vyšetřování konkrétního trestného činu (vražda, znásilnění, loupež, krádež, výtržnictví, ...).

³⁸¹ V tomto případě se postupuje podle metodiky vyšetřování daného druhu trestných činů.

³⁸² KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 326.

osobnosti a dosavadního způsobu života mladistvého, jakož i prostředků vhodných pro znovuzачlenění do společnosti a zamezení opakování provinění (§ 55 odst. 1 ZSVM).

Dále jsou orgány činné v trestním řízení povinny co nejdůkladněji zjistit **stupeň rozumového a mravního vývoje mladistvého, jeho povahu, poměry a prostředí, v němž žil a byl vychován, jeho chování před spáchání provinění a po něm**, volbu prostředků vhodných pro jeho nápravu (§ 55 odst. 2 ZSVM).

Zjištění poměrů mladistvého je uloženo OSPOD, případně též orgánu Probační a mediální služby, které, je-li to vhodné, zapojí do zjišťování poměrů mladistvého zákonného zástupce nebo opatrovníka mladistvého (§ 55 odst. 3 ZSVM).

Dále je samozřejmě nutné objasnit a dokázat skutečnosti uvedené v ustanovení § 89 odst. 1 trestního řádu, včetně znaků konkrétní skutkové podstaty spáchaného trestného činu. Je tak třeba prokázat, že byla mladistvým naplněna skutková podstata konkrétního trestného činu, kterého se měl mladistvý dopustit.

Co do zjišťování stupně rozumového a mravního vývoje, je třeba zjišťovat, zda v některé z těchto složek nedošlo k podstatné zaostalosti, která v daném konkrétním případě mohla mít vliv na chování a jednání pachatele.³⁸³ Zjištění těchto poměrů mladistvého je důležité zejména z hlediska volby vhodné taktiky vyšetřování a zejména pak v rovině výběru sankčních prostředků.³⁸⁴

Předmětem vyšetřování je do jisté míry také zjištění příčin a podmínek trestné činnosti mladistvých.³⁸⁵ Je třeba také objasnit, zda se na trestné činnosti nepodílelo více osob, ve formě organizátorství nebo jako pomocník.³⁸⁶

6.6. Zvláštnosti podnětů k vyšetřování

Pokud je vyšetřován trestný čin, který měl být spáchaný mladistvým, lze si již v mnoha případech vytvořit úsudek o tom, jestli mohl být trestný čin spáchaný

³⁸³ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 326.

³⁸⁴ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 327.

³⁸⁵ Vlivy v rodině, na pracovišti, ve volném čase.

³⁸⁶ STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 260.

mladistvým, na základě samotného podnětu.³⁸⁷ Nutno však dodat, že druhy podnětů budou v praxi totožné s podněty zvláštních metodik na základě spáchaného trestného činu.

Obecně tak lze konstatovat, že podněty o trestné činnosti mládeže může vyšetřující orgán obdržet od jednotlivých osob³⁸⁸, organizací³⁸⁹, školských zařízení, pracoviště mladistvého, nezřídka může být oznamovatele člen rodiny mladistvého. Informace od těchto organizací jsou pak cenným zdrojem informací o osobnosti pachatele, jeho vlivu v kolektivu a o členech skupiny, do které náleží.

Trestná činnost mladistvých však může být odhalena za pomoci operativně pátrací činnosti orgánů činných v trestním řízení.³⁹⁰ Tyto informace mají největší vypovídající hodnoty, jsou přesné a ulehčují vyšetřovací proces.³⁹¹

6.7. Zvláštnosti počátečních operativně pátracích vyšetřovacích úkonů a opatření

V souvislosti s počátečními koly je nutné zmínit dvě klíčová ustanovení úpravy v ZSVM, který se týkají práv mladistvého (§ 42 ZSVM) a nutné obhajoby mladistvého (§ 42a ZSVM).

Podle § 42 odst. 1 ZSVM má mladistvý právo na zacházení přiměřené jeho věku, duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu. To znamená, že pokud budou proti mladistvému použity určité úkony, bude nutné, aby orgán vykonávající tyto úkony, se držel příkazu stanoveného v § 42 odst. 1 ZSVM a zacházel s mladistvým přiměřeně jeho věku, duševní vyspělosti a duševnímu stavu.

Dále dle § 42 odst. 2 ZSVM musí orgány činné v trestním řízení mladistvého poučit o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění. Výčet práv, o kterých je třeba mladistvého poučit, je vymezen v § 42 odst. 3 ZSVM následovně o:

³⁸⁷ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 327.

³⁸⁸ Poškozený, svědek, rodič, sourozence, soused, příbuzný, ...

³⁸⁹ Domov mládeže, ústav nápravného zařízení pro mládež, učňovské domovy, všeobecné školské budovy.

³⁹⁰ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 327.

³⁹¹ STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 261.

- Stádiích trestního řízení a úloze orgánů činných podle tohoto zákona během těchto stádií,
- Právu zákonného zástupce nebo opatrovníka mladistvého být poučen o právech, která mladistvému náleží,
- Právu zákonného zástupce nebo opatrovníka mladistvého zúčastnit se těch úkonů, kterých se může podle tohoto zákona účastnit mladistvý,
- Ochrane jeho soukromí v trestním řízení,
- Povinnosti orgánů činných podle tohoto zákona se zvláštní pečlivostí objasňovat a dokazovat příčiny jeho provinění a skutečnosti významné pro posouzení jeho osobních, rodinných a jiných poměrů,
- Nutnosti konat hlavní líčení a veřejné zasedání v jeho přítomnosti, nejde-li o řízení proti uprchlému.

Ještě je třeba pro úplnost zmínit, že dle § 42 odst. 4 ZSVM je třeba ve vhodných případech mladistvého poučit také o:

- Tom, že může být vzat do vazby jedině tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak že rozhodnutí o vzetí do vazby musí být řádně odůvodněno, dále o trvání vazby, o přezkoumání důvodů vazby a o možnostech nahrazení vazby jiným opatřením,
- Podmínkách, pro podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání nebo odstoupení od trestního stíhání.

Dalším ustanovením, vhodným ke zmínění, je § 42a ZSVM³⁹², který upravuje institut **nutné obhajoby mladistvého**. Tato nutná obhajoba vychází z koncepce, kdy mladistvý pro svůj nedostatečný věk a nedostatečné zkušenosti nemá možnost se sám hájit. Dle § 42a odst. 1 ZSVM musí mít mladistvý obhájce:

- Od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle toho zákona nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obálce o něm zajistit,
- Ve vykonávacím řízení, rozhoduje-li soud pro mládež ve veřejném zasedání,

³⁹² Zavedený novelou ZSVM zákonem č. 203/2019 Sb.

- V řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení, rozhoduje-li soud ve veřejném zasedání

A to do dovršení 18 let.

Vhodným k detailnější analýze se jeví případ nutné obhajoby dle § 42a odst. 1 písm. a) ZSVM. *Počátek nutné obhajoba mladistvého* je tak dán až do stadia postupu před zahájením trestního stíhání, a to tak, že mladistvý musí mít obhájce už od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle tohoto zákona³⁹³ nebo provedeny úkony podle trestního řádu³⁹⁴, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných.³⁹⁵

Volba vhodných počátečních úkonů bude odvislá od daného trestného činu, kterého se mladistvý dopustil, stejně jako na charakteru počátečních vyšetřovacích situací.³⁹⁶ Věk pachatele se při volbě typických počátečních úkonů neprojeví. K věku se přihlíží až v momentech, kdy dochází k volbě taktiky provádění úkonů, zajištění práv podezřelé osoby a výchovnému působení trestního řízení na mladistvého pachatele.³⁹⁷

Operativně pátrací opatření jsou důležitými počátečními úkony zejména v tom smyslu, že jejich smyslem je neprodleně dopadnout pachatele a zabránit mu v páchání další trestné činnosti.³⁹⁸ Dle názoru některých autorů (Konrád, Porada, Straus, Suchánek), mladiství pachatelé projevují tendence k *sériové trestné činnosti*, během které dochází k rozvoji jejich kriminální kariéry. V reakci na tuto sériovou trestnou činnost je vhodné k jejímu zamezení využít následujících úkonů:³⁹⁹

- Pronásledování pachatele po horké stopě,
- Hledání osob, jejichž vnější znaky odpovídají získanému popisu pachatele,

³⁹³ Výchovná opatření, ochranná opatření, trestní opatření (§ 2 odst. 2 písm. b) ZSVM, ale také procesní opatření ve smyslu ZSVM.

³⁹⁴ Zdržení mladistvého podezřelého (§ 158 odst. 3 písm. g) trestního řádu), výslech podezřelého ve zkráceném přípravném řízení (§ 179b odst. 3 trestního řádu), zahájení trestního stíhání (§ 160 odst. 1 trestního řádu).

³⁹⁵ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 399.

³⁹⁶ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 328.

³⁹⁷ STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 261.

³⁹⁸ Zejména půjde o případy, kdy je pachatel neznámý nebo je pachatel na útěku.

³⁹⁹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 328.

- Prověrky podezřelých mladistvých osob na místech výskytu kriminálně závadové mládeže,
- Prohlídky možných úkrytů,
- Využívání kriminálních evidencí.

Mezi další *operativně pátrací úkony a opatření* patří zejména:

- Prověrka alibi obviněného mladistvého a podezřelých osob,
- Pátrání po úkrytech odcizených věcí, nástrojů, zbraní,
- Odhalování jiných, doposud neznámých trestných činů,
- Prověrka verzí a existenci spolupachatelů a dalších účastníků,
- Hledání dosud neznámých svědků,
- Prověření charakteru skupiny,
- Opatření, kterými se zjišťují bližší informace o činu a mladistvém pachateli (údaje o výchovném prostředí, o způsobu trávení jeho volného času, ...)

Jako **počáteční vyšetřovací úkony** jsou doporučeny zejména následující úkony:⁴⁰⁰

- Ohledání místa činu,
- Domovní a osobní prohlídka,
- Výslech zadrženého podezřelého,
- Výslech poškozeného.

Ohledání místa činu

Ohledání místa činu je úkon orgánů činných v trestním řízení, který je v případech kriminality mladistvých prováděn dle obecných zásad ohledání tak, jak je vymezuje kriminalistická literatura (Chmelík⁴⁰¹, Konrád⁴⁰²) s tím, že specifika ohledání místa činů budou blíže dány konkrétním spáchaným trestným činem, kdy jiný postup a jiná pravidla budou dány na místě činu vraždy a na místě činu krádeže vloupáním. U trestných činů spáchaných mladistvými lze při ohledání doporučit, aby se pozornost orgánů konajících ohledání soustředila na zvláštní stopy, které mohou mladiství zanechat. Zejména otisky prstů (zanechání otisků pramení z

⁴⁰⁰ Tamtéž.

⁴⁰¹ CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 15-47.

⁴⁰² KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 47-58.

nezkušenosti mladistvých takové stopy nezanechávat), stopy krve, pokud se mohl mladistvý poranit (opět v závislosti na kriminální nezkušenost mladistvých).

Jelikož ohledání není v ZSVM výslovně upraveno, bude tedy orgán konající ohledání vycházet z ustanovení trestního řádu upravující ohledání. Konkrétně z § 113 (účel ohledání a protokol o něm), § 114 (prohlídka těla a podobné úkony), § 115 (prohlídka a pitva mrtvol a její exhumace). Nepoužije se ustanovení § 116 ohledně vyšetření duševního stavu, jelikož tento úkon již ZSVM upravuje (§ 58 ZSVM).

Domovní a osobní prohlídka

Prohlídka obecně, ať již domovní nebo osobní je metodou kriminalistické taktiky. Jako taková je v obecné rovině též upravena v publikacích věnujících se této problematice (Chmelík⁴⁰³, Konrád⁴⁰⁴).

Obecně k prohlídce lze konstatovat, že se jedná o kriminalistickou metodu spočívající v prověřování objektů, míst a osob policejními orgány za účelem nalezení a zajištění osob a věcí důležitých pro plnění úloh Policie ČR.⁴⁰⁵

Pro tyto účely je zapotřebí zmínit, že těmito úkony je zasahováno do práv zrušených na ústavní úrovni. Listina základních práv a svobod proto ve svém článku 7 odst. 1 a článku 12 garantuje nedotknutelnost osoby a jejího soukromí, stejně jako nedotknutelnost obydlí. Tyto Listinou zaručené svobody jsou omezitelné pouze v případě, kdy tak stanoví zákon. A zákon možná omezení skutečně stanoví, a sice v trestním řádu⁴⁰⁶ a v *zákoně č. 273/2008 Sb., zákon o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů* (dále jen “Zákon o Policii ČR”).

Trestní řád vymezuje osobní a domovní prohlídku pro účely trestního práva procesního jako procesní úkon, který může sledovat různé cíle (prohlídka těla podle § 114 odst. 1, domovní prohlídka podle § 82 odst. 1).

Naopak, kriminalistické pojetí prohlídky jako metody kriminalistické taktiky, je třeba chápat širěji. Toto pojetí zahrnuje i provádění prohlídek dle

⁴⁰³ CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 127-137.

⁴⁰⁴ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 130-140.

⁴⁰⁵ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 130.

⁴⁰⁶ Zákon č. 141/1961 Sb.

Zákona o Policii ČR (§ 29 odst. 1, § 35 odst. 2, § 42, § 48 odst. 4, § 49), kdy jednotlivým prvkem je cíl této prohlídky.⁴⁰⁷

Cílem prohlídek obecně je tak zajištění objektivní skutečnosti v dané věci, zejména pak nalezení osob důležitých pro trestní řízení, nalezení a zadržení osoby, podezřelé ze spáchání trestného činu, nalezení a odebrání zbraně nebo jiné věci.⁴⁰⁸

Prohlídka, ať již osobní nebo domovní se ve svém specifiku bude řídit pravidly typickými pro daný druh spáchaného trestného činu. Proto se zde jedná i deskripci v obecné rovině.

Význam domovní prohlídky v případě spáchání trestného činu mladistvým pachatelem spočívá také v tom, že během této prohlídky si vyšetřující orgán dokáže vytvořit představu o rodinných, osobních a sociálních poměrech mladistvého. Pokud se konkrétní vyšetřovatel "probírá" osobními věcmi mladistvého, jistě nebude problém, aby si učinil představu o těchto poměrech, čímž naplňuje povinnost předjímanou v ustanovení § 55 odst. 1 ZSVM.

Důvodem k provedení domovní prohlídky může být buď skutečnost, že se pátrá po mladistvém pachateli v místě jeho bydliště, nebo se pátrá po odcizených věcech, které mohou být v místě bydliště mladistvého ukryty.⁴⁰⁹

Během provádění domovní prohlídky se doporučuje pečlivě sledovat chování a reakce mladistvého, aby bylo možné získat informace z jeho projevu. Je totiž pravděpodobné, že mladistvý, který teprve na počátku své kriminální kariéry, nedokáže příliš skrývat emoce, jako jsou příznaky neklidu, rozrušení atp.⁴¹⁰

Výslech zadrženého podezřelého

Pokud je mladistvý zadržený jako podezřelý, je třeba jej v této věci vyslechnout. Trestní řád upravuje postup výslechu, avšak ZSVM obsahuje v ustanovení § 57 vlastní úpravu výslechu mladistvého. Avšak tato úprava se aplikuje (dle zákonného znění), na výslech obviněného mladistvého. Je tedy zřejmé, že postup dle § 57 ZSVM se uplatní až ve zvláštnostech následné etapy vyšetřování.

⁴⁰⁷ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 130.

⁴⁰⁸ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 131.

⁴⁰⁹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 328.

⁴¹⁰ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 328.

Při výslechu osoby mladší 15 let prováděných v rámci vyžadování potřebných vysvětlení, je třeba zajistit přítomnost pedagoga nebo rodičů, popřípadě jiných osob (OSPOD, psycholog), stejně jako u počátečních úkonů, kterých se osoby mladší 15 let účastní.⁴¹¹

Výslech mladistvého podezřelého je opět vhodné vést tak, aby byl co nejvíce efektivní. Ideálně by jej měla vést osoba starší, ke které by měl mladistvý pachatel cítit úctu. Vyslýchající osoba by měla být empatická a klidnější povahy. Podle názoru autora je důležité, aby podezřelý mladistvý nepojal podezření, že je se spáchaným trestným činem spojován. Pokud by takové podezření pojal, mohl by začít vymýšlet lži, pomocí kterých by se chtěl vyhnout podezření. Výslech podezřelého mladistvého je, opět podle názoru autora, spíše psychologická hra, než kriminalistický úkon.

Výslech poškozeného

Výslech poškozeného a pravidla jeho vedení bude spočívat na faktoru věku poškozeného. Pokud je poškozeným osoba starší 18 let⁴¹² a pokud je poškozeným osoba mladší 15 let. Dále bude nutné přistupovat k poškozenému podle toho, jaký trestný čin byl spáchán.

U poškozených mladších 15 let je ideální vést výslech za účasti psychologa a co nejvíce citlivě. Výslech musí být vedený tak, aby byl dostatečně konkrétní a bylo během něj získáno vše, co lze výslechem takového dítěte získat. Je tomu tak z toho důvodu, aby nemusel být výslech opakován. Při výslechu osob mladších 15 let je vhodné využít také manipulační pomůcky “Jája a Pája”, které jsou vhodné a použitelné také v případech, kdy byl na poškozeném spáchán sexuální trestný čin.⁴¹³

Výslech se také řídí podle toho, jaký trestný čin byl spáchán. V případě spáchání konkrétního trestného činu se může jednat dle § 2 odst. 4 zákona o obětech trestných činů o *zvlášť zranitelnou oběť*. Výslech této oběti/poškozeného se pak bude řídit jinými pravidly a doporučeními (§ 18 odst. 1, 2 zákona o obětech).

⁴¹¹ STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 262.

⁴¹² Což je pravděpodobné, zejména pokud zvážíme skutečnost, že mládež páchá trestnou činnost často ve skupině.

⁴¹³ CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, s. 283.

6.8. Zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování

Obecná vyšetřovací verze o tom, že trestný čin spáchal mladistvý pachatel, se vytyčuje v případech, kdy v počátcích vyšetřování není znám pachatel. Taková verze se pak vytyčuje na základě vyhodnocení způsobu spáchání trestného činu, na základě vyhodnocení trasologických stop, získaného popisu osoby mladistvého pachatele.⁴¹⁴

Obecná vyšetřovací verze pak vyplývá z typického způsobu páchaní trestné činnosti mládeží, a sice se vytyčuje verze o skupinovém spáchání trestné činnosti více mladistvými. Tato verze však musí být podpořena dostatečnými stopami nalezenými na místě činu (vícerostop, vícero otisků, znaky skupinové činnosti, větším množstvím odcizených předmětů).

Druhou obecnou vyšetřovací verzí je verze o tom, že se na trestné činnosti mladistvého může podílet dospělá osoba (návodce, organizátor), která stojí v pozadí spáchaného trestného činu.⁴¹⁵

Třetí obecnou vyšetřovací verzí je verze o další či jiné trestné činnosti mladistvého pachatele, a to jak v případě trestné činnosti registrované, tak v případě trestné činnosti latentní. Podpora této verze může být například zjištění, že mladistvý po delší dobu nepracuje, pohybuje se z místa na místo, rozprodává různé předměty, utrácí větší částky peněz, srovnání jeho *modu operandi* se způsoby spáchání jiných neobjasněných trestných činů.⁴¹⁶

V průběhu **plánování a organizace vyšetřování** trestných činů spáchaných mladistvými pachateli je nutné, kromě obecně platných pravidel, vzít v úvahu i následující požadavky stanovené trestním řádem a ZSVM:⁴¹⁷

- Respektovat právní záruky stanovené pro tento druh řízení,
- Svěřit vyšetřování osobám, jejichž životní zkušenost a znalost otázek souvisejících s výchovou mládeže zaručují splnění výchovného účelu řízení,

⁴¹⁴ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 329.

⁴¹⁵ Tamtéž.

⁴¹⁶ Tamtéž.

⁴¹⁷ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 329.

- Vzít v úvahu také další subjekty trestního řízení (zákonný zástupce, obhájce, OSPOD),
- V rámci předmětu dokazování zjišťovat i osobní poměry mladistvého,
- Zvláště velkou pozornost věnovat naplnění výchovného cíle celého trestního řízení.

Důraz při plánování a organizaci vyšetřování je třeba dbát na pečlivost a preciznost jednotlivých úkonů tak, aby jednotlivé úkony nemusely být opakovány. Opakování takových úkonů může způsobit psychické nepříjemnosti poškozeným či obětem, stejně jako případným podezřelým nebo jeho blízkým příbuzným.

6.9. Zvláštnosti následné etapy vyšetřování

Následná etapa vyšetřování trestných činů spáchaných mladistvými obsahuje čtyři kategorie úkonů, které jsou také v obecné rovině častými komponenty této etapy vyšetřování. Každá kategorie úkonů však vykazuje určitá specifika, zaměřená právě na osobu mladistvého pachatele. Těmito úkony, které vykazují zvláštnosti, se rozumí:

- Výslech mladistvého obviněného,
- Konfrontace za účasti mladistvého,
- Výslech svědků,
- Expertizy.

Výslech mladistvého obviněného

Výslech mladistvého obviněného je klíčovým, a zároveň velmi náročným vyšetřovacím úkonem. Jedná se velmi důležitý úkon, proto jeho příprava musí být precizní.

Z obsahového hlediska musí být příprava důkladná v tom smyslu, že vyšetřující orgán musí mít k dispozici všechna dosud získaná zjištění o mladistvém pachateli, o spáchaném činu a o dalších skutečnostech, jejichž znalost usnadní

volbu taktiky vyšetřování a hodnocení věrohodnosti výpovědi obviněného mladistvého.⁴¹⁸

Samotný průběh a organizace výslechu musí být připraven tak, aby mohl výslech proběhnout plynule, nic jeho průběh nenarušovalo, mladistvého nic nerozptylovalo a mohl se na výpověď plně soustředit. Zároveň tato organizace usnadní mladistvému překonání stresu a nervozity, čímž je naplňován požadavek kladený v § 57 odst. 1 ZSVM.⁴¹⁹

Výslech mladistvého je procesní úkon, avšak daleko více se, dle názoru autora, jedná o „*psychologický úkon*“, kdy dobře zvolenou taktikou výslechu je možné získat z tohoto výslechu maximální objem informací, aniž by byla mladistvému dána možnost přemýšlet o detailech svého provinění. Při takto zvoleném výslechu je nutné zvážit emoční stav, ve kterém se mladistvý obviněný nachází. Je doporučováno, aby před samotným výslechem byl s mladistvým obviněným navázán neformální rozhovor o běžných věcech, ideálně o věcech mladistvému blízkých.⁴²⁰ Toto lze považovat za jakési *uvolnění* celé tíživé situace, kdy uvolněný mladistvý bude snáze odpovídat na předem připravené otázky.

Výslech mladistvého obviněného je speciálně upraven v ZSVM, konkrétně v ustanovení § 57. I v případě výslechu mladistvého obviněného je neustále třeba myslet na ustanovení § 42 odst. 1 ZSVM, podle kterého má mladistvý právo na zacházení přiměřeného jeho věku, duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu, a důraz je kladen také na **poučení** dle § 42 odst. 3 ZSVM. Ze zřetele nelze upustit ani § 42a ZSVM o nutné obhajobě mladistvého.

Během výslechu mladistvého je zapotřebí se vyvarovat otázkám, které mohou působit sugestivně a mohou tak ovlivnit výpověď mladistvého. Je tomu tak proto, že mladiství jsou, narozdíl od dospělých pachatelů, daleko více náchylní, vzhledem ke svému věku, mravnímu vývoji, zkušenostem, ke zvýšené sugestibilitě.⁴²¹ Zde se také objevuje názor, že vyslýchající osoba působí vůči mladistvému z pozice autority, a mladistvý tak může být náchylný k odpovědím

⁴¹⁸ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 330.

⁴¹⁹ “Při výslechu obviněného mladistvého je nutno postupovat ohleduplně a šetřit jeho osobnost.”

⁴²⁰ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 330.

⁴²¹ Tamtéž.

nikoli pravdivým, ale takovým, které budou zapadat do konstrukce, kterou mu vyslychající osoba sugescí přdestřela.⁴²²

Dále je zapotřebí, aby osoba provádějící výslech včas odhalil lživou výpověď mladistvého obviněného. Pokud ten vypovídá lživě, lze to poznat na detailech výpovědi. Lež v případě mladistvých není zpravidla příliš propracovaná, může být založená na citech (strach před rodiči, kamarádství, strach ze msty členů skupiny, ...).⁴²³ Podle názoru autora je vhodné, v případě že vyšetřující osoba pojem podezření, že je výpověď lživá, využít *detailizace*. Neustálé opakování detailních informací a záměrně opakování otázek může odhalit lživou výpověď tak, že se mladistvý pachatel tzv. *prořkne*, pokud nebude mít čas vzpomenout si na skutečnost, kterou vypověděl dříve. Doporučuje se také kladné stimulování kladných vlastností mladistvého obviněného, využívání emocí (prořknutí se, překvapivé předložení usvědčujícího důkazu atp.).⁴²⁴

Dle § 57 odst. 2 ZSVM je-li to vzhledem k okolnostem případu a osobě mladistvého vhodné a je-li to technicky možné, je o výsledku mladistvého pořizován obrazový a zvukový záznam. Je tomu tak proto, že je zapotřebí přesně zachytit způsob vyjadřování mladistvého, některé speciální a specifické slovní obraty mladistvého. Pokud by byl protokol sepsán pomocí doslovného přepisu, mohlo by dojít k *transformaci* výpovědi do “jazyka dospělých”, což by mohlo zkreslit význam a věrohodnost výpovědi, na což upozorňují shodně Konrád⁴²⁵ se Strausem.⁴²⁶

Konfrontace za účasti mladistvého

Konfrontace je dle trestního řádu *zvláštním způsobem dokazování* (§ 104a trestního řádu). Zároveň se jedná také o metodu kriminalistické taktiky. ZSVM se o konfrontaci v případě trestního řízení mladistvých zmiňuje v ustanovení § 57 odst. 3, kdy ke konfrontaci mladistvého je možno přistoupit jen výjimečně, a to až v řízení před soudem pro mládež. Ze znění zákona tedy přímo vyplývají dvě skutečnosti. Za prvé, konfrontace za účasti mladistvého se nebude provádět v běžném přípravném řízení. Za druhé, lze k ní přistoupit jen výjimečně, a to až v

⁴²² STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 264.

⁴²³ Tamtéž.

⁴²⁴ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 330.

⁴²⁵ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 330.

⁴²⁶ STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 264.

řízení před soudem. Dle Strause to však neznamená absolutní zákaz tohoto úkonu i ve stadiu vyšetřování. Přípustný ve stádiu vyšetřování však bude pouze výjimečně po poradě s dozorovým státním zástupcem.⁴²⁷

Konfrontace se tak používá v případech, jestliže výpověď obviněného v závažných okolnostech nesouhlasí s výpovědí svědka nebo spoluobviněného. V takových případech může být obviněný postaven tváří v tvář svědkovi nebo spoluobviněnému (§ 104a odst. 1 trestního řádu).

Cílem konfrontace je pak objasnění rozporu ve výpovědích, pokud tyto rozpory nelze objasnit jinak. Obvykle se jedná o rozpory o těchto skutečnostech:⁴²⁸

- Chování poškozeného před trestným činem, v jeho průběhu a po jeho spáchání,
- Objasnění role mladistvého nebo dospělého pachatele na spáchaném trestném činu.

Důležitou roli hraje také příprava konfrontace. Podle § 104a odst. 5 trestního řádu lze totiž osobu mladší 18 let postavit tváří v tvář jen zcela výjimečně, jestliže je to k objasnění věci nezbytně nutné. Tváří v tvář nelze postavit poškozeného mladšího 18 let s obviněným v případě trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Před provedením takové konfrontace je tudíž třeba zkoumat, zda jsou rozpory ve výpovědích tak podstatné, aby bylo nutné přistoupit ke konfrontaci, zda tyto rozpory nelze objasnit jiným způsobem.⁴²⁹

Bezprostředně před provedením konfrontace je třeba mladistvého obviněného poučit o chování při konfrontaci, vysvětlit mu její smysl a poučit jej také o právech a povinnostech vyplývajících z procesního postavení konfrontovaného.⁴³⁰

Během konfrontace jej třeba sledovat chování mladistvého obviněného. Tyto volní reakce jsou důležité zejména v případech, kdy je vypovídáno v jeho neprospěch. Kriminálně nezkušení mladiství pachatelé pod tíhou pocitu, že se jejich postavení zhoršuje a že jejich vina vyplývá na povrch, mohou vykazovat určité znaky chování (grimasy, samovolné pohyby, slzení), které pomohou vyšetřujícímu orgánu si vytvořit obraz o postoji mladistvého obviněného k jiné než

⁴²⁷ STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 264.

⁴²⁸ STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 267.

⁴²⁹ Prověrkou výpovědi na místě, vyšetřovacím experimentem, výpovědi jiné osoby.

⁴³⁰ Srov. ustanovení § 42 odst. 3 ZSVM.

jeho verzi průběhu spáchání trestného činu. Při prvních náznacích narušení průběhu konfrontace je třeba včas zasáhnout nebo konfrontaci ukončit.⁴³¹

V průběhu celé konfrontace je však zapotřebí mít na paměti, že je třeba šetřit práva mladistvého. Tato práva vycházející i ze základních zásad ZSVM lze chápat také jako právo na příznivý postup orgánů činným v trestním řízení vůči mladistvému. Konfrontace by tudíž měla být vedena tak, aby byla vůči mladistvému co nejšetrnější a měla by být prováděna skutečně v situacích, kdy rozpory ve výpovědi nelze odstranit nebo vyjasnit jiným způsobem.

Důslednější a detailnější úpravu výjimečného provedení konfrontace mladistvého upravuje Šamalův komentář k ZSVM. Ten opět uvádí, že mladistvého lze postavit tváří v tvář pouze výjimečně, jestliže je to pro objasnění věci nezbytně nutné, jelikož při konfrontaci vždy hrozí negativní ovlivnění výpovědi takového mladistvého v důsledku zvýšené sugestibility takového mladistvého a jeho nedostatečným zkušenostem.⁴³² Zároveň uvádí, že ZSVM umožňuje konfrontaci mladistvého pouze v řízení před soudem, čímž vylučuje její provedení v přípravném řízení. Konfrontace je úkonem neopakovatelným, jelikož při průběhu konfrontace musí vyšetřující orgán sledovat mimovolní chování mladistvého, jeho mimiku, gesta a reakce na neočekávané zvraty ve výpovědi. V tomto ohledu je tak ZSVM důslednější než trestní řád, který v ustanovení § 104a odst. 7 připouští, byť jen výjimečně, provedení konfrontace před podáním obžaloby, pokud lze očekávat, že její provedení výrazněji přispěje k objasnění věci a stejného cíle nelze dosáhnout jinými prostředky.⁴³³

Výsledky svědků

Výsledky svědků jsou cenným zdrojem poznání pro vyšetřující orgán. Svědky lze rozumět jak rodiče mladistvého pachatele, jeho pedagogy, kamarády či členy skupiny, do které mladistvý náleží, nebo se kterými se stýká. Výsledkem těchto osob vyšetřující orgán zjistí, mimo jiné, osobní, rodinné a sociální poměry mladistvého, jak mu také ukládá § 55 odst. 1 ZSVM. Zvláštností těchto výsledků je také to, že předmětem výslechu není pouze vyšetřovaný trestný čin, ale také další jiné související skutečnosti.⁴³⁴

⁴³¹ STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 265.

⁴³² ŠAMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠAMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 511.

⁴³³ Tamtéž.

⁴³⁴ STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 266.

Výslech rodičů má výhodu v tom, že rodiče znají mladistvého, tudíž mohou poskytnout cenné informace o jeho chování, o změnách jeho chování a o jeho povaze. Samozřejmě nelze vyloučit situace, kdy je mladistvý ze sociálně slabé rodiny, kdy zájem rodičů o dítě je na takové úrovni, kdy ani rodiče mladistvého nejsou schopni poskytnout základní informace o mladistvém. Nevýhodou výslechu rodičů je osobní zainteresovanost, nedostatek objektivnosti a možná snaha o “krytí” trestné činnosti jejich potomka.⁴³⁵

Výslech pedagogů si klade za cíl získat informace o chování mladistvého v kolektivu, o jeho oblíbenosti či případné neoblíbenosti až šikaně. O jeho projevu v kolektivu, projevech agrese či jiných stavů. Mohou také přinést informace o rozumové zaostalosti mladistvého.

Výslech kamarádů či členů skupiny bývá dobrým zdrojem poznání chování mladistvého. Tyto osoby jsou mladistvému nablízku, znají jeho “skutečné” chování mimo kolektiv školy, mimo rodinu. Často mají s mladistvým také dobré vztahy, což se projevuje v tom, že mají časté tendence zkreslovat výpověď ve prospěch mladistvého, a tím mu poskytnout potřebné alibi. Konrád upozorňuje, že je taktéž častým jevem, že kolektiv kolem obviněného mladistvého vycítí příležitost a snaží se na obviněného mladistvého svalit veškerou páchanou trestnou činnost.⁴³⁶ Je proto zapotřebí přistupovat k informacím získaným výslechem kamarádů obezřetně a důsledně je prověřovat, jelikož jejich pravdivost může být často zkreslená, až žádná. Je třeba tak vzít sociální charakter této skupiny, sociální situaci mladistvého, stejně jako kriminální minulost jak mladistvého, tak kriminální minulost vyslýchaných členů skupiny.

Straus⁴³⁷ upozorňuje, že významným důkazním prostředkem je *výslech zákonných zástupců* dítěte, který je zaměřen na zjištění:

- Stupně rozumového vývoje dítěte,
- Rozumových vlastností a zájmů dítěte,
- Zdravotního stavu a duševního vývoje dítěte,
- Prospěchu a chování dítěte ve škole,

⁴³⁵ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 331.

⁴³⁶ Tamtéž.

⁴³⁷ STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 266.

- Způsobu výchovy v rodině a rodinného prostředí,
- Poměru dítěte k plnění povinností,
- Materiálních a životních podmínek, ve kterých dítě vyrůstalo,
- Výchovných opatření učiněných rodiči po zjištění kriminálního deliktu dítěte.

Expertizy

Expertizy se při vyšetřování trestných činů spáchaných mladistvými využívají dle toho, jaký druh trestného činu byl mladistvým spáchán.⁴³⁸

Některé expertizy však vykazují určité zvláštnosti oproti expertizám používaných u dospělých pachatelů, jsou jimi soudně psychiatrická expertiza a soudně psychologická expertiza.⁴³⁹

Soudně psychologická expertiza se nařizuje v případech, kdy je zapotřebí zjistit stupeň rozumové a mravní vyspělosti mladistvého pachatele. Rozumová a mravní vyspělost je základem trestní odpovědnosti mladistvého pachatele (§ 5 odst. 1 ZSVM), proto je zapotřebí tuto zjistit a její zjištění je tak splnění základní povinností orgánů činných v trestním řízení ve věcech mládeže (§ 3 odst. 4, § 9 odst. 1 ZSVM). Cílem této expertizy je tedy zjištění, zda je mladistvý pachatel vůbec trestně odpovědný, jaká opatření budou nejvhodnější k jeho nápravě atp. Rozumová zaostalost může být taktéž způsobena zanedbáním rodinné péče a výchovy, poruchou vnímání, dlouhodobým pobytem v nemocnici, ...⁴⁴⁰

Soudně psychiatrická expertiza se nařizuje v případech, kdy je zapotřebí vyšetřit duševní stav mladistvého, jelikož je dáno podezření, že mladistvý je postižen duševní poruchou.⁴⁴¹ S tímto podezřením vznikají pochybnosti o způsobilosti mladistvého rozpoznat nebezpečnost svého jednání pro společnost a toto své nebezpečné jednání ovládat.⁴⁴² Vyšetření duševního stavu mladistvého je úkon, který je explicitně upraven v ZSVM, konkrétně v ustanovení § 58. Dle § 58 odst. 1 ZSVM k vyšetření duševního stavu mladistvého se přibere znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, specializace dětská psychiatrie, a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, specializace dětská

⁴³⁸ Pokud byl spáchán mravnostní trestný čin, použije se sexuologická expertiza, atp.

⁴³⁹ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 331.

⁴⁴⁰ STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 267.

⁴⁴¹ Psychopatie, oligofrenie, sexuální deviace, ...

⁴⁴² KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 331.

psychologie. Toto zkoumání duševního stavu nemá trvat déle než jeden měsíc, do této doby je zapotřebí podat posudek (§ 58 odst. 2 ZSVM). Tento postup se využívá také za situace, kdy není příčina duševní zaostalosti zřejmá, jedná se tak o komplexní psychiatricko-psychologickou expertizu.⁴⁴³

6.10. Zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování

Při vyšetřování trestných činů, které byly spáchány mladistvými pachateli, spolupracuje veřejnost s orgány činnými v trestním řízení způsoby, které odpovídají jednotlivým druhům trestné činnosti.⁴⁴⁴ Opět tedy bude silně záležet na formě trestné činnosti, na konkrétním trestném činu, kterého se mladistvý pachatel dopustí. Konkrétně v případě mladistvých pachatelů bude mít veřejnost zapojená do vyšetřování své místo v situaci, kdy bude podezřelý mladistvý na útěku a bude po něm vyhlášeno pátrání, nebo pokud bude mladistvý podezřelý ze spáchání majetkového trestného činu a veřejnost bude informována o odcizených věcech. Podle názoru autora by měla být veřejnost zapojena do vyšetřování násilných trestných činů, které byly spáchány mladistvým, který ještě nebyl dopaden. Takový mladistvý může jednat bezmyšlenkovitě, brutálně a každý kontakt s ním může být riskantní, proto by měla být veřejnost informována, že takový nebezpečný mladistvý ještě nebo dopaden a je zapotřebí se před ním mít na pozoru.

Během vyšetřování je speciální pravomocí nadán orgán pověřený péčí o mládež a Probační a mediální služba. Pověření spočívá v opatrování informací o osobních poměrech mladistvého, klade otázky vyslychaným osobám, podává opravné prostředky ve prospěch mladistvého a při této své činnosti spolupracuje s rodiči, školským zařízením a dalšími orgány či institucemi.⁴⁴⁵

6.11. Zvláštnosti kriminalistické prevence

Systém kriminalistické prevence kriminality mládeže zahrnuje včasné odhalování kriminogenních faktorů a situací (aby k trestné činnosti docházelo co

⁴⁴³ Tamtéž.

⁴⁴⁴ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 332.

⁴⁴⁵ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 332.

nejméně), dále účinnou nápravu a resocializaci mladistvého pachatele (aby trestná činnost nebyla opakována).⁴⁴⁶

Působení systému kriminalistické prevence je proto zaměřeno na následující oblasti:⁴⁴⁷

- Péče o rodinu, včasné odhalování poruch v rodinné výchově,
- Zlepšení kvality ve školské výchově a v profesionální výchově (morální normy, pocit zodpovědnosti za sebe sama a svá jednání),
- Aktivní způsob trávení volného času, podpora vytváření sítí zájmových a vzdělávacích zařízení,
- Vytváření pracovních příležitosti pro mládež, aby se zabránilo její rozsáhlejší nezaměstnanosti,
- Pomoc dětem a mladistvým, kteří žijí ve špatných životních a výchovných podmínkách,
- Zvýšení účinnosti boje proti alkoholismu a nealkoholové toxikomanii,
- Posílení výchovného účelu trestního řízení a zvyšování efektivnosti práce orgánů činných v trestním řízení,
- Zvýšení počtu výchovných zařízení pro mladistvé a větší diferencovanost těchto zařízení v oblasti výchovy na znalosti práva, pedagogiky, psychologie a sociologie.

⁴⁴⁶ STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 268.

⁴⁴⁷ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 332.

7. Metodika vyšetřování mravnostní kriminality páchané mladistvými pachateli

7.1. Obecně

Tato kapitola bude zaměřená na konkrétní speciální metodiku vyšetřování mravnostní kriminality páchané mladistvými pachateli. Bude se jednat o kapitolu syntetickou, jelikož bude obsahovat analyzované poznatky z metodiky vyšetřování sexuálních trestných činů a metodiky vyšetřování trestných činů páchaných mládeží.

Jednotícím prvkem bude komponent pachatele, kterým bude pro účely této metodiky osoba mladistvá, tedy osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila 15 rok a nepřekročila 18 rok svého věku (§ 2 odst. 1 písm. c) ZSVM). Specifiky pak budou jednotlivé skupiny mravnostních trestných činů, které jsou vnitřně rozděleny na:

- Sexuální trestné činy (znásilnění, sexuální nátlak, pohlavní zneužití, soulož mezi příbuznými),
- Trestné činy spjaté s prostitucí (kuplířství, prostitute ohrožující mravní vývoj dětí),
- Trestné činy spjaté s pornografií (šíření pornografie, zneužití dítěte k výrobě pornografie, ...).

Dle výkladu v první a druhé části práce jsou dále zmíněny také *trestné činy se sexuální motivem*. Tato skupina trestných činů nebude do části metodiky zařazena, jelikož způsob spáchání bude určovat, jaká konkrétní metodiky bude použita (metodika vyšetřování vražd, krádeží, loupeží, požárů, ...). U této skupiny trestných činů je jednotícím prvkem **motiv** spáchání trestného činu, nikoli samotný způsob spáchání. Proto je podle názoru autora neúčelným sestavovat takto složitou metodiku a raději vyjít z konkrétní metodiky vyšetřování podle spáchaného trestného činu.

Mravnostní trestná činnost, která je dle policejních statistik registrovaná, a která je zároveň spáchaná mladistvým pachatelem, se v poměru k celkové kriminalitě pohybuje v procentuálním zastoupení **0,17 %**. Jedná se skutečně o velmi malou výše z celkové kriminality. Pokud se však zaměříme na procentuální

zastoupení mravnostní kriminality v poměru k celkové kriminalitě páchané mladistvými, dojdeme k závěru, že se mladistvý pachatel na této mravnostní kriminalitě podílí v **15,31 %**. Jedná se skutečně o čísla nikterak vysoká, avšak s ohledem na typovou závažnost mravnostní kriminality lze konstatovat, že kvalita převyšuje kvantitu a v případě mravnostní kriminality, kterou páchají mladiství, se stále jedná o vysoce závažný společenský problém.

Tvorba metodiky bude orientována zejména na *sexuální trestné činy*. Je tomu tak z několika důvodů. Za prvé, sexuální trestné činy zahrnují trestné činy jako *znásilnění* a *pohlavní zneužití*, jsou dle statistik zastoupeny ve více než **70 %** veškerých mravnostních trestných činů spáchaných mládeží (hledisko kvantitativní). Za druhé, jedná se o přímý zásah do intimní sféry oběti, přímo se používá násilí a je přímo zasahováno do osobních partií. Jedná se tak o trestné činy nejzávažnější a nejnebezpečnější (hledisko kvalitativní). Za třetí, tyto trestné činy jsou páchany mladistvými přímo, někdy ve spolupachatelství, ale nejsou páchany (zpravidla!) ve spolupachatelství s dospělým, jako tomu je v případě trestných činů spjatých s prostitucí a pornografií.

Z těchto třech důvodů bude níže zmíněná metodika vytvořena pro potřeby vyšetřování trestných činů *znásilnění* a *pohlavního zneužití*, spáchaného mladistvým pachatelem. Místy bude upozorněno také na kriminalitu spjatou s prostitucí a pornografií, pokud to bude vhodné, ale primárně se text věnuje metodice vyšetřování *sexuální kriminality* spáchané mladistvým pachatelem.

7.2. Kriminalistická charakteristika

Kriminalistická charakteristika mravnostní trestné činnosti páchané mladistvými bude pro potřeby konkrétní metodiky vyšetřování vymezena pomocí čtyř komponentů:

- Kriminální situace,
- Typické způsoby páchání,
- Osoba mladistvého pachatele,
- Osoba oběti.

Kriminální situace

V obecné rovině je nutné si uvědomit, že se stále jedná o kriminalitu mravnostní, sexuální. Z obecné charakteristiky této kriminality stále platí, že je dána značná **latence** této kriminality. Zároveň je nutné zmínit, že i samotná kriminalita páchaná mladistvými je silně latentní, avšak z jiných důvodů. Kriminalita páchaná mladistvými je latentní z toho důvodu, že s trestných činů dopouští mladiství, nedospělí. Dopouští se drobnější kriminality, která v mnoha případech nemusí vyplynout na povrch. Naproti tomu sexuální kriminalita je latentní z toho důvodu, že se jedná o zásadní zásah do intimní sféry osobnosti člověka, tudíž ani sama oběť nemá motivaci sexuální trestný čin nahlásit. Pokud se k tomu přidá motivace mladistvého pachatele sexuální trestný čin zatajit, latence této kriminality je tím značně posílena.

Druhým typickým znakem kriminálních situací bude **zvýšená citlivost obyvatelstva**. Obyvatelstvo je obecně citlivější a vnímavější k mravnostním trestným činům. Pokud je však takový trestný čin spáchán mladistvým, dochází k citlivosti ještě větší, jelikož tento stav nabourá stereotypní vnímání mladistvého jako *slušné* a *nezkažené* osoby, která není schopná tak závažného trestního činu. Proto je obyvatelstvo připraveno k silnější spolupráci s vyšetřujícími orgány, jelikož si uvědomuje závažnost situace.

Dalším znakem je **nejednotný právní výklad některých pojmů**, jakými může být *pohlavní styk*, *pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží*, *pornografie*. Výklad je však stále častěji zpřesňován judikaturou a rozhodovací činností soudů, které s těmito pojmy běžně pracují a konstantě je vykládají.

Znakem, který je nutné zmínit, je taktéž **právní úprava**. Trestní řízení proti mladistvému, včetně základních práv mladistvého, vymezení základních pojmů a následných sankcí je upraveno v zákoně *218/2003 Sb.*, (ZSVM). Při zkoumání, zda došlo jednáním mladistvého pachatele k naplnění skutkové podstaty mravnostního trestného činu, se subsidiárně použije úprava zákona *40/2009 Sb.*, (trestní zákoník), na což odkazuje ZSVM V § 1 odst. 3. Toto ustanovení odkazuje také na další použitelný předpis, a to na zákon č. *141/1961 Sb.*, (trestní řád), který upravuje obecné i jednotlivé úkony, pokud je neupravuje speciálně ZSVM. V souvislosti s

mravnostní trestnou činností lze zmínit ještě také zákon č. 45/2013 Sb., (o obětech trestných činů), podle něhož (§ 2 odst. 4 písm. d) se oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti považuje za zvlášť zranitelnou oběť.

Typické způsoby páčání

Typické způsoby páčání lze opět dělit na základě dvou hledisek. Prvním z těchto hledisek je způsob spáchání dle toho, zda je mladistvý pachatel **v přímém kontaktu s obětí** (typicky případy sexuální kriminality), nebo zda **pachatel v přímém kontaktu s obětí není** (trestné činy spjaté s pornografií). Problematickou bude otázka kriminality spjaté s prostitucí, kdy mladistvý pachatel sám jinou osobu “pase”, nebo takovou osobu pouze vytipuje (přiměje, zjedná, najme, zláká) pro skutečného pachatele.

Dále půjde o způsob páčání, ve kterých bude velmi důležitou roli hrát věk pachatele a oběti. Pachatel musí být mladistvý (mezi 15 a 18 rokem věku), věk oběti, se rovněž bude pohybovat mezi 15 a 18 rokem věku. **Mravnostní trestné činy páchané na dospívající mládeži navzájem** jsou typickými příklady mravnostních trestných činů páchaných mezi adolescenty. V tomto věku se u mladistvých začíná rozvíjet sexuální pud a začínající sexuální potřeby. Trestné činy tak mohou být páčány *za použití násilí* (znásilnění, pohlavní zneužití, zneužití dítěte k výrobě pornografie), nebo *bez použití násilí* (soulož mezi příbuznými, kuplířství, prostituce ohrožující mravní vývoj dětí, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií). Tyto trestné činy mohou být páčány také na osobách mladších 15 let mladistvými staršími, a to jako forma různé pomsty či demonstrace síly před členy skupiny, jelikož zasáhnout něčí intimní sféru veřejně, lze obecně považovat za silné pokoření. Samozřejmě nelze vyloučit ani případy, kdy veškerá činnost bude dobrovolná, akorát bude spočívat v pohlavním styku s osobou mladší 15 let.

Jelikož se objekt útoku u mladistvých běžně řídí jiným hodnotovým systémem, než je tomu u dospělých pachatelů, je třeba v mravnostní kriminalitě mladistvých hledat jistou logiku. Trestná činnost mladistvých obecně je častěji **páčána ve spolupachatelství, ve skupině**. Toto spolupachatelství může spočívat v páčání trestné činnosti v rámci skupiny (hromadné znásilnění na určité akci) nebo se může jednat o spolupachatelství s dospělou osobou (zejména v případě kriminality spjaté s prostitucí a pornografií, kdy mladistvý pro dospělé pachatele hrají silnou roli “tipovače” či prostředníka).

Pokud se již mladistvý odhodlá ke spáchání mravnostního trestného činu sám, bude se jednat o spontánní akci. Kriminalita mladistvých se obecně projevuje nedostatečným plánováním a neschopností odložit ukojení svých potřeb na pozdější dobu. Pokud mladistvý pocítí nutkání ukojit svojí sexuální potřebu, uspokojí ji ihned, **nebude tomu předcházet žádné výraznější plánování.**

Sexuální trestné činy, k naplnění jejichž skutkové podstaty vyžaduje násilí, a které jsou spáchány mladistvým, se vykazují **využitím extrémní tvrdosti či brutálního násilí.** Je tomu tak proto, že mladistvý nedokáže ovládat své jednání natolik, aby pocítil míru použitého násilí. Toto použití násilí tak může mít, zejména v případech znásilnění a pohlavních zneužití vyšší škody na lidském zdraví oběti, či na místě činu (zejména doprovodnými projevy vandalismu).

Mladiství se ve své kriminální činnosti také nechávají velmi často podporovat **účinky alkoholu a jiných omamných látek.** Účinky těchto látek tak odstraňují jejich zábrany, které je drží zpět při plnění svých potřeb. Také je pro mladistvého poté snazší nechat se "strhnout" ke skupinovému spáchání trestného činu. Pod vlivem alkoholu se tak mohou odehrávat individuální znásilnění, pohlavní zneužití, ale také znásilnění skupinová (na diskotékách, na večírcích apod.).

Případné **alibi si získávají mladiství mezi členy své skupiny.** Zároveň se se mladiství rádi svým kriminálním chováním **rádi členům své skupiny chlubí.** Je tedy vysoká pravděpodobnost, že skupina, ve které se případný podezřelý mladistvý pohybuje a do které patří, bude o jeho případně mravnostní trestné činnosti vědět mnoho informací.

Mladistvý pachatel je tak v mnoha případech nezkušeným a je na počátku své kriminální kariéry. Proto nevěnuje dostatek času na **zahlazování stop po spáchaném sexuálním trestném činu.** Tato činnost je vykonávána ledabyle, mnohdy vůbec, proto je možné na místě činu, případně při ohledání těla oběti, nalézt množství usvědčujících stop.

Po spáchání mravnostního trestného činu se může stát, že se mladistvý pachatel **pokusí oběť kontaktovat či s ní navázat kontakt,** za účelem její ovlivnění, aby trestný čin nenahlašovala. Zejména v případě mravnostních trestných činů, jsou si už i tito mladiství vědomi toho, o jak závažný zásah do osobní integrity jde. Pokud by byli spojováni s tímto druhem trestné činnosti, nevyhnuli by

se veřejnému odsouzení společností a kolektivem, ale ani případné zákonné sankci. Proto se snaží působit na oběť, aby od oznámení trestného činu upustila.

Osoba mladistvého pachatele

Osoba mladistvého pachatele je klíčový komponent, který zásadním způsobem determinuje ráz a zaměření konkrétní metodiky. Mladistvý pachatel má k sexuální kriminalitě větší sklony, jak také vyplývá ze statistik. Dospělí pachatelé se mravnostní kriminality dopouští v průměru kolem **2 %** z celkové kriminality. Mladiství se dopouštějí mravnostní kriminality celkem v **15 %** registrovaných případů.

Tento fakt lze zčásti vysvětlit dvěma skutečnostmi. Za prvé, mladiství stále zkoumají vývoj svého těla, jak fyzického, tak hormonálního. Objevují nové možnosti a získávají potřeby, které nelze uspokojit jinak než pohlavně. To souvisí s procesem dospívání. Pokud bude zohledněn poznatek, že mladiství pachatelé volí neadekvátní prostředky k dosažení uspokojení svých potřeb, v souběhu s neschopností odložit uspokojení svých potřeb na pozdější dobu, vytváří to základ pro spáchání mravnostního trestného činu.

Za druhé, mladiství se dopouštějí častěji *sexuální kriminality* (přes **70 %**), která sebou obnáší prvek násilí. Tato agresivita mladistvých pachatelů je výsledkem citové nevyvinutosti a absence pocitů a citové chladnosti.

Také v případě mladistvých pachatelů je třeba připustit možnost, že se u mladistvého rozvinula sexuální úchylna, která výrazným způsobem určuje směr jeho jednání. Na takovou úchylnu je třeba se zaměřit zejména v případech zvláštností spáchání trestného činu (brutální násilí indikuje sadismus, pohlavní zneužití velmi mladého dítěte, voyerismus, fetišismus a jiné). Taková porucha vylíže později na povrch v rámci provedené sexuologické expertizy.

Na základě výše uvedené lze vyjít z rozdělení pachatelů mravnostní kriminality obecně, kdy je rozdělení následující:

- Mladistvý pachatel se dopustil sexuálního trestného činu spontánně, příležitostně,
- Mladistvý pachatel se dopustil sexuálního trestného činu se zaměřením na uspokojení své potřeby vyplývající z patologické sexuální úchylny (sexuální deviant),

- Mladistvý pachatele se dopouští sexuální trestné činnosti cílevědomě, promyšleně.⁴⁴⁸

Mladistvý pachatel sexuální kriminality dále bude častěji pocházet z rodin, kde převažují represivní prvky výchovy, výchova je zanedbávána či je mladistvý ponechán výchově “ulice”.

Všechny výše uvedené faktory zvyšují citovou otupělost mladistvého, zvyšují možnosti, že se mladistvý bude stavět proti autoritám, jakož i proti společensky uznávanému systému pravidel. Nedostatečná výchova může působit na vývoj mladistvého tak, že podnítl jeho touhu se prosadit, být uznáván. Represivní výchova naučí mladistvého řešit konflikty silou a dosahovat svého silou. Prvky takové výchovy tak jednoznačně zvyšují pravděpodobnost, že mladistvý spáchá sexuální trestný čin, hnáný touhou dosáhnout svého uspokojení všemi možnými prostředky, i za cenu použití brutálního násilí.

Osoba oběti

Osoba oběti je čtvrtým a posledním komponentem. Tato osoba je velmi důležitá hned z několika důvodů. Za prvé, osoba oběti/poškozeného je cenným zdrojem informací o pachateli trestného činu. Zejména v případě spáchaného sexuálního trestného činu je tělo oběti nosičem stop, které lze zajistit a podle kterých lze pachatele ztotožnit. Dále je osoba oběti důležitým zdrojem informací ve smyslu výpovědi. V neposlední řadě, pokud se mladistvý dopustil více trestných činů na více obětech, lze se znalostí znaků, které mají oběti společné, odhadnout pachatelův *modus operandi* a předvídat jeho další případné kroky.

Osoba oběti se v případě sexuální kriminality páchané mladistvými bude dělit do tří skupin:

- Oběť trestného činu je osoba dospělá,
- Oběť trestného činu je osoba mladistvá,
- Oběť trestného činu je dítě.

⁴⁴⁸ Tato možnost přijde autoru nepravděpodobná, jelikož svým způsobem páchaní nezapadá do obecného konceptu trestné činnosti páchané mládeží. Avšak tento názor nevylučuje skutečnost, že se v ojedinělých případech může sexuálního trestného činu dopustit i takto motivovaný pachatel.

Nejčastěji se budou vyskytovat případy, kdy oběti budou taktéž osoby mladistvé nebo budou dokonce děti.⁴⁴⁹ V těchto případech se mohou oběti mladistvé dostat do postavení oběti i za svého vlastního přičinění (neopatrné jednání, provokativní jednání atp.). Naopak dětské oběti se svým jednáním taktéž mohou dostat do pozice oběti, ale již to nebude úmyslné. Dítě může k pachateli stále pociťovat jakousi náklonnost či důvěru. Mladistvý může vůči dítěti vystupovat z pozice autority, kdy dítě pokládá za nutné, uposlechnout pokynu takového mladistvého.

Obětí sexuálního trestného činu spáchaného mladistvým se může stát i osoba dospělá. Tento závěr vyplývá jednak z předčasné vyspělosti některých jedinců (silně vyvinutý sedmnáctiletý chlapec bez větších obtíží znásilní drobnou dospělou slečnu), jednak ze skupinového spáchání trestného činu (hromadné znásilnění, kdy nedostatek věku je kompenzován množstvím pachatelů či znásilnění ve spolupachatelství).

7.3. Typické stopy

Pro typické stopy mravnostní kriminality páchané mladistvými obecně platí, že jsou totožné, jako typické stopy, které zanechává mravnostní kriminalita obecně, jelikož rozdílovým komponentem je právě osoba mladistvého pachatele. Ovšem mladistvý pachatel může tentýž sexuální trestný čin páchat odlišným způsobem než dospělý. Zároveň bude dána u mladistvých pachatelů menší plánovitost spáchání činu, tudíž bude možné nalézt stopy, jejichž zanechání by se dospělý pachatel vyhnul. Zároveň lze předpokládat, že mladistvý pachatel učiní minimální, až žádné zahlazovací jednání. Bude tak možné nalézt stopy, kterých by se dospělý pachatel zbavil.

Stopy sexuálních deliktů budou dále rozdělovány dle toho, zda pachatel přišel do styku s obětí, či nikoliv. Pachatel nemusí přijít s obětí do styku v případech kriminality spjaté s pornografií, kdy typickými stopami budou nosiče informací a dat (DVD, CD, Flash disky, počítače).

⁴⁴⁹ Což se předpokládá pro naplnění skutkové podstaty trestného činu pohlavního zneužití, který je nejčastějším mravnostním trestným činem páchaným mladistvými.

Spáchání sexuálního trestného činu přímo předpokládá fyzický kontakt s obětí (použití násilí, zneužití bezbrannosti, vykonání pohlavního styku, ...). Bez tohoto kontaktu lze stěží diskutovat o spáchaném sexuálním trestném činu.

Tyto stopy vznikají na těle oběti během spáchání sexuálního trestného činu (znásilnění, pohlavní zneužití). Stopy dále mohou vznikat na místě činu, na místě nálezu oběti.

Hlaváček s Protivínským⁴⁵⁰ dále klasifikují, kde všude mohou být stopy po sexuálním trestném činu nalezeny:

- Stopy na oběti,
- Stopy na podezřelé osobě,
- Stopy na místě činu.

Stopy na oběti se naleznou prohlídkou těla oběti, kterou provede lékař, podle pravidel trestního řádu. Zajišťován je biologický materiál, krevní stopy, otisky zubu, škrábance. Zajistit se musí také oděv oběti. Při této prohlídce je nutné dbát na zvýšenou citlivost oběti a provádět ji maximálně obezřetně.

Stopy na podezřelé osobě se zajistí až při zadržení této osoby. Hledají se stopy zápasu s obětí, takže škrábance, otláčený, stopy zubů, ale také biologický materiál oběti na pohlavních orgánech pachatele.

Stopy na místě činu lze nalézt ohledáním místa činu. Hledány budou zejména osobní věci oběti a pachatele, drobné předměty, které mohly během aktu vypadnout z kapes. Ohledáno by mělo být přesné místo činu (zválená tráva v parku, matrace v bytě, ...) kvůli sběru uniknuvšího biologického materiálu. Vhodné je se rozhlédnout po použitých prostředcích pohlavní ochrany (použitý prezervativ). Je totiž pravděpodobné, že mladistvý ve spěchu takový prezervativ zahodí, aniž se se snažil je ukrýt. Rovněž je ale třeba mít na pěti, že mladistvý v rámci nízké plánovitosti činu žádný prezervativ nepoužije.

Dále je třeba vyhledávat trasologické daktyloskopické stopy. Vhodné je vyhledat také stopy po alkoholu či jiných omamných látkách, jelikož přivedení oběti do stavu bezbrannosti požitím alkoholu nebo jiných omamných látek je již

⁴⁵⁰ HLAVÁČEK, J., PROTIVÍNSKÝ, M., a kol. *Praktická kriminalistika*. 1.vyd. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 2006, s. 50.

považováno za použití násilí. Je tak možné tento poznatek použít proti vyslychanému mladistvému.

Stopy, které budou pro sexuální trestné činy typické, lze opět klasifikovat. Jejich detailnější analýza je rozebrána v rámci typických stop sexuální kriminality (viz výše):

- Stopy ve vědomí (výpověď oběti a výpověď podezřelého, případně obviněného),
- Stopy biologické (tělní tekutiny, ejakulát, krev, pot, vaginální epitel),
- Stopy působení (stopy po zápasu, odřeniny, škrábance, stopy zubů, modřiny).

7.4. Typické vyšetřovací situace

Počáteční vyšetřovací situace záleží na skutečnosti, zda je možné z okolností spáchaného sexuálního činu (oznámení, výslech svědků, ohledání místa činu) lze předpokládat, že byl čin spáchán mladistvým pachatelem.

V případě klasických sexuálních trestných činů nastávají následující vyšetřovací situace:

- Zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán sexuální trestný čin, avšak není možné učinit závěr o totožnosti pachatele,
- Zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán sexuální trestný čin, a dovolují učinit jednoznačný závěr o tom, kdo je pachatelem,
- Zjištěné skutečnosti vzbuzují pochybnosti o tom, zda se sexuální trestný čin skutečně stal, přičemž totožnost pachatele je předem dána.

Z výše uvedených situací vyplývá, že aby byla metodika použitelná, musí být známá totožnost pachatele a pachatelem musí být mladistvý. Pokud je otázka totožnosti mladistvého pachatele zodpovězena kladně, mohou nastat následující situace:

- Je zřejmé, že sexuální trestný čin byl spáchán osobou z řad mládeže, přičemž totožnost mladistvého pachatele není dosud zřejmá,

- Je pouze vysoce pravděpodobné, že sexuální trestný čin byl spáchán mladistvým pachatelem, přičemž totožnost pachatele není známa.⁴⁵¹

Z výše uvedeného lze vyvodit, že v případě mravnostní kriminality spáchané mladistvým pachatelem budou nastávat následující vyšetřovací situace:

- *Ze zjištěných skutečností je zřejmé, že sexuální trestný čin spáchal mladistvý, přičemž totožnost není známa,*
- *Ze zjištěných skutečností je zřejmé, že sexuální trestný čin spáchal mladistvý, přičemž totožnost je známa,*
- *Ze zjištěných skutečností není zřejmé, že se stal sexuální trestný čin, přičemž totožnost podezřelého je předem známa.*

Pokud ze zjištěných skutečností je zřejmé, že sexuální trestný čin spáchal mladistvý, přičemž není známa jeho totožnost, bude veškeré úsilí věnováno dopadení pachatele. Toto předpokládá propojení vyšetřovacích útvarů, využití evidencí, doporučuje se fyzická kontrola diagnostických a jiných zařízení, kontrola evidencí o pátrání apod.

Pokud ze zjištěných skutečností je zřejmé, že sexuální trestný čin spáchal mladistvý, přičemž je známa totožnost mladistvého. Tato situace představuje ideální případ, kdy je možné prověřit veškeré skutečnosti, sdělit mladistvému obvinění a vyšetřování se přesouvá do další fáze. V další fázi se pak hodnotí přístup mladistvého pachatele ke sdělenému obvinění:

- Mladistvý pachatel obvinění popírá a trvá na tvrzení, že se sexuálního trestného činu nedopustil,
- Mladistvý pachatel po sdělení obvinění odmítá vypovídat,⁴⁵²
- Mladistvý pachatel se po obvinění ze sexuálního trestného činu doznává.

Poslední situace spočívá v tom, že je sice známa totožnost mladistvého pachatele, ale ze zjištěných okolností dostatečně nevyplývá, že se ohlašovaný sexuální trestný čin skutečně stal. V takových případech je nutné nejprve prověřit, zda k sexuálnímu trestnému činu skutečně došlo. Zejména je důležitá výpověď

⁴⁵¹ V tomto případě se použije jak metodika vyšetřování sexuálních trestných činů, tak metodika vyšetřování trestných činů mladistvých, zejména z důvodu neznalosti totožnosti pachatele a nemožnosti určení, zda byl pachatel mladistvý, nebo ne.

⁴⁵² Takový přístup ke sdělenému obvinění lze častěji spatřovat u již zkušených kriminálních z řad mladistvých.

oznamovatele, detailizace výpovědí, doporučují se zvláštní způsoby vyšetřování (kriminalistický experiment, vyšetřovací pokus, prověrka výpovědi na místě apod.). Toto je obzvláště nutné zejména s ohledem na *presumpci nevinu*. Zejména s ohledem na mladistvého, který by byl obviněn neprávem, by toto obvinění mohlo mít velmi stigmatizující účinky, které by na mladistvého mohly mít vliv v rodině, v kolektivu, ve škole. Proto je třeba důkladně prověřit, zda se trestný čin skutečně stal a zda jej doopravdy spáchal konkrétní mladistvý.

Vyšetřující orgán by měl brát v potaz i tzv. **falešná obvinění**. Za těchto situací je třeba postupovat ještě obezřetněji, nečinit ukvapená rozhodnutí a důkladně toto obvinění či oznámení vyšetřit.

7.5. Zvláštnosti předmětu vyšetřování

Předmět vyšetřování v případě metodiky sexuálních trestných činů páchaných mladistvými je do jisté míry ovlivněn ZSVM a jeho požadavky. Dále se vyšetřují zvláštnosti dle daného spáchaného sexuálního trestného činu.

V první řadě je třeba objasnit a prokázat skutečnosti významné pro posouzení osobních, rodinných a jiných poměrů mladistvého pachatele (§ 55 odst. 1 ZSVM). Toto musejí orgány činné v trestním řízení mladistvých prokazovat a objasňovat se zvláštní pečlivostí. Tento požadavek tak odpovídá základním zásadám přístupu k mladistvým, jak je klade na trestní řízení ve věcech mladistvých ZSVM.

Druhou kategorií skutečností, které musí vyšetřující orgán zjistit, je stupeň rozumového a mravního vývoje mladistvého, jeho povaha, poměry a prostředí, v němž žil a byl vychován (§ 55 odst. 2 ZSVM). Osobní poměry a stupeň mravní a rozumové vyspělosti je prováděn individuálně a z toho důvodu, aby bylo v trestním řízení pracováno s mladistvým jako s individuální osobností. Zároveň se z těchto zjištěných skutečností podaří prokázat genezi kriminálního chování mladistvého, zjistit příčiny, na základě kterých se mohl dopustit sexuálního trestného činu.

Třetí kategorií skutečností, které jsou třeba mladistvému prokázat, jsou obecné skutečnosti, které je třeba v nezbytném rozsahu prokazovat, dle § 89 odst. 1 trestního řádu. Jedná se o:

- Zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin,

- Zda tento skutek spáchal obviněný, případně z jakých pohnutek,
- Podstatné okolnosti mající vliv na posouzení povahy a závažnosti činu,
- Podstatné okolnosti k posouzení osobních, rodinných, majetkových a jiných poměrů obviněného,⁴⁵³
- Podstatné okolnosti umožňující stanovení následku, výše škody způsobené trestným činem a bezdůvodného obohacení,
- Okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání.

U sexuálních trestných činů, zejména u trestných činů znásilnění a pohlavního zneužívání, které byly spáchané mladistvým pachatelem, se nad rámec ustanovení § 55 odst. 1, 2 ZSVM a § 89 odst. 1 trestního řádu, objasňují ještě další skutečnosti, které jsou výsledkem zobecněné kriminalistické vyšetřovací praxe.

U spáchaného trestného činu *znásilnění* je tak třeba nad rámec prokázat a objasnit zejména:

- Kdy a za jakých okolností došlo k prvnímu kontaktu oběti a mladistvého pachatele, zda mezi těmito osobami existuje nějaký bližší vztah,
- Jak se oběť dostala na místo činu,
- Zda došlo k souloži nebo k jiným sexuálním praktikám mezi obětí a mladistvým pachatelem,
- Zda mladistvý pachatel použil násilí, jaký byl charakter tohoto násilí, zda mladistvý využil bezbrannosti oběti, zda ji do tohoto stavu sám uvedl, popřípadě jak,
- V případě spolupachatelství se zkoumá úloha na znásilnění každého jednotlivého z nich,
- Zda se oběť bránila, popřípadě jak, s jakou intenzitou,
- Zda se mladistvý pachatel snažil zakrýt stopy trestné činnosti, jak a jak moc byl při tomto zahlazovacím jednání úspěšný,
- Zda jsou svědci tohoto trestného činu,

⁴⁵³ Zde si lze povšimnout, že trestní řád zkoumá osobní, rodinné a jiné poměry obviněného jako *jeden z mnoha skutečností*. Kdežto ZSVM staví objasnění a přikázání těchto poměrů do popředí veškerých zkoumaných a objasňovaných skutečností.

- Jaké jsou následky spáchaného znásilnění mladistvým pachatelem, zda jsou následky psychické či materiální,
- Případně, z jakých důvodů nahlásila oběť spáchaný trestný čin opožděně, či v případě využití vlastních operativně pátracích prostředků, proč trestný čin nenahlásila vůbec.

Specifika předmětu vyšetřování vykazují také vyšetřování trestného činu *pohlavního zneužití*, kdy je zapotřebí objasnit a prokázat zejména:

- Zda mladistvý pachatel věděl, že páchá trestný čin na osobě mladší 15 let, ještě před samotným spácháním,
- Zda se mladistvý pachatel nedopustil některé z forem zneužití závislosti oběti na něm,
- Zda byla dána sexuální pohnutka mladistvého pachatele,
- Způsob, jakým mladistvý pachatel kontaktoval oběť, jakým ji zlákal na místo činu,
- Způsob pohlavního uspokojení mladistvého pachatele, zda k němu došlo, za jakých okolností, popřípadě, proč k němu nedošlo,
- Zda a popřípadě jakým došlo k zakrývání trestné činnosti,
- Druh a intenzita použitého násilí,
- Následky pohlavního zneužití na dalším vývoji oběti,
- Zda byl mladistvý pachatel sexuálně deviantní, sexuální orientace mladistvého pachatele.

7.6. Zvláštnosti podnětů k vyšetřování

V případě podnětu k vyšetřování (jeho obsahu) již bývá možné, aby si orgán přijímající podnět vytvořil úsudek, zda byl trestný čin spáchán proviněním. Poněkud odlišně se tato formulace může jevit v případě sexuálních trestných činů, u kterých zpravidla nepůjde učinit takový závěr s jistotou pouze z obsahu podnětu.

Obecně se může jednat o podněty od jistých organizací, jednotlivých osob nebo podněty vycházející z vlastní operativní pátrací činnosti Policie ČR.

V případě podnětů od *jednotlivých organizací*, kdy organizacemi můžeme myslet domovy mládeže, ústavy nápravných zařízení, střediska trávení volného času, domovy pro učně odborných učilišť, internátní školy, ale v případech sexuálních trestných činů jde zejména o oznámení škol, školských zařízení⁴⁵⁴ či zdravotnických zařízení.⁴⁵⁵

Případy, kdy podnět k vyšetřování sexuálního trestného činu spáchaného mladistvým vzejde od *jednotlivého oznamovatele, již je fyzická osoba*, jsou charakterizovány emotivní složkou ve vztahu k oběti. Tyto podněty mohou pocházet od oběti, od poškozeného, od svědků, kdy se jedná o rodinné příslušníky, přátele nebo známé mladistvého. Vyloučen není ani náhodný oznamovatel, který pouze viděl mladistvého pachatele na místě činu.

Zejména u sexuálních trestných činů je zapotřebí pečlivě zkoumat osobu oznamovatele. Nebude zřejmě na místě pochybovat o věrohodnosti oznamovatele, jímž bude domov mládeže nebo zdravotnické zařízení. Zbystřit je zapotřebí, je-li oznamovatelem jeden z rodičů pachatele či oběti. U těchto osob se předpokládá vysoká citová zainteresovanost, kdy rodiče pachatele mohou jeho vinu zlehčovat, či svalovat na jinou osobou, zároveň rodiče oběti budou chtít vinu pachatele co nejsilněji prokázat, i za cenu nepravdivých tvrzení. Takový oznamovatel bude stavit do popředí vinu pachatele, bagatelizovat jeho případnou obranu či alibi.

Pokud jde o podněty spočívající ve *výsledcích operativně pátrací činnosti* Policie, bude v případě sexuálních trestných činů vysoce sporadická. Takové podněty jsou sice kvalitní, na jejich základě se dá zahájit vyšetřování s kvalitním vstupním materiálem, nicméně nebudou časté v případě sexuálních trestných činů. Mohou být užitečné a častější v případech kriminality spjaté s prostitucí či v případech kriminality spjaté s pornografií, kdy budou použitelné, vyšetřující orgány v rámci operativně pátrací činnosti mohou na takové trestné činy narazit v podstatě snáz, než na sexuální trestný čin. Překážku těmto podnětům vzešlým z operativně pátrací činnosti klade zejména charakter sexuální trestné činnosti spojený se silnou latencí, která je charakteristická jak pro sexuální trestné činy, tak pro kriminalitu páchanou mladistvými pachateli.

⁴⁵⁴ Školy a školská zařízení jsou častými oznamovateli v případech sexuálních trestných činů páchaných na dětech.

⁴⁵⁵ V případě zdravotnických zařízení se bude jednat o situace, kdy se jde oběť nechat ošetřit.

7.7. Zvláštnosti počátečních úkonů

Okruh typických počátečních úkonů se při vyšetřování trestné činnosti páchané mladistvými odvíjí od druhu spáchaného trestného činu a především na charakteru počáteční vyšetřovací situace. Jako typické počáteční úkony se pro vyšetřování trestné činnosti mladistvých obecně chápou následující:

- Ohledání místa činu,
- Domovní a osobní prohlídka,
- Výslech oběti/poškozeného.

Pokud jde o vyšetřování sexuálních trestných činů, algoritmus byl výše již uveden tak, jak jej vymezuje Chmelík:

- Výslech oznamovatele,
- Výslech oběti/poškozeného,
- Lékařská prohlídka oběti,
- Ohledání místa činu, zajištění a vyhodnocení stop a dalších informací
- Výslech svědků.

Lze si povšimnout, že většina počátečních úkonů bude totožná u obou případů metodik vyšetřování, jelikož se jedná vcelku o obecné počáteční úkony. Dále navazují počáteční úkony specifické. Veškeré tyto úkony, ať již obecné nebo specifické, vykazují zvláštnosti, právě se zaměřením na vyšetřování sexuální kriminality páchané mladistvými pachateli. Výčet těchto počátečních úkonů bude tedy v korektním případě následující:

- Výslech oznamovatele,
- Výslech očitého svědka,
- Výslech oběti/poškozeného,
- Prohlídka těla oběti,
- Ohledání místa činu,
- Domovní a osobní prohlídka,
- Pátrání po pachateli.

Výslech oznamovatele

Úprava výsledku oznamovatele se řídí trestním řádem. Je zapotřebí dodržet náležitosti uvedené v § 59 odst. 5. Dále bude zapotřebí vzat v úvahu specifika jednotlivých výsledků. Ta se dělí podle toho, zda byla oznamovatelem osoba, která byla přímým očitým svědkem spáchaného trestného činu, nebo naopak očitým svědkem nebyla.

Důležitým aspektem výsledku svědka je jeho poučení vyšetřujícím orgánem. Dále dle § 101 odst. 1 trestního řádu je zapotřebí zjistit poměr svědka k obviněnému, poučit jej o právu odepřít výpověď a o možnosti zákazu výsledku, je-li toto zapotřebí. Dále je zapotřebí svědka poučit o povinnosti vypovídat celou pravdu a ničeho nezamlčovat. Zde se projevuje důležitost zjištění poměru oznamovatele k nezletilému obviněnému. Může nastat situace, kdy oznamovatelem bude blízký příbuzný mladistvého, jeho soused, kamarád nebo pedagog. U těchto osob lze předpokládat jistá motivace zkreslit výpověď tak, aby mladistvého obviněného co nejméně ztotožnila či poškodila. Jak upozorňuje Šámal, zjištění vztahu svědka k celé věci má za následek hodnocení hodnověrnosti svědecké výpovědi konkrétního svědka.⁴⁵⁶

Výslech očitého svědka, který svými smysly přímo viděl a slyšel, jak byl trestný čin spáchán, cílí na získání podrobného popisu spáchání trestného činu. Otázky jsou zaměřeny na popis místa činu, času a způsobu spáchání sexuálního trestného činu. I zde je zapotřebí zjistit, zda očitý svědek znal mladistvého pachatele nebo oběť. Z toho vyplývá otázka, jak a proč se svědek stal svědkem očitým, co dělal na místě činu či v jeho okolí, proč se tam v daný okamžik nacházel, popřípadě co upoutalo jeho pozornost k trestnému činu. Pokud byl svědek dostatečně blízko, měl by dokázat popsat, jakým způsobem se sexuální trestný čin stal, tzn., zda bylo použito násilí, jaké bylo intenzity, zda se oběť aktivně bránila. Pokud se jedná o svědka, který byl přímo přítomen spáchání trestného činu, je zapotřebí mu položit otázku, zda se pokusil sexuální trestný čin překazit, a pokud ne, proč tak neučinil, ačkoli takovou povinnost měl dle § 367 trestního zákoníku.

Druhá skupina oznamovatelů jsou *svědci, kteří sami nebyli očitými svědky trestného činu*, ale pouze se o spáchaném trestném činu dozvěděli od další osob. Výslech těchto osob cílí na zjištění, zda skutečně došlo ke spáchání trestného činu, kde měl být trestný čin spáchán, popřípadě kdy. Dále by měla být stanoven okruh

⁴⁵⁶ ŠÁMAL. P. a kol.: *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1485.

osob, od kterých se oznamovatel o spáchaném trestném činu dozvěděl, kdo byl iniciátorem rozhovoru o sexuálním trestném činu a obsah tohoto rozhovoru. Důležité zjištění také je, zda sám iniciátor či osoba, která jako první dala podnět k rozhovoru o spáchání sexuálním trestném činu má k předpokládanému pachateli či oběti nějaký bližší vztah, případně vztah této osoby a oznamovatele.

V případě sexuálních trestných činů mohou být oznamovateli *rodiče napadených dětí*.⁴⁵⁷ V těchto případech je nutné vzít v potaz, že rodiče jsou do celé situace citově zainteresováni, tudíž je zde riziko zveličených a dramatických oznámení. Rodiče mohou celou situaci a výpověď značně zkreslit, aby byl vyvolán dojem, že sexuální trestný čin byl skutečně spáchán. Výslech samotný pak cílí na objasnění skutečností, jak se dítě chovalo poté, co se stalo obětí sexuálního trestného činu, zda se jeho chování změnilo, jakým způsobem se rodiče o spáchaném činu dozvěděli, zda bylo dítě prohlédnuto lékařem a zda existují další věcné stopy či případný důkazní materiál (oblečení, které mělo dítě v době spáchání činu na sobě, atp.).

Výslech oběti/poškozeného

Osoba, která může též být oznamovatelem sexuálního trestného činu, je sama osoba poškozená. Osoba poškozené má pro vyšetřování klíčovou roli, jelikož jejím prostřednictvím může vyšetřující orgán získat mnoho cenných informací o činu samotném, o osobě mladistvého pachatele, o způsobu spáchání trestného činu. Vzhledem k tomu, že více než polovinu sexuálních trestných činů spáchaných mladistvými tvoří děti (osoby mladší 15 let), bude se na osoby obětí pohlížet jako na *zvlášť zranitelné oběti*. Je tomu tak ze dvou důvodů. Za prvé, ustanovení § 2 odst. 4 písm. a) zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen “zákon o obětech”) definuje jako *zvlášť zranitelnou oběť*, která je dítětem. Za druhé, § 2 odst. 4 písm. d) zákona o obětech považuje za *zvlášť zranitelnou oběť* trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, kam patří jak znásilnění, tak pohlavní zneužití. Terminologicky lze tedy označit osobu oběti sexuálního trestného činu za *zvlášť zranitelnou oběť*.

Taková oběť má potom během výslechu specifická práva, která jí přiznává zákon o obětech trestných činů. Příkladem buď § 17 odst. 1, 2 zákona o obětech,

⁴⁵⁷ Vzhledem ke statistickému zjištění, kdy více než 60 % spáchaných sexuálních trestných činů, které byly spáchány mladistvými, tvoří pohlavní zneužití, které předpokládá dětského poškozeného, bude tato varianta oznámení v praxi poměrně častá.

podle kterého má vyslychaná osoba právo požádat, aby při úkonech, kterých se účastní, bylo zabráněno kontaktu s potencionálním pachatelem. Ustanovení § 18 odst. 1 zákona o obětech stanoví, že otázky směřující do intimní sféry vyslychané oběti lze klást jen tehdy, pokud je to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení. Vzhledem k tomu, že obětím sexuálních trestných činů do intimní sféry zasaženo bylo, jsou otázky směřující k této oblasti pro vyšetřování sexuálního trestného činu nezbytné a jejich zodpovězení je klíčové k dopadení pachatele. Konkrétně podání vysvětlení a výslech zvláště zranitelných obětí upravuje § 20 zákona o obětech. Podle odstavce 1 je nutné zvláště zranitelnou oběť vyslychat obzvláště citlivě. Dle odstavce 2 provádí výslech osoba k tomu vyškolená, v prostorech k tomu určených. Pokud se jedná o dítě, to vyslychá vždy osoba k tomu vyškolená. Podle odstavce 3 se výslech zvláště zranitelné oběti provádí tak, aby nemusel být opakován.

Osoba oběti, která je zároveň oznamovatelem trestného činu, může v některých případech vypovídat za účelem poškození potenciálního pachatele. Taková "oběť" může lhát, zkreslovat situaci, která měla být trestným činem či případně zveličovat skutečnosti ve svůj prospěch. Takové situace by na základě zkušeností a ostatních počátečních úkonů (výpovědi svědků, způsob spáchání činu) měl vyšetřující orgán dokázat rozpoznat. V případě podezření takovéto zkreslené výpovědi by měl být výslech veden tak, aby byl zaměřen na detaily celého aktu, a to taktikou *detailizace*.

Výslech oběti je pro oběť složitým úkonem. Oběť si oživuje vzpomínky, které prožila a které pro ni zajisté nebyly příjemné. Proto je zapotřebí vést výslech takovým způsobem, aby nedošlo k sekundární viktimizaci oběti. Toho vyslychající osoba docílí tak, že na základě svého vyškolení (srov. § 20 odst. 2 zákona o obětech) a zkušeností vede výslech citlivě a respektuje tak lidskou důstojnost oběti.

Výslech oběti by měl přinést základní informace o spáchaném trestném činu, kterými jsou: doba místo činu spáchání, způsob spáchání sexuálního trestného činu, míru a charakter použitého násilí, popis mladistvého pachatele, rozhovor (pokud nějaký proběhl) mezi obětí a mladistvým pachatelem, obrana oběti, zda a jakým způsobem se bránila, jakým způsobem došlo k pohlavnímu styku, zda došlo k souloži, zda oběť vyhledala lékařské ošetření bezprostředně po činu. V případě mladistvých pachatelů lze předpokládat, že pachatel oběti nebo na místě činu (pokud se jednalo o byt či společné prostory) něco odcizil. Oběť by mělam uvést, o

jaké předměty šlo, neboť takové lze posléze nalézt v zastavárnách a ztotožnit tak pachatele.

Osobou oběti bývá často osoba *nezletilého nebo osoba dítěte*. U těchto osob je nutné ihned po lékařské prohlídce provést výslech a dodržet přitom pravidla výslechu těchto osob (§ 57 odst. 1 ZSVM) a to zejména s přihlédnutím k tomu, aby výslech nemusel být později opakován. Výslech se doporučuje zadokumentovat pomocí obrazového a zvukového záznamu, je-li toto možné (§ 57 odst. 2 ZSVM). Při provádění tohoto výslechu se doporučuje použít speciální výhledovou místnost a pro názornou ukázkou, která supljuje nedostatek vyjadřovacích schopností dítěte, použít výslechových pomůcek zvaných „*Jája a Pája*”.

Prohlídka těla

Prohlídka těla je obecně upravena v § 114 trestního řádu. Prohlídce těla je povinen podrobit se každý, je-li nezbytné zjistit, zda jsou na jeho těle stopy nebo následky trestného činu. Stopy po sexuálním trestném činu mohou být dány jak na těle pachatele (škrábance, stopy po zápase, stopy tělních buněk oběti), tak na těle oběti (modřiny, podlitiny, stopy po násilí, biologický materiál pachatele). Prohlídku těla je tedy povinen podstoupit jak mladistvý obviněný, tak oběť.

Prohlídka těla bývá prováděna zpravidla lékařem. Pokud však není prováděna lékařem, smí ji provést pouze osoba stejného pohlaví (§ 114 odst. 1 trestního řádu). Oběť trestného činu bude vykazovat větší výskyt stop po násilí, jelikož násilí je esenciálním předpokladem sexuálních trestných činů. Osobu oběti tak bude nutné prohlédnout a každou stopu po použití násilí pachatelem prozkoumat. Zároveň je nutné si uvědomit, že oběť bude v těžkém citovém rozpoložení ze spáchaného trestného činu. Je tedy vhodné, aby osoba provádějící prohlídku těla disponovala znalostmi z oblasti traumatologie, a aby pomocí těchto znalostí dokázala rozlišit stopy způsobené trestným činem od stop, které nepocházejí ze spáchaného sexuálního trestného činu.⁴⁵⁸

Dle § 114 odst. 2 trestního řádu je-li k důkazu třeba provést zkoušku krve nebo jiný obdobný úkon, je osoba, o kterou jde (pachatel, poškozený) povinna strpět, aby jí odborný zdravotnický pracovník odebral vzorek krve nebo u ní provedl jiný obdobný úkon. Odběr krve je u osoby obětí velmi důležitý, neboť z toxikologického rozboru krve lze zjistit, zda byla oběť v době spáchaní sexuálního

⁴⁵⁸ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s 1634.

trestného činu pod vlivem drog, alkoholu či jiných omamných látek. Pokud by oběť pod vlivem těchto látek skutečně byla, a prokázalo by se, že tento stav byl oběti přivozen pachatelem, bylo by možné hovořit o tom, že pachatel uvedl oběť do stavu bezbrannosti. Uvedení do stavu bezbrannosti je dle konstantní judikatury považováno za projev *násilí*, a použití násilí je nezbytným předpokladem pro naplnění skutkové podstaty trestného činu znásilnění.

Jinými obdobnými úkony dle § 114 odst. 2 trestního řádu se pak chápe odběr vzorů moči a ochlupení.⁴⁵⁹ Tyto vzorky mohou být nalezeny na místě činu či na těle poškozené osoby, čímž vyšetřující orgán získá vzorek genetického materiálu pachatele, což posléze pomůže snazšímu ztotožnění podezřelého.

Prohlídka těla a jiné podobné úkony může být považována za klíčový a nejdůležitější počáteční úkon při vyšetřování sexuálních trestných činů. Tělo oběti je nosičem stop, které po sobě pachatel při páchání trestného činu zanechal. Může jít o stopy zubů, škrábance, biologický materiál a podobně. Pokud je prokázána soulož, nebo jiný pohlavní styk srovnatelný se souloží, může být prohlídka těchto částí těla důležitým zdrojem geologického materiálu pachatele. Stopy mohou být nalezeny na částech oděvů, zejména na spodním prádle oběti či pachatele. Toto spodní prádlo, pokud je zjevně nosičem biologického materiálu, je třeba během prohlídky těla sejmout a zajistit. Pokud se na částech oděvu vyskytují skvrny, je zapotřebí zadokumentovat a zaznamenat místo jejich výskytu. Důležitý bude také poznatek o tom, že se žádné skvrny na spodním či jiném prádle nevyskytují. Tato zjištění by pak mohla hrát roli v utváření závěru o tom, že se nestal trestný čin, že se jednalo o falešné obvinění, nebo že se sexuální trestný čin stal jinak, než jakým byl oznamovatelem interpretován.

Ohledání místa činu

Místem činu, o jehož ohledání jde, se rozumí *část prostoru, ve které došlo z hlediska vnějších znaků ke společensky škodlivé události*. Jinými slovy, jde o místo, kde byl spáchán trestný čin. Takové místo je pak cenným zdrojem kriminalistiky i trestněprávně relevantních informací.

Ohledáním místa činu je pak neodkladný a neopakovatelný úkon, který je zaměřen na bezprostřední zjištění, zkoumání a zajišťování stop a dalších kriminalisticky relevantních událostí na tomto místě. Ohledáním vyšetřující orgán

⁴⁵⁹ ŠÁMAL. P. a kol.: *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s 1635.

bezprostředně poznává místo činu, poznává skutkový stav a vytváří si přímý, nezprostředkovaný pohled na událost, opatřují si přímý poznatek o skutečnosti, kterou budou vyšetřovat.⁴⁶⁰

Účelem ohledání je možnost orgánu konajícího vyšetřování vytvořit si představu o místě, kde se stal trestný čin, o lokalitě a rozmístění předmětů, které budou předmětem dalšího ohledání. Ohledávají se také věci, které mohou souviset se spáchaným sexuálním trestným činem (láhev, zbraně atp.), ale také se může ohledat mrtvola⁴⁶¹ (§ 115 odst. 1 trestního řádu), avšak to bude v případech sexuálních trestných činů páchaných mladistvými velmi výjimečné.

Konkrétním místem činu, které bude v případě spáchaného sexuálního trestného činu spáchaného mladistvým ohledáváno, budou parky, podchody, uličky, odlehlá místa (prostory za budovami či garážemi), ale také domovy mládež, internátní školy či diagnostické ústavy nebo jiná podobná školská zařízení. Výjimečně se bude jednat o byt oběti.⁴⁶²

Pro ohledání se uplatní regulace dle trestního řádu (§ 113), ale více se uplatní obecně dané postupy formulované kriminalistickou vědou. V případě sexuálních trestných činů je třeba věnovat pozornost zejména stopám po zápase. Obrana oběti předpokládá, že se bránila, z čeho vznikne zápas s pachatelem (vyjímaje případy, kdy se oběť nebránila vůbec). Tento zápas bývá doprovázen násilím, kterého pachatel musí použít, aby odpor oběti zlomil. Na místě činu je tak třeba vyhledat a zajistit stopy po zápase (útržky oděvu, zvalená tráva, rozbitý nábytek). Vhodné je si všimnout zvýšené agresivity pachatele vůči ostatnímu vybavení místnosti, které hraničí s vandalstvím, které je doprovodným jevem kriminality mladistvých.

Ohledat je nutné také věci, které se spáchaným sexuálním trestným činem mohou souviset, jako jsou zbraně, láhve či stopy jídla nebo i jiné zajímavé věci či věci v bezprostřední blízkosti konkrétního místa činu, jelikož se jich pachatel mohl nedopatřením dotknout a zanechat otisk prstu.

Setkat se lze také s pojmem místa činu v *širším smyslu*, a myšlen jím je prostor, ve kterém pachatel před spáchaním trestného činu pobýval. Jelikož je u

⁴⁶⁰ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád. Komentář. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1628.

⁴⁶¹ ŠÁMAL, P. a kol.: *Trestní řád. Komentář. 7. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1629.

⁴⁶² Aby oběť disponovala bytem, předpokládá se oběť starší 18 let, což není vyloučené, ale nebude to zpravidla příliš časté.

kriminality mladistvých dán předpoklad neplánování jednání a spontánnosti jednání, nebude se jednat o časté případy, že by mladistvý na svou oběť vyčkával. Výjimka však potvrzuje pravidlo, proto pokud se to jeví jako vhodné, bude zapotřebí vyhledat a ohledat i taková místa, kde mohl pachatel zanechat stopy (pytlíky od bonbonů, od žvýkaček či nedopalek cigarety).

Negativní okolnosti jsou zvláštní typ okolností, kterým je třeba při vyšetřování sexuálních trestných činů věnovat pozornost, jelikož se právě u tohoto druhu trestné činnosti vyskytují dosti frekventovaně, právě na základě *křivých obvinění*. Sexuální trestné činy se projevují a vyznačují použitím násilí. Násilí vyvolává odpor oběti a vznikne výše zmíněný zápas. Takový zápas musí zanechat stopy (rozbitý nábytek, převržené nádoby). Pokud však vyšetřující orgán žádné stopy zápasu ani stopy násilí na místě činu nenajde, bude muset přistoupit na hypotézu, že se sexuální trestný čin zřejmě nestal způsobem, jaký oznamovatel popsal a položit si otázku, zda se tento sexuální trestný čin vůbec stal.

Velmi důležitým dokumentem je *protokol o ohledání*. Tento protokol je zmíněn v § 113 odst. 2 trestního řádu a musí poskytovat úplný a věrný obraz předmětu ohledání, mají se tak k němu přiložit fotografie, náčrty a jiné pomůcky. Dále tento dokument musí splňovat formální náležitosti podle § 55 odst. 1 trestního řádu. Pečlivost a věrnost zpracování protokolu o ohledání vychází ze skutečnosti, že ohledání nelze zpravidla opakovat.⁴⁶³ Ohledáním se zjišťují a zajišťují stopy, které trestná činnost zanechala. Jelikož typickými stopami sexuální kriminality jsou stopy biologické, zčásti trasologické, které podléhají rychlé zkáze, je ohledání úkonem neopakovatelným, a z toho důvodu musí být provedeno co nejprecizněji a v protokolu musí být zachyceny veškeré relevantní události a poznatky.

Domovní a osobní prohlídka

Domovní a osobní prohlídka se provádí v případech, kdy je potřeba, aby vyšetřující orgán přímo prověřil objekt, místo a osobu za účelem nalezení a zajištění osob a věcí důležitých pro vyšetřování.

Prohlídka obecně je upravena v trestním řádu v ustanovení § 82 až § 85c. Domovní prohlídku lze vykonat, je-li důvodné podezření, že v bytě nebo jiné prostora sloužící k bydlení nebo v prostorách k nim náležejících je věc nebo osoba důležitá pro trestní řízení (§ 82 odst. 1 trestního řádu). Osobní prohlídku lze

⁴⁶³ ŠÁMAL. P. a kol.: *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s 1631.

vykonat, je-li důvodné podezření, že někdo má u sebe věc důležitou pro trestní řízení (§ 82 odst. 3 trestního řádu).

Ustanovení § 82 trestního řádu ohledně domovní a osobní prohlídky je plně použitelné i na řízení ve věcech mladistvých, jelikož ZSVM nemá v tomto ohledu svoji vlastní úpravu (srov. § 1 odst. 3 ZSVM).

Osobou důležitou pro trestní řízení je pak třeba rozumět osobu podezřelou ze spáchání trestného činu nebo osobu obviněnou.⁴⁶⁴

Jelikož je osobní nebo domovní prohlídkou zasaženo do ústavě zaručených lidských práv, bude její provedení spočívat na přísném formálním postupu. Příkaz k domovní prohlídce je oprávněn vydat předseda senátu a v přípravném řízení soudce na návrh státního zástupce. Příkaz k domovní prohlídce musí být vydán písemně a musí být odůvodněn (§ 83 odst. 1 trestního řádu). Domovní prohlídku na příkaz předsedy senátu nebo soudce vykoná domovní prohlídku policejní orgán (§ 83 odst. 2 trestního řádu). Na prohlídku jiných prostor a pozemků se užijí ustanovení § 83 odst. 1 a 2 obdobně (§ 83a odst. 1 trestního řádu).

Nařídít osobní prohlídku je oprávněn předseda senátu nebo v přípravném řízení státní zástupce nebo s jeho souhlasem policejní orgán (§ 83b odst. 1 trestního řádu). Osobní prohlídku vykonává vždy osoba stejného pohlaví (§ 83b odst. 3 trestního řádu). Bez příkazu nebo souhlasu státního zástupce může policejní orgán vykonat osobní prohlídku jen tehdy, jestliže příkazu nebo souhlasu předem dosáhnout nelze a věc nesnese odkladu, anebo jestliže jde o osobu přistiženou při činu nebo o osobu, na kterou byl vydán příkaz k zatčení (§ 83b odst. 3 trestního řádu).

Důvodem konání prohlídek v případě vyšetřování sexuálních trestných činů spáchaných mladistvým je pátrání po mladistvém, který je na útěku, anebo pátrání po odcizených věcech, které mohl oběti svého útoku odcizit, kdy právě odcizování věcí je doprovodným jevem kriminality mladistvých. Tyto předměty pak může mladistvý ukrývat u sebe v pokoji, nebo na hůře dostupných místech, která on považuje za bezpečná (sklepy, půdy, kůlny, zahrady). Proto je zapotřebí příkazu k prohlídce i jiných prostor a pozemků dle § 83 a trestního řádu.

⁴⁶⁴ ŠÁMAL. P. a kol.: *Trestní řád. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s 1113.

Během výkonu prohlídky je vhodné sledovat chování přítomných osob (učitelů, rodičů, známých mladistvého). Je zde totiž možnost, že o trestné činnosti mladistvého vědí a svým chováním jej kryjí či svou nevědomost ohledně jeho výskytu pouze předstírají. Je vhodné si všimnout příznaků neklidu, nervozity, rozporech ve výpovědi, vhodné je použít detailizaci.

Vykonat domovní prohlídku nebo osobní prohlídku nebo prohlídku jiných prostor a pozemků lze jen po předchozím výsledku toho, a u koho nebo na kom se má takový úkon vykonat, a to jen tehdy, jestliže se výsledkem nedosáhlo ani dobrovolného vydání hledané věci nebo odstranění jiného důvodu, který vede k tomuto úkonu. Předchozího výsledku není třeba, jestliže věc nesnese odkladu a výsledek nelze provést okamžitě (§ 84 trestního řádu).

Dle § 85 odst. 1 trestního řádu musí orgán vykonávající prohlídku umožnit osobě, u níž se takový úkon koná, nebo některému dospělému členu její domácnosti účast při prohlídce. Právě tato osoba může disponovat informacemi o úkrytu hledaných věcí nebo hledaného mladistvého a může jej sama ukrývat. Proto je vhodné sledovat její reakce a její odpovědi, výše zmíněné náznaky neklidu. Taková osoba, u které má být provedena domovní prohlídka, prohlídka jiných prostor a pozemků a domovní prohlídka je povinna takový úkon strpět (§ 85a odst. 1 trestního řádu).

O vykonané prohlídce se sepíše protokol, ve kterém je třeba uvést, zda byla dodržena ustanovení o předchozím výsledku (§ 84 trestního řádu), popřípadě označit důvody, proč dodržena nebyla (§ 85 odst. 3 trestního řádu).

Pátrání po pachateli

Pátrání po mladistvém pachateli bezprostředně po spáchání sexuálního trestného činu je možné, pokud k oznámení dojde neprodleně poté, co je trestný čin spáchán. Takto brzké pátrání se nazývá *pátrání po horké stopě*.

Čím dříve započne vyšetřující orgán s pátráním po osobě pachatele, tím vyšší je šance, že bude mladistvý pachatel dopaden co nejdříve. To sebou nese požadavek vyšetřujícího orgánu na spolupráci s orgány Policie ČR, které pomáhají s pátráním, ale také okamžitou reakci těchto orgánů na včasné oznámení spáchaného trestného činu. Orgány, které se na pátrání podílejí a poskytují si navzájem součinnost, jsou Služba kriminální policie a vyšetřování a ostatní služby Policie ČR.

Postup a obecná úprava pátrání po osobách je upravena v *Nářízení Ministerstva vnitra č. 13 ze dne 25. března 2002, kterým se upravuje postup při pátrání po osobách a věcech*.

7.8. Zvláštnosti vyšetřovacích verzí, plánování a organizace vyšetřování

Pokud zpočátku vyšetřování není známa totožnost pachatele, vytyčuje se obecná vyšetřovací verze o tom, že sexuální trestný čin spáchal mladistvý pachatel, a to zejména podle způsobu spáchání sexuálního trestného činu, na základě získaných a vyhodnocených trasologických stop (otisky nohou, rukou, bot) a získaného popisu osoby mladistvého.

Obecná vyšetřovací verze o *skupinovém spáchání sexuálního trestného činu* nelze vyloučit, avšak nebude příliš častá. Sexuální trestný čin se skutečně může stát za asistence většího počtu osob, ale častější bude spáchaný sexuální trestný čin jedním, nanejvýš však třemi pachateli.

Další vyšetřovací verze, která pracuje s předpokladem, že jako *organizátor stojí v pozadí spáchaného trestného činu dospělá osoba*, se v případě sexuálních trestných činů neuplatní. Lze si pouze obtížně představit, že by dospělý pachatel zinscenoval znásilnění nebo pohlavní zneužití cizí osoby. Sexuální trestné činy mají také úplně odlišnou genezi, tudíž při vyšetřování sexuálních trestných činů nebude mít tato vyšetřovací verze uplatnění.⁴⁶⁵

Obecnou vyšetřovací verzí kriminality mladistvých je *verze o další trestné činnosti mladistvého*, ať již registrované, nebo latentní. Tato vyšetřovací verze je pro sexuální trestné činy mladistvého použitelná v plném rozsahu. Pokud se mladistvý dopustil sexuálního trestného činu, odpovídá to o jeho povaze a přístupu ke kriminálnímu chování obecně. V takových případech lze předpokládat, že mladistvý se již nějaké trestné činnosti dopustil, nebo v blízké době opět dopustí.

Co se týče vztahu mladistvého pachatele a osoby oběti, lze vycházet z následujících vyšetřovacích verzí:

⁴⁶⁵ Odlišně by tomu mohlo být v případech kriminality spjaté s prostitucí nebo pornografií, kdy se mladiství dopouštějí trestné činnosti, avšak tuto jejich trestnou činnost organizují a řídí osoby dospělé.

- Mladistvý pachatel má určitý vztah k osobě oběti, má možnost tuto osobu kontaktovat a tento sexuální trestný čin spáchal z následujících důvodů:
- Nedokáže navázat styky k uspokojení své sexuální touhy jiným způsobem,
- Byl osobou oběti odmítnut,
- Byl pohlavně neukojen s velkou pohlavní potencií,
- Osoba oběti jej pohlavně vydráždila,
- Zneužil svého postavení vůči oběti, ať již z pozice autority, nebo z pozice síly.
- Mladistvý pachatel nemá k osobě oběti žádný bližší vztah a sexuální trestný čin spáchal z těchto důvodů:
- Byl delší dobu bez pohlavního styku,
- Nedokáže navázat žádný erotický kontakt,
- Je silně pohlavně potentní,
- Pachatel již byl registrován v souvislosti se spáchaným sexuální trestným činem.
- Sexuální trestný čin mladistvým pachatelem spáchán nebyl, jde o inscenaci, falešné obvinění, přičemž motivy tohoto falešného obvinění jsou různé.

Pro plánování a organizaci vyšetřování sexuálních trestných činů spáchaných mladistvých platí obecná doporučení pro plánování a organizaci vyšetřování, se dvěma specifiky, které je třeba zohlednit. Prvním z nich je charakter trestné činnosti a druhým je osoba mladistvého pachatele.

Zohlednění spáchaného trestného činu jako sexuálního spočívá v tom, že je třeba vzít v potaz *časovou tíseň*, v níž se vyšetřování octlo, neboť je dáno riziko opakování trestné činnosti v krátkém časovém horizontu. Dále je třeba zmínit, že typickými stopami jsou stopy biologické, které podléhají rychlé zkáze. Proto je třeba urgentně a v krátkém časovém intervalu tyto typické stopy vyhledat a zajistit. Jedná se o velké množství úkonů, které nedokáže vyšetřující orgán obstarat sám. Je toto zapotřebí, aby v rámci plnění těchto úkolů spolupracoval s dalšími orgány či odděleními (technika, analytika atp.).

Zohlednění osoby mladistvého pachatele spočívá v tom, že během celého vyšetřování je třeba dbát zvýšené ostražitosti na zajištění základních záruk trestního

řízení proti mladistvým. To znamená především specifický přístup vůči mladistvému, svěřeni vyšetřování osobám majícím životní zkušenosti a znalost otázek souvisejících s výchovou mládeže, zjišťovat osobní a rodinné poměry mladistvého, plánovitost veškerých úkonů, aby tyto nemuseli být opakovány, respektování a snaha o dosažení výchovného účelu trestního řízení.

7.9. Zvláštnosti některých následných úkonů

Následné úkony vyšetřování sexuální trestné činnosti páchané mladistvými vykazují taktéž jisté zvláštnosti v následné etapě vyšetřování. V této etapě je nutné prověřit důsledky vyplývající z vytyčených vyšetřovacích verzí. V teorii se hovoří o etapě *rozvinutého dokazování*, kdy jsou již zjištěny skutečnosti odůvodňující závěr, že trestný čin spáchala určitá osoba. Následné úkony tak slouží zejména k tomu, aby byla tato verze podpořena a postavena napevno.

Mezi následné úkony vyšetřování sexuální trestné činnosti páchané mladistvými pachateli tak bude možné zařadit následující úkony:

- Výslech obviněného,
- Výslech oběti/poškozeného,
- Výslechy svědků,
- Prověrka výpovědi na místě,
- Rekognice,
- Konfrontace,
- Expertizy.

Výslech obviněného

Výslech mladistvého obviněného ze sexuálního trestného činu je velmi důležitým úkonem v následné etapě vyšetřování.

Je nutné si uvědomit, že se jedná o výslech mladistvého. Proto je třeba jej vyslýchat zejména v duchu zásad stanovených v ZSVM, zejména postupovat ohleduplně a šetřit jeho osobnost (§ 57 odst. 1 ZSVM).

Obsahově musí být výslech jako procesní úkon precizně připraven. Vyšetřující orgán při výslechu v této etapě vyšetřování již musí mít k dispozici

potřebná zjištění o mladistvém, musí být zjištěny jeho osobní, rodinné a sociální poměry, musí být dostatečně zjištěn skutkový stav, shromážděny důkazy o tom, že se sexuálního trestného činu dopustil právě konkrétní mladistvý. Vyšetřující orgán musí mít rovněž povědomí o skutečnostech typu věrohodnosti výpovědi obviněného mladistvého.

Průběh výslechu by měl být připraven tak, aby výslech proběhl plynule. Obviněný mladistvý je nechán samostatně vypovídat, aby vylíčil událost svými vlastními slovy. Vhodné je, aby výslech nebyl ničím vyrušován a obviněný se mohl na výpověď plně soustředit. K odstranění stresu a nervozity obviněného mladistvého může sloužit prvotní neformální rozhovor o běžném životě mladistvého, o jeho zájmech, koníčcích, o věcech mladistvému blízkých. Poté lze plynule přejít k hovoru o pohlavním životě mladistvého. Takto zvolenou taktikou, a hlavně kvalitně zvládnutým výslechem lze docílit toho, že vnitřně klidný a uvolněný mladistvý překlene stres a začne sám spontánně vypovídat, aniž by měl čas na přípravu lži a vymýšlet si “krycí” verze či falešná alibi. K tomuto je nutné, aby vyslýchající osoba disponovala potřebnými zkušenostmi z oblasti vyslýchání mladistvých a dokázala odhalit vhodný emoční stav mladistvého a vyhodnotit vhodný okamžik k položení konkrétní otázky (srov. § 8 odst. 8 ZSVM).

Obviněný mladistvý by zejména měl být schopen popsat vztah mezi ním a obětí či osobou poškozenou, zda se znají, případně odkud. Pokud mladistvý oběť nezná, měl by uvést okolnosti jejich prvního setkání, měl by popsat atmosféru tohoto setkání.

Ideální je situace, za které se mladistvý ke spáchanému sexuálnímu trestnému činu dozná. Tohoto je vhodně zvolenou taktikou a psychologii výslechu docílit. Častější však budou situace, kdy mladistvý obviněný trestný čin popírá. V takových případech je vhodné, aby vyšetřující orgán položil otázku, proč si mladistvý myslí, že byl oznamovatelem označen za pachatele právě tento mladistvý.

Poté by měla přijít fáze, kdy bude mladistvý obviněný dotazován na spáchaný sexuální trestný čin. Mladistvý by měl pokud možno odpovídat sám, měl by hovořit ve formě monologu, a sice uvést vlastní verzi událostí, které jsou mu kladeny za vinu. V případě sexuálních trestných činů, které obsahují prvek násilí, by měl mladistvý uvést, jaký byl odpor oběti, jak jej překonal a jaká byla obrana oběti. Dále by měl uvést, zda došlo k uspokojení jeho pohlavního pudu, zda došlo

k ejakulaci či zda u něj dochází k vyvrcholení jiným způsobem. Nutné je také zaznamenání chování oběti po činu. Zda odešla, kam šla. Tato otázka však bude závislá na situaci spáchaného činu, neboť čin může být spáchán tak, že mladistvý po spáchání odejde či uteče a chování oběti tak nezaznamená.

Teprve poté, co mladistvý vyličí svou verzi, nastupuje fáze dialogu a předkládání důkazů. Tyto důkazy buď potvrzují verzi mladistvého, nebo jí vyvracejí. Zde dostává mladistvý možnost vyjádřit se k důkazům a vysvětlit tak případné rozpory, které mohly vzniknout mezi jeho verzí a předloženými důkazy. Během této fáze je zapotřebí, aby se osoba provádějící výslech vyvarovala otázkám sugestivním. Tyto otázky by mohly, vzhledem ke zvýšené sugestibilitě mladistvých, ovlivnit výpověď mladistvého. Ten by mohl pojmout vůči vyslychajícímu pocit, že musí odpovídat tak, jak “by se vyslychajícímu mohlo líbit”. Takovým situacím je zapotřebí se vyvarovat a vyslychající osoba by měla mít zkušenosti na to, aby takové otázky nekladla.

Vyslychající osoba však musí také disponovat takovými zkušenostmi, které dokáží včas odhalit lživou výpověď mladistvého. Toto odhalení by měla vyslychající vést v patrnost a mladistvého s ním konfrontovat až ve fázi dialogu. V této fázi se doporučuje, aby osoba vedoucí výslech využila *detailizace*, kdy se bude snažit lživou výpověď odhalit prostřednictvím detailů, opakováním stejných otázek atp.

Stále je však mít na paměti, že se jedná o výslech mladistvého obviněného. Uplatní se tedy § 57 ZSVM, ale ze zřetele nelze spustit ani ustanovení § 42 odst. 1 ZSVM, podle kterého má mladistvý právo na zacházení přiměřeného jeho věku, duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu. Dále je nutné myslet také na poučení mladistvého (§ 42 odst. 3 ZSVM) a nutnou obhajobu mladistvého (§ 42a ZSVM).

ZSVM v ustanovení § 57 odst. 2 upravuje možnost využít k výslechu mladistvého obviněného zařízení umožňující obrazový a zvukový záznam, je-li to vzhledem k okolnostem případu a osobě mladistvého vhodné a technicky možné. Tento způsob se doporučuje zejména z důvodu zachycení autentické výpovědi mladistvého, včetně jeho nonverbálních projevů a autentických slovních spojení a výrazů.

Výslech poškozené osoby

Již jen skutečnost, že se určitá osoba stala obětí sexuálního trestného činu, je dost traumatizující. V případech sexuální kriminality páchané mladistvými jsou velmi často oběťmi nezletilé děti, které se považují za zvlášť zranitelné oběti (§ 2 odst. 4 písm. a) zákona o obětech). Tyto osoby jsou pak vyslýchány v režimu zákona o obětech a platí pro ně specifická pravidla (§ 20 zákona o obětech).

Vyžaduje se šetrný a citlivý přístup, neboť každá vzpomínka na spáchaný sexuální trestný čin vyvolává v oběti traumatizující vzpomínky a způsobuje zásah do jejího emočního rozpoložení.

Z toho důvodu by výslech měly vést osoby zkušené (§ 3 odst. 8 ZSVM), empatické, které svým vystupováním dokáží vzbudit pocit bezpečí a uklidnění, který je pro výpověď zvlášť zranitelné oběti důležitý. V takových případech je totiž třeba, aby oběť překonala stud a vypovídala detailně.

Mohou nastat situace, kdy je dáno podezření, že byl sexuální trestný čin pouze zinscenován či se vůbec nestal nebo se nestal způsobem, jaký oběť vypověděla. Pokud se tyto pochybnosti nepodařilo rozptýlit ani počátečními úkony, jsou dána určitá doporučení, jak tyto pochybnosti rozptýlit v této následné etapě vyšetřování:

- Nezletilé osoby vyslýchat v nepřítomnosti jejich rodičů, u kterých je podezření, že nezletilého navedly k podání lživé výpovědi.
- Pozornost zaměřit zejména na detaily z místa činu. Detaily způsobu použití prostředků k objasnění předem důkladně prověřených okolností, které nasvědčují tomu, že ke spáchání sexuálního trestného činu nedošlo.
- Provedení prověrky na místě činu.
- Při výslechu dospělých osob podezřelých z fingování či inscenace sexuálního trestného činu využít všech poznatků o osobě obviněného a o osobě oběti a o jejich vzájemných vztazích.
- Dále se doporučuje apelovat na jejich čest, morálku a na trestní odpovědnost za křivou výpověď a křivé obvinění.

Výsledky svědků

Výsledky svědků v následné etapě vyšetřování jsou úkonem, který slouží k získání dílčích, doplňujících informací. Vyšetřující orgán již má k dispozici důkazní materiál a povědomí o skutečnostech o spáchaném trestném činu.

Výslechy svědků jsou běžným vyšetřovacím úkonem počátečním, kdy jsou svědci vyslýcháni. Jejich výslechy v nadšené etapě vyšetřování slouží již k získání těch informací, které mohou “dokreslit” či doplnit mezery ve vyšetřování.

Mohou se stát situace, kdy vyšetřováním získané informace budou v rozporu se skutečnostmi, které sdělili vyslýchání svědci. Právě v následné etapě je vhodný moment ke konfrontaci svědků s těmito rozpory. Svědek by měl dokázat tyto rozpory vysvětlit.

V této etapě vyšetřování autor doporučuje využít taktiky *detailizace*, kdy jsou vyšetřujícímu orgánu známy rozhodné skutečnosti, avšak pokud jsou v rozporu s prvotními výpověďmi svědků, práce detailizací je možné odhalit případnou lež svědka či snahu svědka poskytnout obviněnému falešné alibi.

Pokud je však skutkový stav zle vyšetřen a dodatečné výslechy svědků již nejsou zapotřebí, žádný rozpor ve vyšetřování nebyl objeven, je možné, za pečlivého uvážení vyšetřujícího orgánu, od výslechu svědků v následné etapě vyšetřování upustit.

Prověrka výpovědi na místě

Prověrka výpovědi na místě je zvláštní způsob dokazování, který je upraven v § 104c trestního řádu. Prověrka výpovědi na místě se koná, je-li zapotřebí za osobní přítomnosti podezřelého, obviněného nebo svědka doplnit nebo upřesnit údaje důležité pro trestní řízení, které se vztahují k určitému místu.

Významu nabývá tento způsob vyšetřování při vyšetřování zejména sexuálních trestných činů. Prověrka výpovědi se tak může provádět jak s osobou mladistvého pachatele, tak s osobou oběti. Vhodnějším postupem je provést prověrku výpovědi s osobou oběti, jelikož ta bude popisovat místo činu a poukazovat na předměty, které mají se spáchaným sexuálním trestným činem přímou souvislost, může na ně vyšetřující orgán upozornit. Tyto předměty poté pomáhají usvědčit pachatele či jej alespoň s místem činu spojit. Provedení prověrky s osobou pachatele sebou nese riziko, že pachatel na žádnou z možných stop vyšetřující orgán neupozorní a může se snažit i zabránit vyhledání těchto stop.

Proto se jeví jako ideální postup provést prověrku výpovědi na místě s osobou oběti co nejdříve, než veškeré stopy podlehnou zkáze a již je nebude možné vyhledat ani zajistit. Pachatele se doporučuje přizvat ke konání prověrky až na závěr vyšetřování.

Pokud je osobou oběti osoba mladší 15 let, bude zapotřebí zvážit, zda je vhodné prověrku na místě provádět, jelikož přítomnost na místě činu může být pro dítě velmi stresující.

Rekognice

Průběh rekognice je upraven v § 104b trestného řádu a spočívá ve znovupoznání pachatele. Koná se v případech, kdy je nutné, aby podezřelý, obviněný nebo svědek znovu poznal osobu nebo věc a určil její totožnost. K provádění rekognice je zapotřebí přizvat minimálně jednu osobu, která není na věci zúčastněna (§ 104b odst. 1 trestního řádu).

Rekognice spočívá v tom, že oběť bude nucena poznat a identifikovat pachatele, který se na ní dopustil sexuálního trestného činu. To vytváří na oběť silný emoční tlak, na který musí být oběť vyšetřujícím orgánem předem připravena a upozorněna. Osoby, mezi kterými bude pachatel rozpoznáván, musí být alespoň v obecných rysech podobné a odpovídat popisu poznávané osoby. Tyto osoby musejí být vybrány tak, aby byly co nejvíce podobné pachateli.

Rekognice jako procesní úkon musí být dobře organizačně zajištěn. V případech, kdy bude pachatel poznáván osobou nezletilou nebo obětí sexuálního trestného činu se doporučuje provedení prostřednictvím jednocestného zrada nebo za použití prostředků videotechniky.

Pokud se provádí rekognice za účasti osoby mladší 18 let, užijí se přiměřeně ustanovení o vypslechu dle § 102 trestního řádu.

Konfrontace

Konfrontace jako zvláštní způsob řízení je upraven v § 104a trestního řádu. Provádí se zásadně v řízení před soudem (§ 104a odst. 7 trestního řádu). V přípravném řízení ji lze konat jen v případě, že její provedení výrazně přispěje k objasnění věci a stejného cíle nelze dosáhnout jinými prostředky.

Použití konfrontace v případech sexuálních trestných činů spáchaných mladistvým je zákonem přímo vyloučeno, jak plyne z ustanovení § 104a odst. 5 poslední věta, trestního řádu, kdy nelze postavit tvář v tvář poškozeného mladšího 18 let s obviněným v případě trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

Tento zákaz se vztahuje na osobu oběti, která je mladší 18 let. Odlišně tomu však může být v případech, kdy osobou pachatele bude mladistvý, avšak osobou

oběti osoba starší 18 let. V takových případech bude využití konfrontace možné podle pravidel § 104a trestního řádu. I při této konfrontaci je však důležité si uvědomit, že oběť si prošla traumatizujícím zážitkem, proto není příliš vhodné stavit ji do situace, kdy bude muset čelit pachateli tváří v tvář.

Konfrontace však bude také možná v případech, kdy má vyšetřující orgán vážné podezření na falešné obvinění, které se doposud nepodařilo prokázat. V těchto případech, kdy je pravděpodobnost falešného obvinění velmi vysoká, je možné postavit případnou oběť s potenciálním obviněným, aby si tváří v tvář vyjasnili rozpory. Tento krok je však nutné důkladně zvážit, neboť pokud by obvinění falešné nebylo, utrpěla by oběť silnou emocionální ránu, ze které by mohla mít trvalé následky. Přikročení ke konfrontaci v těchto případech tak bude silně záležet na přesvědčení vyšetřujícího orgánu o tom, že je obvinění falešné a toto tvrzení nelze prokázat jinak. Autor se spíše klaní k závěru, že je v případech pochybností v těchto případech konfrontaci nevyužívat.

Expertizy

Při určení, jaká expertiza bude u mladistvého pachatele využita, je nutno vycházet ze dvou faktorů. Za prvé, mladistvý pachatel. Osoba mladistvého pachatele a expertizní vyšetření jeho duševního stavu je klíčové a vyžadované ZSVM. Za druhé, expertizy se při vyšetřování trestných činů spáchaných mladistvými využívají dle toho, jaký druh trestného činu byl mladistvým spáchán. Na konkrétním trestném činu tak stojí volba jednotlivých expertiz.

V prvním případě, kdy se jedná o obligatorní expertizy využívané k vyšetření duševního stavu mladistvého, se jedná o soudně psychiatrickou expertizu a soudně psychologickou expertizu.

Soudně psychologická expertiza slouží ke zjištění a vyšetření stupně rozumové a mravní vyspělosti mladistvého pachatele, která je dle § 5 odst. 1 ZSVM základem trestní odpovědnosti mladistvého pachatele. Tato expertiza tak odpovídá na otázky, zda je mladistvý pachatel trestně odpovědný a jaká opatření by měl soud zvolit k jeho nápravě.

Naproti tomu *soudně psychiatrická expertiza* se využívá v případech, kdy je zapotřebí zjistit duševní stav mladistvého. Využívá se zejména v případech, kdy má vyšetřující orgán podezření, že mladistvý trpí duševní poruchou, jako je psychopatie, oligofrenie, sexuální deviace, gerontofilie či pedofilie. Tato duševní

onemocnění tak mohou vyvolat u orgánů činných v trestním řízení podezření o tom, zda a do jaké míry je mladistvý způsobilý rozpoznat nebezpečnost svého jednání a toto své jednání bezpečně ovládat. Specifika vyšetření duševního stavu mladistvého upravuje § 58 ZSVM, dle kterého se k tomuto vyšetření přibere znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, specializace dětská psychiatrie, a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, specializace dětská psychologie. Pokud je však mladistvý duševně zaostalý a příčina této zaostalosti není zřejmá, využije se kompletního psychiatricko-psychologického expertizního vyšetření dle § 58 ZSVM

Ve druhém případě, kdy volba expertiz závisí na tom, že byl spáchán *sexuální trestný čin*, budou voleny expertizy a posudky z oborů traumatologie, soudního lékařství, soudní psychiatrie a jiné expertizy podle kriminalistických expertizních oborů.

Jedním z nejdůležitějších vyšetření bude *soudní lékařské vyšetření*. Za pomoci tohoto vyšetření se zjišťuje, zda jsou na těle oběti nebo těle pachatele stopy po souboji či obraně nebo obecně stopy po násilí. Sexuální trestné činy se vyznačují použitím násilí a obecně kriminalita mladistvých nese znak velmi brutálního násilí, proto je nutné zjistit, zda jsou takové stopy na tělech přítomny. Dále lze tímto vyšetřením zjistit, zda došlo k souloži či jinému pohlavnímu styku srovnatelným se souloží. Stopy po násilí a jejich umístění na těle je nezbytné k prověření verze, kterou pachatel i oběť uvádějí. Je také zapotřebí prověřit, zda se trestný čin stal takovým způsobem, jaký osoba oběti uvádí. Takového zjištění se nejspíše dosáhne právě za pomoci lékařského vyšetření.

Dalším druhem vyšetření, který se při vyšetřování sexuálních trestných činů využívá, je *sexuologická expertiza*. Tato expertiza slouží ke zjištění, v jakém vývojovém stupni jsou pohlavní orgány pachatele, zda je tento vývin odpovídající věku pachatele. Zkoumají se také vývojové anomálie sexuálních partií pachatelů. Důležitým poznatkem, který může tato expertiza poskytnout, je údaj o tom, zda je obviněný mladistvý vůbec schopen sexuálního života, zda je schopen soulože a jeho dosavadní sexuální zkušenosti. Zejména v případě zkoumání mladistvých pachatelů je tato expertiza vhodným způsobem, jakým lze zjistit sexuální vyspělost mladistvého. Kromě fyzických dispozic zkoumá sexuologická expertiza také dispozice vnitřní, a sice situace, za jakých se mladistvý pachatel uspokojí, za

kterých u něj dochází k vyvrcholení či zda se jedná o mladistvého sexuálního devianta.

Hojně využívané jsou také *kriminalistické expertizy*. Ty se v případě vyšetřování sexuálních trestných činů využívají následující:

- Biologická expertiza,
- Trasologická expertiza,
- Chemická expertiza.

7.10. Zvláštnosti zapojení veřejnosti do vyšetřování

Zapojení veřejnosti do vyšetřování je obecně vztah problematické zhodnotit. Jsou různé druhy trestné činnosti, při jejichž vyšetřování může být zapojení veřejnosti do vyšetřování klíčové (nabídnutí odměny za informace směřující dopadení pachatele, upozornění na výskyt nebezpečného pachatele, atp.). Zapojení veřejnosti je tak vhodné v případech, kdy je pachatel na útěku, je po něm vyhlášeno pátrání a veřejnost tak může sloužit jako cenný zdroj informací o pobytu hledaného, popřípadě může být prostřednictvím veřejnosti zjištěna totožnost neznámého pachatele.

Důležité je však si uvědomit, že zapojení veřejnosti do vyšetřování sebou nesen i určitá rizika. Veřejnost může být upozorněna na výskyt nebezpečného pachatele a může tak být spuštěna nebezpečná vlna “hysterie”. Zároveň uveřejnění jakéhokoli popisu či fotografie pachatele znemožňuje použití vyšetřovací úkonů jako je rekognice.

Zvlášť opatrné by mělo být zapojení veřejnosti do vyšetřování sexuálních trestných činů. Veřejnost je velmi citlivá k sexuálním trestným činům, proto může být nápomocna při vyšetřování nebo pátrání po pachateli. Na druhou stranu je však potřeba brát ohled na osobu oběti, vůči níž by mohlo být neohleduplné až nešetrné, pokud by detaily ze spáchané trestného činu byly vydány na veřejnost. Proto poskytování takových informací by mělo být prováděno po pečlivé úvaze.

Pokud jde o osobu mladistvého pachatele sexuálního trestného činu, opět je třeba postupovat obezřetně. Zde není zapotřebí chránit pouze osobu oběti a její soukromí, je také třeba dbát zvýšené ochrany soukromí mladistvého pachatele, jelikož se stále jedná o osobu mladistvou. Je tak třeba chránit osobní údaje

mladistvé osoby a její soukromí (§ 3 odst. 5 ZSVM). Veřejnost je tak zapojena především do pomoci orgánům činným v trestním řízení při pátrání po mladistvém pachateli.

Samozřejmě vyšetřující orgány musejí objasnit osobní, rodinné a jiné poměry mladistvého, za tímto účelem tak mohou kontaktovat rodinu, školská zařízení, zaměstnání mladistvého, ale také speciální orgány (OSPOD, Probační a mediální službu).

7.11. Zvláštnosti kriminalistické prevence

Kriminalistická prevence by měla být primárně zaměřena na pachatele tohoto druhu kriminality, a sice na mladistvé osoby. Prevence by tak měla spočívat v předcházení této kriminality jednak pravidelnými besedami za účelem upozornění na tento druh trestné činnosti a případné sankce za něj, jednak pravidelnou sexuální výchovou či výchovou ke zdraví, kdy se mladistvý bude vzdělávat v oblasti intimní sféry a bude mu vštěpováno, jakým způsobem se v určitých situacích chovat, a jak naopak ne. Veškeré činnosti spojené s prevencí by měly také rozpoznávat kriminogenní faktory.

Co do prevence, lze odkázat na kriminalistickou prevenci před sexuální kriminalitou, jakož i na prevenci kriminality mladistvých.

8. Závěrem ke kriminalistické části práce

Čtvrtá část práce se zabývala tematikou mravnostní kriminality páchané mladistvými pachateli v kontextu kriminalistické vědy.

Cílem této části bylo za pomoci analýzy sestavit specifickou, konkrétní metodiku vyšetřování mravnostní kriminality páchané mladistvými pachateli.

Analýza spočívala ve studiu a deskripci obecných výkladů o metodice vyšetřování, zásad tvorby jednotlivých metodik a jednotlivých metodik vyšetřování. Základem byla analýza metodiky vyšetřování sexuálních trestných činů, neboť některé komponenty metodiky vyšetřování (počáteční úkony, následné úkony, vyšetřovací verze, podněty k vyšetřování) jsou závislé na spáchaném druhu trestné činnosti. Proto bylo zásadní, aby byla metodika vyšetřování sexuálních trestných činů řádně analyzována a popsána.

Druhou metodikou, která byla zkoumána, byla metodika vyšetřování trestných činů páchaných mládeží. Tato metodika vnesla do cíle práce zásadní aspekt, a sice osobu mladistvého pachatele. Osoba mladistvého pachatele je klíčovým pojmem a vyžaduje zcela specifický přístup, zejména pak při počátečních a následných úkonech. Velká část těchto úkonů podléhá jinému zákonnému režimu, než je tomu v případě dospělých pachatelů.

Syntézou dvou výše zmíněných metodik tak byla sestavena konkrétní, specifická a systémová metodika, která zohledňuje veškeré aspekty druhu páchané trestné činnosti a zohledňuje také zásadní faktor, a to je osoba mladistvého pachatele. Metodika taktéž obsahuje poznatky kriminologické a trestněprávní. Sumarizací těchto poznatků tak vznikla specifická metodika vyšetřování sexuálních trestných činů páchaných mladistvým pachatelem.

Závěr

Tématem rigorózní práce je dle názvu Mravnostní kriminalita páchaná mladistvými pachateli a její vyšetřování. Již z názvu je patrné, že obsahem tohoto tématu byla problematika spadající jak do vědy kriminologické, trestněprávní a vědy kriminalistické. Ostatně úzké propojení těchto vědních oborů je zjevné a velmi často zmiňované.

Téma mravnostní kriminality je tématem stále aktuálním a stále živým. Mravnostní kriminalita je celkově považována za vysoce nebezpečný společenský problém. Její páchaní nechává na obětech závažné následky, ať již fyzické, tak psychické. Proto je zapotřebí mravnostní kriminalitě věnovat zvláštní pozornost, byť se, co do registrovaných případů, nejedná o jednu z nejčastěji vyskytovaných. Co tomuto druhu kriminality schází na kvantitě, nahrazuje “kvalitou”, jelikož se skutečně jedná o závažnou trestnou činnost, která postihuje nejcitlivější sféry lidského života, a to vnitřní osobní a pohlavní integritu.

Tato již velmi nebezpečná trestná činnost však může být za určitých podmínek ještě závažnější. Vysoce nebezpečného významu dosahuje mravnostní kriminalita v případech, kdy je páchána na dětech. Proti páchaní mravnostní kriminality na dětských obětech stojí celá řada zákonných skutkových podstat, které chrání tyto dětské oběti (pohlavní zneužití, zneužití dítěte k výrobě pornografie, ...). Tyto oběti jsou zároveň (a bohužel) velmi častými oběťmi mravnostní kriminality. Proto také dle zvláštního zákona získávají statut *zvlášť zranitelné oběti*.

Další nebezpečná situace nastává, pokud se mravnostní kriminality dopouštějí děti, případně mladiství. Pokud je pachatelem osoba mladistvá, přináší to nebezpečí v tom smyslu, že jedinec, který je ve své podstatě stále ještě ve fyzickém, psychickém, morálním a emočním vývinu se dopustí takového druhu trestné činnosti. Tato událost zanechá v morálním a hodnotovém vývoji mladistvého výraznou stopu. Mladistvý tak ztratí zábrany páchat nebezpečnou a násilnou trestnou činnost, ztratí respekt k hodnotám, autoritám a zejména respekt k osobní a pohlavní integritě jednotlivých osob. Takového jedince je proto nutné jako pachatele včas dopadnout a zahájit s ním řádný trestní proces, který vyústí v uložení odpovídající a adekvátní sankce.

V ideálním případě by se mladiství (ani děti!) neměli za žádných okolností mravnostní kriminality dopouštět. Tomu by se mělo předcházet řádnou výchovou,

vhodným výchovným prostředím, vlivem rodiny a kolektivu, ale také preventivní činností příslušných orgánů.

V případě, kdy ke spáchanému mravnostnímu trestnému činu dojde, je nutné na něj rychle a adekvátními prostředky a úkony reagovat. Řeč je zejména o vyšetření mravnostního trestného činu, odsouzení mladistvého pachatele a uložení takové odpovídající sankce, která bude mít zejména výchovný charakter.

Aby tohoto mohlo být dosaženo, je zapotřebí mít o tomto druhu kriminality povědomí. Je zapotřebí, aby orgány činné v trestním řízení znaly příčiny této kriminality, zejména její fenomenologii a etiologii. Ze znalostí těchto aspektů lze pak dovodit konkrétní kontrolní opatření či kontrolní a preventivní mechanismy, jakými lze páchaní této kriminality předcházet.

Dále je zapotřebí, aby toto jednání mladistvých bylo trestněprávně vymezeno. Jednání, které vykazuje znaky trestného činu, musí být za trestný čin zákonem označeno ve zvláštní části trestního zákoníku. Musí tedy být legálně vymezeno, jaká jednání jsou mravnostními trestnými činy, popřípadě, jaké trestné činy z jiných hlav mohou mít sexuální podtext. Poté je třeba zkoumat trestní odpovědnost mladistvého, zda je tento způsobilý nést za spáchaný trestný čin trestněprávní následky v podobě sankcí. Tyto sankce jsou pak vymezeny ve speciálním zákoně, jejichž rozbor a pravidla jejich ukládání je také zapotřebí znát.

Aby však mohlo dojít k úspěšnému trestnímu řízení a mladistvý pachatel byl za spáchaný trestný čin odsouzen, musí být případ vyšetřen. V případech sexuální kriminality jsou používány určité postupy metodiky vyšetřování. Svá specifika rovněž vykazuje metodika vyšetřování trestné činnosti mládeže. Syntézou těchto dvou metodik vyšetřování vzniknou obecná pravidla pro vyšetřování případu sexuálního trestného činu spáchaného mladistvým pachatelem. Vyšetřování a usvědčení mladistvého pachatele jsou tak klíčovými pro řádné dovršení trestního procesu proti mladistvému.

Idea práce je tudíž taková, aby byl mladistvý za spáchaný mravnostní trestný čin odsouzen a byla mu stanovena odpovídající sankce. Pro naplnění této idey je zapotřebí splnit určité předpoklady a ty jsou vymezeny v jednotlivých cílech a subcílech práce.

Cílem práce bylo vytvořit ucelený dokument, který popíše a systémově začlení mravnostní kriminalitu páchanou mladistvými pachateli. Tohoto cíle bylo

docíleno deskripcí a analýzou obecné mravnostní kriminality a analýzou specifík kriminality mládeže. Syntézou těchto zjištěných poznatků byl vytvořen text, který systémově popisuje mravnostní kriminalitu páchanou mladistvými pachateli. Tento text je vedle analýzy vystaven také na datech získaných na základě zkoumání a analyzování policejních statistik. Tato data tak dávají textu konkrétní záběr, který přesahuje abstraktní výklad, a doplňuje jej o skutečná čísla, která zkoumanou kriminalitu definují.

Podán byl také výklad o trestněprávním vymezení. Abychom mohli hovořit o mladistvém pachateli, musí být tento mladistvý trestně odpovědný. Právě podmínky trestní odpovědnosti mladistvých jsou předmětem výkladu třetí části práce. Dále tato část analyzuje jednotlivé skutkové podstaty trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, včetně jiných trestných činů, které mohou nést sexuální motiv. Analýza pojednává také o sankcionování mladistvých, kdy jsou zkoumány druhy sankcí, podmínky jejich uložení, a to vše v souladu se základními principy a zásadami sankcionování mladistvých.

Druhým, neméně důležitým, cílem práce bylo vytvoření konkrétní systémové metodiky vyšetřování mravnostní trestné činnosti páchané mladistvými pachateli. Tato metodika vychází z poznatků analýzy metodiky vyšetřování sexuálních trestných činů a metodiky vyšetřování trestných činů páchaných mladistvými. Tato konkrétní metodika byla sestavena v souladu se zásadami tvorby metodiky vyšetřování a na základě analýzou zjištěných specifík vyšetřování sexuální kriminality a kriminality páchané mladistvými. Samotná metodika upozorňuje na rozdíly právní úpravy a doporučených postupů pro plnění jednotlivých úkonů. Tyto rozdíly je třeba zmínit, neboť odlišně bude postupováno vůči dospělému pachateli, a zcela jistě odlišně a specificky vůči pachateli mladistvému.

Závěrem práce bylo srovnávání konkrétních institutů se zahraničními právními úpravami. Byla srovnávána hranice trestní odpovědnosti, úprava sexuálních trestných činů a úprava trestního řízení ve věcech mladistvých. Komparace proběhla s právními řády Slovenska, Rakouska a Švýcarska.

Na základě stanovených cílů a vzhledem k obsahu celé práci je autor toho názoru, že cíle práce byly naplněny. Byl sestaven konkrétní text, který systémově popisuje mravnostní kriminalitu páchanou mladistvými, včetně trestněprávního vymezení. Dále byla sestavena konkrétní a specifická metodika vyšetřování

mravnostní trestné činnosti páchané mladistvými pachateli. Tento cíl vnímá autor též jako naplněn, neboť sestavením konkrétní metodiky byl vytvořen text, který je dosti konkrétní a dosti specifický.

Cizojazyčné resumé

The rigorous thesis deals with a subject that the author believes is highly dangerous, but also highly topical. The theme of the work is the sexual crime perpetrated by juveniles and its investigations. The theme is therefore multidisciplinary because it combines the knowledge of criminology, criminal law and forensics disciplines. This is also matched by aims of the work.

The aim of the work is to create a comprehensive and systematically sorted document that will contain knowledge of the sexual crime that is committed by juvenile offenders. The aim is also to take into account the criminal law aspects. Legal definition of sexual offences, criminal liability of a juvenile and possible sanctioning of a juvenile.

The second aim of the work is to create a concrete and systemic methodology for investigating sexual crime perpetrated by juvenile offenders.

The work is divided into five parts in total. An introduction, sexual crime committed by juveniles, criminal delineation, investigation methodology and comparison with foreign law. The work then the content of the conclusion, a list of the used literature and an attachment apparatus.

The first part of the thesis defines the aims of the work, the sub-objectives of each chapter and describes the methods used to develop it.

The second part deals with the criminological aspect, namely the sexual crime perpetrated by juvenile offenders. Police statistics are not omitted, whose analysis led the author to draw general conclusions, which he then synthesized into a specific system text.

The part which is dedicated to positive legislation under the Criminal Code and ZSVM is also included. It discusses aspects of juvenile criminal responsibility and sexual offences. It also discusses the issue of sanctioning juveniles under special arrangements.

The third part is devoted to the field of forensics. Here, the methodology for investigating sexual crime and youth crime is examined using an analytical method. The findings are synthesized into a concrete and systemic methodology for investigating sexual crime perpetrated by juvenile offenders.

Part o work also contains a comparison with foreign legislation. Adapted by Slovakian, Austrian and Swiss. The basic strands of the legislation, the issues of juvenile criminal liability, the definition of sexual offences and the procedural rules for youth criminal proceedings are compared.

The following is a conclusion in which all findings are summarized and the achievement of the stated objectives of the work, including general considerations, is evaluated.

The conclusion of the work is a list of the literature used and an attachment apparatus.

Seznam použité literatury

Učebnice a monografie

1. ANDRESEN, M. A., FELSON, M. *The Impact of Co-Offending*. British Journal of Criminology, 2010, vol. 50
2. BARLOW, H. D. *Introduction to Criminology*. Edwardsville: Harper Collins Publishers, 1996
3. BEULKE, W.: *Strafprozessrecht. 11., völlig neu bearbeitete Auflage*. Heidelberg: C. F. Müller, 2010. 407 s. ISBN: 978-3-8114-9744-3
4. CÍSAŘOVÁ, D., FENYK, J., GŘIVNA, T.: *Trestní právo procesní. 1. vyd.* Praha: ASPI, 2008. 822 s. ISBN: 978-80-7357-348-5
5. ČERNÍKOVÁ, V. a kol. *Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření*. Praha: Policejní akademie ČR, 2002, 148 s.
6. ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie. 3. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 445 s., ISBN 978-80-7380-461-9
7. FENYK, J., GŘIVNA, T., CÍSAŘOVÁ, D. *Trestní právo procesní. 7., vydání*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0
8. FENYK, J., GŘIVNA, T., CÍSAŘOVÁ, D. *Trestní právo procesní. 6., aktualizované vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.
9. FIRSTOVÁ, F. *Kriminalita mládeže v sociálních souvislostech*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 216 s., ISBN 978-80-7380-521-0
10. FUCHS, H.: *Österreichisches Strafrecht. Allgemeiner Teil. 7. überarbeitete Auflage*. Wien, New York: Springer – Verlag, 2008. 382 s. ISBN: 3-211-74422-3
11. FUCHS, H., ECKHART, R. (ed.): *Wiener Kommentar zur Strafprozessordnung*. Wien: MANZ Verlag Wien, 2014, 3920 s. ISBN: 978-3-214-16146-0
12. GŘIVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie. 5.vyd.* Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, 588 s., ISBN 978-80-7598-554-5
13. HIRT, M., VAVERA, F. *Soudní lékařství pro právníky*. Grada, 2022 80 s., ISBN 978-80-271-3280-5

14. HLAVÁČEK, J., PROTIVINSKÝ, M., a kol. *Praktická kriminalistika*. 1.vyd. Praha: Kriminalistický ústav Praha Policie ČR, 2006, 240 s., ISBN nepřiděleno
15. HULMÁKOVÁ, J. *Trestání delikventní mládeže*. Praha: C. H. Beck, 2013, 256 s., Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-450-6.
16. CHMELÍK, J., Bruna, E.: *Dokazování v trestním řízení. Monografie*. Eupress. Praha: 2018, ISBN: 978-80-7408-175-0
17. CHMELÍK, J., a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, 208 s, ISBN 80-7178-739-6
18. CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005. 532 s., ISBN 80-86898-36-9
19. CHMELÍK, J. et al.: *Trestní řízení. 1.vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2014. 509 s. ISBN: 978-80-7380- 488-6
20. JELÍNEK, J. a kolektiv: *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, 592 s. ISBN: 978-80-7502-499-2
21. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, 976 s., ISBN 978-80-7502-263-3
22. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, 864 s., ISBN 978-80-7502-278-3
23. JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, 1358 s., ISBN 978-80-7502-395-7
24. KRATOCHVÍL, V.: *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 797 s. ISBN: 978-80-7400-042-3
25. KUČHTA, J.: *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: zvláštní část*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 652 s. ISBN: 978-80-7400-047-8
26. KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 414 s., ISBN 978-80-7380-547-0
27. KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika – Teorie, metodologie a metody kriminalistické techniky*, Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 318 s., ISBN 978-80-7380-535-7

28. KVAPILOVÁ, H., DOGOŠI, M. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 243 s., ISBN 978-80-7380-059-8
29. MILOTA, A. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice*. Právo hmotné. Kroměříž: J. Gusek, nakladatelství v Kroměříži, 1926
30. MUSIL, J.: *Kriminalistika: vybrané problémy teorie a metodologie*. 1.vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2001. 309 s. ISBN: 80-7251-080-0
31. MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. *Kriminalistika*. 2., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2004, 583 s., ISBN 80-7179-878-9
32. PJEŠČAK, J., a kol. *Kriminalistika*. Praha: Naše Vojsko, 1966, 436 s.
33. PORADA, V., a kol. *Kriminalistická metodika vyšetřování*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 231 s, ISBN 978-80-7380-042-0
34. PORADA, V., a kol. *Kriminalistika (teorie, metody, metodologie)*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, 459 s., ISBN 978-80-7380-490-9
35. SCHELLE, K., TAUCHEN, J., a kol. *Sexuální trestné činy včera a dnes*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing s.r.o., 2014, 448 s., ISBN 978-80-7418-213-6
36. SOLNAŘ, V.: *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Academia, 1972. 367 s.
37. SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D.: *Základy trestní odpovědnosti*. 1. vyd. Praha: Orac, 2003. 456 s. ISBN: 80-86199-74-6
38. STRAUS, J., et al. *Kriminalistická metodika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 315 s., ISBN 978-80-7380-124-3
39. STRAUS, J. a kol. *Kriminalistická taktika*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. 291 s., ISBN 978-80-7380-095-6
40. STRAUS, J., PORADA, V., a kol. *Teorie, metody a metodologie kriminalistiky*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017, 417 s., ISBN 978-80-7380-666-8
41. ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUČHTA, J., *Trestní právo procesní*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1056 s., ISBN 978-80-7400-496-4
42. ŠÁMAL, P. a kol: *Trestní právo hmotné*. 9. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2021, 1204 s. ISBN: 978-80-7598-764-8

43. VAVERA, F. *Kriminalistické aspekty v trestním právu*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. 244., ISBN 978-80-7380-450-3
44. VÁLKOVÁ, H., KUČHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, 616 s., ISBN 978-80-7400-732-3

Právní předpisy

1. Zákon č. 2/1993 Sb. *Listina základních práv a svobod*
2. Zákon č. 40/2009 Sb., *trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů*
3. Zákon č. 141/1961 Sb., *o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů*
4. Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)*
5. Zákon č. 45/2013 Sb. *o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)*
6. Zákon č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů*
7. Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně právní ochraně dětí*
8. Zákon č. 418/2011 Sb., *o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim*
9. Zákon č. 273/2008 Sb. *o Policii České republiky*
10. Zákon č. 561/2004 Sb. *Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*
11. Zákon č. 231/2001 Sb. *Zákon o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů*
12. Zákon č. 140/1961 Sb. *Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů*
13. Zákon č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů (slovenský trestní zákoník)*

14. Zákon č. 301/2005 Z. z., *Trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů (slovesnký trestní řád)*
15. *Rámcové rozhodnutí Rady o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii (2004/68/SVV)*
16. *Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2004/68/SVV*
17. *Doporučení Rady Evropy (87)20 týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže z roku 1987*
18. *Doporučení rady Evropy (2003)20 týkající se nových způsobů jak zacházet s kriminalitou mládeže a soudnictví ve věcech mládeže z roku 2003*
19. *Doporučení Rady Evropy (2008)11 týkající se Evropských pravidel pro mladistvé pachatele, vůči kterým jsou uplatňovány sankce nebo opatření z roku 2008*
20. *Směrnice Výboru ministrů rady Evropy o soudnictví přátelském vůči dětem*
21. *Deklarace sexuálních práv ze dne 20. 6. 1997*
22. *Úmluva o právech dítěte z roku 1989*
23. *Standardní minimální pravidla pro výkon soudnictví nad mládeží – Pekingská pravidla z roku 1985*
24. *Pravidla OSN na ochranu mládeže zbavené osobní svobody z roku 1990*
25. *Riyadbské směrnice pro prevenci kriminality mládeže z roku 1990*
26. *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950, ve znění 11 Dodatkových protokolů*
27. *Evropská úmluva o výkonu práv dětí z roku 1996*
28. Zákon č. 117/1852 ř. z. ze dne 27. 5. 1852, *Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích (rakouský trestní zákon), ve znění předpisů jej měnících a doplňujících*
29. *Uherský zákonný článek XXXVI/1908, o změně a doplnění trestních zákoníků a trestního řádu (trestní novela)*

30. Zákon č. 86/1950 Sb., *Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů*
31. *Německý zákon o soudech mládeže: (Jugendgerichtsgesetz - JGG): ve znění vyhlášky z 11. prosince 1974 (sbírka spolkových zákonů - BgBl. I. s. 3427) (BgBl. III. 451-1) : stav: 1. dubna 1993.*
32. *Rakouský zákon o soudnictví v trestních věcech mládeže: (Jugendgerichtsgesetz - JGG) ze dne 20. 10. 1988*
33. Nařízení Ministerstva vnitra č. 13 ze dne 25. 3. 2002, *kterým se upravuje postup při pátrání po osobách a věcech*
34. *Švýcarský trestní řád ve věcech mládeže (Schweizerisches Jugendstrafprozessordnung vom 20. März 2009)*
35. *Švýcarský trestní řád (Schweizerisches Strafprozessordnung vom 5. Oktober 2007)*

Internetové zdroje

1. <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>
2. <https://www.epravo.cz/top/clanky/nasilna-kriminalita-mladistvych-106978.html>
3. <https://www.epravo.cz/top/aktualne/kriminalita-mladistvych-99870.html>

Komentářová literatura

1. DURDÍK, T., ČÍRTKOVÁ, L., HÁKOVÁ, D., VITOUŠOVÁ, P. *Zákon o obětech trestných činů. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, 456 s., ISBN 978-80-7598-109-7
2. ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní zákoník. Komentář, 1. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2009, 3285 s., ISBN 978-80-7400-109-3
3. ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní řád. Komentář, 6. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2008, 3004 s., ISBN 978-80-7400-043-0
4. ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 3. vydání.* Praha: C.H.Beck, 2011, 988 s., ISBN 978-80-7400-350-9

5. ŠČERBA, F., a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 3331 s., ISBN: 978-80-7400-807-8
6. ŠTEINBACH, M., ŠLESINGER, R., ZIMMERMANN, M., BÍLEK., HLAVÁČOVÁ, K. *Zákon o Policii České republiky. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 300 s., ISBN 978-7598-193-6

Odborné články

1. ACKERMANN, R.: *Plánování vyšetřování v kriminalistice – předpoklad pro efektivní a racionální vyšetřování trestných činů*. Kriminalistický sborník č.6/1989. s. 281–284.
2. CHALUPNÍK, V.: *Muselo dojít ke znásilnění?* Kriminalistický sborník č.8/1989. s. 357–358.
3. CHALUPNÍK, V.: *Trestná činnost mladistvých sexuálních deviantů*. Kriminalistický sborník č. 10/1990. s. 349–352.
4. GRIVNA, T. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v novém trestním zákoníku*, Bulletin advokacie 10/2009, s. 67
5. PITR, K., MINAŘÍK, Z.: *Lékař a znásilnění*. Kriminalistický sborník č. 2/1989. s. 56–60
6. SCHLIEDER, K. D.: *Několik aspektů práce s obětí při vyšetřování sexuálních trestných činů*. Kriminalistický sborník č. 10/1988. s. 476–478.
7. ŠÁMAL, P.: *K Podmíněné či relativní trestí odpovědnosti mladistvého*, in: Právní rozhledy, č. 2/2004, s. 47
8. ŠTENCEL, M.: *Proč se nejednalo o trestný čin znásilnění?* Kriminalistický sborník č. 11/1990. s. 406–407.
9. VELINSKÝ, P., ZAVADIL, J.: *Pohlavní zneužívání se zbraní v ruce*. Kriminalistický sborník č.11/1989. s. 497–499.
10. ZVĚŘINA, J.: *Sexuální deviace – vztah k sexuální delikvenci*. Kriminalistický sborník č. 1/1990. s. 36–38.

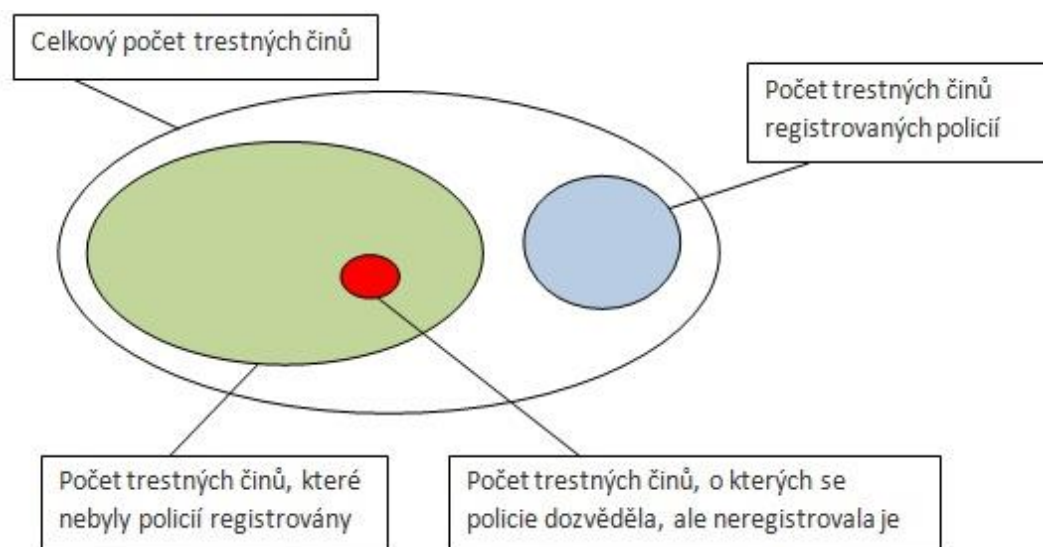
Judikatura

1. Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze 14. 4. 1977 sp. zn. 11 Tz 17/77
2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 2. 11. 1984 sp. zn. 4 Tz 33/84
3. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 6. 1978 sp. zn. 11 Tz 21/78
4. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 2. 11. 1984 sp. zn. 4 Tz 33/84
5. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 11. 8. 1994, sp. zn. 4 To 518/94
6. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. června 2011, sp. zn. 3 Tdo 669/2011
7. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 12. 2004, sp. zn. 7 Tdo 1077/2004
8. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 7. 2010, sp. zn. 7 Tdo 841/2010
9. Usnesení Nejvyššího soudu jako soudu pro mládež ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1036/2017
10. Usnesení Nejvyššího soudu jako soudu pro mládež ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1216/2017
11. Usnesení Nejvyššího soudu jako soudu pro mládež ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1106/2017
12. Usnesení Nejvyššího soudu jako soudu pro mládež ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1081/2017
13. Usnesení Nejvyššího soudu jako soudu pro mládež ze dne 25. 10. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1077/2017
14. Usnesení Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 2. 1980 sp. zn. 6 To 2/80
15. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14.2.2007, sp. zn. 8 Td 11/2007
16. Usnesení Nejvyššího soudu jako soudu pro mládež ze dne 16. 1. 2019, sp. zn. 8 Td 2/2019
17. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1441/2014.
18. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1036/2017

19. Usnesení Nejvyššího jako soudu pro mládež ze dne 25. 7. 2018, sp. zn. 8 Td 30/2018
20. Usnesení Nejvyššího soudu jako soudu pro mládež ze dne 24. 1. 2018, sp. zn. 8 Td 4/2018
21. Usnesení Nejvyššího soudu jako soudu pro mládež ze dne 24. 5. 2017, sp. zn. 8 Td 23/2017
22. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 To 1069/2006,
23. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 16. 4. 2002, sp. zn. 4 To 151/2002
24. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 6. 2006, sp. zn. 8 Tdo 732/2006
25. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009, sp. zn. 8 Tdo 583/2009

Přílohy

1. Graf latentní kriminality

Zdroj: Stav, struktura a dynamika kriminality - Kriminologie - Učební opory : Inovace SEBS a ASEBS (muni.cz)

2. Pomůcky „Jája a Pája“

Pomůcky pro výslech dětských svědků „Jája a Pája.“

Pomůcky „Jája a Pája“ bez oděvu.

3. Trestněprávní vymezení problematiky

3.1. Obecně k trestněprávnímu základu

Tato část práce nese název „*Trestněprávní vymezení*“ a představuje hmotněprávní úvod do problematiky mravnostní trestné činnosti mladistvých z hlediska definování jednotlivých pojmů, přístupů k mladistvým pachatelům, hmotněprávním rozborem jednotlivých trestných činů souvisejících s mravnostní kriminalitou. Pozornost je také zaměřena na oblast sankcionování mladistvých pachatelů.

Trestněprávní část je systematicky rozdělena do tří kapitol. Kapitoly jsou tematicky zaměřené na problematiku, která je podle mého názoru klíčová pro pochopení účelu a cíle práce. Mravnostní kriminality páchaná mladistvými pachateli v sobě, z hlediska trestního práva hmotného, obsahuje několik oblastí, které je nutné vyložit.

Za prvé, jedná se o určitý druh kriminality, která je páchaná mladistvými pachateli. Bude tedy zapotřebí si uvědomit rozdíl mezi trestní odpovědností dospělých pachatelů a mladistvých pachatelů. Věk je v tomto případě skutečně významným faktorem, který má na následné sankcionování velký vliv, a proto trestní právo přikládá věku velký význam. Dále obsahuje oblast trestní odpovědnosti mladistvých celou řadu pojmů, které je třeba chápat ve správných souvislostech. Jde o pojmy jako „*mladistvý*“, „*relativní trestní odpovědnost*“, „*provinění*“, „*dítě*“ atp. Kapitola první této části se tak bude zabývat problematikou trestní odpovědnosti mladistvých, spolu s vymezením klíčových pojmů.

Za druhé, mravnostní kriminalita a její trestněprávní vymezení. Z hlediska terminologického se bude jednat o normativní definice a normativní vymezení fenomenologie mravnostní kriminality. Tato kapitola však bude vedena ve dvou rovinách, respektive se bude věnovat dvěma skupinám trestných činů. První skupina bude skupina legálně označených trestných činů „*proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*“. Půjde o tzv. *sexuální trestné činy*, jak je vymezuje hlava III. zvláštní části trestního zákoníků. Těchto trestných činů se mohou dopouštět také mladistvý, a jak vyplývá ze statistických údajů, také se jich dopouští. Avšak na základě poznatků z fenomenologie kriminality mladistvých víme, že se mladistvý dopouštění rozličných druhů trestné činnosti, aniž by však byl tímto pácháním sledován záměr porušit zákonem chráněný objekt. Bude se jednat zejména o

případy, kdy bude páchána trestná činnost, která však terminologicky nebude možná označit jako mravnostní, ale bude velmi patrný sexuální motiv. Těmto trestným činům se bude věnovat druhý směr kapitoly, kdy budou analyzovány páchané trestné činy se sexuálním motivem.

Za třetí, poslední kapitolou této části práce bude oblast sankcionování mladistvých. Tato kapitola se tak bude zabývat hmotněprávními následky trestné činnosti mládeže, zejména dle ZSVM, jakožto speciálního předpisu pro trestnou činnost mládeže.

3.2. Trestní odpovědnost mladistvých

3.2.1. Důležitost věku v trestním právu

Věk je v trestním právu velmi důležitým komponentem. Jedná se totiž o jeden z předpokladů osoby pachatele trestného činu. Pachatel neboli subjekt je jedním ze čtyř základních komponentů skutkové podstaty trestného činu.

Skutková podstata trestného činu je jedním z formálních znaků trestného činu. Jde o právní formu vyjadřující typové znaky trestného činu uvedené v trestním zákoně. Lze ji také chápat jako soubor objektivních a subjektivních znaků, které určují jednotlivé druhy trestných činů a odlišují je navzájem.⁴⁶⁶ Jelikož trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá proviněním, platí, že to, co je řečeno o skutkové podstatě trestného činu, lze konstatovat také pro skutkovou podstatu provinění.⁴⁶⁷

Mezi tyto komponenty řadíme objekt, objektivní stránku, subjektivní stránku a subjekt. Lze se setkat se striktním rozdělováním pojmů pachatel a subjekt trestného činu. Pojem subjekt je daleko více chápán jako **základní komponent skutkové podstaty**, který dále v závislosti na znění příslušné skutkové podstaty charakterizuje daný trestný čin. Některé trestné činy lze spáchat pouze v postavení tzv. „speciálního“ subjektu.⁴⁶⁸

Na druhou stranu pachatel je pojem, podle mého názoru, spíše kriminologický či kriminalistický. Podle kriminologické vědy se pachatelem rozumí ten, kdo spáchal trestný čin. Za pachatele však kriminologická věda chápe nejen osoby, které se dopustily činů zákonem stanovených jako trestné činy, v případě mladistvých provinění, ale i některé osoby, které orgány činné v trestním řízení trestně nestíhají.⁴⁶⁹ Ze základních pojmů, které kriminologie užívá ve vztahu k pachateli, je osobnost pachatel trestného činu, kterou za pomoci psychologické vědy definuje jako *hypotetický konstrukt vyjadřující vnitřní dynamickou organizaci lidské psychiky, která determinuje její vnější projevy*.⁴⁷⁰

Trestní zákoník ve svém ustanovení § 22 odst. 1 definuje pachatele jako „osobu, která svým jednáním naplnila znaky skutkové podstaty trestného činu nebo

⁴⁶⁶ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 158.

⁴⁶⁷ Tamtéž.

⁴⁶⁸ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 199.

⁴⁶⁹ GRÍVNA, T. SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 5.vyd. Praha: Wolters Kluwer, ČR, 2019, s. 95.

⁴⁷⁰ Tamtéž.

jeho pokusu či přípravy, je-li tato trestná“. Z definice není zcela jasně zřejmé, zda se jedná o osobu fyzickou či právnickou. Trestní zákoník ve svém § 22 doslova nehovoří ani o osobě.⁴⁷¹ Nicméně vzhledem k existenci zákona TOPO lze předpokládat, že ustanovení § 22 TZ dopadá na osoby fyzické. Podle tohoto ustanovení je tedy pachatelem „fyzická osoba, která svým jednáním naplnila všechny znaky trestného činu a v době jeho spáchání dovršila patnáctý rok svého věku a byla příčetná.“

Zde se lze již detailněji setkat s požadavkem dosažení určitého věku. Trestní zákoník v ustanovení § 22 o věku výslovně nehovoří, komentářová literatura však dochází k závěru, že osoba páchající trestný čin musí být příčetná, a zároveň trestně odpovědná.⁴⁷²

Z tohoto důvodu je třeba přejít k ustanovení § 22 Trestního zákoníku, které říká, že „kdo v době spáchání trestného činu nedovršil patnáctý rok věku, není trestně odpovědný“. Zde již tuto věkovou hranici ani trestní „neodpovědnost“ či jakou „relativní“ trestní odpovědnost trestní zákoník dále nerozebírá, neboť to nechává na úpravě zákona ZSVM.

Zde se dostáváme ke zmíněnému významu věku v trestním právu. Pomocné vodítko dává komentářová literatura.⁴⁷³ Věk se v trestním právu považuje jako důležitý komponent trestní odpovědnosti pachatele proto, že člověk určité schopnosti získává až postupným dospíváním. Narozený člověk není takovými duševními schopnostmi z hlediska trestní odpovědnosti nadán ihned po narození, a není jimi nadán ani v prvních letech dospívání. Podmínkou trestní odpovědnosti je také příčetnost takové osoby, přičemž za složky příčetnosti se považují složky rozpoznávací a ovládací (určovací)⁴⁷⁴ podle § 26 Trestního zákoníku. Tyto složky však nejsou plně dány osobám, které nedosáhly určitého stupně zralosti podmíněné jejich biologickým a psychosociálním rozvojem. Tyto osoby nemohou být trestně odpovědné, neboť jsou tyto osoby díky nedostatku výše zmíněných složek postaveny na roveň osobám nepřičetným pro duševní poruchu. Zde je poněkud úsměvné přirovnání „dětí“ k osobám stížených duševní poruchou, zejména pak

⁴⁷¹ „Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.“

⁴⁷² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 319.

⁴⁷³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012.

⁴⁷⁴ „Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.“

pokud někdo *a contrario* přirovnává osoby trpící duševní poruchou k dětem, což je případ častější.

Další důležitým aspektem věku pachatelů je skutečnost, že jak duševní, tak sociální schopnosti a vlastnosti člověka se vyvíjejí postupně a vysoce individuálně, přičemž jsou velkou měrou ovlivňovány prostředím, ve kterém osoba žije. Dále jsou tyto vlastnosti nabývány v závislosti na dosaženém věku. Z těchto důvodů by měl být každý mladistvý, který spáchal trestný čin (dle terminologie ZSVM může mladistvý spáchat „provinění“) podroben vyšetření, zda s ohledem na jeho mravní vyspělost a dosaženou věkovou úroveň dosáhl z hlediska trestní odpovědnosti za konkrétní trestný čin. U sexuálních trestných činů se tato úroveň obvykle posuzuje zejména ve vztahu mladistvého pachatele k problematice pohlavního a mravnostního života jako takového.

Potřeba individuálně zkoumat každý jednotlivý případ by vyžadovalo nemalé věcné i osobní prostředky orgánů činných v trestním řízení, je proto stanovena kogentní věková hranice, až do které se dítě nepokládá za způsobilé nést trestní odpovědnost.⁴⁷⁵

Věková hranice trestní odpovědnosti je v České republice stanovena na patnáctý rok věku. Osoba, která v době spáchání činu jinak trestnému ještě nedovršila patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědná. Samotná trestní odpovědnost začíná podle § 139 TZ až dnem, který následuje po dni patnáctých narozenin pachatele.

Pokud však trvá čin delší dobu, zejména v případě pokračujícího, hromadného nebo trvajícího trestného činu, vztahuje se trestní odpovědnost pouze na období po dovršení patnácti let věku, neboť za jednání jinak trestné spáchané před dovršením patnáctého roku věku, byť by jinak bylo součástí pokračování v trestném činu, trestného činu hromadného nebo trvajícího, nemůže být takové dítě z důvodu nedostatku věku trestně odpovědné.⁴⁷⁶

⁴⁷⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 367.

⁴⁷⁶ Tamtéž.

3.2.2. Úvodem k trestní odpovědnosti mladistvých

Trestní odpovědnost mladistvých je velmi důležitou otázkou trestního práva hmotného. Trestná činnost páchaná osobami mladšími osmnácti let představuje velký společenský problém. Spolu s rozvojem moderních technologií, přístupností informačních systémů a celkovou modernizací dochází k tomu, že trestnou činností páchá stále větší počet osob mladších osmnácti let.

Na otázku trestní odpovědnosti mladistvých je však nutné nahlížet dvojí optikou. Za prvé z pohledu obecné části trestního zákoníku, který se trestní odpovědnosti osob mladších osmnácti let dotýká v ustanoveních o trestní odpovědnosti pachatele (§ 22), o věku (§ 25) a ve svých výkladových ustanoveních, kde pracuje s pojmem dítě (§ 126) a konečně s pravidly počítání času, zejména v oblasti určování časových hranic trestní odpovědnosti (§ 139).

Druhý pohled na problematiku trestní odpovědnosti osob mladších osmnácti let představuje zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), který dále označuji zkratkou ZSVM. Tento zákon je již speciálním předpisem a upravuje problematiku trestní odpovědnosti osob mladších osmnácti let komplexně. Tento zákon již striktně odlišuje pojmy mladiství a děti, které souhrnně označuje jako mládež (§ 2 odst. 1). Dále definuje terminologickou změnu, kdy trestný čin spáchaný mladistvým označuje jako čin provinění (§ 6) a dále blíže rozvíjí problematiku trestní odpovědnosti mladistvého (§ 5).

Toto vyčlenění zvláštní úpravy trestní odpovědnosti mladistvých si vyžádal zejména odlišný přístup, který je třeba vůči osobám mladistvých uplatňovat. Mladiství jsou stále ještě osoby mladší 18 let, u kterých probíhá duševní či psychický vývoj. Tyto osoby stále ještě prochází procesem dospívání, během kterého si utvářejí hodnoty a morální povědomí o společenských normách, o tom, co je vhodné a naopak také o tom, co je nevhodné a co společensky nepřijatelné a netolerovatelné, co je zakázané.

Určitá část mladistvých tento vývoj podstupuje poměrně dlouhou dobu. Naopak jsou jedinci, kteří mají své „hodnoty“ a své „postoje a přístupy“ velmi silně vštípeny již v brzkém věku. U těchto jedinců dochází k rozvoji delikventního jednání v útlém věku, což může následně ve věku mladistvých gradovat. Tito jedinci jsou poté z hlediska rozumového a mravního vývoje o nějaký kus „před“ mladistvými, u kterých proces dospívání trvá déle.

Je tak patrné, že proces dospívání je u každého individuálního dítěte či mladistvého jiný a trvá kratší či delší dobu. Proto je v ustanovení § 3 odst. 4 ZSVM vyjádřena zásada individuálního přístupu k mladistvému, zejména pak respektování věkových a osobnostních specifik. Tato zásada znamená, že ke každému mladistvému nebo dítěti je potřeba přistupovat individuálně, s ohledem na jeho rozumovou a mravní vyspělost, jakož i na jeho věk a brát v potaz také sociální souvislosti jeho zázemí, rodinného života a osobních poměrů.

Pokud tedy Trestní zákoník hovoří o věkové hranici trestní odpovědnosti, je to zdůrazněním důležitosti věku v trestním právu. ZSVM naopak jde více do specifik problematiky trestního práva mladistvých, kdy mimo hranici trestní odpovědnosti stanoví tzv. relativní komponent trestní odpovědnosti, a sice požadavek, aby byl mladistvý schopen mentálně a psychicky chápat smysl a význam svého jednání. Trestní odpovědnost mladistvého je tedy podmíněna nejen jeho přičetností a dosažením určitého věku, ale také *rozumovou a mravní vyspělostí mladistvého*.⁴⁷⁷

Odlišnost mladistvých jako pachatelů trestných činů si proto vyžádala individuální přístupy a speciální úpravu, což je podle mého názoru kladem. Nynější úprava navazuje na přechodí úpravy⁴⁷⁸ a zároveň se v úpravě trestní odpovědnosti mladistvých inspiroje úpravami Německými⁴⁷⁹ a dalšími, zejména pak Rakouskými a Švýcarskými.

Pojem mladistvého

Pojem mladistvého je definován v ustanovení § 2 odst. 1 písm. c) ZSVM. Podle tohoto ustanovení je mladistvým osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok věku a nepřekročila osmnáctý rok svého věku.⁴⁸⁰

Jako mladistvého lze považovat pachatele až dnem, který následuje po dni, kdy pachatel dovršil patnáctý rok věku. Tato pravidla počítání času obsahuje ustanovení § 139 Trestního zákoníku. V souvislosti s tímto počítáním času mohou nastat dvě zajímavé situace. První z nich je, pokud se osoba dopustí činu

⁴⁷⁷ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 214.

⁴⁷⁸ Zákon č. 38/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží.

⁴⁷⁹ Německý zákon o soudech mládeže (JGG).

⁴⁸⁰ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 10.

naplňujícího jinak znaky některého trestného činu v den svých patnáctých narozenin. Tato osoba tak nebude pro nedostatek věku trestně odpovědná, podle § 25 ve spojení s § 139 Trestního zákoníku. Druhou situací může být stav, kdy osoba spáchá provinění v den svých osmnáctých narozenin. Tato osoba bude ještě stále považována za mladistvého.⁴⁸¹

Pro určení, zda se bude na pachatele hledět, jako na mladistvého bude rozhodující doba spáchání provinění. Doba spáchání provinění se posuzuje podle doby jednání. Tou se rozumí doba, kdy pachatel nebo účastník konal. Tato skutečnost je explicitně vymezena v § 2 odst. 4 Trestního zákoníku tak, že *čin je spáchán v době, kdy pachatel nebo účastník konal nebo v případě opomenutí byl povinen konat*. Tato úprava časové působnosti v trestním zákoníku dopadá taktéž na ZSVM.⁴⁸²

U trestných činů páchaných mládeží se lze velmi často setkat s kolektivním pácháním trestné činnosti. Mladiství páchají trestnou činnost často ve skupinách. Důvody pro takové jednání byly popsány výše. Z tohoto důvodu je třeba u trestné činnosti mladistvých zmínit případy organizátorství, návodu a pomoci jako forem účastenství. Tyto formy se posuzují, podle doby jednání mladistvého účastníka.

Mladistvý se může dopustit také provinění pokračujících, hromadných či trvajících, pro něž platí obecná ustanovení trestního zákoníku. Jestliže však část pokračujícího, hromadného či trvajícího provinění byla vykonána ve věku mladistvých a čin byl ukončen až po osmnáctém roku věku, posuzuje se pachatel za celou trestnou činnost jako dospělý.⁴⁸³

Pojem provinění

Podle ustanovení § 2 odst. 2 ZSVM tento zákon rozlišuje protiprávní činy mládeže na činy jinak trestné a provinění. Jde o terminologické označení, kdy se činu jinak trestného může dopustit pouze dítě mladší patnácti let a provinění mladistvý, dospělý včetně pachatele ve věku blízkému věku mladistvých.⁴⁸⁴

⁴⁸¹ Tamtéž.

⁴⁸² Tamtéž.

⁴⁸³ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 11.

⁴⁸⁴ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 51.

Proviněním tedy rozumíme trestný čin spáchaný mladistvým. Jedná se o terminologické označení pro trestný čin, který byl spáchán mladistvou osobou. Jednotlivé trestné činy nazývané u mladistvých provinění jsou stanoveny ve zvláštní části trestního zákoníku. Důležitým ustanovením je § 6 odst. 2 ZSVM, který říká, že nestanoví-li ZSVM něco jiného, platí pro posouzení provinění spáchaného mladistvým trestní zákoník, jelikož ZSVM žádné skutkové podstaty provinění neobsahuje.⁴⁸⁵

Spáchá-li tedy trestný čin osoba mladistvá, nazývá se tento trestný čin proviněním. Tuto terminologickou odchylku blíže objasňuje komentářová literatura⁴⁸⁶, která poukazuje na nevhodnost použití termínu trestný čin u kategorie mladistvých pachatelů. Tato nevhodnost podle autorů komentáře vyplývá z toho, že nevyjadřuje přesně podstatu jednání mladistvého, když společnost je za takové jednání přinejmenším spoluodpovědná, jelikož se jí nepodařilo vytvořit vhodné prostředí, ve kterém by si mladistvý osvojil vhodné návyky a které by ho nevedlo k páčání delikventního jednání.⁴⁸⁷ Ze strany mladistvého má tedy jít o „pouhé“ provinění, které sebou nenese stigmatizující účinky, které přináší označení určitého činu za čin trestný. K tomuto odlišnému označení se přiklonili, ze stejných důvodů, i některé jiné evropské úpravy.⁴⁸⁸

K tomuto odlišnému označení lze zaujmout kritický postoj zejména z důvodu „odůvodnění“ této odlišné terminologie. Argumentace, že je společnost „spoluodpovědná“ za to, že mladistvý spáchal provinění je podle mého názoru nepřesná. Pokud by tuto vinu společnost skutečně nesla, jakože podle mého názoru nenese, mělo by se toto promítnout v širším měřítku do postavení mladistvého. Tento projev společenské spoluodpovědnosti je dán pouhou změnou terminologie, kdy použití pojmenování „provinění“ nemá mít na mladistvého takové stigmatizující účinky jako označení „trestný čin“. Lze však poznamenat, že pokud se mladistvý dopustí provinění vraždy, ani změna terminologie již stigmatizaci mladistvého pachatele nezastaví. Na druhou stranu je třeba říci, že označení „provinění krádeže“ skutečně nepůsobí tak stigmatizujícím dojmem. Tato odchýlná

⁴⁸⁵ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 12.

⁴⁸⁶ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 52.

⁴⁸⁷ Například se nepodařilo vytvořit vhodné náhradní rodinné prostředí, zejména pak v případech, kdy mladistvý musel vyrůstat v ústavním zařízení, kde začal z důvodu citové deprivace páchat trestnou činnost.

⁴⁸⁸ § 1 odst. 1 německého zákona o soudech mládeže – Jugendgerichtsgesetz (JGG).

terminologie, tedy spíše zabraňuje stigmatizaci mladistvých pachatelům, kteří se dopustili ne příliš společensky nebezpečného jednání. ZSVM pojmem „provinění“ nahrazuje pojem trestný čin, dále však neplatí kategorizace podle § 14 Trestního zákoníku, tedy rozlišení trestných činů na přečiny a zločiny. U mladistvých se používá pouze označení provinění. Setkat se s označením „zvlášť závažné provinění“ však lze, a sice v ustanovení § 47 odst. 1 ZSVM⁴⁸⁹, které pojednává o vazbě mladistvého.

Trestní odpovědnost mladistvého

Ustanovení § 5 odst. 1 ZSVM stanoví, že *mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný*. Tento přístup, kdy je vedle věkové hranice v době spáchání provinění mladistvým zkoumána ještě jeho rozumová a mravní vyspělost je projevem tzv. „podmíněné (relativní) přičetnosti“.⁴⁹⁰ Touto úpravou se český zákonodárce inspiroval zahraniční, zejména německou, rumunskou a rakouskou právní úpravou.⁴⁹¹ Toto ustanovení lze do jisté míry připodobnit k § 26 Trestního zákoníku o nepřičetnosti, kdy se však toto ustanovení použije v případě nepřičetnosti, která má původ v duševní poruše. Typ „nepřičetnosti“ dle ustanovení § 5 odst. 1 ZSVM není vázán na duševní poruchu, ale na rozumovou a mravní vyspělost.⁴⁹²

Tato úprava je reflexí zákonodárce skutečnosti, že stupeň rozumové a mravní vyspělosti zejména okolo 15 let věku je u jednotlivých mladistvých velmi odlišný. Je proto zapotřebí zkoumat rozumovou a mravní vyspělost u každého mladistvého individuálně (v duchu zásady vyjádřené v § 3 odst. 4 ZSVM) a na základě toho posoudit, zda mladistvý v době spáchání provinění dosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby byl schopen rozpoznat jeho protiprávnost nebo

⁴⁸⁹ Vazba v řízení ve věcech mladistvých nesmí trvat déle než dva měsíce, a jde-li o zvlášť závažné provinění nesmí, trvat déle než šest měsíců. Po uplynutí této doby může být vazba výjimečně prodloužena až o další dva měsíce a v řízení o **zvlášť závažném provinění** až o dalších šest měsíců, pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit a propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání. K takovému prodloužení může dojít pouze jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem pro mládež.

⁴⁹⁰ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 37.

⁴⁹¹ Například § 3 německého zákona o soudech mládeže – Jugendgerichtsgesetz (JGG)11 – BgB1. I. S. 3427, BgB1. III. 451-1,

⁴⁹² ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 38.

ovládat své jednání tak, aby mohl být za spáchané provinění trestně odpovědný.⁴⁹³ Jedná se o koncepci, která není české trestněprávní úpravě neznámá. Z koncepce podmíněné či relativní trestní přičetnosti závislé na dosaženém stupni intelektuálního a mravního vývoje mladistvého v době činu vycházel zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 (zákon č. 38/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží).

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže vymezuje podmíněnou (relativní) trestní neodpovědnost mladistvého jinak než trestněprávní teorie. Trestní zákoník používá pojem „duševní poruchy“, který poté definuje ve svých výkladových ustanoveních, konkrétně § 123 Trestního zákoníku, jako důvod nepřičetnosti, tudíž i trestní neodpovědnosti pachatele. ZSVM nahrazuje pojem přičetnosti pojmem rozumové a mravní vyspělosti, která musí být u konkrétního mladistvého v době činu natolik nedostatečná, aby mohl rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo své jednání ovládat. Proto se jedná o podmíněnou (relativní) nepřičetnost, a z toho důvodu je nutné tyto podmínky chápat jako speciální důvod nepřičetnosti.⁴⁹⁴

Co se přičetnosti týče, není jako pojem zákonem definována. Trestní zákoník zná pouze pojmy nepřičetnost (§26) a zmenšená přičetnost (§27). Za pomoci logické argumentace a teorie lze přičetnost definovat jako *právní způsobilost být subjektem trestného činu (u mladistvého provinění) v závislosti na psychických schopnostech, duševním stavu*. Její podmínkou je takový duševní stav, který umožňuje člověku, aby dokázal pochopit protiprávnost svého jednání a aby se při svém jednání podle tohoto poznání řídil.⁴⁹⁵

Přičetnost obsahuje dvě základní složky. Jedná se o složku (způsobilost) rozpoznávací, a sice takovou schopnost mladistvého pachatele vnímat protiprávnost a společenskou škodlivost svého jednání. Druhou složkou je složka (způsobilost) určovací. Zde se již jedná o záležitost volního charakteru, kde jde o schopnost určit volní zaměření jednání mladistvého pachatele a jeho schopnost potlačit své pohnutky, které ho mohou vést k protiprávním a společensky

⁴⁹³ Tamtéž.

⁴⁹⁴ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 38.

⁴⁹⁵ Tamtéž.

škodlivým činům. Jinými slovy, jedná se o schopnost vědomě ovládat své jednání.⁴⁹⁶

Za příčetného se tedy bude považovat osoba, u které jsou obě tyto složky dány, a sice takový, který je v době spáchání činu dostatečně vyvinutý a netrpí duševní poruchou. *A contrario* nepřičetná bude taková osoba, u které tyto složky dány nejsou, nebo není dána alespoň jedna z nich, a to v důsledku duševní poruchy nebo nedostatečného rozumového a mravního vývoje.

Komentář⁴⁹⁷ v této souvislosti definuje nepřičetnost mladistvých nejen za pomoci tzv. *biologického kritéria* spočívajícího v duševní poruše, respektive u mladistvého nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti, ale zejména a zároveň tzv. *psychologického kritéria*. Toto juristické kritérium spočívá zejména v absenci dvou základních schopností. Jsou jimi schopnost rozpoznávací (schopnost rozpoznat protiprávnost svého jednání) a schopnost ovládací (schopnost ovládat své jednání).⁴⁹⁸

Komentářová literatura upřednostňuje juristické kritérium, kdy duševní poruchu nebo nedostatečnou rozumovou a mravní vyspělost u mladistvých považuje za významnou z hlediska trestní odpovědnosti pouze tehdy, pokud vede k vymizení alespoň jedné ze schopností rozpoznávací nebo určovací v době spáchání činu.

Toto je pak rozhodující důvod pro závěr, že „*podmíněnou (relativní) přičetnost je třeba chápat jako speciální důvod nepřičetnosti, a nikoli jako samostatný důvod vylučující trestní odpovědnost*“ byť samozřejmě souvisí s významem věku pro trestní právo.⁴⁹⁹ Zde je vhodné připomenout názor prof. Jelínka, který tzv. podmíněnou přičetnost chápe jako *samostatný obligatorní znak subjektu provinění, který stojí vedle přičetnosti a věku*.⁵⁰⁰ Prof. Jelínek toto své tvrzení argumentuje tím, že nedostatek rozumové a mravní vyspělosti je projevem *opožděného dospívání*, není tedy patologického rázu a není ani důsledkem duševní poruchy. Ustanovení § 5 odst. 1 ZSVM nevylučuje ustanovení § 26 Trestního

⁴⁹⁶ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 39.

⁴⁹⁷ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 39.

⁴⁹⁸Tamtéž.

⁴⁹⁹ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 39.

⁵⁰⁰JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 214.

zákoníku o nepřičetnosti, ale uplatňuje se vedle něho. Pokud by neschopnost rozpoznat protiprávnost a ovládat své jednání byla způsobena duševní poruchou, byl by pachatel nepřičetný podle ustanovení o nepřičetnosti (§ 26 Trestního zákoníku) a ustanovení § 5 odst. 1 ZSVM se nepoužije. V obou případech bude mladistvý trestně neodpovědný.⁵⁰¹

Pro bližší pochopení relativní trestní odpovědnosti mladistvých je dále nutné vysvětlit pojmy, kterých bylo výše použito. Jedná se o pojmy, jejichž pochopení je klíčové pro pochopení nepřičetnosti a odpovědnosti mladistvého pachatele za spáchané provinění vůbec.

Prvním klíčovým pojmem je **rozumová a mravní vyspělost**. Tyto pojmy nejsou pojmy novými. První zmínku o přičetnosti mladistvého lze nalézt již v rakouské úpravě *Uherského zákonného článku XXXVI/1908, o změně a doplnění trestních zákoníků a trestního řádu*. Tento předpis platil na území Čech a Slovenska až do roku 1950 a podle něj se trestní odpovědnost mladistvého posuzovala podle *stupně jeho rozumového a mravního vývoje*⁵⁰². Takový mladistvý byl označován jako rozumově a mravně zaostalý a nemohl být souzen. Soudcům byla uložena povinnost v případech provinění mladistvých zvláště zkoumat jejich přičetnost, proto se období věku mladistvých označovalo jako období tzv. *pochybné přičetnosti*.⁵⁰³

Pojem rozumové a mravní vyspělosti se, jak z názvu vyplývá, dělí do dvou složek. První je složka *rozumového vývoje*. Lze ji chápat jako postupné individuální nabývání schopnosti pojmového myšlení, kdy stupeň takového vývoje je určován dosaženou úrovní tohoto myšlení.⁵⁰⁴ Jako *mravní vývoj* mladistvého lze pak považovat „proces“, v němž si mladistvý osvojuje určité společenské návyky, získává společenské povědomí. Poznává dále také i určité společenské normy a společenské regulativy, které následně přeměňuje na osobní a morální kvality. Tímto procesem se vytváří vnitřní hodnotový systém mladistvého. V závislosti na

⁵⁰¹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 215.

⁵⁰² ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 41.

⁵⁰³ MILOTA, A. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice*. Právo hmotné. Kroměříž: J. Gusek, nakladatelství v Kroměříži, 1926, s. 22.

⁵⁰⁴ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 42.

biologickém a psychickém vývoji lidské osobnosti získává rozumová a mravní vyspělost mladistvého trvalejší ráz.⁵⁰⁵

Tyto složky je nutné zkoumat ve vzájemných souvislostech. Nelze je tedy uměle izolovat a vždy je nutné je zkoumat v určitém kontextu, zejména ve vztahu k běžnému vývoji mladistvých osob.

Vývoj rozumové a mravní vyspělosti je jedním z procesů v životě člověka, který je velmi individuální. Neprobíhá u každého mladistvého či dítěte stejně. Proto je třeba při zkoumání rozumové a mravní vyspělosti vycházet z individuálního pojetí zkoumané osoby. Proto v případě pochybností o rozumovém a mravním vývoji toho kterého konkrétního mladistvého je třeba tuto otázku řešit za pomoci znalců. Konkrétně ustanovení § 58 odst. 1 ZSVM říká, že *k vyšetření duševního stavu mladistvého se přibere znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie, se specializací na dětskou psychiatrii a znalec z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii*. Toto vyšetření duševního stavu mladistvého je nutné, jestliže na základě výsledků dokazování jsou pochybnosti o plné přičetnosti mladistvého, včetně tzv. podmíněné (relativní) přičetnosti.⁵⁰⁶

Toto ustanovení ukládá povinnost, aby při vyšetření duševního stavu mladistvého byli součinní dva znalci z odlišných oborů či odvětví. Je to dáno zejména tím, že při zkoumání duševního stavu mladistvého je zkoumána nejen duševní porucha, ale pro potřeby § 5 odst. 1 ZSVM také dosažený stupeň rozumové a mravní vyspělosti mladistvého, aby mohl rozpoznat protiprávnost svého jednání.⁵⁰⁷

Pojem podmíněné (relativní) nepřičetnosti je vázán na rozumovou a mravní vyspělost. Nedostatek této složky však není následkem duševní poruchy či choroby. Jedná se pouze o proces dospívání dítěte a mladistvého, který probíhá velmi individuálně, v závislosti na mnoha faktorech. Tento fakt je jedním z důvodů aplikace ustanovení § 5 odst. 1 ZSVM, neboť toto ustanovení pokrývá případy, kdy může být dítě A v konkrétním případě ve věku patnácti let natolik zralé, že již má

⁵⁰⁵ Tamtéž.

⁵⁰⁶ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 512.

⁵⁰⁷ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 513.

potřebnou rozumovou a mravní vyspělost způsoblost k trestní odpovědnosti, přičemž u dítěte B tato rozumová a mravní vyspělost dána být nemusí.

Slovy komentáře s odkazem na důvodovou zprávu k ZSVM je v takových případech vyžadováno, aby byl mladistvý vzhledem ke stupni svého vývoje schopen si uvědomit, že „dělá něco špatně“, co hrubě odporuje normám společnosti, ve které žije a aby byl schopen odpovídajícím způsobem usměrnit svoje chování.⁵⁰⁸

Zejména vzhledem k mravnostním trestným činům se mohou vyskytnout případy trestných činů, u kterých mladistvý musel předpokládat, že jedná v rozporu se společenskými normami nebo musel předpokládat, že „dělá něco špatně“. Budou to zejména případy trestných činů znásilnění, pohlavního zneužití či sexuálního nátlaku. Problematické mohou být trestné činy související s pornografií, kdy si lze obtížně představit mladistvé pachatele těchto trestných činů. Pro tyto případy však bude vyšetřit „úlohu“ mladistvých v páchání této trestné činnosti. Je až smutnou realitou, že skutečně lze přemýšlet o skutečnosti, že pachateli pornografických trestných činů mohou být mladiství, kteří se páchání této trestné činnosti aktivně účastní.

Druhou dvojicí klíčových pojmů jsou pojmy schopnosti rozpoznávací a schopnosti určovací. Nedostatek schopnosti rozpoznávací je postaven na myšlence, že mladistvý není v důsledku své rozumové a mravní vyspělosti schopen rozpoznat protiprávnost svého činu.⁵⁰⁹ Nedostatek schopnosti rozpoznávací bude dán v případě, kdy mladistvý vnímal rozhodné skutečnosti ohledně svého činu, ale nebyl schopen pochopit protiprávnost činu. Nebyl schopen pochopit rozpor s právními normami v jejich společenské souvislosti či jiné souvislosti související s jeho proviněním.

Nedostatek schopnosti určovací lze spatřovat zejména v tom, že mladistvý není způsobilý ovládat své jednání. Mladistvý si s ohledem na svůj stupeň vývoje rozumové a mravní vyspělosti dokáže uvědomit protiprávnost svého provinění, ale není způsobilý v konkrétním případě své jednání svými duševními schopnostmi regulovat. Aby tento nedostatek nastal, mladistvý tedy není schopen své jednání ovládnout, musí být schopnost určovací zcela vymizelá.⁵¹⁰

⁵⁰⁸ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 43.

⁵⁰⁹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 44.

⁵¹⁰ Tamtéž.

Podobně jako u určování, zda jsou u mladistvého dány podmínky rozumové a mravní vyspělosti, je třeba zkoumat schopnosti rozpoznávací a určovací individuálně. Důležitým kritériem je taktéž povaha provinění, jehož se mladistvý dopustil. Proto je třeba trestní odpovědnost mladistvého vždy zjišťovat jen ve vztahu k určitému činu, k určitému provinění.⁵¹¹

Mladistvý tedy bude schopen rozpoznat protiprávnost činu, jehož protiprávnost bude pro jeho jednoduchou povahu schopen pochopit, například provinění vraždy, ublížení na zdraví, znásilnění. Mladistvý však v mnohých případech nedokáže pochopit protiprávnost činů, které jsou svojí povahou složitější, například provinění ohrožení devizového hospodářství.

Důležitým poznatkem, zejména v souvislosti s mravnostními trestnými činy bude skutečnost, kdy mladistvý na určitém stupni rozumové a mravní vyspělosti dokáže rozpoznat protiprávnost činu, který by provedl sám, nicméně nedokáže rozpoznat protiprávnost činu, který provedl ve spolupachatelství s dospělou osobou, která je pro mladistvého uznávanou autoritou.⁵¹² Takové případy mohou nastat v případech zejména pornografických trestných činů či trestných činů spojených s prostitucí.

Pojem dítěte

S trestní odpovědností mladistvých souvisí také zásadním způsobem pojem „dítěte“. Dítě je z hlediska trestního práva také schopné být pachatelem trestného činu, a sice činu jinak trestného či provinění.

Trestní zákoník pracuje s pojmem „dítě“. Dítě ve smyslu trestního zákoníku má poněkud jiný význam, než který by mu mohl přiznávat občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů) či zákon o sociálně právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů). Všechny tyto zákony mají společné to, že smyslem ustanovení či definování či vůbec zmínka pojmu „dítě“ je použita v kontextu ochrany dítěte. Není tomu jinak ani v případě trestního zákoníku, kdy komentářová literatura uvádí, že dítě je spolu s mladistvým předmětem zvláštní ochrany.⁵¹³

⁵¹¹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 44.

⁵¹² Tamtéž.

⁵¹³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1345.

Dítě je v § 126 Trestního zákoníku definováno jako „osoba mladší 18 let“. Jedná se o definici, která vychází z článku 1 Úmluvy o právech dítěte. Tento článek definuje dítě jako *každou bytost mladší 18 let*, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

Děti jsou společně s mladistvými předmětem zvýšené právní ochrany, kterou jim garantuje článek 32 Listiny základních práv a svobod. (*Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky*).

Pod vlivem článku 32 LZPS pak dále Trestní zákoník ve svých ustanoveních poskytuje ochranu duševně, rozumově i tělesně nedospělých jedinců.⁵¹⁴ Reflexí této zvýšené trestněprávní ochrany je i „přísnější“ trestání pachatelů za trestné činy spáchané na dětech a mladistvých. Důležitost ochrany dětí je, podle mého názoru, nejvíce projevována v ustanovení § 192 odst. 1 a 2 Trestního zákoníku, který z hlediska „přísnosti trestání“ poskytuje ochranu osobě, která je *jeví být dítětem*, i když o dítě nejde. Jde o projev ochrany dětí v tom smyslu, že není chráněno jen dítě jako takové, ale také jakékoli osoby, které by mohly být dítěti podobné. Tento přístup je podle mého názoru správný, neboť výroba či jiné nakládání s dětskou pornografií je vážným trestným činem, který k tomuto využívá dítě, což představuje velký společenský problém. Tím, že se určitá osoba chová, obléká či předstírá, že je dítě, může nevědomky (či cíleně) zvýšit poptávku po dětské pornografii, což eskaluje k vyššímu procentu této trestné činnosti.

Ustanovení § 126 Trestního zákoníku doslovně zní, že *dítětem se rozumí osoba mladší 18 let, nestanoví-li trestní zákon jinak*. Případy, kdy trestní zákon stanoví jinak, jsou případy mířené na ochranu dětí, a sice případy, kdy je dán zájem na zvýšené ochraně věkově nejmladších dětí. Proto dále rozlišuje u konkrétních trestných činů další dvě věkové hranice, a sice dítě mladší patnácti let a dítě, jímž se myslí dítě mladší 18 let.⁵¹⁵

Co se týče pojmosloví či odborné terminologie, zvláštním předpisem tzv. trestního práva mladistvých je zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů. Tento

⁵¹⁴ Tamtéž.

⁵¹⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1346.

předpis je pro problematiku delikventního jednání mládeže klíčovým, a dá se říci do určité míry komplexním. Obsahuje jak hmotněprávní ustanovení, tak problematiku upravuje procesně. Je to však předpis subsidiární, tudíž se podpůrně použijí ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu (§ 1 odst. 3 ZSVM).

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže stanoví další věkové skupiny. Za prvé se jedná o *mládež*, kam řadí děti a mladistvé. Dítětem se dle ZSVM rozumí osoba trestně neodpovědná, mladší patnácti let (§ 2 odst. 1 písm. b) ZSVM) a mladistvým je myšlen ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok věku, ale nepřekročil osmnáctý rok svého věku (§2 odst. 1 písm. c ZSVM).

Rozdíl mezi těmito dvěma skupinami je podstatný. Dítě mladší patnácti let je za své jednání podle § 25 Trestního zákoníku trestně neodpovědné. Pokud tedy spáchá trestný čin, který se v případě spáchání osobou mladší patnácti let označuje jako *čin jinak trestný*, nebude za něj dítě nést trestněprávní následky, jelikož není trestně odpovědné.

Naopak mladistvý, osoba, která dovršila patnáctý rok věku, ale nepřekročila osmnáctý rok svého věku, již trestně odpovědný bude.⁵¹⁶

Dalším důležitým pojmem, který je třeba zmínit, je označení *mladý dospělý*. Takto se označuje jedinec, který spáchal trestný čin mezi osmnáctým a jednadvacátým rokem svého věku. Tento jedinec je již plně trestně odpovědným, nicméně za splnění určitých okolností je možné zmírnit jeho trestněprávní postavení, a to aplikací speciální úpravy mladistvého pachatele.⁵¹⁷

České trestní právo pojem mladého dospělého nezná. Pracuje však s pojmem *osoba blízka věku mladistvých*.⁵¹⁸ Tento pojem však není explicitně v textu zákona vyjádřen, je proto nutné jej hledat v jednotlivých ustanoveních. Například ustanovení § 41 písm. f) Trestního zákoníku. Toto ustanovení je výčtem polehčujících okolností. Jednou z polehčujících okolností je právě spáchání trestného činu ve věku blízkému věku mladistvých. Tento případ je názornou ukázkou toho, jak hmotné trestní právo pracuje s pojmem *blízkost věku mladistvých*, kdy ho výslovně řadí mezi polehčující okolnosti. Takovému pachateli je pak

⁵¹⁶ Tamtéž.

⁵¹⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1346.

⁵¹⁸ Tamtéž.

přičítána tato polehčující okolnost, jelikož v jeho věku mu stále ještě lze přiznat určité speciální postavení, které se bude podobat postavení mladistvých.

Důvodem této speciální úpravy takové věkové hranice je skutečnost, že pro tuto věkovou kategorii je příznačné, že pachatel je již fyzicky vyspělým jedinec, avšak po psychické a sociální stránce nemusí být plně „zralý“. Komentář⁵¹⁹ odkazuje na poznatky z praxe, kdy se jedná nejčastěji o pachatele ve věku do 20 let. Do dovršení 21 let lze pachatele řadit do této skupiny, pouze pokud je to odůvodněno jejich rozumovou a mravní vyspělostí.

V České republice se zletilosti nabývá podle § 20 občanského zákoníku dovršením věku 18 let, kdy zároveň vzniká způsobilost k právnímu jednání v plném rozsahu. Trestní právo však stanoví, že pro případ, kdy se osoba stala zletilou ještě před dovršením osmnáctého roku věku, se stále posuzuje jako mladistvá. Tudíž na ní dopadá režim ZSVM.⁵²⁰

Je tomu tak podle mého názoru z toho důvodu, že trestní právo stanovuje věkové hranice trestní odpovědnosti v závislosti na psychickém a mravním vývoji jedince. Tudíž občanskoprávní skutečnosti nabytí zletilosti před dovršením osmnáctého roku věku nebudou mít na trestní odpovědnost z hlediska trestního práva vliv.

⁵¹⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1346.

⁵²⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1347.

3.2.3. Závěr

Cílem této části o trestní odpovědnosti mladistvých bylo pojednat o odlišné koncepci trestní odpovědnosti mladistvých coby pachatelů trestných činů, respektive provinění. Dále byl výklad věnován základním pojmům souvisejících s problematikou trestní odpovědnosti mladistvých. Pochopení relativní trestní odpovědnosti mladistvých je klíčové pro trestněprávní základ chápání kriminality mládeže, včetně otázky sankcionování.

3.3. Trestněprávní zkoumání jednotlivých trestných činů

3.3.1. Obecně ke skupinám páchaných trestných činů

Tato část se obsahově věnuje především trestněprávnímu vymezení jednotlivých trestných činů, které jsou páhány v rámci mravnostní kriminality mladistvých.

Rozbor se bude věnovat jednotlivým konkrétním trestným činům. Tyto trestné činy vak budou pro potřeby této části rozděleny do dvou základních skupin, v jejichž rámci budou dále vykládány.

První skupinou budou „trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti“. Jedná se o legálně vymezené a teorií i praxí uznávané *sexuální trestné činy*, jak je vymezuje hlava III. zvláštní části trestního zákoníku.

Druhou skupinou jsou „trestné činy se sexuálním motivem“. Tyto trestné činy mravnostní kriminalitu „doprovázejí“ v tom smyslu že nejsou typickými mravnostními trestnými činy, avšak sexuální podtext těchto trestných činů bude velmi patrný. Jedná se tak o široké spektrum různorodých trestných činů. Tyto trestné činy pak mohou být páhány mládeží, proto považují za velmi vhodné je zmínit, byť jen pro onen zmíněný sexuální motiv.

Bude se tak jednat o hmotněprávní exkurz do problematiky sexuálních trestných činů a dalších různorodých trestných činů, u kterých může být za určitých okolností spatřován sexuální motiv.

3.3.2. *Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti*

Obecně k Hlavě III. zvláštní části trestního zákoníku

Hlava III. zvláštní části Trestního zákoníku nese název „Trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti“. Podle této hlavy jsou postihována jednání, která v sobě nesou sexuální podtext, jsou zaměřena jako útok do intimní sféry člověka.

Tato hlava obsahuje celkem 11 trestných činů. Důstojnosti v sexuální oblasti se ještě obsahově věnuje trestný čin „Svádění k pohlavnímu styku“ podle § 202 Trestního zákoníku, byť tento trestný čin není formálně zařazen do hlavy III.⁵²¹

Výše zmíněné trestné činy jsou mířeny proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti. Jedná se o činy, které přímo ohrožují intimní sféru člověka, které do ní mnohdy přímo zasahují, které neznamenají pouze jednorázový zásah do integrity člověka, ale které způsobují svým obětem dlouhodobé psychické následky.

Úprava sexuálních trestných činů v hlavě III. nachází svůj odraz v myšlence, že chráněný objekt je základním hlediskem pro systematiku zvláštní části trestního zákoníku.⁵²² Pořadí jednotlivých hlav zvláštní části trestního zákoníku poskytujících ochranu společenským zájmům bylo stanoveno především podle závažnosti chráněných zájmů.⁵²³ Trestněprávní ochrana je tedy za pomoci systematiky zvláštní části určena hodnotově tak, že v popředí této ochrany je člověk jako lidské individuum, jeho život, zdraví, tělesná integrita, osobní svoboda, nedotknutelnost, důstojnost a vážnost. Z tohoto důvodu jsou do hlavy III. zařazeny trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti.

Sexuální oblast a obecně intimní integrita člověka je takovou sférou lidské osobnosti, která je bezpochyby hodna zvýšené právní ochrany. Tento fakt respektuje i zákonodárce, který tuto zvýšenou trestněprávní ochranu, která je integritě a důstojnosti v sexuální oblasti poskytována, vyzvedl explicitně tím, že tyto trestné činy vsadil do hlavy III. zvláštní části, tedy do jedné z předních hlav.

Hlava III. věnuje kromě důstojnosti v sexuální oblasti také zvýšenou pozornost ochraně dětí. Více než polovina trestných činů má jako svůj objekt

⁵²¹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 595.

⁵²² JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 166.

⁵²³ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 169.

zejména ochranu dětí, jejich zdravého duševního a mravního vývoje. Taktéž ochrana dětí je vývojovou tendencí českého zákonodárství.

Druhovým objektem mravnostních trestných činů je lidská důstojnost v sexuální oblasti, individuálními objekty jsou poté svoboda rozhodování v sexuálních vztazích, zdravý vývoj lidstva, zdravý psychický vývoj dětí a další různé mravní zásady.⁵²⁴

Svoboda rozhodování v sexuálních vztazích je narušována trestnými činy znásilnění a sexuálním nátlakem. V obou případech je použito násilí, které má zlomit či jinak ovlivnit vůli oběti. Každý člověk by měl mít právo rozhodovat o svém sexuálním a intimním životě sám o své svobodné vůli, jakékoli ovlivnění této vůle formou jakéhokoli násilí je nepřipustné.

Zdravý vývoj lidstva je chráněn skutkovou podstatou § 188, která postihuje soulož mezi příbuznými. Souloží se zde bude rozumět spojení pohlavních orgánů muže a ženy, kteří jsou navzájem příbuzní. Ochrana zdravého vývoje lidstva se projevuje zejména tak, že zakázáním takového jednání nebude docházet k incestním potomkům, kteří by mohli být stíženi různými psychickými či fyzickými chorobami, které jsou často důsledky incestu.

Zdravý psychický vývoj dětí jakožto také zvýšená ochrana dětí je poskytována prostřednictvím skutkových podstat trestných činů pohlavního zneužití, prostituce ohrožující mravní vývoj dětí, šíření pornografie, kde účinkuje dítě, zneužití dítěte k výrobě pornografie, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií a účastí na pornografickém představení.

Ochrana některých mravních zásad je poskytována skutkovými podstatami trestných činů kuplířství, kdy je zcela zjevné nemorální organizovat a kořistit z prostituce, dále ve skutkové podstatě o šíření pornografie, myšleno zejména tvrdé a perverzní pornografie, stejně jako jiné deviantní pornografie, znázorňující například pohlavní styk se zvířaty.

Z hlediska subjektivní stránky se musí jednat o úmyslné trestné činy.⁵²⁵ Velmi obtížně si lze představit mravnostní trestný čin spáchaný z nedbalosti.

⁵²⁴ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 595.

⁵²⁵ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 595.

Pachatelem těchto trestných činů může být kterákoli fyzická osoba, bez rozdílu, zda se jedná o muže, ženu či mladistvého. Stejně tak je způsobilá nést odpovědnost za trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti osoba právnická, s výjimkou trestného činu podle § 188 Trestního zákoníku.⁵²⁶

Oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti jsou označovány jako zvláště zranitelné oběti.⁵²⁷

Následující výklad se bude týkat konkrétních trestných činů, jak jsou vymezeny v hlavě III. zvláštní části.

Znásilnění (§ 185 TZ)

Prvním, a taky nejrozšířenějším a zřejmě jedním z nejzávažnějších mravnostních trestných činů je trestný čin znásilnění.

Skutková podstata znásilnění spočívá v použití násilí, pohrůžce násilí nebo pohrůžce jiné těžké újmy a tímto jednáním donucení k pohlavnímu styku. Znásilnění se dopustí také pachatel, který k pohlavnímu styku zneužije bezbrannost oběti.

Tento trestný čin je tak charakterizován dvojím jednáním.⁵²⁸ Prvním jednáním je tzv. násilné jednání, které zahrnuje násilí, pohrůžku bezprostředního násilí, pohrůžku jiné těžké újmy. Druhým jednáním je pak pohlavní styk, kdy až vykonáním pohlavního styku je trestný čin znásilnění dokonán.

Dvoufázovost jednání ústí také ve skutečnost, že spolupachatelem bude každý, kdo se svým jednáním podílel alespoň na jedné fázi znásilnění.⁵²⁹

Již ze znění skutkové podstaty je jasné, že je zde dána mnohost jednání. Aby pachatel naplnil skutkovou podstatu znásilnění, musí vykonat širokou škálu určitých jednání, jejichž vymezení je klíčové, aby mohl být daný skutek kvalifikován jako znásilnění. Je tedy zapotřebí vymežit pojmy jako *násilí*, *pohrůžka*

⁵²⁶ Ustanovení § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

⁵²⁷ Ustanovení § 2 odst. 4 písm. d) zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech), ve znění pozdějších předpisů.

⁵²⁸ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 286.

⁵²⁹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 596.

násilí, pohrůžka jiné těžké újmy, donucení k pohlavnímu styku, bezbrannost, zneužití bezbrannosti, pohlavní styk.

Násilí je pojem, který není trestním zákoníkem upraven. Obecně se za násilí považuje fyzický útok na určitou osobu nebo věc.⁵³⁰

Aplikační praxe proto vychází ze dvou forem násilí.⁵³¹ První formou násilí je tzv. *vis absoluta*. Zde se jedná o přímé donucení. Tento druh násilí nepřipouští jiné jednání než takové, ke kterému násilí směřuje. Příkladem nechť je osoba omezena pouty či osoba uzavřená v místnosti, kdy tato je zde proti vlastní vůli. Složka vůle této osoby k určitému jednání, ke kterému násilí směřuje, zcela chybí.

Druhou podobu násilí zná nauka pod pojmem *vis compulsiva*. Násilí v této podobě je psychického rázu. Více než o donucení se dá hovořit o nátlaku.⁵³² Nátlak nevylučuje vůli u osoby, na kterou je působen. Ta sice jedná tak, že se nátlaku podrobuje, nicméně projevuje svou vůli.

Pohrůžka násilí se odlišuje od násilí tím, že nedochází k jeho použití. Odpor není překonáván přímým nebo nepřímým násilím.⁵³³ Pohrůžka působí na oběť psychicky, snaží se vyvolat v oběti dojem, že pokud se ta nepodrobí vůli pachatele, fyzické násilí jako takové teprve přijde. Právě tato pohrůžka má podobu násilí *vis compulsiva*.

Pohrůžka bezprostředního násilí je opět jedna z forem nátlaku psychického. Je hrozeno násilím, které má být v budoucnosti ihned uplatněno. Hrozba může směřovat přímo vůči oběti, tak i vůči třetí osobě.⁵³⁴

Pohrůžka jiné těžké újmy je forma psychického nátlaku, ale již v širším smyslu. Slovo „jiné“ otevírá poměrně širokou paletu jednání, kterými bude pachatel hrozit, aby donutil oběť jednat podle jeho vůle. Jedná se o formulaci, která je podle mého názoru poněkud v rozporu se zásadou *nullum crimen sine lege certa*, kdy je dán důraz na přesnost právních norem a formulací. V tomto případě může být velmi

⁵³⁰ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 570.

⁵³¹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 570.

⁵³² Tamtéž.

⁵³³ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 571.

⁵³⁴ Tamtéž.

často jasné, co se myslí „jinou“ těžkou újmou, kdy toto může vyplývat z hrozeb pachatele či v kontextu komunikace mezi pachatelem a obětí.

Donucení k pohlavnímu styku je překonání odporu znásilňované osoby, kdy odpor musí být skutečný, vážný, nikoli předstíraný.⁵³⁵ Za situace, kdy oběť v průběhu znásilnění přestane klást odpor, byť ho zpočátku vážně kladla, nelze toto chápat jako konkludentní souhlas se znásilněním či dokonce jako svolení. Oběť může skutečně přestat klást odpor, nicméně důvodem bude strach z jiné těžší újmy, která by jí mohla být kladením většího odporu způsobena. Odpor oběti, který pachatel potřeboval zlomit, je často dovozován či dokazován při fyzické prohlídce těla pachatele. Tělo pachatele by mělo nést fyzické stopy po odporu oběti, ať již ve formě škrábanců či otisků zubů.

Bezbrannost a stav bezbrannosti znamená stav, kdy oběť nemůže jakýmkoliv způsobem projevit svoji vůli, ať již se oběť nachází ve spánku či v bezvědomí. Za bezbrannost se považuje také situace, kdy je oběť pod vlivem alkoholu či jiných omamných látek,⁵³⁶ kdy tato není schopna zhodnotit situaci, ve které má být její stav zneužit k souloži či pohlavnímu styku.⁵³⁷ Z judikatury také vyvozujeme, že za bezbrannost lze označit stav nízkého věku oběti či opožděným vývojem oběti.

Uvedení do stavu bezbrannost se obecně považuje za formu násilí. Musí se však jednat o uvedení do stavu bezbrannosti lstí či jiným obdobným způsobem. Toto je explicitně vyjádřeno v ustanovení § 119 Trestního zákoníku. Z toho vyplývá, že pokud je oběť uspána či jinak uveden do stavu, chápaného jako bezbrannost, aby následně spáchala některý z trestných činů, bude se toto uvedení do stavu bezbrannosti posuzovat jako násilí. Druhá fáze jednání bude rozhodující pro právní kvalifikaci skutku. Pokud v tomto stavu oběť pachatel okrade, bude se jednat o loupež. Pokud na ní pachatel vykoná soulož či jiný obdobný pohlavní styk, půjde o znásilnění.

Zneužití bezbrannosti je stav, kdy pachatel oběť uvedl do stavu bezbrannosti, o této bezbrannosti ví a této skutečnosti využije ke svému prospěchu.

⁵³⁵ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 596.

⁵³⁶ Za omamnou látku není nutné rozumět pouze drogy jiné psychotropní látky, ale také narkózu a podobně.

⁵³⁷ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 597.

V případě trestného činu znásilnění půjde o zneužití bezbrannosti také za situace, kdy oběť již je ve stavu bezbrannosti, kdy ji do ní neuvedl pachatel, nicméně pachatel takového stavu využije. Příkladem může být oběť, která se vlastním jednáním uvede do stavu bezbrannosti, ve kterém není schopna projevit odpor proti pohlavnímu styku, který na ní pachatel vykoná.⁵³⁸

Pohlavním stykem lze rozumět jakékoli jednání, kterým dochází k ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby.⁵³⁹ Takové ukájení může být provedeno souloží, jiným pohlavním stykem provedeným způsobem srovnatelným se souloží či jiným pohlavním stykem. Je zřejmé, že pohlavní styk je vymezen dosti široce a zahrnuje širokou škálu různých jednání. Tato jednání mohou být sama o sobě také velmi rozmanitá.

Soulož je spojení pohlavních orgánů muže a ženy.⁵⁴⁰ Ke spojení dochází ve vagíně ženy tím, že do ní pronikne mužský pohlavní úd (penis). Jedná se o jediný způsob, jakým může dojít k souloží. Za soulož lze považovat i pouze částečné proniknutí penisu do pochvy ženy, trestný čin znásilnění tak bude dokonán, i kdyby nedošlo k defloraci.

Jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží je způsob uspokojování pohlavního pudu, nikoli však souloží, ale způsobem jí podobným. Soulož je vymezena jako spojení pohlavních orgánů muže a ženy, ke kterému dochází v jednom okamžiku. Jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží bude tedy prováděn způsobem, který je „obdobný“ provádění soulože, co do pohybu či co do využívání pohlavních orgánů. Půjde o případy tzv. análního sexu, kdy je napodobována soulož, jelikož dochází k zasouvání penisu, nikoli však do vagíny, ale do análního otvoru. Tato činnost skutečně může způsobit ukojení pohlavního pudu, ale nedochází však k souloží, proto je třeba takové jednání posoudit jako jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží. Stejně tak lze posoudit sex orální, praktiky zahrnující zasouvání prstů či předmětů do pohlavních otvorů, nebo případy tzv. digitální

⁵³⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1839.

⁵³⁹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 597.

⁵⁴⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1840.

penetrace.⁵⁴¹ Všechna tato jednání směřují k uspokojení pohlavního pudu, ale zároveň při nich nedochází k souloži.

Jiný pohlavní styk bude takový styk, kterým je uspokojován pohlavní pud, avšak jednáním není se souloží srovnatelným. Pro úplnost terminologie lze dodat, že Jelínek zde používá argumentaci *per argumentum a contrario*, neboli že se jedná o způsob se souloží nesrovnatelný.⁵⁴² Nedochází zde k jakémukoli spojování pohlavního orgánu či jiné praktiky, které by soulož připomínaly. Zde se bude jednat o případy ohmatávání prsou či genitálií.

Spáchání činu na dítěti a na dítěti mladším patnácti let obecně patří ke znakům kvalifikované skutkové podstaty. Není třeba, aby pachatel v těchto případech znal věk oběti. Postačí, že se zřetelem na její fyzickou vyspělost, vzhled, způsob chování a vyjadřování o uvedené okolnosti věku vědět měl a mohl.⁵⁴³

Skutková podstata trestného činu znásilnění předvídá ve své základní skutkové podstatě pouze vykonání pohlavního styku. Velmi často je však naplněna kvalifikovaná skutková podstata, kdy fakticky dojde k souloži. Za znásilnění podle základní skutkové podstaty je však nutné považovat jednání, při kterých k souloži nedochází. Může se jednat o případy, kdy je násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy oběť donucena k pohlavnímu uspokojení pachatele způsobem srovnatelným se souloží, například orálním sexem či sexem análním, či jiným pohlavním stykem, příkladem osaháváním genitálií. Sporným se může jevit otázka vynucené masturbace, zda může být masturbace považována za způsob srovnatelný se souloží. Podle judikatury ano.⁵⁴⁴

Sexuální nátlak (§ 186 TZ)

Trestný čin sexuálního nátlaku je zaměřen jako útok proti svobodě rozhodování v sexuální oblasti a pohlavním životě. V souvislosti s trestním právem procesním je třeba uvést, že u základních skutkových podstat tohoto trestného činu

⁵⁴¹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 597.

⁵⁴² Tamtéž.

⁵⁴³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1842.

⁵⁴⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. dubna 2012, sp. zn. 3 Tdo 182/2012.

se uplatní institut **souhlasu poškozeného s trestním stíháním** podle ustanovení § 163 Trestního řádu.⁵⁴⁵

Komentářová literatura shodně s literaturou odbornou shodně uvádějí, že ustanovení § 186 obsahuje **tři** samostatné základní skutkové podstaty.

První skutková podstata spočívá v tom, že pachatel násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy donutí jiného k pohlavnímu sebeukájení, obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho závislosti.

Druhá skutková podstata spočívá v tom, že pachatel k výše uvedenému jednání oběť přiměje, zneužívaje jeho bezbrannosti.⁵⁴⁶

Třetí skutková podstata spočívá ve zneužití závislosti jiného nebo zneužití postavení pachatele, a z něho vyplývající důvěryhodnosti nebo vlivu, aby pachatel tímto přiměl jiného k pohlavnímu styku, k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování.

Všechny tři případy skutkových podstat směřují k tomu, aby se oběť pohlavně ukájela, obnažovala nebo činila jiné srovnatelné chování. Třetí skutková podstata obsahuje i prvek pohlavního styku, ke kterému má pachatel oběť též přimět.

Pohlavním ukájením je třeba rozumět takové chování, při kterém dochází k pohlavnímu uspokojování samotnou osobou, kdy tato ukájí sama sebe, nejčastěji drážděním vlastních pohlavních orgánů.⁵⁴⁷ Může se tedy jednat o chování, kdy oběť pomocí doteků na vlastním těle aktivuje své erotogenní zóny. Chování bude nejčastěji praktikováno ve formě hlazení, masírování, dráždění pohlavních orgánů, prsou, stehem nebo oblasti análního otvoru.⁵⁴⁸ Závěrem k sebeukájení je třeba doplnit, že tohoto dráždění může být dosahováno za pomoci vlastních končetin, umělých vibrátorů či jiných sexuálních pomůcek.

Obnažováním se rozumí svlékání oblečení oběti. Nejedná se však o vysvlékání obecně, nýbrž při něm musí jít o odkrývání částí těla, které jsou z estetických či jiných důvodů zakrývány, například genitálie či bradavky. Obnažováním tedy bude zapotřebí chápat takové odkrývání částí oděvu, který

⁵⁴⁵ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 599.

⁵⁴⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1852.

⁵⁴⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1853.

⁵⁴⁸ Tamtéž.

zakrývá tyto intimní části těla, a to za účelem pohlavního či sexuálního vzrušení jiné osoby. Toto obnažování může být dobrovolné, poskytováno za úplatu či nedobrovolné. Při nedobrovolném obnažování dochází k pohlavnímu uspokojení pachatele tím, že tento sleduje odkrývání částí oděvu a obnažení eroticky významných částí těla oběti. Pro naplnění skutkové podstaty však postačí, aby došlo na těle oběti k obnažení jen některého intimního místa, není zapotřebí, aby došlo k obnažení úplnému.⁵⁴⁹

Jiné srovnatelné chování je chování, které není ani pohlavním stykem, ani pohlavním sebeukájením ani obnažováním. Toto negativní vymezení je samozřejmě problematické, neboť si pod tím lze představit širokou škálu různých praktik. Tento široký záběr však podle mého názoru příliš neodpovídá požadavku na určitost právních norem. Bude proto zapotřebí posuzovat jednotlivé případy „jiného srovnatelného chování“ případ od případu. Bude se moci jednat o některé sexuálně patologické praktiky, sadistické či masochistické jednání.⁵⁵⁰

Posledním důležitým pojmem, který je třeba v souvislosti s tímto ustanovením zmínit, je vysvětlení sousloví **přiměje jiného**. Tento pojem není založen na prvku násilí nebo pohrůžkách, neobsahuje tedy ani žádné jiné prvky agresivity.⁵⁵¹ Bude se tedy jednat o přemlouvání či žádosti. Pokud pachatel oběť přiměje k tomu, vykonat určité jednání, je tato forma nátlaku prosta násilí a prosta výhrůžek. Rozsah takového nenásilného nátlaku tudíž může být velmi pestrý a široký.

Všechny tři skutkové podstaty mají společný znak toho, že oběti jsou různými způsoby nuceny se pohlavně ukájet či obnažovat nebo činit jiné srovnatelné chování. Rozdíly mezi skutkovými podstatami jsou dány nátlakem pachatele, kdy v první pachatel realizuje nátlak násilím, pohrůžkou násilí nebo pohrůžkou jiné těžké újmy či zneužitím závislosti oběti. Ve druhé skutkové podstatě pachatel realizuje nátlak formou zneužití bezbrannosti oběti. Třetí skutková podstata předvídá nátlak pachatele ve smyslu zneužití důvěryhodnosti, postavení nebo vlivu. Zde se však nejedná o „nátlak“ v pravém slova smyslu, neboť pachatel oběť k takovému jednání pouze „přiměje“.

⁵⁴⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1854.

⁵⁵⁰ Tamtéž.

⁵⁵¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1854.

Všem je tedy společné, že pachatel sám pohlavní styk ani jiný styk nevykonává, pouze různými formami nátlaku „tlačí“ na oběti, aby ony realizovali obnažování, pohlavně se ukájely či konali jiné podobné chování, či dokonce ji přiměl k pohlavnímu styku. Trestnost pachatele tedy spočívá v nátlaku na oběť.

Pohlavní zneužití (§ 187 TZ)

Trestný čin pohlavního zneužití spočívá ve vykonání soulože s dítětem mladším patnácti let nebo v pohlavním zneužití spáchaným jiným způsobem. Tato skutková podstata tudíž chrání jeden z nejzranitelnějších lidských statků, a sice děti mladší 15 let, jejich psychický a mravní vývoj.

Pojem dítěte a pojem soulože jsou v případě tohoto trestného činu stejné a použitelné jako v případě znásilnění či u výkladu o trestní odpovědnosti.

Jiné pohlavní zneužití jsou případy závažností a intenzitou podobné souloži.⁵⁵² Zde půjde o způsoby pohlavního styku, které budou provedeny způsobem srovnatelným se souloží. Může se jednat o ohmatávání pohlavních orgánů, jakožto genitálií, prsou ženy atp. není však rozhodné, zda dojde k uspokojení pachatele, postačí, pokud pachatel jedná v sexuální vzrušení.⁵⁵³ Komentářová literatura používá pro pojem „jiného pohlavního zneužití“ formulaci *počinání nepřiliš intenzivní*.⁵⁵⁴ Bude to zejména jednání, kterým se zasahuje do intimní sféry osoby mladší patnácti let, nikoli však způsobem tak výrazným, aby šlo o soulož. Je však zapotřebí zkoumat i ostatní okolnosti, které předcházely spáchání činu, které k němu vedly. Takové okolnosti mohou spočívat zejména v tom, zda pachatel a oběť jsou věkově blízcí a zda mezi nimi existuje vzájemný vztah. V českém právním řádu není zavedena rozdílová věková klauzule, která by pro trestnost jednání pachatele v určitých hraničních případech požadovala minimální věkový rozdíl mezi souložícími osobami. Příkladem může být ustanovení § 206 rakouského trestního zákoníku.⁵⁵⁵

Jestliže půjde o mladistvého pachatele, bude zapotřebí zhodnotit všechny rozhodné skutečnosti z hlediska ustanovení § 5 odst. 1 ZSVM, neboť při nenaplnění

⁵⁵² JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 600.

⁵⁵³ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 601.

⁵⁵⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1861.

⁵⁵⁵ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 601.

takových okolností by nemohl být mladistvý, s ohledem na jeho rozumovou a mravní vyspělost, trestně odpovědný.⁵⁵⁶

Trestní zákoník tedy v ustanovení § 187 odst. 1 stanoví, s ohledem na výši trestní sazby, na roveň jednání spočívající v souloži a jednání spočívající v pohlavním zneužití spáchaného jiným způsobem, které však nemusí být tak intenzivní, jako soulož. Interpretací pomůckou zde tedy bude *povaha a závažnost* spáchaného trestného činu. Povaha a závažnost bude hrát proto roli při výměře trestu.

Dítě mladší patnácti let je osoba do dne předcházejícího jejím patnáctým narozeninám. Ochrana podle ustanovení § 187 trestního zákoníku chrání děti mladší 15 let, kdy hlavním kritériem je věk. Není rozhodná jejich fyzická, duševní ani mravní vyspělost. Není ani podstatné, zda oběť již měla nějaké zkušenosti se sexuálním životem či zda již měla pohlavní styk. Významná není ani skutečnost, od koho došlo k impulsu k pohlavnímu zneužití, kdo byl v průběhu zneužití aktivnější, zda oběť dala souhlas k pohlavnímu styku, či nikoliv. Tyto okolnosti budou však zkoumány ve fázi ukládání a vyměřování výše trestu, stejně jako při zkoumání závažnosti a povahy spáchaného činu.⁵⁵⁷

Pachatelem může být jak osoba fyzická, tak právnická (§ 7 TOPO). U pachatele není rozhodné pohlaví, je tedy možné, aby se trestného činu dopustil jak muž, tak žena. Pokud však bude na oběti vykonána soulož, bude pachatelem moci být pouze osoba opačného pohlaví, než byla oběť. Je tomu tak z důvodu vymezení soulože, kdy musí dojít ke splynutí pohlavních orgánů muže a ženy, což v případě spáchání činu osobami stejného pohlaví nebude dost dobře možné. K naplnění této skutkové podstaty rovněž není zapotřebí, aby při pohlavním zneužití osoby mladší patnácti let došlo k pohlavnímu uspokojení pachatele. Postačí tedy, jedná-li pachatel v pohlavním vzrušení ve snaze své vzrušení jakýmkoliv způsobem uspokojit, aniž je rozhodné, do jaké míry se to pachateli podaří.⁵⁵⁸ Z hlediska subjektivní stránky pachatele se musí jednat o úmyslné zavinění. Pachatel si musí být vědom toho, že obětí je osoba mladší 15 let.

⁵⁵⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1862.

⁵⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁵⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1862.

Zneužití dozoru nastane v případě, kdy má pachatel právo a povinnost na osobu dohlížet a bdít nad ní.⁵⁵⁹ Tak je tomu v případě rodičů a dětí, opatrovníka a opatrovance, kdy opatrovancem může být osoba zbavená svéprávnosti, v případě vychovatele nebo učitele vůči chovancům a žákům. Svěření dozoru je skutečnost, která vyplývá z nastalé konkrétní situace, vychází z faktického stavu, kdy osoba dospělá, odpovědná či konkrétně ustanovená odpovídá za chování a stav osoby, která jí byla svěřena dozoru. Může se jednat o manžela, který není otcem dítěte, ale to mu je svěřeno k dozoru. V krajních situacích může být takovou osobou i starším sourozenec, kterému je svěřen k dozoru sourozenec mladší. Ač starší sourozenec není osoba dospělá a plně svéprávná, z konkrétní situace vyplývá svěření mladšího sourozence do jeho dozoru, tudíž se jedná, podle mého názoru, o případ svěření dozoru.

Zneužití závislosti dítěte svěřené dozoru pachatele je třeba chápat jako stav, kdy dítě mladší 15 let dá pachateli souhlas k souloži nebo k jinému pohlavnímu zneužití pod určitým psychickým nebo jiným nátlakem, který vyplývá právě z poměru mezi dozorujícím pachatelem a jemu svěřenou osobou.⁵⁶⁰ Pokud se však jedná o nátlak fyzický, nikoli pouze psychický, bude se již jednat o násilí a půjde o znásilnění dítěte, viz § 185 odst. 2 písm. b) Trestního zákoníku.

Závislost je zde myšlena určitou odkázaností na pachatele. Tato odkázanost vylučuje vlastní vůli odkázané osoby, čímž je omezena svoboda rozhodování takové osoby. Zneužití poté spočívá ve využití takovéto omezené svobody rozhodování, kdy tuto omezenost vyplní vlastní vůlí, a sice k realizaci svého sexuálně motivovaného záměru.

Vzhledem k objektu a předmětu, který je tímto ustanovením chráněn, lze shrnout, že se jedná o velmi nebezpečný, až možná jeden z nejnebezpečnějších trestných činů vůbec. Dochází zde k narušení či ohrožení intimní sféry nezletilých dětí mladších patnácti let. Tento čin je také často spáchán osobou, která zneužila svého vlivu, postavení, důvěryhodnosti, či zneužila závislosti dítěte na její osobě. Takové jednání lze skutečně spatřovat velmi společensky škodlivým až zavrženíhodným.

⁵⁵⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1863.

⁵⁶⁰ Tamtéž.

Soulož mezi příbuznými (§ 188 TZ)

Skutková podstata trestného činu soulože mezi příbuznými spočívá ve vykonání soulože s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem.

Ze skutkové podstaty vyplývá, že se musí jednat o soulož, nestačí vykonání pohlavního styku způsobem srovnatelným se souloží. Souloží se proto rozumí spojení pohlavních orgánů muže a ženy.

Příbuzní v pokolení přímém jsou osoby v řadě přímé, které jsou občanským zákoníkem označovány jako příbuzné v přímé linii.⁵⁶¹ (viz ustanovení § 22 odst. 1 a § 772 odst., 1 občanského zákoníku). Půjde tedy o osoby pocházející jedna od druhé, typicky rodiče, prarodiče a jejich děti.

Komentářová literatura i odborná literatura dále předkládá situaci, zda bude trestným činem soulož mezi příbuznými v případě, kdy příbuzenský vztah vznikl osvojením, tedy mezi nepokrevními příbuznými. Při zodpovězení této otázky je však nejdříve přiblížit objekt této skutkové podstaty.

Objektem je zájem na ochraně potomstva. Tento objekt vyplývá již ze znění skutkové podstaty. Trestná bude soulož, jelikož soulož je spojení pohlavních orgánů muže a ženy. Při spojování pohlavních orgánů muže a ženy je velmi často vedlejším efektem skutečnost, že žena otěhotní. Těhotenství ženy v případě, že otcem bude příbuzný v řadě přímé či sourozenec je rizikové v tom smyslu, že je zde riziko zplození postiženého či nezdravého potomka.

Z tohoto důvodu je postihována soulož mezi blízkými pokrevními příbuznými. Z toho tudíž plyne, podle mého názoru, že nebude trestná soulož mezi příbuznými osvojení, za předpokladu že nejsou pokrevními příbuznými.

Argumentace, která trvá na trestnosti soulože i mezi nepokrevními příbuznými se zakládá na mravních zásadách, podle kterých je pohlavní styk mezi blízkými příbuznými zavrženíhodný a nemorální. Pokud by však bylo postupováno podle tohoto argumentu, byl by trestný taktéž pohlavní styk těchto osob či jiný pohlavní styk provedený způsobem srovnatelným se souloží. Takové jednání však v případě blízkých příbuzných trestné není, proto není vhodné přihlížet k výše uvedenému argumentu. Z toho tedy plyne podpora tvrzení, že postihována bude

⁵⁶¹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 602.

pouze soulož pokrevních příbuzných, nikoli příbuzných nepokrevních, vzniklých z osvojení.

Pachatelem budou obě osoby, které se soulože účastní. Výjimkou mohou být případy, kdy je trestní odpovědnost jednoho z příbuzných vyloučena pro nedostatek věku, pro nepřičetnost nebo nedostatek rozumové a mravní vyspělosti.⁵⁶²

Vzhledem k tomu, že skutková podstata postihuje vykonání soulože, nebudou trestná sexuální konání mezi příbuznými, která budou spočívat v pohlavním styku provedeným způsobem srovnatelným se souloží. Příkladem může být anální sex dvou bratrů či sexuální praktiky mezi sestrami či mezi vnukem a dědečkem. Taková jednání mohou být v rozporu s morálními a mravními pořádky, nicméně podle zákonné úpravy se tyto osoby nedopustí trestného činu soulože mezi příbuznými.

Kuplířství (§ 189 TZ)

Objektivní stránka trestného činu kuplířství je charakteristická dvojí formou jednání. První je jistou obdobou návodu s prvky donucení (přiměje, zjedná, najme, zláká nebo svede), druhá je obdobou podílnictví (kořistění z prostituce provozované jiným).⁵⁶³

Vymezení trestného činu kuplířství tedy spočívá v tom, že pachatel jinou osobu přiměje, zjedná, najme, zláká nebo svede k provozování prostituce, nebo kořistí z prostituce provozované jinou osobou.⁵⁶⁴

Pachatelem může být kdokoli, jedná se zde o obecný subjekt. Naproti tomu obětí bude pouze osoba starší 18 let. Pokud bylo obětí trestného činu kuplířství dítě (osoba mladší 18 let), bude se jednat o trestný čin obchodování s lidmi podle § 168 odst. 1 písm. a) Trestního zákoníku.

⁵⁶² JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 603.

⁵⁶³ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 293.

⁵⁶⁴ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 603.

U kuplířství je zvláštností, že oběť tohoto trestného činu jedná zpravidla dobrovolně, neklade odpor a činí svobodné rozhodnutí, když akceptuje nabídku pachatele ke kriminálnímu jednání.⁵⁶⁵

Zjednáním se rozumí uzavření jakékoli smlouvy o určitém obsahu. Takové zjednání však předpokládá souhlasný projev vůle smluvních stran.⁵⁶⁶

Zlákání je získání osoby k pohlavnímu styku nebo jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání. Tyto snahy směřují k získání jiného k prostituci uváděním lákavých slibů, nabídkou finančních či jiných výhod atp.⁵⁶⁷

Najmutím se rozumí uzavření smlouvy, i když by tato smlouva byla podle práva neplatná.⁵⁶⁸

Sváděním se pro účely kuplířství rozumí u jiného úmyslné vzbuzení rozhodnutí vykonávat prostituci. Může jít o přemlouvání, upozornění, že touto činností lze získat velké množství finančních prostředků.

Druhá forma jednání, a sice kořistění z provozování prostituce jinou osobou, je taktéž znakem skutkové podstaty trestného činu kuplířství. Kořistěním se bude rozumět získávání majetkového prospěchu, který však v případě kuplířství není stanoven pevnou peněžní částkou. Kořistění však musí mít charakter opakovaného přijímání úplaty.⁵⁶⁹ Pachatel tohoto prospěchu využívá vědomě, kořistí ze svého vztahu k osobě provozující prostituci tím, že jí dělá tzv. pasáka, ochránce, řidiče, osobu provozující prostituci ubytovává či jí poskytuje prostory pro výkon prostituce.⁵⁷⁰

Je nutné uvést, že samotné provozování prostituce a prostituce jako taková trestná není. Trestné však je kořistění z ní, či navádění k ní, jakož i její organizování.

Pojem **prostituce** není trestním zákoníkem definován. Při jeho využití se bude tedy vycházet z judikatury, která chápe prostituci jako *pohlavní styk s jinými osobami za úplatu uskutečněný formou soulože, ale také všechny další formy*

⁵⁶⁵ Tamtéž.

⁵⁶⁶ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 576.

⁵⁶⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1872.

⁵⁶⁸ Tamtéž.

⁵⁶⁹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 604.

⁵⁷⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1872.

*ukájení pohlavního pudu jiné osoby stejného nebo opačného pohlaví tělesným stykem za úplatu.*⁵⁷¹

Jiným směrem se vydala Slovenská právní úprava, která ve svém trestním zákoníku rozlišuje na prostituci dětskou a klasickou, a ve svém výkladovém ustanovení § 132 odst. 1 definuje prostituci následovně: ***Prostituci se pro účely tohoto zákona rozumí uspokojování sexuálních potřeb jiného souloží, jiným způsobem pohlavního styku anebo jiným obdobným sexuálním stykem s dospělou osobou za odměnu.***

Kuplířství se jeví v současné době jako společensky velmi závažný problém, jelikož velmi často souvisí s tzv. doprovodnou trestnou činností. Pachatel trestného činu kuplířství v rámci kořistění může „zavést“ osobu vykonávající prostituci na místo, kde vykonává prostituci jiná osoba, která má též svého „ochránce“. Tito pachatelé kuplířství se poté dostávají do rozmanitých sporů, které mohou končit ublížením na zdraví, těžkým ublížením na zdraví, zbavením či omezováním osobní svobody či dokonce smrtí. Častým doprovodným jevem je také majetková trestná činnost těchto tzv. ochránců, kteří si tak vyřizují účty, které vznikly z jejich kořistění na prostituci.

V souvislosti s dětskou prostitucí je aktuálním tématem otázka tzv. „dětských kuplířů“. Jedná se o případy, kdy je prostituce provozována dětmi, osobami mladšími osmnácti, velmi často dokonce mladšími patnácti let. Po takových prostitutech je široká poptávka, a její uspokojování zprostředkují právě osoby, které mají sami takovou kriminální minulost, ale již jsou staří. Tyto osoby se sami pohybují kolem věkové hranice patnácti až sedmnácti let, nicméně pro „klientelu“ jsou již staří. Proto se snaží získat finanční prostředky alespoň tím, že „dohazují“ nové mladé prostitutky svým bývalým zákazníkům. Z tohoto hlediska tito naplňují skutkovou podstatu trestného činu obchodování s lidmi (kvůli věkové hranici obětí), i přesto je však zažitá terminologie dětské prostituce a dětských „pasáků“ či kuplířů.

Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí (§ 190 TZ)

Tento trestný čin, jehož objektem je především ochrana mravního vývoje dětí, byl do českého právního řádu zaveden Trestním zákoníkem s účinností od 1.

⁵⁷¹ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 11. 8. 1994, sp. zn. 4 To 518/94.

1. 2010. Účelem tohoto ustanovení je především úsilí, aby osoby mladší 18 let nepřicházely do pravidelného styku s osobami provozujícími prostituci.⁵⁷²

Ustanovení § 190 Trestního zákoníku obsahuje dvě základní skutkové podstaty. **První** skutkovou podstatu naplní ten, kdo provozuje prostituci v blízkosti školy, školského zařízení nebo jiného obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí. **Druhá** skutková podstata bude pachatelem naplněna v případě, že pachatel takovou činnost organizuje, střeží nebo ji jiným způsobem zajišťuje. I v případě druhé skutkové podstaty je však zapotřebí, aby se jednalo o provozování prostituce v blízkosti školy či školského zařízení.

Trestnost podle tohoto ustanovení je příkladem tzv. abolistického přístupu k prostituci, kdy prostituce jako taková není trestná, trestnou se však stává v případech, kdy by mohla ohrozit určitý chráněný právní statek. Podle tohoto ustanovení je taková forma prostituce schopna ohrozit mravní vývoj dospívající mládeže. Bude se tedy jednat o ohrožovací trestný čin.

Škola či jiné školské zařízení či obdobné zařízení je charakteristické místo spáchání tohoto trestného činu.⁵⁷³ Pro bližší přiblížení a vysvětlení pojmů je zapotřebí využít definice podle zákonné úpravy tzv. školského zákona.⁵⁷⁴ Školou se dle ustanovení § 7 odst. 3 školského zákona rozumí *mateřská škola, základní škola, střední škola (gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště), konzervatoř, vyšší odborná škola, základní umělecká škola a jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky*.

Školské nebo jiné obdobné zařízení je též blíže určeno v ustanovení § 7 odst. 4 školského zákona, kdy školské zařízení poskytuje služby a vzdělávání, které doplňují nebo podporují vzdělávání ve školách nebo s ním přímo souvisejí, nebo zajišťuje ústavní a ochrannou výchovu anebo preventivně výchovnou péči.⁵⁷⁵ Bude se jednat o zařízení pro vzdělávání pedagogických pracovníků, školská účelová a zájmová zařízení, zařízení školního stravování, diagnostické ústavy, dětské domovy, výchovné ústavy. Jinými obdobnými zařízení jsou zařízení sociálně-

⁵⁷² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 605.

⁵⁷³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1876.

⁵⁷⁴ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).

⁵⁷⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1876.

právní ochrany dětí, zařízení odborného poradenství pro péči o děti, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.⁵⁷⁶

Místo, které je vyhrazeno pro pobyt nebo návštěvu dětí, je pro potřeby tohoto ustanovení považováno místo, kde dospívající mládež tráví volný čas, například zábavní areály pro děti, dětské parky či dětská dopravní hřiště.⁵⁷⁷ Tato místa nejsou upravena právními předpisy. Přesto lze však z logiky věci a z účelového určení takových míst dovodit, že jsou určena k tomu, aby na nich trávila svůj čas dospívající mládež, či jsou svým vybavením určena výhradně dětem.

V „blízkosti“ školy je podmínka místa spáchání trestného činu. Bude se jednat o prostor, kde se děti v souvislosti s činností školy, školského zařízení či obdobného zařízení obvykle zdržují, zejména pak místa, kde se žáci zdržují v čase přestávek.⁵⁷⁸ Problém výkladu znaku „blízkosti“, zejména rozpor se zásadou požadavku určitosti trestněprávních norem (*nullum crimen sine lege certa*) uvádí také Jelínek. Podle něj není jasné, o jakou jde vzdálenost, je-li užitou pojmu „v blízkosti“. Zákon však nestanoví podmínku, že jednání musí být učiněno způsobem, který mravně ohrožuje děti. Proto z objektu a názvu trestného činu dovozuje, že právě tato podmínka by měla být splněna.⁵⁷⁹ V tomto případě nabízí Jelínek srovnání s § 183f německého trestního zákoníku.⁵⁸⁰ Podmínka blízkosti by byla naplněna v případě, že vzdálenost bude taková, při které lze z uvedených míst pozorovat provozování prostituce.⁵⁸¹

Organizování, střežení či zajišťování jsou formy jednání, která jsou postihována podle druhé skutkové podstaty. Jedná se o vymezení dosti široké, neboť jak organizování, tak zajišťování může být činěno rozličnými formami. Může

⁵⁷⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1877.

⁵⁷⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 605.

⁵⁷⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1877.

⁵⁷⁹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 605.

⁵⁸⁰ Kdo dochází za prostitucí

- 1) do blízkosti školy nebo jiného místa, které je určeno k navštěvování osobami mladšími osmnácti let, nebo
- 2) do domu, kde bydlí osoby mladší osmnácti let, způsobem, který tyto osoby mravně ohrožuje

⁵⁸¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1877.

se jednat o dovoz prostitutů nebo prostitutek na místo, shánění zákazníků v blízkosti zájmových míst. Toto ustanovení má postihovat činnost tzv. pasáků.⁵⁸²

Z hlediska subjektivní stránky je vyžadováno úmyslné zavinění, které předpokládá vědomí pachatele tohoto trestného činu o tom, že provozuje či organizuje prostituci v blízkosti školy či jiného obdobné zařízení.

Pachatelem může být kdokoliv. Spornou otázkou je možnost **mladistvého pachatele**. Nejdříve je tudíž nutné vyřešit otázku, zda bude v tomto případě možné uplatnit obecnou právní zásadu, že nemůže být trestná ta osoba, k jejíž ochraně je příslušné trestněprávní ustanovení určeno. Komentářová literatura argumentuje tak, že v případě ustanovení § 190 Trestního zákoníku je ohrožován mravní vývoj dětí. Nicméně je ohrožován mravní vývoj dětí, které navštěvují výše zmíněná zařízení, která mohou být ohrožena pozorováním provozování prostituce, toto ustanovení necílí na ochranu dětí provozujících prostituci. Podle mého názoru lze totiž předpokládat, že mravní vývoj dětí provozujících prostituci již více ohrožen být nemůže. Z tohoto důvodu se plně ztotožňuji s argumentací autorů komentáře,⁵⁸³ a připustil bych možnost kriminalizace mladistvého pachatele.

Šíření pornografie (§ 191 TZ)

Trestný čin šíření pornografie se skládá ze dvou samostatných základních skutkových podstat. Objektem první skutkové podstaty je zájem na ochraně mravnosti před „obtěžováním“ určitého druhu pornografie. Objektem druhé skutkové podstaty je zájem na ochraně mravního rozvoje a výchovy mládeže proti negativnímu působení pornografie.⁵⁸⁴

Z hlediska ucelené terminologie je zapotřebí vysvětlit, co se rozumí **pornografickým dílem**. Pojem pornografického díla není českou právní úpravou definován. Půjde tedy o neurčitý právní pojem, jehož výklad je primárně otázkou právní, nikoli skutkovou.⁵⁸⁵

⁵⁸² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1878.

⁵⁸³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1878.

⁵⁸⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1882.

⁵⁸⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání*. Praha: Leges, 2017, s. 606.

Pojem pornografického díla je zapotřebí definovat pro potřebu druhé základní skutkové podstaty, neboť ta sama neobsahuje žádné doplňkové kritérium, pomocí kterého by bylo možné pojem pornografického díla definovat.

Inspiraci lze hledat ve slovenské právní úpravě, kdy v ustanovení § 132 odst. 3 Slovenského trestního zákoníku je pornografie definována následovně: *Pornografií se pro účely tohoto zákona rozumí zobrazení soulože, nebo jiného způsobu pohlavního styku anebo jiného obdobného sexuálního styku anebo zobrazení obnažených pohlavních orgánů směřující k vyvolání sexuálního uspokojení jiné osoby.*

Podle mého názoru se jedná o definici poměrně výstižnou, byť nejsem zastáncem pevné zákonné definice pornografie. Zákonná definice sice nejlépe zapadá do kontextu zásady *nullum crimen sine lege certa*, nicméně se stále se zdokonalujícím pornografickým průmyslem a stále novými náměty pornografických děl je možné se obávat toho, že dříve či později se pevná definice stane nevyhovující a nepoužitelnou.

Komentář vychází z myšlenky, že samo zobrazení nahého lidského těla v přiměřené situaci není pornografickým dílem, i kdyby vzbuzovalo sexuální vzrušení. Povaha pornografie je tedy závislá na kontextu, v jakém je dílo předkládáno.⁵⁸⁶

Trestní zákoník dále uvádí následující podoby pornografického díla:

- písemná
- fotografická
- filmová
- počítačová
- elektronická
- jiná (plastové modely, atp.)

Dále je třeba zmínit druhy pornografických děl, jak je vyjmenovává komentář:⁵⁸⁷

- *tvrdá pornografie*, která zobrazuje násilí či neúcta k člověku nebo které znázorňuje pohlavní styk se zvířetem

⁵⁸⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1882.

⁵⁸⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1883.

- *dětská pornografie*, která zobrazuje dítě jako aktéra pornografického díla nebo dítě jinak využívá
- *prostá pornografie*, ve své podstatě legální pornografická díla, ostatní kategorie

K samotnému pojmu **pornografického díla**, lze uvést, že je jím myšleno ztvárnění jakéhokoli pohlavního styku nebo zobrazení pohlavních orgánů, jehož účelem je uspokojení pohlavního pudu.⁵⁸⁸ Jde o obecné vyjádření výsledku rozhodovací praxe a judikatury trestních soudů. Podle té lze na pornografické dílo pohlížet jako na *jakýkoliv předmět, který je-li pozorován ať přímo nebo prostřednictvím technického zařízení, zvláště intenzivním a vtíravým způsobem zasahuje a podněcuje samotný sexuální pud. Současně takové dílo podle převládajících názorů většiny členů společnosti hrubě porušuje uznávané normy dané společností a vyvolává v nich pocit studu. Pro pornografický charakter je rozhodující obsah celého díla, nikoli jen jeho určitá část, výseč, kapitola nebo úryvek.*⁵⁸⁹ Lze tedy shrnout, že **pornografickým dílem bude takové dílo, jehož jediným účelem je vyvolat sexuální vzrušení.**⁵⁹⁰

Další zmínky o dílech, která lze svým obsahem označit jako pornografická, lze nalézt v zákoně č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, zejména v ustanovení § 32 odst. 1 písm. g)⁵⁹¹ a § 60 odst. 3 písm. d).

Objektivní stránku **první skutkové podstaty** naplní pachatel tím, že vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, zpřístupní veřejnosti, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinému opatří pornografické dílo, v němž se projevuje násilí nebo neúcta k člověku, nebo které zobrazuje pohlavní styk se zvířetem (*tvrdá pornografie*). Násilí musí být skutečné, nikoli pouze předstírané. Za pohlavní styk se zvířetem se považuje jakékoliv ukájení pohlavního pudu na zvířeti, projevy sodomie (spojení pohlavních orgánů člověka se zvířetem) nebo jiné projevy

⁵⁸⁸ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 607.

⁵⁸⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. června 2011, sp. zn. 3 Tdo 669/2011.

⁵⁹⁰ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 296.

⁵⁹¹ Provozovatel je povinen nezařazovat v době od 06.00 hodin do 22.00 hodin pořady a upoutávky, které by mohly ohrozit fyzický, psychický nebo mravní vývoj dětí a mladistvých; tato povinnost se na provozovatele vysílání nevztahuje, je-li vysílání koncovému uživateli dostupné na základě písemné smlouvy uzavřené s osobou starší 18 let a je k němu poskytnuto technické opatření, které této osobě umožňuje omezit přístup k vysílání dětem a mladistvým.

zoofilie.⁵⁹² Objekt je zde blíže specifikován na ochranu mravního zájmu na tom, aby nedocházelo k tvorbě deviantní pornografie.

Objektivní stránku **druhé skutkové podstaty** naplní pachatel tím, že nabídne, přenechá nebo zpřístupní pornografické dílo dítěti, tj. osobě mladší 18 let.

Zpřístupněním pornografického díla se rozumí například promítnutí filmu, videokazety nebo umístění díla na takové místo, kde se s ním může seznámit dítě.⁵⁹³

Závěrem je třeba připomenout, že šíření pornografie prosté není za všech okolností trestným činem. Pornografie, která je postihována podle prvního odstavce, je označována jako tzv. deviantní pornografie či tvrdá pornografie, jelikož obsahuje prvky skutečného násilí a prvky pohlavního styku se zvířaty, což sebou nese prvky deviací zoofilie a sodomie. Těmito projevy deviantní pornografie je zapotřebí společnost chránit, jelikož pornografická díla s takovým obsahem jsou již silně za hranou společenské přijatelnosti a tolerovatelnosti pornografických děl. Druhý odstavec postihuje zacházení a dispozici s pornografií prostou, která je za běžných podmínek legální, nicméně za podmínky, že je tato pornografie zpřístupňována dětem. Tím je chráněn zdravý psychický a mravní vývoj dětí.

Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192 TZ)

Tato skutková podstata kriminalizuje přechovávání dětské pornografie. **Dětskou pornografií** lze vymezit jako pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, která se jeví být dítětem.⁵⁹⁴

Pro srovnání, Slovenský trestní zákoník obsahuje legální definici dětské pornografie ve svém výkladovém ustanovení § 132 odst. 4, která zní následovně: *„Dětskou pornografií se pro účely tohoto zákona rozumí zobrazení skutečné či předstírané soulože, jiného způsobu pohlavního styku anebo jiného obdobného sexuálního styku s dítětem nebo osobou vypadající jako dítě anebo zobrazení obnažených částí těla dítěte anebo osoby vypadající jako dítě směřující k vyvolání sexuálního uspokojení jiné osoby.*

⁵⁹² JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 606.

⁵⁹³ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 297.

⁵⁹⁴ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 299.

Požadavek na postihování takových děl, zejména v případech, kdy se osoba „jeví být dítětem“, je reakce na implementaci směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii.⁵⁹⁵

Tento trestný čin obsahuje celkem **tři základní skutkové podstaty**.

První skutkovou podstatu pachatel naplní tím, že přechovává pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem. **Přechováváním** lze rozumět jakýkoli způsob držení dětské pornografie.⁵⁹⁶ Není dále nutné, aby měl pachatel dětskou pornografii přímo u sebe, postačuje, že ji má ve své moci,

Druhá skutková podstata je naplněna v případě, kdy pachatel získá přístup k dětské pornografii prostřednictvím informační nebo komunikační technologie. Získání takového přístupu jiným způsobem trestným nebude.⁵⁹⁷

Třetí skutková podstata je naplněna tím, že pachatel vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, zpřístupní veřejnosti, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak opatří pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, která se jeví být dítětem, nebo jinak kořistí z takového pornografického díla. K naplnění znaku **kořistění** v případě tohoto trestného činu postačí jednorázový majetkový prospěch.⁵⁹⁸

Za **pornografické dílo zobrazující dítě** lze považovat také snímky obnažených dětí v polohách vyzývavě předvádějící pohlavní orgány za účelem sexuálního uspokojení, snímky dětí zachycující polohy skutečného či předstíraného sexuálního styku s nimi. Trestné je tudíž jakékoli pornografické zobrazení dítěte, tedy nejen sexuální styk s dítětem. Ke kriminalizaci však postačí zobrazení osoby, která se jeví být dítětem, ale ve skutečnosti je starší osmnácti let.⁵⁹⁹

Zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 TZ)

⁵⁹⁵ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 608.

⁵⁹⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1892.

⁵⁹⁷ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 608.

⁵⁹⁸ Tamtéž.

⁵⁹⁹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 299.

Objektivní stránka trestného činu zneužití dítěte k výrobě pornografie je naplněna v případě, kdy pachatel buď přiměje, zjedná, zláká, najme, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografického díla, nebo pokud pachatel z účasti na tomto pornografickém díle kořistí. V obou případech je předmětem útoku dítě mladší 18 let.⁶⁰⁰

Kořistěním se zde rozumí jakýkoliv způsob získávání majetkového prospěchu z účasti dítěte v pornografickém díle.⁶⁰¹ Kořistění zahrnuje širokou škálu různorodých jednání, kterým může být role řidiče, který dítě přiveze na místo, kde je vytvářeno pornografické dílo, vizážista, který dítěti poskytne své služby, za účelem účinkování dítěte v pornografickém díle.

Chráněným zájmem je v první řadě ochrana mravnosti jako takové, zájem na fyzickém, psychickém a mravním vývoji dětí, jakož i zájem na ochraně dětí před sexuálním zneužíváním, ale také svoboda rozhodování.⁶⁰²

Co se týče subjektivní stránky, vyžaduje se úmyslné zavinění. Pachatel ví o skutečnosti, že výrobě pornografického díla byla zneužita osoba mladší 18 let.

Jak je uvedeno ve skutkové podstatě, k naplnění této skutkové podstaty je zapotřebí vykonat jednání, které je vymezeno v poměrně široké paletě. Všechna tato jednání však mají společné to, že sledují společný cíl. Všem těmto jednáním je společné, že směřují k účinkování dítěte v pornografickém díle. Tím, že je vyžadováno úmyslné zavinění, jsou tímto ustanovením postihováni ti pachatelé, kteří vědomě, s plným vědomím toho, co se bude dít, poskytují své služby či konají za účelem toho, aby bylo vyrobeno nebo aby mohlo být vyrobeno pornografické dílo, jehož hlavním aktérem bude nezletilé dítě. Tito pachatele tak napomáhají trestné činnosti, která útočí na jeden z nejvíce chráněných objektů, a sice na nezletilé děti.

Účast na pornografickém představení (§ 193a TZ)

⁶⁰⁰ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 609.

⁶⁰¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1899.

⁶⁰² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1898.

Objektivní stránku tohoto trestného činu naplní pachatel tím, že je „přítomen“ a vnímá svými smysly pornografické představení.⁶⁰³ Tím, že je pachatel přítomen takového představení a vnímá ho, se ho účastní.

Musí se však jednat o představení, v němž účinkuje dítě, tedy osoba mladší osmnácti let a s ním související úmyslné zavinění předpokládající vědomí pachatele o tom, že v pornografickém představení účinkuje dítě.

Pornografické představení má povahu živého představení, scéna je živá a před pachatelem se živě odehrává. Může však jít o jakékoli jiné obdobné vystoupení, při němž dochází k pohlavnímu styku nebo jiného ukájení pohlavního pudu.⁶⁰⁴ Dítě je v takovém představení zapojeno do skutečného nebo předstíraného sexuálního jednání, jsou v něm obnažovány části těla dítěte, myšleno části těla intimního charakteru. Celé dílo cílí k vyvolání sexuálního uspokojení jiné osoby.⁶⁰⁵

Přítomnost pachatele nemusí být fyzická, postačuje přímé sledování online přenosu prostřednictvím informačních technologií. Pachatel nemusí osobně v představení vystupovat či hrát aktivní roli, k jeho trestnosti postačí jeho pasivní účast.

Tato skutková podstata byla přijata zákonem č. 141/2014 Sb., jako reakce na požadavek harmonizace s unijním právem.⁶⁰⁶ Je to další důkaz ochranné funkce trestního práva, které poskytuje ochranu nejvíce ohroženým statkům, a sice dětem. Děti jsou tudíž chráněny nejen právním řádem tuzemským, ale jejich ochrana je předmětem úpravy práva Evropského a mezinárodního.

Navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§ 193b TZ)

Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá v tom, že pachatel navrhne setkání osobě mladší 15 let s úmyslem spáchat:

- trestný čin pohlavního zneužití

⁶⁰³ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 609.

⁶⁰⁴ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 610.

⁶⁰⁵ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou.* 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 301.

⁶⁰⁶ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/93/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii.

- trestný čin výroby a jiného nakládání s dětskou pornografií
- trestný čin zneužití dítěte k výrobě pornografie
- trestný čin svádění k pohlavnímu styku
- jiný sexuálně motivovaný trestný čin

V prvních čtyřech případech se jedná o taxativní výčet trestných činů, k nimž směřoval úmysl pachatele. Tyto trestné činy musel mít v úmyslu pachatel spáchat v momentě, kdy navrhoval setkání osobě mladší 15 let. Z hlediska subjektivní stránky se jedná o tzv. **specifický úmysl**.⁶⁰⁷

V posledním případě směřuje úmysl pachatele ke spáchání **jiného sexuálně motivovaného trestného činu**. Toto vymezení je neurčité, neodpovídající požadavku určitosti trestněprávních norem, a to kvůli neurčitému vymezení specifického úmyslu, který může směřovat k jinému sexuálně motivovanému trestnému činu.⁶⁰⁸ Dokazovat takový specifický úmysl může následně v praxi vytvářet potíže.

Jedná se o předčasně dokonaný trestný čin, kdy trestné je již navrhování setkání osobě mladší 18 let. Postihované jednání je tudíž materiálně vzato přípravou k trestnému činu. Trestná bude však pouze příprava jen u zvláště závažných zločinů, pokud to trestní zákoník u příslušného ustanovení výslovně stanoví.

Návrh setkání může být učiněn ústně, písemně, prostřednictvím elektronické komunikace.⁶⁰⁹

⁶⁰⁷ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 610.

⁶⁰⁸ Tamtéž.

⁶⁰⁹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 8. vydání. Praha: Leges, 2020, s. 302.

3.3.3. *Ostatní trestné činy se sexálním motivem*

Obecně k sexuálnímu motivu k

Problematika motivu či pohnutky souvisí se subjektivní stránkou trestného činu neboli s vnitřním psychickým stavem pachatele ke spáchanému trestnému činu.

Část literatury motiv či pohnutku označuje jako *fakultativní znak subjektivní stránky*.⁶¹⁰ Pohnutka trestného činu je pak chápána jako vnitřní podnět, který vedl pachatele k rozhodnutí spáchat trestný čin.⁶¹¹

Tento motiv, zejména pak motiv sexuální, sám není často znakem skutkové podstaty. Motivů obecně se pak věnuje trestní právo v tom, smyslu, že se může jednat o polehčující či přitěžující okolnosti.

Sexuální motiv potom není v trestním zákoníku vymezen a není ani sám přitěžující okolností. Sexuální motiv tak bude z hlediska teorie použitelný pro kriminologické zkoumání, kdy tento motiv bude mít na svědomí spáchaní trestného činu, který není označen jako mravnostní.

Bude se jednat o „doprovodné“ trestné činy, které souvisejí s mravnostní kriminalitou, jako je obchodování s lidmi, krádež z důvodu sexuální poruchy či sexuální vražda.

Ve všech níže zmíněných případech bude společným znakem skutečnost, že terminologicky se nejedná o mravnostní či sexuální trestné činy. Avšak za určitých okolností spáchaní tohoto činu bude velmi zřetelný sexuální podtext či motiv. Proto bude níže pojednáno o trestných činech se zaměřením na sexuální motiv spáchaní.

Vražda (§ 140 TZ)

Vražda je považována jako jeden z nejzávažnějších trestných činů. Trestného činu vraždy se dopustí ten, kdo jiného úmyslně usmrtí. Chráněn je tedy lidský život, živý člověk. Vražda je ve zkratce *úmyslné usmrcení člověka*.⁶¹²

V souvislosti s potenciálním sexuálním motivem je třeba zmínit ještě kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu vraždy dle § 140 odst. 2 trestního

⁶¹⁰ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 243.

⁶¹¹ Tamtéž.

⁶¹² JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 524.

zákoníku, kdy přísněji bude potrestán ten pachatel, který jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení.

Rozmysl je zde chápán jako kvalifikovaná forma úmyslu. Pachatel si důkladně zváží své jednání a na základě svého subjektivního přístupu jiného úmyslně usmrtí.⁶¹³

Dalším pojmem vhodným k objasnění je pojem **předchozího uvážení**. Pachatel si v tomto případě předem, před spácháním trestného činu, zváží rozhodující okolnosti⁶¹⁴ provedení činu a svůj čin si naplánuje.⁶¹⁵

Co do subjektivní stránky se jedná o trestný čin úmyslný, což vyplývá i ze samotné definice trestného činu vraždy. Tzv. fakultativním znakem subjektivní stránky může být taktéž motiv. Výklad níže se bude věnovat okolnostem souvisejícím s motivem sexuálním.

Sexuální motiv vraždy se bude vyskytovat v případech, kdy bylo úmyslem pachatele oběť usmrtit a poté vykonat sexuální trestný čin nebo je zde dána psychická porucha pachatele, kterého sexuálně vzrušuje spáchání vraždy.

V prvním případě se bude jednat o projevy tzv. *nekrofilie*, kdy má pachatel potřebu provozovat pohlavní styk či jiné sexuální uspokojování na mrtvém těle oběti.

V dalších případech půjde o situace, kdy je pachatel pohlavně vzrušen tím, že oběť připraví o život, že oběť zavraždí.

Ve všech těchto případech je výsledek stejný, dojde ke spáchání vraždy, tedy k úmyslnému usmrcení jiného. Autor je však toho názoru, že pokud půjde o sexuálně motivovanou vraždu, bude v převážné většině případů dána podmínka kvalifikované skutkové podstaty rozmyslu či předchozího uvážení.

Sexuálně motivovaný pachatel, který bude páchat trestný čin s určitým konkrétním úmyslem, bude muset naplánuvat a vyhodnotit všechny okolnosti toho, jak daný trestný čin spáchá. Bude tedy dopředu plánovat a vyhodnocovat. Naplní tedy svým jednáním veškeré požadavky kladené na **předchozí uvážení**, čímž

⁶¹³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1467.

⁶¹⁴ Zvolení místa činu, doby spáchání, použití zbraně atp.

⁶¹⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1468.

naplní znaky kvalifikované skutkové podstaty trestného činu vraždy dle § 140 odst. 2 trestního zákoníku.

Sexuální motiv pachatele nemusí být na první pohled zřetelný. V případech, kdy bude mrtvola oběti sexuálně „použita“, bude možné dohledat známky pohlavního styku provozovaného až po usmrcení, což by odkazovalo na možný sexuální motiv.

Problém může nastat v případech, kdy je pachatel sexuálně vzrušen pocitem usmrcení jiného. Zde bude nutné zajištění všech stop na místě činu, neboť vzrušení pachatele může vést k vyvrcholení či masturbaci nebo jiným projevům sexuálního vzrušení, jejichž stopy by mohly být na místě činu po spáchání trestného činu zachovány. Avšak sexuálně motivované vraždy, kdy je pachatel vzrušen spácháním trestného činu vraždy, vyjdou s jistotou najevo až po případném výslechu či sexuologickým vyšetření pachatele. Možným vodítkem pro odhalování sexuálního motivu vražd může být *modus operandi systém* pachatele, který páchá vraždy ve stejném vzorci a stejným způsobem.

Ublížení na zdraví (§ 146 TZ)

Ublížení na zdraví je další z trestných činů proti životu a zdraví, který může mít za určitých okolností sexuální podtext či může být spáchán se sexuálním motivem.

Nejprve bude zapotřebí postavit napevno, co znamená, že pachatel jinému *ublížil na zdraví*. Ublížení na zdraví jako pojem vykládá trestní zákoník ve svém ustanovení § 122 odst. 1. Ublížením na zdraví se tak rozumí *takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen na krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařské ošetření*.

Co se týče časového vymezení, literatura uvádí, že za ublížení na zdraví se v soudní praxi pokládá porucha zdraví poškozeného nebo jiné onemocnění, které mu znesnadňuje obvyklý způsob života nejméně **7 dní**.⁶¹⁶

⁶¹⁶ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 543.

Co do pojmu **způsobení ublížení na zdraví** může jít o jakékoli jednání, jehož následkem je taková újma na zdraví, která dosahuje intenzity ublížení na zdraví.⁶¹⁷

Pokud ošetření ublížení na zdraví vyžaduje **lékařské ošetření**, je třeba vycházet z názoru komentářové literatury, kdy není důležité, zda skutečně k lékařskému ošetření došlo, ale zda objektivně a pravidelně k takovému ošetření dochází.⁶¹⁸

Jde o trestný čin úmyslný, tudíž se vyžaduje úmysl přímý, který směřuje k vedení útoku proti zdraví. Fakultativním znakem subjektivní stránky i zde může být motiv či pohnutka. Motiv může být zajisté sexuální.

Je nutné mít však na paměti, že pro naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu ublížení na zdraví je zapotřebí, aby úmysl pachatele směřoval proti zdraví oběti. Cílem musí být úmysl ublížit jinému, úmysl ohrozit či poškodit jeho zdraví. Pokud připustíme takový cíl jednání, je zapotřebí se ptát, proč má pachatel takový úmysl, zjistit genezi jeho jednání a jeho vnitřní motivace spáchat takový trestný čin.

Motivace pachatele může být dána, podobně jako v případě vraždy, sexuální poruchou pachatele, zde se bude nabízet *sadismus*. Charakteristika pachatele bude vypovídat o jeho sadistické povaze. Pachatele bude vzrušovat (nejspíše sexuálně) pocit moci nad obětí. Dále může být pachatel vzrušen pocitem překonání odporu oběti. Toto překonání odporu bude spočívat v surovém útoku proti zdraví oběti. Nutno poznamenat, že úmyslem pachatele nebude oběť usmrtit či znásilnit, nýbrž pachateli k pohlavnímu vzrušení či uspokojení bude postačovat oběť „ponížit“, a to fyzickým útokem.

Stejně jako v případě sexuálních vražd, bude obtížné u pachatele objevit sexuální motiv. Útok může být proveden rychle a bleskově se zanecháním minimálních stop. Tudíž podle počátečních úkonů může být obtížné sexuální motiv odhalit. Tento motiv vyjde najevo až po následném výslechu a vyšetření pachatele. Opět je zde možné využít poznatky z *modu operandi* pachatele.

Šíření nakažlivé lidské nemoci (§ 152 TZ)

⁶¹⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1543

⁶¹⁸ Tamtéž.

Skutková podstata tohoto trestného činu spočívá v *úmyslném způsobení nebo zvýšení nebezpečí zavlečení nebo rozšíření nakažlivé nemoci u lidí.*

Chráněným zájmem tak bezpochyby bude život a zdraví lidí před nebezpečím rozšíření nakažlivých lidských nemocí.⁶¹⁹

V souvislosti s tímto trestným činem je na místě zmínit ustanovení § 154 trestního zákoníku, které říká, že vláda nařízením stanoví, co se považuje za nakažlivé lidské nemoci. Tímto nařízením je nařízení vlády č. 453/2009 Sb., **Za nakažlivé nemoci** se proto považují nemoci uvedené v příloze 1 k tomuto nařízení a jedná se o následující onemocnění:⁶²⁰

- AIDS
- nosičství viru HIV
- amébová úplavice
- dávivý kašel
- cholera
- hemoragické horečky
- mor, tyfus atp.

Je na místě zmínit, že AIDS nebo nosičství viru HIV nepatří mezi pohlavní nemoci, nýbrž jde o nakažlivé lidské nemoci ve smyslu § 152 trestního zákoníku a přílohy 1 k výše zmíněnému nařízení vlády.⁶²¹

Zavlečením se rozumí vyvolání nebezpečí vzniku hromadné infekce na místě, kde se dosud tato infekce nevyskytovala.

Rozšířením je pak myšleno vznik epidemie tam, kde se nemoc sice vykytovala, ale ne v epidemickém měřítku.⁶²²

Formy jednání budou, respektive mohou být, velmi různorodé. Půjde o porušování stanovených zákazů jednání či výskytu, porušování karanténních opatření a podobně.

Jedná se o trestný čin úmyslný. Fakultativním znakem může být motiv či pohnutka, která může být sexuálního charakteru. Nutno navíc dodat, že trestný čin

⁶¹⁹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 554.

⁶²⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1603.

⁶²¹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 554.

⁶²² Tamtéž.

vědomého šíření nakažlivé lidské nemoci je velmi častým doprovodným trestným činem, který se vyskytuje v případech trestných činů spojených s prostitucí.

Pokud vezmeme situaci, kdy si je pachatel vědom skutečnosti, že tzv. HIV pozitivní či že trpí onemocněním AIDS a nerespektuje bezpečnostní opatření při pohlavním styku, bude takové jednání vykazovat zákonné znaky skutkové podstaty trestného činu dle § 152 trestního zákoníku.⁶²³

Sexuální motiv bude jednoznačný a bude spočívat v provozování „nechráněných“ pohlavních styků. Otázka bude spočívat v úmyslu jeho jednání. Nebude zpravidla vyloučeno, že motivací pachatele bude cíleně provozovat pohlavní styku s vědomím, že rozšiřuje nakažlivou lidskou nemoc, a to přímo s tímto účelem (§ 15 odst. 1 písm. a) TZ). Častějším případem však bude tzv. úmysl nepřímý, kdy pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit porušení či ohrožení, a pro případ, že jej způsobí, s tím byl srozuměn (§ 15 odst. 1 písm. b) TZ).

Ohrožení pohlavní nemocí (§ 155 TZ)

Skutkovou podstatu tohoto trestného činu naplní ten pachatel, který *jiného vydá, byť i z nedbalosti, nebezpečí nákazy pohlavní nemocí.*

Z definice je patrné, že půjde o trestný čin ohrožovací, jelikož trestné je již jen vydání jiného v nebezpečí nákazy.⁶²⁴

Vydání jiného v nebezpečí je nutné chápat v tom smyslu, že pro naplnění tohoto znaku postačí, aby byla jiná osoba jednáním pachatele pouze ohrožena pohlavní nákazou. Musí se však ale také jednat o ohrožení, které hrozí reálně a bezprostředně.⁶²⁵ Tento přenos se tak bude zpravidla odehrávat během pohlavního styku.

Důležité je si rovněž definovat, co se pro účely tohoto ustanovení myslí pojmem **pohlavní nemoc**. Pohlavní nemocí se tak rozumí *některá z klasických pohlavních nemocí*, a to příjice (Syphilis), kapavka (Gonorrhoea), měkký vřed (Ulcus molle) a čtvrtá pohlavní nemoc (Lymphogranuloma venerum).⁶²⁶ Jak

⁶²³ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 555.

⁶²⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1614.

⁶²⁵ Tamtéž.

⁶²⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1614.

komentář⁶²⁷, tak učebnicová literatura⁶²⁸ shodně uvádějí, že nemoci jako AIDS či přenašečství viru HIV, ačkoli jsou v povědomí známě jako nemoci spojené s pohlavním stykem, nejsou pohlavními nemocemi. Tato dvě onemocnění jsou chápána jako nakažlivé lidské nemoci.

Z pohledu subjektivní stránky obsahuje ustanovení dvě samostatné skutkové podstaty, které se liší formou zavinění.

V prvním případě je čin spáchán úmyslně, pokud se podaří prokázat, že úmysl pachatele zahrnoval vznik pohlavní nákazy poškozeného. Půjde tedy o situace, kdy pachatel provozuje s poškozeným pohlavní styk, ačkoli sám ví, že trpí pohlavní nemocí a vědomě tak vystavil poškozeného nebezpečí ohrožení pohlavní nemocí, jednal tak v přímém úmyslu.⁶²⁹

Ve druhém případě pachatel trpící pohlavní nemocí provozuje pohlavní styky, vydává jiného v nebezpečí pohlavní nákazy, avšak nemá lékařským vyšetřením prokázáno, že pohlavní nemocí trpí, přičemž spoléhá na to, že pohlavní nemocí netrpí. Takový pachatel pak jedná nedbalostně.⁶³⁰

Tím že pohlavní nemocí lze nejčastěji ohrozit jiného při provozování pohlavního styku či soulože, získává tento trestný čin silný sexuální podtext. Jedná se o tak o velmi častý doprovodný trestný čin, který je opět spojen s trestnou činností kolem prostituce. Není však vyloučeno, že sexuální motiv spočívá v úmyslu pachatele jiného pohlavní nemocí úmyslně nakazit.

Obchodování s lidmi (§ 168 TZ)

Trestný čin obchodování s lidmi je trestným činem speciálním vůči trestnému činu kuplířství.⁶³¹ Jde o definici trestného činu, která byla do našeho právního řádu zavedena jako reakce na opatření OSN v oblasti boje proti trestné činnosti páchané na dětech.

V souvislosti se sexuálním motivem tohoto trestného činu je třeba zmínit pouze části jednání, které jsou touto skutkovou podstatou postihovány.

⁶²⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1615.

⁶²⁸ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 556.

⁶²⁹ Tamtéž.

⁶³⁰ Tamtéž.

⁶³¹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 578.

Za první, § 168 odst. 1 písm. a) TZ postihuje jednání, kdy pachatel *přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje, přijme nebo vydá dítě, aby ho bylo užito jiným k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla*. Jsou opět uvedeny různorodé formy jednání, kdy většina z nich byla definována ve výkladu výše. Stěžejním bodem, který je nutné zmínit, že toto ustanovení postihuje tyto formy jednání, jejichž obětí je dítě.

Za druhé, § 168 odst. 2 písm. a) TZ postihuje jednání, kdy pachatel *jinou osobu než dítě za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo lsti anebo zneužívaje jejího omylu, tísně nebo závislosti, přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje, přijme nebo vydá, aby jí bylo užito jiným k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla*. Toto ustanovení chrání před výše zmíněným jednáním osoby starší osmnácti let.

Trestný čin obchodování s lidmi nemusí být vždy spáchán výhradně proti vůli dítěte nebo osoby starší 18 let. Vůle může být dobrovolná, na základě lsti, lži či jiného rafinovaného jednání pachatele.

Sexuální motiv tohoto trestného činu je patrný již ze zákonného textu. Motiv je spojený s mravnostní trestnou činností a tento trestný čin je opět častým doprovodným činem spojeným s prostitucí. Mohou však nastat i případy, kdy je tento trestný čin páchan v rámci organizované skupiny za účelem obchodování s lidmi se zahraničním přesahem, kde je zejména v případě dětí a žen silný sexuální motiv spáchaného trestného činu.

Týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199 TZ)

Znaky skutkové podstaty tohoto trestného činu naplní pachatel tím, že *týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí*.

Toto ustanovení postihuje tzv. *domácí násilí*. Problematika domácího násilí je složitější a obsahuje několik východisek, které by bylo zdlouhavé vykládat v rámci této kapitoly. Pozornost bude tedy zaměřena na bližší vysvětlení dílčích pojmů této skutkové podstaty a přiblížení sexuálního motivu pachatele.

Osoba blízká či jiná osoba žijící ve společném obydlí je zde předmětem útoku. V obou případech je však dána podmínka společného soužití ve společné

domácnosti s pachatelem. Osobou blízkou se tedy rozumí příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec a manžel.⁶³²

Společné obydlí je specifickým znakem trestného činu. Pachatel týrající osobu blízkou či osobu žijící ve společném obydlí tak činí vůči osobám, které s ním žijí ve společném obydlí. Společné obydlí tak představuje určitou formu vzájemné závislosti. Dalším aspektem je skutečnost, že tyto osoby obývají společné obydlí, a proto jsou mezi nimi vytvořeny zvláštní vztahy vyplývající ze společného bydliště a zpravidla též mají ztíženou možnost toto společné obydlí opustit.⁶³³ Pro bližší specifikaci pojmu *obydlí* viz § 133 trestního zákoníku.⁶³⁴ Spáchání tohoto trestného činu je tedy podmíněno tím, že týraná osoba žije ve společném obydlí spolu s pachatelem.

Týráním se rozumí zlé nakládání s osobou blízkou nebo jinou osobou žijící s pachatelem ve společném obydlí vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, kterou tato osoba pociťuje jako těžké příkoří.⁶³⁵ Pod touto definicí si lze představit různé formy jednání, kdy může jít o bití, tělesné poškozování, psychické a sexuální násilí, vydírání nebo zneužívání, vyhrožování či nucení k ponižujícím úsluhám, odpírání potravin, spánku atp.⁶³⁶

Právě z jednotlivých forem jednání lze vyvozovat úvahy nad případnou sexuální motivací pachatele. V případě bití či ponižujícího zacházení s týranou osobou lze uvažovat nad případnou poruchou pachatele spočívající v sadismu, kdy motivem pachatelova jednání bude týranou osobu bát či jinak ponižovat, což mu bude přinášet sexuální vzrušení. Zde však nemusí být sexuální motiv na první pohled příliš patrný a odhalit jej by bylo možné na základě sexuologického vyšetření.

Poté jsou případy, kdy je sexuální motiv patrný na první pohled, a to výše zmíněné sexuální násilí. To může spočívat ve vynucování pohlavního styku či jiných sexuálních praktik. Zde se otevírá široké pole pro diskuzi, nakolik je sexuální násilí v rámci týrání třeba chápat jako sexuálně motivované týráním a nakolik se

⁶³² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1942.

⁶³³ Tamtéž.

⁶³⁴ Obydlím se rozumí dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.

⁶³⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1942.

⁶³⁶ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 622.

jedná již o znásilnění. Vyřešení této otázky však není náplní této kapitoly, nakonec ani práce.

Ohrožování výchovy mládeže (§ 201 TZ)

Tato skutková podstata obsahuje dvě objektivní stránky. V souvislosti s případným sexuálním motivem pachatele bude postačující zmínit první z nich. Znak první skutkové podstaty naplní pachatel tím, že, *byť i z nedbalosti, ohroží citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že:*

- *dítě svádí k zahálčivému nebo nemravnému životu,*
- *umožní dítěti vést zahálčivý nebo nemravný život,*
- *umožní mu opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem,*
- *závažným způsobem poruší svou povinnost o dítě pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské odpovědnosti.*

Relevantní pro případný sexuální motiv tedy budou první dva případy, a sice svádění či umožnění dítěti vedení zahálčivého či nemravného života.

Ohledně zavinění je tento trestný čin možné spáchat i z nedbalosti, avšak samotné svádění již vyžaduje úmysl.⁶³⁷

Zahálčivý život je třeba chápat jako parazitní způsob života.⁶³⁸ Půjde tak o způsob života, který obnáší páchání trestné činnosti, delší dobu trvající záškoláctví, žebrání, prostituce jako zdroj příjmů atp. Dále se jedná o činnosti, která z hlediska zájmů společnosti nejsou hodnocené jako žádoucí, například různé skryté formy sexuálních služeb.⁶³⁹

Nemravný život je pak takový život, který je vedený v rozporu s dobrými mravy a se zásadami morálky. Tato jednání přesahují morální pravidla a dostávají se tím do sporu s trestněprávními předpisy (trestná činnost, narkomanie, alkoholismus, prostituce atp.).⁶⁴⁰

⁶³⁷ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 626.

⁶³⁸ Tamtéž.

⁶³⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1955.

⁶⁴⁰ Tamtéž.

Svádění k zahálčivému nebo nemravnému životu obsahuje úmyslnou, přímou výzvu k takovému jednání, které může i při pasivním chování ohrožené osoby vyvolat zájmy a návyky, které k zahálčivému a nemravnému životu povedou.⁶⁴¹

Umožnění bude naplněno v případě, kdy pachatel vytvoří dítěti podmínky pro vznik nežádoucích návyků a sklonů.⁶⁴²

Sexuální motiv bude dán zejména v případech svádění dítěte k vedení nemravného způsobu života. Svádění v tomto případě může být schopné „posunout“ obvyklé sexuální normy dítěte. Dítě tak může začít sexuální život a být sexuálně aktivní ještě dříve či v tak brzkém věku, než je to dle zásad morálky a společenských konvencí běžné. Bude se jednat zejména o laxní přístup či aktivní podporování sexuálních aktivit dětí, ať již v lehčích formách dětské prostituce, či ve zpřístupňování pornografického materiálu atp.

Svádění k pohlavnímu styku (§ 202 TZ)

Tento trestný čin formálně vzato není trestným činem proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, neboť v systematické zvláštní části trestního zákoníku je zařazen do hlavy IV., která je nazvána „Trestné činy proti rodině a dětem“. Jelikož je však objekt tohoto trestného činu zájem na řádném tělesném, rozumovém, mravním a citovém vývoji dětí⁶⁴³, bude právě prvek ochrany mravnosti spojnicí, která toto ustanovení materiálně řadí mezi mravnostní trestné činy.

V případě této skutkové podstaty je sankcionováno jednání pachatele, který nabídne, slíbí nebo poskytne dítěti nebo jinému za pohlavní styk, pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatu nebo jinou výhodu či prospěch. Tímto jednáním se pachatel dopouští činu, který vede k výraznému mravnímu ohrožení dítěte a k narušení jeho hodnotového systému.⁶⁴⁴

Pohlavní styk je jakýkoli způsob ukájení pohlavního pudu na těle jiné osoby, ať stejného či různého pohlavní. Jde o širokou paletu jednání, která mohou zahrnovat soulož, anální či orální sex atp. Pro vymezení pohlavního styku platí to stejné, jako bylo vymezeno pro potřeby trestného činu znásilnění.

⁶⁴¹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 625.

⁶⁴² Tamtéž.

⁶⁴³ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 627.

⁶⁴⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1964.

Pro pohlavní sebeukájení či obnažování platí výše uvedené pro potřeby sexuálního nátlaku. Pohlavní sebeukájení je uspokojování pohlavních potřeb osobou na jejím vlastním těle, nejčastěji stimulací vlastních pohlavních orgánů. Pro obnažování platí, že se jedná o cílené odkrývání intimních částí těla.

Jiné srovnatelné chování bude takové jednání, které není ani pohlavním stykem, pohlavním sebeukájením nebo obnažováním.⁶⁴⁵ Toto negativní vymezení otevírá prostor pro celou řadu praktik.

Úplatou se rozumí majetkový prospěch, zpravidla ve formě poskytnutí peněžní částky nebo jiného materiálního plnění v podobě dárků, zejména u dětí se bude jednat o hračky, cukrovinky a jiné pamlsky.⁶⁴⁶

Prospěch má podobu nemajetkovou oproti úplatě. Může jít prospěch ve škole nebo v zaměstnání.

Výhodou se rozumí jakékoliv jiné zvýhodnění. Pod tento pojem spadají výhody, které nejsou ani úplatou, ani prospěchem.

Poskytnutí úplaty nebo jiné výhody či prospěchu může být činěno ve formě přímého bezprostředního předání, nebo i nepřímého poskytnutí materiální či jiné výhody nebo poskytnutí protislužby.⁶⁴⁷

Nabídnutí úplaty nebo jiné výhody či prospěchu je nutné chápat jako jednání, kterým pachatel pouze projevuje svou vůli či ochotu úplatu či výhodu poskytnout. Pachatel od začátku sleduje úmysl směřující k pohlavnímu styku s dítětem. Jako nabídku je nutné tedy chápat jak výslovný, tak konkludentní návrh na poskytnutí úplaty nebo jiné výhody.

Slib úplaty nebo jiné výhody či prospěchu je již jednání, které směřuje pouze do budoucna.⁶⁴⁸ Tento slib se má realizovat až po splnění další podmínky či podmínek. Slib bývá méně konkrétní, není tak určitě vymezený jako nabídka, která již směřuje ke konkrétnímu protiplnění.

Tento trestný čin je dále specifický tím, že je dokonán již nabídnutím nebo slíbením úplaty nebo jiné výhody. K naplnění skutkové podstaty není proto vyžadováno, aby oběť úplatu nebo výhodu přijala. K trestnosti pachatele nemusí

⁶⁴⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1965.

⁶⁴⁶ Tamtéž.

⁶⁴⁷ Tamtéž.

⁶⁴⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1966.

dojít ani k pohlavnímu styku s dítětem, ani k jeho pohlavnímu sebeukájení, obnažování nebo k jinému srovnatelnému chování.⁶⁴⁹

Krádež (§ 205 TZ)

Trestný čin krádeže je klasickým majetkovým trestným činem. Objektivní stránka tohoto trestného činu spočívá dle § 205 odst. 1 TZ v tom, že pachatel *si přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a současně naplní některý z alternativně uvedených znaků*.⁶⁵⁰

- způsobí tak škodu nikoli nepatrnou,
- čin spáchá vloupáním,
- bezprostředně po činu se pokusí uchovat si věc násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí,
- čin spáchá na věci, kterou má jiný na sobě nebo při sobě,
- čin spáchá na území, na němž je prováděna nebo byla provedena evakuace osob.

Předmětem útoku je **cizí věc**. Subjektivní stránka vyžaduje úmyslné zavinění. Úmyslem pachatele je tak zmocnit se cizí věci. Fakultativním znakem subjektivní stránky tedy může být samozřejmě i motivace pachatele jinému věc odcizit. Nelze vyloučit, že tato motivace bude mít sexuální podtext, či že se pachatel dopustí krádeže se sexuálním motivem.

Sexuální motiv bude spočívat ve dvou skutečnostech. Za první, bude závislý na **věci**, která patří někomu jinému a kterou chce pachatel odcizit. Věc může mít určitý charakter, v případě sexuálního motivu se může jednat o sexuální pomůcky či jiné předměty, které mohou být použity jako sexuální pomůcky. Dále se může jednat o spodní prádlo, které v pachateli bude vyvolávat pocity pohlavního vzrušení.

Za druhé, sexuální motiv bude souviset s **cizí osobou**, jejíž věc má být odcizena. Pachatel bude veden sexuální touhou zmocnit se věci konkrétní osoby. Může jít o spodní prádlo kolegyně ze zaměstnání či jiné osoby, ke které má pachatel vztah. Sexuální motiv bude dán pohlavním vzrušením pachatele nad vlastnictvím

⁶⁴⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník*. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1966.

⁶⁵⁰ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 636.

intimní věci konkrétní osoby, ke které bude moci přičichávat nebo se nad ní ukájet. Takový pachatel bude v určitém směru označován jako *fetišista*, kdy právě takový *fetiš* bude spouštěcím mechanismem pro krádež.

Obecné ohrožení (§ 272 TZ)

Objektivní stránka skutkové podstaty obecného ohrožení je vymezena dosti široce. Pachatel ji naplní tím, že *úmysl způsobí obecné nebezpečí tím, že vydá lidi v nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví nebo cizí majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu tím, že zapříčiní požár nebo povodeň nebo škodlivý účinek výbušnin, plynu, elektriny nebo jiných podobně nebezpečných látek nebo sil (...)*.

Sexuální motiv spojený se sexuální poruchou, a sice s pyromanií, se autor rozhodl demonstrovat na tzv. „*žhářství*“. Žhářství lze vyložit také jako úmyslné zakládání požárů. Úmysl založit požár může pramenit z touhy takový požár jako první nahlásit a aktivně se podílet na jeho uhašení. Založení požáru však může pachateli způsobit sexuální vzrušení. V takových případech tak pachatel zakládá požáry za účelem svého pohlavního vzrušení, případně uspokojení.

Takový pachatel se tak dopouští trestného činu obecného ohrožení. **Obecným ohrožením** lze rozumět situace, kdy v důsledku obecně nebezpečného jednání pachatele nastane nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví více osob.⁶⁵¹

Více osob je dle zavedené praxe kvantitativní vyjádření pro ohrožení 7 a více lidí. Těmto osobám však musí hrozit smrt nebo těžká újma na zdraví.⁶⁵²

Obecně nebezpečný následek je způsoben již provedením jednání, z něhož bezprostředně hrozí nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví lidí nebo nebezpečí škody velkého rozsahu na cizím majetku. Komentář mimo jiné uvádí způsobení požáru jako příklad obecně nebezpečného jednání.⁶⁵³

Je tedy zřejmé, že založením požáru se žhář dopouští trestného činu obecného ohrožení. Pachatel může být motivován různými způsoby, není však vyloučeno, že motivací bude pohnutka či sexuální potřeba po založení požáru. Takový požár

⁶⁵¹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 733.

⁶⁵² Tamtéž.

⁶⁵³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 2770.

pachatel pohlavně uspokojuje či jej uspokojuje jeho samotné založení. Lze tedy hovořit o sexuálním motivu či sexuálním podtextu takto založeného požáru.

Nebezpečné pronásledování (§ 354 TZ)

Objektem tohoto trestného činu je zájem na poklidném a harmonickém občanském soužití. Ustanovení § 354 odst. 1 TZ tak vyjmenovává širokou a různorodou škálu jednání pachatele, které spočívá v **pronásledování** tím, že pachatel dlouhodobě pronásleduje tím, že:

- vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmou oběti či osobám blízkým,
- vyhledává osobní blízkost oběti nebo ji sleduje,
- vytrvale oběť prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuj,
- omezuje ji v obvyklém způsobu života,
- zneužije osobních údajů oběti za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu,

a toto jednání je způsobilé vzbudit v oběti důvodnou obavu o její život nebo zdraví nebo o živo a zdraví osob jí blízkých. Důležitým faktorem je **způsobilost vyvolat důvodnou obavu** oběti o život či zdraví.

Toto ustanovení svým objektem chrání hodnoty a oběti tzv. **stalkingu**. Stalking jako takový je obecně chápána jako stopování, lovení či pronásledování a může v něm být zahrnuto veškeré možné představitelné jednání. Proto § 354 chrání pouze ty nejzávažnější formy stalkingu.⁶⁵⁴

Zajímavým poznatkem, který blíže objasňuje případný sexuální motiv pachatele je zmínka o **typologii pachatelů**, jak zmiňuje Šámal.⁶⁵⁵ Šámal zmiňuje, že existuje mnoho různých typologií, ale žádná doposud nebyla prosazena jako ta obecně závazná. Uvedena je však klasifikace, která pracuje se třemi úrovněmi hodnocení.⁶⁵⁶

⁶⁵⁴ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 863.

⁶⁵⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3292.

⁶⁵⁶ Tamtéž.

- hledisko psychopatologické, které rozlišuje pachatele stalkingu na psychotické pachatele s omezeními rozpoznávacích a ovládacích schopností a skupinu psychicky zdravých stalkerů,
- z hlediska motivace dále třídí psychopatologické symptomy, kdy za tři hlavní motivy považuje *pomstu, lásku a narcismus*,
- z hlediska viktimologicky vztahového rozlišuje osobu blízkou (bývalou partnerku, kolegu, nadřízeného, lékaře atp.) a cizí osobu.

Pro účely určení sexuálního motivu je zřejmé, že bude klíčové hledisko motivace či motivu. Pomsta může nést prvky sexuálního motivu, kdy znásilnění či jiné ponižující pohlavní jednání může sehrát svou roli. Pomsta může spočívat v ponížení a znásilnění jako jeden z nejtěžších zásahů do osobní integrity člověka bezesporu takové ponížení představuje. Pachatel pak může oběti „pouze“ vyhrožovat znásilněním či jiným sexuálním trestným činem, který na ní hodlá vykonat. V tomto případě se bude jednat o sexuálně motivovaný stalking.

Dále je také objektivně možné, aby motivem byla láska pachatele k oběti. I ta může být projevoována v sexuální rovině. Sex či jiné pohlavní styky jsou projevem velmi silné intimity, které většinou s obecně chápaným pojmem *láska* souvisí. Lze si proto představit stalkera, který svou oběť „pronásleduje“ tím, že jí dlouhodobě vyznává lásku či navrhuje soulož či jiný pohlavní styk. Situace může gradovat a formy takto motivovaného stalkingu mohou být různé, nicméně společným jim bude sexuální motivace pachatele.

Výtržnictví (§ 358 TZ)

Objekt chráněný tímto ustanovením je veřejný klid a pořádek, zájem na klidném soužití občanů, zdraví lidí, domovní svoboda, zájem na mravním vývoji, cizí majetek, čest.⁶⁵⁷

Skutkovou podstatu trestného činu výtržnictví naplní pachatel tím, že *se dopustí veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném hrubé neslušnosti nebo výtržnosti, zejména tím, že napadne jiného (...)*.

Hned ze znění zákona je patrné, že je zapotřebí definovat či rozvést několik základních pojmů obsažených ve skutkové podstatě.

⁶⁵⁷ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 869.

Veřejně je spáchán trestný čin v případě, že je spáchán obsahem tiskoviny nebo rozšiřovaného spisu, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobným účinným způsobem (§ 117 písm. a) TZ) nebo před nejméně třemi osobami současně přítomnými (§ 117 písm. b) TZ). Vzhledem k souvislosti se sexuálním motivem spáchaného trestného činu bude relevantní písm. b), kdy bude docházet k jednání sexuálně motivovanému veřejně, tedy nejméně před třemi osobami současně přítomnými.

Místo veřejnosti přístupné je každé místo, kam má přístup široký okruh osob individuálně neurčených a kde se také zpravidla více lidí zdržuje, takže hrubá neslušnost nebo výtržnost by mohla být postřehnutá více lidmi najednou.⁶⁵⁸ Veřejnost však nemusí být v době činu přítomna.⁶⁵⁹

Hrubá neslušnost je jednání, které závažným způsobem porušuje zásady občanské morálky⁶⁶⁰, například vulgární nadávky, oplzlé řeči či soulož nebo pohlavní styk na veřejném místě.

Výtržností se pak rozumí jednání, které hrubě a závažným způsobem narušuje veřejný klid a pořádek a je pro ně typicky zjevně neuctivý a neukázněný postoj pachatele k zásadám občanského soužití.⁶⁶¹ Bude se tedy častěji jednat o násilí ve fyzické nebo psychické formě, typicky vandalství, ničení laviček, slovní napadání ostatních osob, rozbíjení veřejného osvětlení atp.

Sexuálně motivovaným výtržnictvím potom budou projevy sexuální či pohlavní náklonosti, či dokonce provozování soulože či jiného pohlavního styku na veřejně přístupném místě.⁶⁶² Takové jednání zcela naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu výtržnictví a je typickým příkladem sexuálního motivu či úmyslu pachatelů.

⁶⁵⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3324.

⁶⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁶⁰ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 6. vydání.* Praha: Leges, 2017, s. 869.

⁶⁶¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3322.

⁶⁶² Orální sex na veřejném parkovišti před obchodem, soulož na lavičce v parku atp.

3.4. Sankce ukládané mladistvým

3.4.1. Obecně k trestání mladistvých

Na spáchání provinění mladistvým, které je příslušnými orgány registrováno, musí logicky navazovat určitá forma postihu. Tato kapitola bude pojednávat o sankcích trestněprávních, byť v případě mladistvých je vhodné volit takové sankční prostředky, které by do života mladistvého zasahovali „mírnějším“ způsobem.

Trestněprávní sankce za spáchané provinění mladistvého je tak nejpřísnější formou postihu takového jednání mladistvého pachatele.

Problematika sankcionování mladistvých je, co do právní úpravy, obsažena v zákoně č. 218/2003 Sb.⁶⁶³ Důvodem pro specifickou úpravu tzv. *trestního práva mladistvých* je koncepční přístup k mládeži v oblasti trestní politiky. Tato koncepce vychází z potřeby specifického přístupu k mladistvým jako k osobám mladších osmnácti let.

Specifický přístup je dán především skutečností, že mladistvý jako osoba mladší 18 let zasluhuje, alespoň v oblasti trestněprávní, zvýšenou ochranu a individuální přístup z pohledu trestní odpovědnosti, trestních sazeb a sankcionování či řízení obecně.

Sankcionování mladistvých je silně ovlivněno přístupem tzv. *restorativní justice*, která klade důraz na spravedlivou reakci společnosti na provinění mladistvého a za účelem předcházení další trestné činnosti se zaměřuje spíše na odstranění příčin trestné činnosti včetně řešení jejich škodlivých důsledků a na obnovení narušených společenských vztahů.⁶⁶⁴

Tato koncepce se mimo jiné projevuje také v odlišné právní úpravě sankcionování mladistvých. Sankce ukládané mladistvým mají odlišné členění, odpovídající charakteru spáchaného provinění, a zohledňující rozumovou a mravní vyspělost mladistvého pachatele.

Sankce ukládané mladistvým jsou hmotněprávního charakteru, kdy uváděny budou, včetně úvodu k nim, velmi stručně, neboť slouží po uzavření komplexního výkladu problematiky práce. Není jistě cílem práce ani cílem autora zevrubně popsat a analyzovat veškerá opatření ukládaná mladistvým včetně jejich kritiky,

⁶⁶³ Zákon č. 218/2003 Sb., *o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže* („ZSVM“).

⁶⁶⁴ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 478.

ačkoli by čistě na toto konkrétní téma mohlo být, a jistě je, sepsáno mnoho odborných prací.

3.4.2. Opatření ukládaná mladistvým

Obecně

Opatřením lze rozumět jako *právní následek provinění*.⁶⁶⁵ Tyto právní následky provinění mladistvých jsou upraveny v ZSVM, kdy tento při jejich výčtu vychází z monismu trestních sankcí, tzn., upravuje pouze jediný vnitřně provázaný systém sankcí pro mladistvé pachatele, které nazývá právě opatřeními.⁶⁶⁶

Tato opatření jsou zavedena za jednotným účelem, a to za účelem *výchovného působení na mladistvého pachatele a zároveň ochrany mladistvého před škodlivými vlivy*.⁶⁶⁷ Tento způsob vymezení opatření a jejich účel lze chápat jako specifický, a je tomu tak záměrně, neboť teorie vychází z přesvědčení, že je zapotřebí zacházet s mladistvými pachateli specifickým způsobem.⁶⁶⁸ Komentář⁶⁶⁹ k ZSVM tak vymezuje dva základní cíle, které jsou sledovány specifickou úpravou opatření, a jsou jimi:

- *vytvoření podmínek pro zdravý, sociální a duševní rozvoj mladistvých,*
- *předcházení opětovnému páchání provinění.*

Dle znění ustanovení § 9 odst. 1 ZSVM *účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchání provinění*. Je tedy patrné, že charakter i účel opatření má motivovat a „napravovat“, daleko spíše než trestat. Tento přístup odráží tzv. *restorativní justici*, kdy tato je v souvislosti s trestním právem mladistvých velmi často skloňována.

⁶⁶⁵ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 479.

⁶⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁶⁷ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 82.

⁶⁶⁸ Tamtéž.

⁶⁶⁹ Tamtéž.

Co se týče *hierarchie* opatření, ta tvoří stupňovitý a provázaný systém.⁶⁷⁰ Dle komentáře se posloupnost daná ZSVM projevuje v hierarchii opatření takto:

- *řešení trestní věci odklonem od trestního stíhání,*
- *uložení výchovných a ochranných opatření,*
- *uložení alternativních trestů, tj. trestů nespojených s odnětím svobody,*
- *uložení trestního opatření odnětí svobody.*

Tato posloupnost je dána teorií a také praxí, kdy vzhledem k subsidiaritě těchto sankcí se postupuje „od opatření mírnějšího k opatření přísnějšímu“.

Legální zákonná posloupnost, která je vyjádření v ustanovení § 10 odst. 1 ZSVM, stanovuje, že mladistvému lze uložit pouze tato taxativně vymezená opatření:

- *výchovná opatření,*
- *ochranná opatření,*
- *trestní opatření.*

Výchovná opatření

Výchovná opatření jsou považována za základní a nejmírnější hmotněprávní následek provinění mladistvého.⁶⁷¹ Z hlediska subsidiarity je tak možné uložit ostatní opatření (ochranná a trestní) pouze tehdy, pokud by uložení výchovného opatření nevedlo k naplnění preventivního účelu zákona.⁶⁷² Účel výchovných opatření je dán za prvé názvem těchto opatření, za druhé taktéž zákonem, kdy § 15 odst. 4 ZSVM stanoví, že *výchovná opatření usměrňují způsob života mladistvého, a tím podporují a zajišťují jeho výchovu.*

Obecně lze uložit výchovná opatření pouze před soudem pro mládež (v řízení před soudem) a to výhradně se **souhlasem mladistvého**. Tento obligatorní souhlas se vyžaduje pouze pro uložení výchovného opatření v průběhu řízení a taktéž před skončením trestního řízení.⁶⁷³ Oproti tomu není podmíněno souhlasem mladistvého rozhodnutí o uložení výchovného opatření v případě, kdy se tímto

⁶⁷⁰ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 77.

⁶⁷¹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 482.

⁶⁷² Tamtéž.

⁶⁷³ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 483.

rozhodnutím řízení **končí**.⁶⁷⁴ Ochranná opatření lze uložit nejdéle na dobu 3 let (§ 15 odst. 1 ZSVM).

ZSVM v ustanovení § 15 odst. 2 taxativně vymezuje výchovná opatření:

- a) *dohled probačního úředníka,*
- b) *probační program,*
- c) *výchovné povinnosti,*
- d) *výchovná omezení,*
- e) *napomenutí s výstrahou.*

Dohled probačního úředníka

Dohled probačního úředníka je výchovné opatření spočívající v pravidelném sledování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj. Dále pak kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež a v přípravném řízení státním zástupcem nebo vyplývajících ze zákona a jeho pozitivní vedení probačním úředníkem k životu v souladu se zákonem (§ 16 odst. 1 ZSVM).

Dohled probačního úředníka je určitý soubor činností, které tento úředník vykonává. Zákon v § 16 odst. 2 demonstrativně takové činnosti uvádí. Mezi tyto činnosti patří zejména *sledování a kontrola chování mladistvého, zaměřená na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti a odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život.*

Pomoc a poradenství poskytuje probační úředník v rámci přípravy a plnění **probačního plánu dohledu**, který vypracovává v součinnosti s mladistvým.⁶⁷⁵

Uložení výchovného opatření dohledu probačního úředníka stanovuje mladistvému povinnosti, které je povinen dodržovat. Dle § 16 odst. 3 ZSVM je mladistvý, kterému bylo uloženo toto výchovné opatření povinen:

- *spolupracovat s probačním úředníkem způsobem, který mu probační úředník stanoví na základě vytvořeného probačního plánu dohledu,*

⁶⁷⁴ Výjimku tvoří výchovné opatření – Probační program.

⁶⁷⁵ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 484.

- *dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny probačním úředníkem; při stanovení těchto lhůt probační úředník přihlédne k poměrům mladistvého, jeho životní situaci v době výkonu dohledu i k prostředí, v němž žije,*
- *informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených výchovných omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu určených probačním úředníkem,*
- *nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí.*

Probační program

Výchovné opatření spočívá v uložení povinnosti mladistvému podrobit se účasti v probačním programu.⁶⁷⁶ Probačním programem se dle znění zákonného textu rozumí *program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným.*⁶⁷⁷

Podmínky pro uložení probačního programu jsou upraveny v § 17 odst. 2 ZSVM, kdy je ukládá soud pro mládež, nebo v přípravném řízení státní zástupce. Podmínky jsou následující:

- *program je vhodný vzhledem k potřebám mladistvého a zájmu společnosti,*
- *mladistvému je poskytnuta dostatečná možnost seznámit se s obsahem probačního programu,*
- *mladistvý souhlasí se svou účastí na něm.*

Ona poslední podmínka odkazuje na výše zmíněnou výjimku ze souhlasu mladistvého s uložení výchovného opatření. Probační program je totiž jediné výchovné opatření, u kterého je vždy **obligatorní souhlas mladistvého** s uložení tohoto opatření. Jelínek uvádí, že podmínka obligatorního souhlasu s účastí

⁶⁷⁶ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 485.

⁶⁷⁷ Probační program schvaluje ministr spravedlnosti a zapisuje se do seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti.

v programu je dána potřebou aktivního přístupu mladistvého, neboť bez jeho spolupráce nelze účelu probačního programu dosáhnout.⁶⁷⁸

Výchovné povinnosti

Účelem výchovných povinností je především zmírnit nebo zcela odstranit negativní vlivy, faktory a příčiny páchaní provinění tak, aby se mladistvý v budoucnu zdržel páchaní protiprávních činů. Působí tedy preventivně.⁶⁷⁹

Výchovné povinnosti jsou co do povahy příkazem k aktivnímu jednání.⁶⁸⁰ Jejich výčet je demonstrativní a je upraven v ustanovení § 18 ZSVM. Mladistvému může být uložena povinnost zejména aby:

- *bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu,*
- *jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí, na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona,*
- *vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu,*
- *usiloval o vyrovnání s poškozeným,*
- *nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následku provinění,*
- *podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením nebo zabezpečovací detencí podle trestního zákoníku,*
- *podrobil se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem.*

Výchovná omezení

Výchovná omezení sledují totožný cíl, jako výchovné povinnosti. Mají však odlišnou povahu, a sice povahu *povinnosti* zdržet se konkrétního jednání, až formu zákazu.

⁶⁷⁸ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 486.

⁶⁷⁹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 486.

⁶⁸⁰ Tamtéž.

Jejich zákonný výčet je demonstrativně vymezený v ustanovení § 19 odst. 1 ZSVM tak, že spočívají v zákazu:

- *navštěvovat určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvé nevhodného prostředí,*
- *stýkat se s určitými osobami,*
- *přechovávat předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění,*
- *užívat návykové látky,*
- *účastnit se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích,*
- *měnit bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu,*
- *měnit bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání.*

Napomenutí s výstrahou

Toto výchovné opatření je upraveno v § 20 ZSVM. Napomenutím s výstrahou soudce a v přípravném řízení státní zástupce mladistvému důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na případné konkrétní důsledky, které mu mohou hrozit, pokud se v budoucnosti dopustí dalšího protiprávního činu.

Nadto zákon požaduje, aby toto napomenutí bylo mladistvému uloženo osobně a v přítomnosti jeho zákonného zástupce. Tímto má být dosaženo silnějšího výchovného působení opatření.

Druhý odstavec dodává, že *je-li to účelné a vhodné může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce při vyslovení napomenutí s výstrahou současně přenechat postižení mladistvého jeho zákonnému zástupci, opatrovníku, škole, již je mladistvý žákem, nebo výchovnému zařízení, v němž žije; v takovém případě si soud pro mládež předem vyžádá stanovisko školy nebo výchovného zařízení. Zákonný zástupce, opatrovník, škola nebo výchovné zařízení jsou povinni o výsledku vyrozumět soud pro mládež nebo státního zástupce.*

Toto opatření je vnímáno jako opatření ukládané v případech méně závažného provinění mladistvého, kdy primárním cílem není sankce jako taková, jako spíš „umravnění“ mladistvého pachatele. Uložení tohoto opatření v přítomnosti zákonných zástupců mladistvého působí nepřímo i na tyto zákonné zástupce, kteří s vědomím uloženého opatření vedou výchovu mladistvého tím způsobem, aby se vyhnul dalšímu případnému postihu.

Ochranná opatření

Ochranná opatření jsou druhou skupinou opatření, která lze mladistvému pachateli uložit. Ukládají se v případě, že by požadované nápravy nebylo dosaženo uložením opatření výchovných.

Kromě výchovné a preventivní funkce těchto opatření u nich lze spatřit také funkci ochrannou, kdy slouží k ochraně společnosti před pácháním trestných činů mladistvých.⁶⁸¹

Tato opatření jsou ukládána těm mladistvým, kteří vykazují znaky zanedbané výchovy, duševní poruchy, závislosti na návykových látkách a je tím pádem dáno vyšší riziko, že se bude jejich trestná činnost opakovat.

Účelem ochranných opatření je tedy kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými.⁶⁸² Pro určení intenzity použitých ochranných opatření nemá prvořadý význam povaha a závažnost provinění, ale nebezpečnost osoby mladistvého pachatele, potřeba jeho léčení, výchovy nebo zneškodnění, což je vyjádřeno i v účelu ochranných opatření mladistvých.⁶⁸³

Taxativní zákonný výčet se nachází v § 21 odst. 1 ZSVM, kdy ochranná opatření jsou tato:

- *ochranné léčení,*
- *zabezpečovací detence,*
- *zabrání věci,*
- *zabrání části majetku,*
- *ochranná výchova.*

V souvislosti s ukládáním ochranných opatření je vhodné zmínit také ustanovení § 21 odst. 2 ZSVM, které stanoví, že jediným ochranným opatřením, které lze uložit podle ZSVM je ochranná výchova. Ostatní ochranná opatření se ukládají podle trestního zákoníku, kde jsou také hmotněprávně upraveny a tato jejich úprava je v plném rozsahu použitelná i na mladistvé pachatele.

⁶⁸¹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 488.

⁶⁸² Tamtéž.

⁶⁸³ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže.* Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 211.

Ochranné léčení

Ochranné léčení lze obecně charakterizovat jako právní následek trestného činu (u mladistvého provinění), prostřednictvím něhož je poskytována ochrana společnosti před nebezpečnými, duševně chorými osobami nebo osobami závislými na návykových látkách, a to jejich umístěním nebo ambulantní péčí ve zdravotnickém zařízení, a to s cílem jejich opětovného zařazení do běžného života.⁶⁸⁴

Úprava ochranného léčení je v trestním zákoníku obsažena v ustanovení § 99. Odstavec 1 přitom upravuje obligatorní ukládání ochranného léčení:

- *mladistvému pachateli, který spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, respektive i ve stavu vyvolaném duševní poruchou,*
- *mladistvému, který není pro nepřičetnost trestně odpovědný.*⁶⁸⁵

Duševní stav takového mladistvého je třeba zkoumat a v případě pochybností o plné přičetnosti mladistvého je zapotřebí zjistit jeho duševní stav znaleckým posudkem.⁶⁸⁶

Fakultativní ukládání ochranného léčení je pak upravena v § 99 odst. 2 trestního zákoníku, kdy se ukládá:

- *mladistvému pachateli, který spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a zároveň je jeho pobyt na svobodě nebezpečný,*
- *mladistvému pachateli, který zneužívá návykovou látku.*

Pokud jsou však splněny podmínky pro uložení ochranného léčení fakultativně, musí soud uložit vedle ochranného léčení psychiatrického (případně sexuologického) i ochranné léčení protialkoholní (případně proti závislosti na omamných látkách).⁶⁸⁷

Co se týče místa výkonu, je toto upraveno v § 99 odst. 4 trestního zákoníku tak, že podle povahy nemoci a léčebných možností soud uloží ochranné léčení **ústavní** nebo **ambulantní**.

⁶⁸⁴ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 214.

⁶⁸⁵ Tamtéž.

⁶⁸⁶ Blíže § 58 odst. 1 ZSVM.

⁶⁸⁷ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 216.

Zabezpečovací detence

Toto ochranné opatření spočívá v ochraně společnosti před mladistvými tak, že tito nebezpeční mladiství jsou umístěni a izolováni v detenčním ústavu se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými a rehabilitačními programy, a to zejména s cílem jejich přeřazení do ústavního ochranného léčení.⁶⁸⁸

Ustanovení § 100 trestního zákoníku stanoví jak obligatorní, tak fakultativní ukládání tohoto ochranného opatření.

Podle § 100 odst. 1 trestního zákoníku se zabezpečovací detence ukládá obligatorně:

- *mladistvému pachateli, který spáchal úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zločinu u dospělého pachatele, ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou,*
- *mladistvému, který není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jde-li o pachatele provinění, které by naplňovalo znaky úmyslného provinění, které sazbou odpovídá zvlášt' závažnému zločinu u dospělého pachatele, jestliže jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by v úvahu přicházelo ochranné léčení.*⁶⁸⁹

Podle § 100 odst. 2 trestního zákoníku se zabezpečovací detence ukládá fakultativně:

- *mladistvému pachateli, který spáchal úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zločinu dospělého pachatele, ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a zároveň je jeho pohyb na svobodě nebezpečný a nelze očekávat, že by v úvahu přicházelo ochranné léčení,*
- *mladistvému pachateli, který se oddává zneužívání návykové látky, pokud znovu spáchal úmyslné provinění, které sazbou odpovídá zvlášt' závažnému zločinu dospělého, ač již byl pro zvlášt' závažné provinění, spáchané pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s tím odsouzen k nepodmíněnému*

⁶⁸⁸ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 219.

⁶⁸⁹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 220 – 201.

*trestnímu opatření odnětí svobody nejméně na dvě léta, a nelze očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložením ochranného léčení ochrany společnosti.*⁶⁹⁰

Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence se zvláštní ostrahou a s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy (§ 100 odst. 4 trestního zákoníku).

Zabrání věci a zabránění části majetku

Jde o ochranná opatření majetkového typu. Cílem je mladistvému odebrat věc obecně nebezpečnou, kdy jde například o nože, střelné zbraně, výbušniny, jedy, omamné látky. Zabrány mohou být také jiné věci, které mohou být využity do budoucna k páčání provinění, příkladmo padělatelské náčiní, zločinecké nástroje.⁶⁹¹

Jelikož se obecně jedná o zabránění věci obecně nebezpečných, nebude těmto opatřením věnován detailnější výklad, neboť koncepčně příliš nezapadá do systému sankcionování mladistvých za spáchaná mravnostní provinění.

Podmínky pro zabránění věci jsou uvedeny v ustanovení § 101 odst. 1 trestního zákoníku, kdy pokud *nebyl uložen trest propadnutí věci uvedené v § 70 odst. 2 písm. a), může soud uložit, že se taková věc zabírá,*

- *náleží-li pachateli, které nelze stíhat nebo odsoudit,*
- *náleží-li pachateli, od jehož potrestání soud upustil,*
- *ohrožuje-li bezpečnost lidí nebo majetku, popřípadě společnosti, anebo hrozí nebezpečí, že bude sloužit ke spáchaní zločinu.*

Ochranná výchova

Ochranná výchova je jediným druhem ochranného opatření, které je upraveno přímo v ZSVM. Ustanovení § 22 ZSVM stanoví, že *soud pro mládež může mladistvému uložit ochrannou výchovu, pokud:*

- *o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije,*
- *dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána,*

⁶⁹⁰ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 221 – 222.

⁶⁹¹ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 224.

- *prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy,*
a nepostačuje uložení výchovných opatření.

Uložení ochranné výchovy je tak subsidiární k uložení výchovných opatření. Z toho je patrné, že zákon dává přednost ukládání výchovných opatření, která by měla být méně zasahující a omezující ve vztahu k osobní svobodě mladistvého.⁶⁹²

Pokud má být mladistvému uložena ochranná výchova, bude napřed zapotřebí, aby si soud pro mládež opatřil podklady již pro samotné rozhodnutí, zda bude ochranná výchova uložena. Při tomto shromažďování podkladů je vhodné, aby soud spolupracoval se zařízeními, kterým je svěřena péče o mládež, jako jsou OSPOD, Probační a mediační služba či škola, kterou mladistvý navštěvuje.⁶⁹³

Samotný výkon ochranné výchovy je pak upraven v § 80 ZSVM a dále pak zákonem č. 109/2002 Sb., *o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů*. Ochranná výchova je tak prováděna ve **speciálních školských zařízeních** pro výkon ochranné výchovy. Mezi tato školská zařízení patří podle § 2 zákona č. 109/2002 Sb., tato zařízení:

- diagnostický ústav,
- dětský domov,
- dětský domov se školou,
- výchovný ústav.

Výkon ochranné výchovy se vždy nařizuje do diagnostického ústavu. V nich se pak dále na základě výsledků diagnostického vyšetření, zdravotního stavu dětí, jejich věku a volných kapacit jednotlivých zařízení rozhoduje o dalším umístění mladistvého.⁶⁹⁴

Trestní opatření

⁶⁹² ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 236.

⁶⁹³ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 238.

⁶⁹⁴ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 490.

Tato opatření jsou již nejpřísnější následky spáchaných provinění. Co do podoby a formy jsou tyto trestní opatření obdobou trestů, které jsou ukládány dospělým pachatelům.⁶⁹⁵

Sankce ve formě trestních opatření již v sobě (na rozdíl od výchovných a ochranných opatření) zahrnují prvek negativní až stigmatizujícího hodnocení ze strany společnosti.

Jelínek upozorňuje především na skutečnost, že trestní opatření musí, vzhledem k okolnostem případu a osobě i poměrům mladistvého pachatele, napomáhat vytváření vhodných podmínek pro jeho další vývoj, působit na něj tzv. *individuálně preventivně*.⁶⁹⁶ Jinými slovy, ačkoli se jedná již o nejpřísnější formu trestněprávního následku provinění mladistvého, musí být tyto opatření ukládány v souladu s účelem ZSVM a principy tzv. *restorativní justice*, kdy cílem není mladistvého stigmatizovat a ušedřit mu „cejch“ kriminálního, ale dostatečně efektivním způsobem jej sankcionovat za vážné provinění, jehož se dopustil.

V souvislosti s obecným úvodem k trestním opatřením je nezbytné upozornit na ustanovení § 3 odst. 2 ZSVM, podle kterého *trestní opatření lze použít pouze tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení protiprávním činům, by zřejmě nevedly k dosažení účelu tohoto zákona.*

Jde o transformaci principu **subsidiarity ukládání trestních opatření**. Tento princip opět vychází z účelu zákona (ZSVM), kdy primárním účelem tohoto zákona není mladistvého pachatele sankcionovat či jinak tvrdě postihnout, ale sankcionovat ho způsobem odpovídajícím jeho provinění, věku, rozumové vyspělosti, a to vše, pokud možno výchovným způsobem. Ukládání trestních opatření je pak v systému sankcionování mladistvých pachatelů prostředkem *ultima ratio*. Ukládání je rovněž ovlivněno zásadou *humanity trestání*, což se projevuje ve druzích trestních opatření, kdy většina z nich jsou tresty nespojené s odnětím svobody, jde o tzv. *alternativní tresty*.

⁶⁹⁵ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 490.

⁶⁹⁶ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 491.

Výraznými procesními prostředky, jakými má být dosahováno účelu zákona, jsou pak tzv. odklony v trestním řízení dle trestního řádu⁶⁹⁷ či odstoupení od trestního stíhání (§ 70 ZSVM).

Ukládání se řídí ustanovením § 25 ZSVM. První odstavec vyjmenovává okolnosti, ke kterým soud pro mládež při ukládání trestního opatření přihlédne. Jedná se především o to, zda mladistvý:

- úspěšně vykonal probační program nebo jiný vhodný program,
- poskytl zadostiučinění poškozenému, nahradil úplně nebo alespoň částečně způsobenou škodu, odčinil nebo alespoň zmírnil újmu, kterou způsobil atp.,
- po spáchání provinění se choval tak, že lze důvodně předpokládat, že se v budoucnu již trestné činnosti nedopustí.

Soud pro mládež také při stanovení druhu a výměry trestního opatření přihlédne k tomu, že mladistvý spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, který si přivodil vlivem návykové látky (§ 25 odst. 2 ZSVM).

Ustanovení § 24 odst. 1 ZSVM obsahuje *taxativní výčet* trestních opatření, která lze mladistvému za spáchané provinění uložit, jsou jimi:

- *obecně prospěšné práce,*
- *peněžitě opatření,*
- *peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu,*
- *propadnutí věci,*
- *zákaz činnosti,*
- *zákaz držení a chovu zvířat,*
- *vyhoštění,*
- *domácí vězení,*
- *zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,*
- *odnětí svobody podmíněně na zkušební dobu (podmíněné odsouzení),*
- *odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,*
- *odnětí svobody nepodmíněně.*

Výše uvedený výčet je taxativní a není možné jej jakýmkoliv způsobem rozšiřovat. Vymezení rovněž vytváří určitý systém trestních sankcí, jelikož zákon

⁶⁹⁷ Na které prostřednictvím odkazů upozorňuje § 69 odst. 1 ZSVM.

stanovuje taktéž uspořádání trestů podle zájmů, které trestní opatření postihují, nikoliv však podle jejich závažnosti.⁶⁹⁸

Druhy trestů jsou v mnohém inspirovány úpravou trestů v trestním zákoníku, kdy je možné však nalézt odchylky, kdy ZSVM nějaké tresty neupravuje (ztráta čestných titulů). Naopak, ZSVM upravuje takové tresty, které nezná trestní zákoník (peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu). ZSVM tak u jednotlivých druhů trestních opatření upravuje pouze odchylky od obecné úpravy. Ve zbytku se tak subsidiárně použije úprava obsažená v trestním zákoníku.⁶⁹⁹

Níže bude proto tedy uvedeno u jednotlivých opatření pouze to, co představuje konkrétní odchylku od obecné úpravy obsažené v trestním zákoníku.

Obecně prospěšné práce

Ustanovení § 26 odst. 1 ZSVM upravuje ukládání trestního opatření obecně prospěšných prací, kdy tak činí odkazem na trestní zákoník. Za podmínek stanovených trestním zákoníkem (§ 62 až § 65) může soud pro mládež uložit mladistvému obecně prospěšné práce. Při ukládání pak přihlédne k jeho stanovisku, k možnosti jejich uložení, které je povinen zjistit.

Dále je zde nutné dbát na výměru trestu, neboť horní hranice sazby u mladistvého nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoníku. Obecně prospěšné práce pak nesmí, vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za kterých jsou vykonávány, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých.

Peněžité opatření

Trestní opatření lze uložit za stejných podmínek, jako peněžité trest dle trestního zákoníku (§ 67 až § 69). K tomuto odkazu dále § 27 odst. 1 ZSVM přidává podmínku, aby byl mladistvý *výdělečně činný nebo jeho majetkové poměry uložení takového trestního opatření umožňovaly*. Dále vedle peněžitého opatření může soud pro mládež uložit i vhodné odpovídající výchovné opatření.

⁶⁹⁸ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 250.

⁶⁹⁹ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 492.

Toto peněžitě opatření se ukládá formou denních sazeb, jejichž počet je dán povahou a závažností spáchaného provinění.⁷⁰⁰ Podle § 27 odst. 2 ZSVM lze uložit opatření v rozmezí 10 až 365 denních sazeb, přičemž denní sazba činí nejméně 100 Kč a nejvíce 5 000 Kč. Výše denní sazby se určí dle osobních a majetkových poměrů mladistvého.⁷⁰¹

Ustanovení § 27 odst. 5 ZSVM upravuje možnost přeměny peněžitě opatření na trestní opatření odnětí svobody, kdy se každá zcela nezaplacená částka odpovídající jedné denní sazbě počítá za jeden den odnětí svobody.

Dále je možné, aby soud již uložené peněžitě opatření nahradil rozhodnutím, že mladistvý vykoná obecně prospěšnou činnost v rámci probačního programu pro tento účel zřízeného, nebo společensky prospěšnou činnost v rámci výchovné povinnosti (§ 27 odst. 6 ZSVM).

Peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu

Toto trestní opatření spočívá v odložení výkonu ukládaného peněžitě opatření na zkušební dobu, v níž má mladistvý prokázat, že k jeho nápravě není třeba výkonu opatření třeba.⁷⁰² Uložení tohoto opatření je namístě v případech, kdy samotná pohrůžka trestním opatřením bude dostačující k tomu, aby mladistvý vedl řádný život, a účelu tohoto opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu, a to vzhledem k osobě mladistvého, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje a k okolnostem případu (§ 28 odst. 1 písm. a) ZSVM).

Dále může soud odložit výkon peněžitě opatření v případě, že přijme záruku za nápravu mladistvého a vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, má důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu (§ 28 odst. 1 písm. b) ZSVM).

Pokud soud pro mládež rozhodne o podmíněném odkladu výkonu peněžitě opatření, stanoví *zkušební dobu* až na tři léta, která počíná běžet právní mocí rozsudku (§ 29 odst. 1 ZSVM).

⁷⁰⁰ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 494.

⁷⁰¹ Tamtéž.

⁷⁰² JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 495.

Jestliže mladistvý, kterému byl podmíněn odložen výkon peněžitého opatření, vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým podmínkám, jsou dány předpoklady pro to, aby soud pro mládež vyslovil, že se mladistvý osvědčil (§ 30 odst. 1 ZSVM). Pokud mladistvý tyto podmínky nesplnil, soud rozhodne, že se peněžitě opatření vykoná.

Soud o výkonu peněžitého opatření rozhodne také v případě, že byla odvolána záruka za nápravu mladistvého tím, kdo ji poskytl (§ 30 odst. 2 ZSVM).

Neučiní-li soud pro mládež do roka od uplynutí zkušební doby rozhodnutí, že se mladistvý osvědčil, aniž na tom měl vinu mladistvý, kterému byl podmíněně odložen výkon peněžitého opatření, má se za to, že se mladistvý osvědčil (§ 30 odst. 3 ZSVM).

Propadnutí věci

Trestní opatření propadnutí věci se zcela řídí obecnou úpravou obsaženou v trestním zákoníku. Konkrétně srov. ustanovení § 70 a § 71 trestního zákoníku. Tato právní úprava se při absenci úpravy speciální uplatní bezvýtku.⁷⁰³

Zákaz činnosti a zákaz držení a chovu zvířat

Trestní opatření jsou upravena v § 26 odst. 3 ZSVM. Mohou být uložena mladistvému, není-li to na překážku přípravě na jeho povolání, přičemž horní hranice sazby nesmí převyšovat pět let. Pro posílení výchovného charakteru je dána soudu pro mládež možnost, aby vedle těchto trestních opatření uložil i vhodná výchovná opatření.

Smyslem těchto trestních opatření je mladistvému zabránit v páchání trestné činnosti jeho dočasným vyřazením z možnosti vykonávat činnost, v souvislosti, s níž spáchal provinění.⁷⁰⁴ Subsidiárně se užije úprava trestního zákoníku (§ 73 a § 74).

Domácí vězení

Trestní opatření domácího vězení je upraveno v § 26 odst. 2 ZSVM. Toto ustanovení odkazuje na obecnou úpravu trestního zákoníku ohledně ukládání trestu

⁷⁰³ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 252.

⁷⁰⁴ Tamtéž.

domácího vězení. Za podmínek stanovených v trestním zákoníku může soud pro mládež uložit mladistvému trestní opatření domácích vězení.

Co do horní hranice, opět platí, že tato horní hranice sazby trestního opatření domácích vězení nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoníku. Soud pro mládež může vedle tohoto trestního opatření uložit i vhodná výchovná opatření.

Komentář dále uvádí, že není vhodné, přistupovat při ukládání tohoto trestního opatření stejně, jako by bylo ukládáno pachatelům dospělým. Je tomu tak správně, neboť u sankcionování mladistvých je nutné zohlednit i výchovný charakter těchto sankcí. Proto při ukládání domácích vězení mladistvému je nutné, aby soud pro mládež vzal v potaz povahu trestné činnosti, osobní a rodinné poměry mladistvých pachatelů, zdravotní stav a jejich věk.⁷⁰⁵

Vyhoštění

Trestní opatření vyhoštění podle § 26 odst. 5 ZSVM může soud pro mládež udělit mladistvému pachateli pouze za podmínek stanovených trestním zákoníkem (§ 80). Toto trestní opatření lze uložit ve výměře od jednoho roku do pěti let s tím, že při ukládání vyhoštění musí soud pro mládež přihlídnout k nejlepšímu zájmu mladistvého, zejména pak k rodinným a osobním poměrům a dbá toho, aby tímto trestním opatřením nebyl vydán nebezpečí zpustnutí.

Výše zmíněné ustanovení pamatuje i na mladistvé, kteří jsou občany Evropské unie. Tito mladiství pachatelé musí navíc ještě splňovat podmínku, že neuložením tohoto druhu trestního opatření by došlo k vážnému ohrožení bezpečnosti státu nebo veřejného pořádku, nebo že vyhoštění je v nejlepším zájmu mladistvého.

Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

V ustanovení § 26 odst. 4 ZSVM lze opět spatřit odkaz na příslušná ustanovení trestního zákoníku (§ 76 a § 77), která stanoví podmínky pro uložení trestního opatření. Horní hranice trestní sazby nesmí překročit pět let a soud pro mládež může vedle trestního opatření zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce uložit i jiná vhodná výchovná opatření.

⁷⁰⁵ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 252.

Toto trestní opatření cílí zejména na sankcionování tzv. chuligánství na sportovních událostech. Jak vyplývá z povahy zákazu vstupu na tyto akce, má toto trestní opatření značný preventivní charakter.⁷⁰⁶

Obecně k odnětí svobody mladistvému

ZSVM upravuje tři způsoby odnětí svobody, a sice odnětí svobody podmíněně na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně na zkušební dobu s dohledem a odnětí svobody nepodmíněně.

Společným pro trestní opatření odnětí svobody je to, že se ukládá za podmínek stanovených ustanoveními trestního zákoníku (§ 81 až § 87). Specifické odchylky jsou dále specifikovány v ZSVM.

Velmi důležitou změnou oproti úpravě trestního zákoníku je § 31 odst. 1 ZSVM, podle kterého se trestní sazby stanovené v trestním zákoníku u mladistvých **snížují na polovinu**, přičemž však horní hranice trestní sazby nesmí překračovat pět let a dolní hranice jeden rok. Toto snížení je projevem specifického přístupu k delikventní mládeži, který se jako červená nit proplétá celým zákonem.

Výjimku tvoří § 31 odst. 3 ZSVM, který stanoví podmínky, za kterých může soud pro mládež uložit mladistvému trestní opatření odnětí svobody na pět až deset let:

- *mladistvý spáchal provinění, za které trestní zákoník dovoluje uložit výjimečný trest,*
- *povaha a závažnost provinění je vzhledem k zvlášt' zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášt' zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášt' těžkému a těžko ospravedlnitelnému následku mimořádně vysoká,*
- *odnětí svobody v rozmezí dle § 31 odst. 1 ZSVM by k dosažení účelu trestního opatření nepostačovalo.⁷⁰⁷*

Stejně tak může soud dle § 32 ZSVM snížit sazbu trestního opatření pod dolní hranici, má-li vzhledem k okolnostem případu a poměrům mladistvého za to, že by použití trestní sazby stanovené trestním zákoníkem bylo pro mladistvého nepřiměřeně přísné.

⁷⁰⁶ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 253.

⁷⁰⁷ JELÍNEK, J. a kol: *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 6. vydání. Praha: Leges, 2017, s. 497.

Odnětí svobody podmíněně na zkušební dobu

Trestní opatření odnětí svobody do tří let lze podmíněně odložit na zkušební dobu.⁷⁰⁸ Dle ZSVM je však stanovena zkušební doba odchylně, a to tak, že se při ukládání zkušební doby od 1 do 3 let, nikoli však na dobu kratší, než je délka podmíněně odloženého trestního opatření odnětí svobody (§ 33 odst. 1 ZSVM). Současně může soud pro mládež uložit i vhodné výchovné opatření. Na vyslovení, zda se mladistvý osvědčil, se přiměřeně použije § 30 odst. 1 ZSVM.

Odnětí svobody podmíněně na zkušební dobu s dohledem

Dle § 33 odst. 4 ZSVM může soud pro mládež, vzhledem k okolnostem případu a osobě mladistvého, ponechat podmíněně odsouzení v platnosti i přesto, že mladistvý odsouzený zavinil příčiny k nařízení výkonu trestního opatření odnětí svobody, a:

- *stanovit nad mladistvým dohled, pokud již nebyl uložen,*
- *přiměřeně prodloužit zkušební dobu, ne však o více než dvě léta, přičemž nesmí překročit horní hranici zkušební doby v trvání pěti let,*
- *uložit další výchovné opatření směřující k tomu, aby mladistvý vedl správný život,*
- *stanovit, aby se mladistvý zdržoval v určeném obydlí nebo jeho části.*

Na výkon dohledu se užijí obdobně ustanovení § 16 ZSVM.

Odnětí svobody nepodmíněně

Odnětí svobody nepodmíněně je zřejmě nejintenzivnějším opatřením, jaké lze objektivně mladistvému uložit. Přichází v úvahu v krajních případech, kdy je zřejmé, že uložení jiného opatření by nevedlo k naplnění účelu trestního opatření.⁷⁰⁹

Podle § 31 odst. 4 ZSVM se nepodmíněně odnětí svobody u mladistvých, kteří nepřekročili devatenáctý rok svého věku, vykonává odděleně od ostatních odsouzených ve věznicích nebo ve zvláštních odděleních pro mladistvé.

⁷⁰⁸ Obdobně § 81 trestního zákoníku.

⁷⁰⁹ Tamtéž.

3.4.3. Vliv probační a mediační služby

Probační a mediační služba je subjektem trestního řízení.⁷¹⁰ Zmiňuje ji trestní řád ve svém ustanovení § 27b, kdy hovoří o probačním úředníkovi jako pomocné osobě trestního řízení.

Formálně je Probační a mediační služba organizační složkou státu, která je upravena v zákoně č. 257/2000 Sb., o *Probační a mediační službě*. Účelem vzniku tohoto subjektu je plnění zákonem vymezených úkolů ve věcech projednávaných v trestním řízení.⁷¹¹ Činnost Probační a mediační služby je silně ovlivněna prvky tzv. *restorativní justice*, kdy je cílem trestního řízení narovnat vztahy mezi pachatelem a poškozeným, navrátit pachatele do společnosti a širší využití trestů nespojených s odnětím svobody (alternativních trestů).

Dle výkladu výše je zřejmé, že princip restorativní justice je jedním ze základních principů, na kterých je koncipován ZSVM. Bude se tedy nabízet, aby i činnost Probační a mediační služby, která je svým způsobem specifická, byla uplatňována ve velké míře právě v řízeních podle ZSVM, ale také, a to zejména, se činnost probačních úředníků široce uplatní při vlastním výkonu uložených výchovných, ochranných a trestních opatření.

Co do organizačního pojetí Probační a mediační služby, je dobré vědět, že se Probační a mediační služba dále dělí na střediska, která působí v sídlech okresních soudů, kdy konkrétní úkoly plní úředníci a asistenti.⁷¹²

Literatura⁷¹³ poukazuje v souvislosti s trestním řízením na tři stěžejní cíle, které si klade za cíl Probační a mediační služba dosáhnout svou činností:

- *napomáhat integraci, znovuzачlenění pachatele do společnosti,*
- *zajištění participace poškozeného v trestním řízení, zejména pak v adhézním řízení o náhradě škody*
- *spolupůsobení při ochraně společnosti co do odstraňování příčin trestné činnosti*

Všechny tyto tři úkoly či cíle lze vztáhnout a aplikovat taktéž na působení na mladistvé. Vzhledem k povaze a účelu hmotněprávních sankcí, které postihují mladistvé jako pachatele trestné činnosti, lze dovodit, že úprava těchto opatření

⁷¹⁰ JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 284.

⁷¹¹ Tamtéž.

⁷¹² JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 285.

⁷¹³ Tamtéž.

(včetně participace Probační a mediační služby na jejich výkonu), je koncipována v duchu restorativní justice, stejně jako činnost a cíle Probační a mediační služby. Důkazem je i samotný okruh činností Probační a mediační služby, která má ve výkonu opatření ukládaných mladistvých velký vliv.⁷¹⁴

Lze říci, že Probační a mediační služba vytváří předpoklady k tomu, aby věc mohla být ve vhodných případech projednána v některém ze zvláštních druhů trestního řízení nebo aby mohl být uložen a vykonán trest nespojený s odnětím svobody.⁷¹⁵ Za tímto účelem poskytuje obviněnému odborné vedení a pomoc, sleduje a kontroluje jeho chování, spolupracuje s rodinným a sociálním prostředím, ve kterém obviněný žije a pracuje s cílem, aby v budoucnu vedl řádný život (§ 4 zákona o Probační a mediační službě).

Krátce je zapotřebí vysvětlit pojmy jako probace a mediace. **Probací** se rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době, individuální pomoc obviněnému, aby vedl řádný život, vyhověl podmínkám uložených soudem atp.⁷¹⁶ **Mediace** je pak chápána jako mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu.⁷¹⁷

Z výše uvedeného vyplývá, že Probační a mediační činnosti spočívá zejména:⁷¹⁸

- *v obstarávání podkladů k osobě obviněného a k jeho rodinnému a sociálnímu zázemí,*
- *ve vytváření podmínek pro rozhodnutí procesní postupy a tresty nespojené s odnětím svobody,*
- *ve výkonu dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy bylo rozhodnuto o nahrazení vazby probačním dohledem,*
- *ve výkonu dohledu nad chováním obviněného v případech, kdy byl dohled uložen, ve sledování a kontrole obviněného v průběhu zkušební doby,*

⁷¹⁴ Dohled probačního úřední, probační plán atp.

⁷¹⁵ FENYK, J., GRIVNA, T., CÍSAŘOVÁ, D. *Trestní právo procesní*. 7., vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 166.

⁷¹⁶ FENYK, J., GRIVNA, T., CÍSAŘOVÁ, D. *Trestní právo procesní*. 7., vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 167.

⁷¹⁷ FENYK, J., GRIVNA, T., CÍSAŘOVÁ, D. *Trestní právo procesní*. 7., vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 167.

⁷¹⁸ Tamtéž.

v kontrole výkonu dalších alternativních trestů, sledování výkonu ochranných a výchovných opatření.

Probační a mediační služba dále věnuje **zvláštní péči** mladistvým obviněným a obviněným blízkým věku mladistvých.⁷¹⁹ Výrazné „poslání“ má pak Probační a mediační služba v řízení proti mladistvým podle ZSVM.

Probační úředník v rámci řízení ve věcech mladistvých především:

- zajišťuje výkon probačního dohledu,
- zajišťuje výkon probačního programu mladistvým (§16, § 17, § 33, § 49, § 80 ZSVM),
- zjišťuje poměry mladistvého (§ 55 odst. 3 ZSVM),
- zpracovává podrobnou zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a o jeho aktuální životní situaci (§ 56 ZSVM),
- působí při výkonu některých rozhodnutí (§ 75 ZSVM),
- poskytuje další součinnost (§ 36 ZSVM).⁷²⁰

⁷¹⁹ FENYK, J., GRIVNA, T., CÍSAŘOVÁ, D. *Trestní právo procesní*. 7., vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 168.

⁷²⁰ Tamtéž.

3.4.4. Závěr

Část věnovaná sankcionování mladistvých pachatelů měla v kontextu práce doplňující, scelující charakter. Pokud se hovořilo o spáchaných trestných činech či proviněních, kterých se dopustili mladiství, vždy je zde předpoklad, že musí následovat určitý právní následek spáchání takového činu, který je v podobě sankce.

Zejména sankcionování mladistvých vykazuje silná specifika. Už jen skutečnost, že jsou upraveny ve zvláštním zákoně, je znakem toho, že přístup v trestní rovině vůči mladistvým, musí být specifický a řídit se specifickými pravidly a postupy. Ne jinak tomu je též v oblasti sankcionování.

Nebylo cílem této části zevrubně popsat systém sankcionování mladistvých, ani polemizovat nad vhodností úpravy. Cílem bylo poukázat na specifika trestání mladistvých oproti dospělým pachatelům. Cílem tedy byla deskripce opatření ukládaných mladistvým, jejich výčet, ale také úvod do činnosti Probační a mediální služby.

Co do cíle prvního, systematika opatření ukládaných mladistvým svým způsobem odráží princip tzv. *restorativní justice*, na kterém je podle názoru autora postaven celý zákon o soudnictví ve věcech mládež. Tento princip, mimo jiné, upřednostňuje ukládání alternativních trestů, usiluje o snazší zařazení pachatele do společnosti, usiluje o narovnání vztahu mezi pachatelem a poškozeným. Tento princip respektuje mladistvého v tom smyslu, že i při výběru a stanovení trestních sankcí bere v potaz relativní trestní odpovědnost mladistvého, jeho zázemí, sociální, rodinné a společenské postavení, věk, závažnost spáchaného provinění atp. Nadto je kladen silný důraz na odstranění silně stigmatizujících účinku odsouzení k trestnímu opatření. Takové odsouzení může mladistvého odsouzeného poznamenat a udělit mu tzv. *nálepku* kriminálního, což může mladistvému v budoucnu značně zkomplikovat jeho uplatnění. Tomuto stigmatizování se snaží ZSVM předejít ukládáním alternativních trestů, které v systému opatření staví do popředí (výchovná, ochranná, trestní), plus za použití principu subsidiarity umožňuje uložení vhodné výchovné či ochranné sankce namísto trestního opatření. Je tedy dána přednost ukládání výchovných a ochranných opatření před trestními. Trestní opatření jsou skutečně až prostředkem *poslední záchrany*, kdy je provinění mladistvého již tak závažné, že nejde dosáhnout účelu zákona mírnějšími prostředky.

Uložení výchovných a ochranných opatření sebou (jak již ze zákonného textu plyne) nese požadavek spoluúčasti dalšího subjektu trestního řízení, a sice Probační a

mediální služby. Tato instituce sleduje podobný, ne-li stejný cíl jako princip *restorativní justice*. Je proto velmi příhodné, že naplňování tohoto principu v rámci výkonu opatření je svěřeno právě úředníkům Probační a mediální služby. Proto má tato služba v procesu výkonu uložených opatření své nezastupitelné místo. Důkazem budiž několik výchovných opatření, u kterých se přítomnost Probační a mediální služby předpokládá explicitně (dohled probačního úředníka, probační program atp.).

Co se týče využití alternativních opatření, jejich využití je možné pouze kvitovat. Je zcela nepochybné, že mladistvý pachatel by měl dostat odpovídající sankci, neboť jenom taková může splnit svůj účel. Na druhou stranu je třeba si uvědomit, že pokud se mladistvý dopustí závažného provinění, bude uloženo odpovídající opatření, které bude následně vykonáno, jaké to na něj bude mít následky. Proto lze dále ocenit zákonnou úpravu v tom smyslu, že ukládá soudům pro mládež pečlivého zjišťování všech okolností spáchané provinění, zohledňují také rodinné a sociální zázemí mladistvého. Pouze a jedině tak je podle autora možné, aby bylo mladistvému uloženo konkrétní opatření. Takový přístup bude plně naplňovat směr a účel zákona, jakožto i účel opatření vyjádřený v § 9 odst. 1 ZSVM, kdy *účelem opatření vůči mladistvému je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páčání provinění.*

4. Srovnání se zahraničními právními úpravami

4.1. Obecně

Komparace s právními úpravami zahraničních zemí je vhodná ke zjištění, jakým způsobem je řešena otázka kriminality mladistvých v zahraničí. Co se týče konkrétních srovnávaných oblastí, autor je toho názoru, že dle zaměření a struktury práce bude vhodné porovnávat trestněprávní úpravy. Je tomu tak z několika důvodů. Za prvé, komparace kriminologických výzkumů a kriminalistických postupů by nepřinesla žádné *závratné* objevy. Poznatky kriminologické vědy jsou postavené na empirických výzkumech, ze kterých vznikají statistické údaje, které poté dále následně slouží jako podklad pro úpravu na úrovni zákona. Porovnávat tedy statistické výzkumy ze zahraničí by jistě přineslo zajímavé poznatky, avšak je názorem autora, že struktura kriminality a podíl mladistvých na jednotlivých typech kriminality bude v podstatě na podobné úrovni. Kriminalistické postupy a techniky budou podle názoru autora též velmi podobné, jelikož kriminalistika se jako věda vyvíjí a zdokonalují se i její metody techniky a taktiky.

Kriminologie však souvisí s trestním právem, stejně jako kriminalistika. Kriminologie zkoumá kriminalitu, a sice jednotlivý druh kriminality. V případě mravnostní kriminality bude zkoumat, kolik daných trestných činů bylo spácháno, kolik jich případně spáchal mladistvý pachatel. K tomu, aby toto mohlo být zkoumáno, je zapotřebí vymezit *skupinu mravnostních trestných činů a jejich zákonnou úpravu* v dané zemi. Zároveň je nutné vymezit *osobu mladistvého pachatele a úpravu trestní odpovědnosti mladistvých* v takové zahraniční úpravě.

Kriminalistika vychází z poznatků zjištěných kriminalistickou vědou a využívá postupů a institutů, které jsou stanoveny trestním právem procesním. Proto je zapotřebí zkoumat *trestněprávní úpravu procesní stránky řízení ve věcech mladistvých* v dané zemi.

Komparace tak bude spočívat ve srovnání *hranice trestní odpovědnosti, zákonné úpravy mravnostních trestných činů a úpravy řízení ve věcech mladistvých*.

V první řadě se bude jednat o srovnání s úpravou Slovenskou. Tato úprava je úpravě tuzemské dosti podobná, avšak zajímavé srovnání se nabízí v oblasti úpravy řízení ve věcech mladistvých. Dalšími úpravami bude úprava Rakouská, jelikož s Rakouskem spojuje Českou republiku společná historie a inspirace v oblasti trestněprávní lze vysledovat již do prvorepublikové úpravy trestního práva

mladistvých. Srovnání s úpravou Švýcarskou je činěno z důvodu příbuznosti germánských právních řádů a hledání odlišností či naopak příbuznosti mezi těmito právními řády navzájem, ale také ve vztahu k české úpravě.

4.2. Srovnání úpravy hranice trestní odpovědnosti

Hranice trestní odpovědnosti zásadní mírou určuje, od kolika let je osoba, která spáchala trestný čin, trestně odpovědná. V České republice je tato věková hranice stanovena na 15 let. Avšak v jednotlivých zemích je tato věková hranice stanovena odlišně.

Důvodem stanovení odlišné věkové hranice trestní může být historický vývoj trestního práva, kulturní vývoj, model zacházení s mládeží (sociální nebo justiční) a odlišné postoje a chápání trestního soudnictví ve věcech mládeže.

Slovensko

Slovenská právní úprava trestních věcí mladistvých není, na rozdíl od úpravy české, upravena v samostatném zákoně. Hmotné trestní právo mladistvých je tak upraveno v *zákoně č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon* (dále jen “Slovenský TZ”). Trestní právo procesní ve vztahu k mladistvým pachatelům je pak upraveno v *zákoně č. 301/2005 Z. z., Trestný poriadok* (dále jen “Slovenský TR”). Slovenská úprava trestního práva mladistvých je tak upravena v obecných trestněprávních předpisech.

Trestní odpovědnost mladistvých je ve Slovenském TZ upravena v hlavě čtvrté (Osobité ustanovenia stíhání mladistvých). Dle § 94 odst. 1 STZ je za mladistvého považována osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila 14 rok věku, ale nepřekročila 18 rok věku. Toto je všeobecné ustanovení, které definuje mladistvého. Jeho trestní odpovědnost je, podobně jako je tomu podle české úpravy, podmíněna § 95 odst. 1 STZ, kdy mladistvý mladší 15 let, který v době spáchání činu nedosahuje takové úrovně rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat protiprávnost takového činu anebo ovládat své jednání, není za tento trestný čin odpovědný, což je příklad *relativní trestní odpovědnosti*. Tuto rozumovou a mravní vyspělost zkoumají znalci z oboru psychiatrie nebo psychologie. Naopak, *absolutně trestně odpovědní* jsou mladiství, kteří v době spáchání trestného činu dovršili 15 let.

Rakousko

Problematika trestního práva mladistvých je rakouském právním řádu řešena speciálním zákoně, kterým je *Bundesgesetz vom 20. 10. 1988, BGBl 1988/599, über Die Rechtspflege bei Jugendstraftaten (Jugendgerichtsgesetz)*, dále jen rJGG. Podobně jako je tomu v české úpravě ZSVM, i na rJGG se použijí

subsidiárně obecné trestněprávní předpisy. Rakouské trestní předpisy rozdělují jednotlivé kategorie osob, mezi které pak patří i osoby mladistvé:

- Osoby nedospělé, tzn. takové, které nedovršily hranice 14 let. Tyto osoby jsou trestně neodpovědné.
- Osoby mladistvé, tzn. takové, které dovršily hranici 14 let věku, ale nepřekročily 18 rok svého věku. Tato skupina osob je upravena v rJGG a vyznačuje se též požadavkem na *relativní trestní odpovědnost*, kdy tyto osoby jsou trestně odpovědné, pokud je dána dostatečná zralost mladistvého.⁷²¹
- Osoby mladých dospělých, které v době spáchání trestného činu dovršily 18 let věku, ale nepřekročily 21 rok svého věku.

Švýcarsko

Švýcarská úprava trestního práva mládeže je rovněž vyčleněna do speciálního zákona. Trestní odpovědnost mládeže je tak předmětem úpravy *zákonu o trestním právu mládeže (Bundesgesetz über Jugendstrafrecht vom 20. 7. 2003 - Jugendstrafgesetz)*, dále jen JStG.

Tento zákon, mimo jiné, upravuje problematiku trestního práva mladistvých, zejména z hlediska stránky hmotněprávní. To znamená, že upravuje hmotněprávní podmínky trestní odpovědnosti mladistvého. JStG upravuje problematiku trestního práva mladistvých. Mladistvá je podle něj ta osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila 10 let věku, avšak nepřekročila 18 rok věku.

Trestní odpovědnost mladistvých je tak stanovena dolní hranicí na 10 let věku mladistvého pachatele.

⁷²¹ Podobně v českém trestním právu, kdy k trestní odpovědnosti mladistvého je zapotřebí dostatečné mravní a rozumové vyspělosti.

4.3. Srovnání úpravy mravnostních trestných činů

Úprava mravnostních trestných činů, neboli slovy zákona, trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, bývá taktéž zařazována do hmotněprávních trestních kodexů.

Lidská integrita a důstojnost v sexuální oblasti by měla být předmětem ochrany ve všech demokratických zemích. K ochraně tohoto objektu slouží vymezení trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti v trestních zákonících. Tato ustanovení tak vymezují sexuální trestné činy, které jsou v dané zemi trestné a stíhané.

Slovensko

Úprava sexuálních trestných činů je na Slovensku obsažena ve Slovenském TZ. Obsahuje klasickou úpravu v hlavě druhé (trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti), druhý díl (trestné činy proti lidské důstojnosti). Jedná se o ustanovení § 199 až § 203 STZ. Dále je sexuálním trestným činům věnováno několik výkladových ustanovení, které definují některé pojmy.

Výkladové ustanovení STZ v § 132 vymezuje a definuje pojmy jako *prostituce, pornografie a dětské pornografické představení*.

Prostitucí se dle § 132 odst. 1 STZ rozumí uspokojování sexuálních potřeb jiného souloží, jiným způsobem pohlavního styku nebo jiným obdobným sexuálním stykem s dospělou osobou za odměnu. *Dětskou prostitucí* se dle odstavce 2 rozumí uspokojování sexuálních potřeb jiného souloží, jiným způsobem pohlavního styku anebo jiným obdobným sexuálním stykem s dítětem za odměnu anebo její příslib, bez ohledu na to, zda tato odměna nebo její příslib byly dítěti nebo třetí osobě poskytnuté. *Pornografií* se dle odstavce 3 rozumí zobrazení soulože, jiného způsobu pohlavního styku anebo jiného podobného sexuálního styku anebo zobrazení obnažených pohlavních orgánů určených pro sexuální účely. *Dětskou pornografií* se dle odstavce 4 rozumí zobrazení skutečné nebo předstírané soulože, jiného způsobu pohlavního styku nebo jiného podobného sexuálního styku s dítětem anebo osobou, která jako dítě vypadá anebo zobrazení obnažených částí těla dítěte nebo osoby, která jako dítě vypadá, určené pro sexuální účely.

Tato výkladová ustanovení slouží k definici pojmů dále používaných ve skutkových podstatách jednotlivých trestných činů. Slovenský zákonodárce se vydal cestou přímé definice těchto pojmů. V tomto autor spatřuje klady v přísném

dodrženy zásady *nullum crimen sine lege scripta*, jelikož jde o pojmy zákonem definované. Trochu negativně to však hodnotí v tom smyslu, že zákonná definice se může v určitých případech jevit jako rigidní, která nedokáže pokrýt veškeré situace a obsáhnout veškerá jednání, kterých se pachatel musí dopustit, aby byl odpovědný za konkrétní trestný čin. Způsob definice pojmů za pomoci judikatury, jaký využívá český právní řád, proto přijde autoru daleko flexibilnější a vhodnější, zejména v případech, kdy existuje skutečně velká variabilita způsob spáchání trestných činů.

Trestné činy pro lidské důstojnosti jsou stanoveny v dílu dvě, hlavy dvě jako *trestné činy proti lidské důstojnosti*. Jde celkem o 4 trestné činy, jimiž je znásilnění (§ 199 STZ), sexuální násilí (§ 200 STZ), sexuální zneužívání (§ 201, § 201a, § 201b, § 202 STZ) a soulož mezi příbuznými (§ 203 STZ).

Skupinu trestných činů, které STZ výslovně neřadí do trestných činů proti lidské důstojnosti, avšak je u nich patrný sexuální podtext či přímo se sexuální kriminalitou souvisí, tvoří trestné činy stanovené v hlavě desáté, *trestné činy proti jiným právům a svobodám*. Zde se lze setkat s kuplířstvím (§ 367), výrobou dětské pornografie (§ 368), rozšiřováním dětské pornografie (§ 369), přechováváním dětské pornografie a účasti na pornografickém představení (§ 370) a ohrožováním mravnosti (§ 371, § 372) a také podporou a propagací sexuálních patologických praktik (§ 372a).

Rakousko

Mravnostní trestné činy dle rakouské úpravy jsou regulovány na úrovni *Trestního zákoníku Rakouska (Spolkový zákon ze dne 23. 1. 1974), ve znění pozdějších novel*.

Tento trestní předpis upravuje mravnostní trestné činy v desátém oddílu zvláštní části. Tato skupina trestných činů je nazvána *Trestná jednání proti sexuální integritě a svobodě rozhodování*, a čítá 16 trestných činů:

- § 201 – znásilnění
- § 202 – pohlavní nátlak
- § 205 – sexuální zneužití bezbranné osoby nebo psychicky postižené osoby
- § 206 – těžké sexuální zneužívání nezletilých
- § 207, § 207a, § 207b – sexuální zneužívání nezletilých
- § 208 – mravní ohrožování osob mladších šestnácti let

- § 208a – napomáhání k sexuálním kontaktům s nezletilými
- § 211 – krvesmilství
- § 212 – zneužití poměru autority
- § 213, § 214 – podpora nedovolených pohlavních jednání
- § 215, § 215a – svedení k prostituci
- § 216 – kuplířství
- § 217 – přeshraniční obchod s prostitucí
- § 218 – sexuální obtěžování a veřejně provozovaná pohlavní jednání
- § 219 – oznámení za účelem vykonání necudného styku
- § 220a – propagace smilstva se zvířaty
- § 220b – zákaz činnosti

Švýcarsko

Mravnostní trestné činy jsou dle švýcarského hmotného práva upraveny v *švýcarském trestním zákoníku* ze dne 1. 1. 1942, *ve znění pozdějších novel*. Dle tohoto předpisu, konkrétně knihy druhé, pátý titul, který je nazván *trestná jednání proti sexuální integritě*. Mravnostní trestné činy, které zasahují sexuální integritu osob, jsou vymezeny v článku 187 až 200:

- čl. 187 – sexuální jednání s dětmi
- čl. 188 – sexuální jednání se závislými
- čl. 189 – sexuální nátlak
- čl. 190 – znásilnění
- čl. 191 – pohlavní zneužití
- čl. 192 – sexuální jednání s chovanci ústavu, vězni, obviněnými
- čl. 193 – využití tísně
- čl. 194 – exhibicionismus
- čl. 195 – podpora prostituce
- čl. 196 – zrušen
- čl. 197 – pornografie
- čl. 198 – sexuální obtěžování
- čl. 199 – nepřípustný výkon prostituce
- čl. 200 – společné spáchání

4.4. Srovnání úpravy řízení ve věcech mladistvých

Slovensko

Jak bylo uvedeno výše, Slovensko neobsahuje speciální úpravu trestního práva mladistvých. Trestní právo mladistvých je tak upraveno v běžných trestních zákonech a trestní řízení ve věcech mladistvých upravuje Slovenský TŘ.

Tento zákon upravuje ve své hlavě sedmé, druhém dílu třetí části *řízení ve věcech mladistvých* v ustanoveních § 336 až § 347. Tento díl tak pojednává o nutné obhajobě mladistvého (§ 336), zjišťování osobních a rodinných poměrů mladistvého, včetně zkoumání jeho mravního a rozumového vývoje (§ 337).

Dále STR upravuje řízení před soudem ve věcech mladistvých (§ 340 až § 343), oznamování rozhodnutí (§ 344), okruh osob oprávněných podat opravné prostředky (§ 345) a další společné ustanovení.

Rakousko

Rakouská úprava trestního řízení ve věcech mládeže je upravena ve zvláštním zákoně rJGG. Tento zvláštní zákon rovněž vymezuje základní principy zacházení s mládeží a jednotlivé trestněprávní postihy v podobě sankcí. Tento zákon tak obsahuje škálu odlišností od běžného trestního řízení. Tyto odlišnosti jsou dány zejména osobou mladistvého a požadavku na zvláštní přístup k této osobě. Pokud však rJGG nestanoví jinak, použije se subsidiárně obecných trestněprocesních předpisů. Shodně s úpravou ZSVM, je i dle rJGG dán požadavek, aby orgány činné v trestním řízení mladistvých disponovali dovednostmi a zkušenostmi s prací s mládeží.

Švýcarsko

Švýcarská úprava trestního práva procesního ve vztahu k trestné činnosti mládeže je obsažena taktéž ve specifickém zákoně. Tímto zákonem však není JStG (narozdíl od úpravy ZSVM a rJGG, které obsahují jak hmotněprávní, tak procesněprávní stránku úpravy trestního práva mládeže). Švýcarsko šlo cestou speciální úpravy trestního řízení ve věcech mládeže samostatným zákonem, *trestní řád ve věcech mládeže (Schweizerisches Jugendstrafprozessordnung vom 20. März 2009)*. Tento speciální předpis, který upravuje trestní řízení ve věcech mládeže, má vlastní specifická ustanovení o procesních aspektech trestního práva mládeže. Obsahuje taktéž odkaz na obecnou úpravu švýcarského trestního řádu

(*Schweizerisches Strafprozessordnung vom 5. Oktober 2007*), který se použije vůči trestnímu řádu ve věcech mládež subsidiárně.